

RUBICON

AMERIKAI ELNÖKÖK 1789–2016

44 ELNÖK

WASHINGTON TÓL OBAMÁIG

Ajándékozzon
Rubicon-előfizetést
szeretteinek!

1 ajándék, amely 12 hónapra kínál olvasnivalót!

Kedvezményes előfizetési díj:
6950 Ft

10-et fizet, 12-t kap!

Karácsonyra lepje meg családtagjait,
barátait Rubicon-előfizetéssel!

Töltse ki ingyenes ajándékkártyánkat, amelyet a fa alá tehet!
A kártyán feltüntetheti az ön által írt jókívánságot.

Rendelje meg honlapunkon!
www.rubicon.hu

ALAPITVA 1989

RUBICON

TÖRTÉNELMI MAGAZIN

XXVII. ÉVFOLYAM 301. SZÁM

LEKTORÁLT FOLYÓIRAT

Főszerkesztő:

Rácz Árpád

Szerkesztőbizottság:

Bácskai Vera, Bertényi Iván,
Gyarmati György, Mezey Barna,
Ormos Mária, Orosz István

Szerkesztőség:

Csorba László, Hahner Péter,
Hermann Róbert, Magyarics Tamás,
Németh György, Rainer M. János,
Rácz György, Romsics Gergely,
Szakály Sándor, Ujváry Gábor

Olvasószerkesztő:

Potencsik Erika

Képszerkesztő:

Basics Beatrix, Vajda László

Fotó:

Dabasi András, Kardos Judit,
Mudrák Attila

Térkép:

Nagy Béla, Sebők László

Tervezőszerkesztő:

Czeizel Balázs

Kiadja a Rubicon-Ház Kft.

Felelős kiadó: Rácz Árpád

A szerkesztőség címe:

1161 Budapest, Sándor u. 60.

Telefon: 402-1848

Fax: 402-1849

e-mail: rubicon@rubicon.hu

honlap: www.rubicon.hu

Megjelenik évente 12 szám

Nyomtatás: Ipress Center Central Europe Zrt.

2600 Vác, Nádas utca 8.

Felelős vezető: Lakatos Viktor

Terjeszti a Lapker Zrt.

Előfizethető a RUBICON-HÁZ Kft.-nél

(Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt.,

10102237-77185300-00000001),

valamint Budapesten a Magyar Posta Zrt.

Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóságán

(XIII., Lehel u. 10/A,

levélcím: LHI, Budapest 1900),

illetve kerületi ügyfélszolgálati irodáiban,

vidéken a postahivatalokban.

Külföldön terjeszti a COLOR Interpress Kft.

1039 Budapest, Hatvany Lajos u. 14.

Tel.: +36 1 243 9232

www.colorinterpress.hu

HU ISSN 0865-6347

TARTALOM 2016/12

HAHNER PÉTER: AMERIKAI ELNÖKÖK

- 4 **1** | George Washington
- 6 **2** | John Adams
- 8 **3** | Thomas Jefferson
- 12 **4** | James Madison
- 14 **5** | James Monroe
- 16 **6** | John Quincy Adams
- 17 **7** | Andrew Jackson
- 19 **8** | Martin Van Buren
- 20 **9** | William Henry Harrison
- 21 **10** | John Tyler
- 22 **11** | James K. Polk
- 23 **12** | Zachary Taylor
- 24 **13** | Millard Fillmore
- 25 **14** | Franklin Pierce
- 26 **15** | James Buchanan
- 27 **16** | Abraham Lincoln
- 32 **17** | Andrew Johnson
- 33 **18** | Ulysses S. Grant
- 35 **19** | Rutherford B. Hayes
- 36 **20** | James A. Garfield
- 36 **21** | Chester A. Arthur
- 37 **22 és 24** | Grover Cleveland
- 39 **23** | Benjamin Harrison
- 40 **25** | William McKinley
- 42 **26** | Theodore Roosevelt
- 44 **27** | William Howard Taft
- 45 **28** | Woodrow Wilson
- 49 **29** | Warren G. Harding
- 50 **30** | Calvin Coolidge
- 52 **31** | Herbert Hoover
- 53 **32** | Franklin D. Roosevelt
- 57 **33** | Harry S. Truman
- 59 **34** | Dwight D. Eisenhower
- 61 **35** | John F. Kennedy
- 66 **36** | Lyndon B. Johnson
- 68 **37** | Richard M. Nixon
- 70 **38** | Gerald R. Ford
- 71 **39** | Jimmy Carter
- 73 **40** | Ronald Reagan
- 75 **41** | George H. W. Bush
- 77 **42** | Bill Clinton
- 79 **43** | George W. Bush
- 80 **44** | Barack Obama

RUBICON A FACEBOOKON

[www.facebook.com/
rubicon.tortenelmi.magazin](http://www.facebook.com/rubicon.tortenelmi.magazin)

V alószínűleg ő volt az Egyesült Államok legkevésbé iskolázott elnöke. Egy szegény telepes garendaházában született, s legfeljebb egy évet töltött el vidéki elemi iskolákban. A földművelést nem szerette, de minden más munkára készen állt: dolgozott kompon és hajón, segédkezett boltban és kovácsműhelyben, kerítésdeszkát hasogatott, katonászkodott, kereskedett, földmérést vállalt, majd az illinois-i New Salem városka postamestere volt (1833–1836). Állandóan olvasott, s folyamatos önművelésének eredményeképpen 1837-ben Springfieldben ügyvédi irodát nyithatott. Hamarosan Közép-Illinois

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 16. ELNÖKE

ABRAHAM LINCOLN

1861. MÁRCIUS 4.–1865. ÁPRILIS 15.

ABRAHAM LINCOLNT A HÁROM LEGNAGYOBB ELNÖK KÖZÖTT TARTJÁK SZÁMON, WASHINGTON ÉS FRANKLIN D. ROOSEVELT MELLETT. MEGGYILKOLÁSA MIATT MÁRTÍRKÉNT TISZELTÉK, SZÁMTALAN SZOBROT, FESTMÉNYT ÉS ÉLETRAJZOT KÉSZÍTETEK RÓLA. A FILMRENDEZŐK KEDVENCÉNEK NEVEZHETŐ, MERT KÖZEL HÁROMSZÁZ MOZIFILMBEN, TÉVÉFILMBEN ÉS DOKUMENTUMDRÁMÁBAN IDÉZTÉK FEL ALAKJÁT. OLYAN RENDEZŐK TISZTELEGTEK ELŐTTE, MINT D. W. GRIFFITH, JOHN FORD, ANTHONY MANN ÉS STEVEN SPIELBERG. CSAK 2012-BEN HAT FILMBEN BUKKANT FEL, MÉG VÁMPÍRVADÁSKÉNT VAGY ZOMBIVADÁSKÉNT IS.

a szenátusi választáson verséget szenvedett Stephen A. Douglasszal szemben, hét nyilvános vitájuk országsszerte figyelmet keltett és ismerttette Lincoln nevét.

Az 1860-as elnökválasztáson kizárólag annak köszönhető győzelmét, hogy a Demokrata Párt több jelöltet indított, s így egyik sem tudott

ABRAHAM LINCOLN

Születés:

Sinking Spring farm, Kentucky, 1809. február 12.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

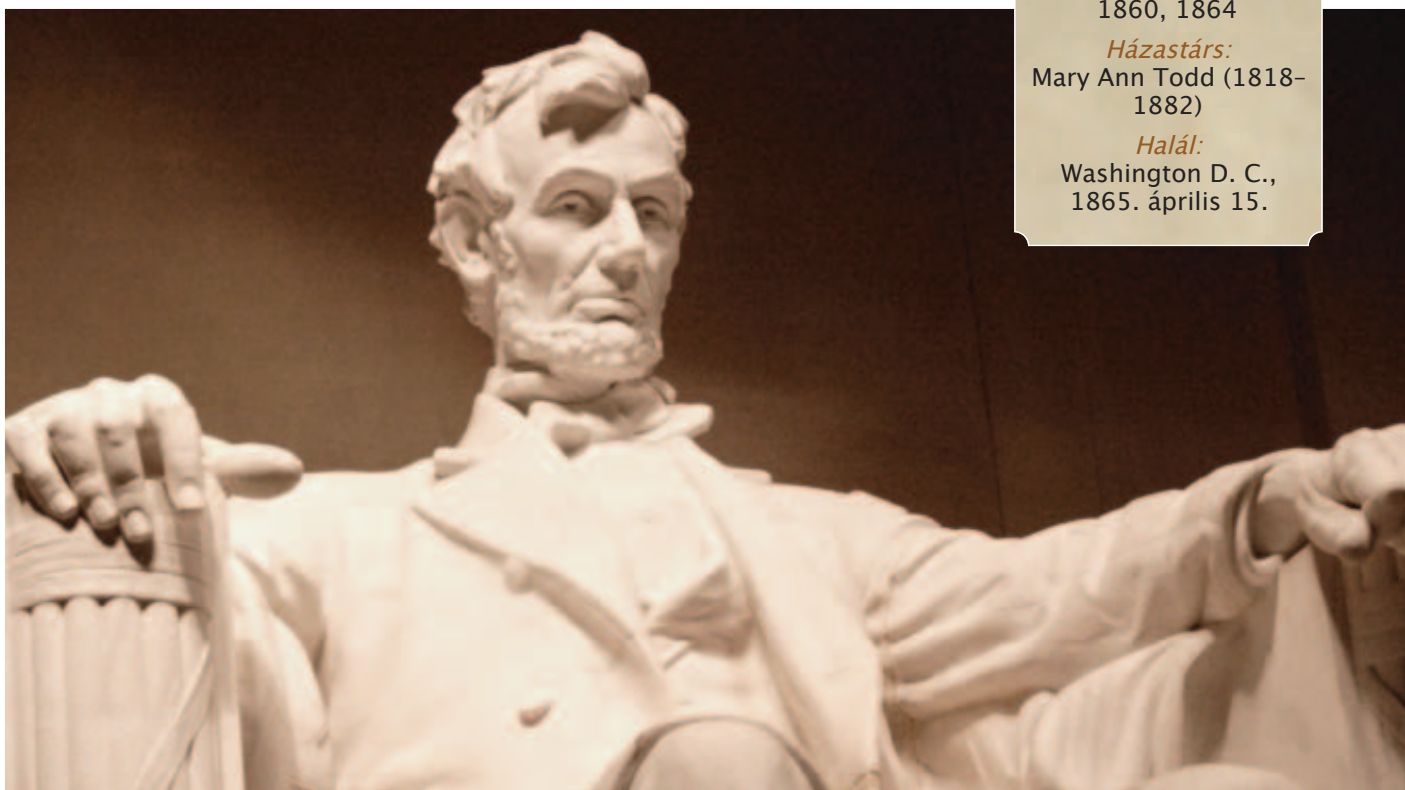
1860, 1864

Házastárs:

Mary Ann Todd (1818–1882)

Halál:

Washington D. C., 1865. április 15.

egyik legismertebb whig párti politikusa s – alaposabb jogi tanulmányok híján is – egyik legsikeresebb és legbecsületesebb ügyvédje lett. Ezért nevezték Honest Abe-nek, vagyis Becsületes Ábrisanak.

A RABSZOLGATARTÁS ELLENZŐJE

Semmiféle kormányzati tapasztalattal nem rendelkezt, még csak polgármesteri

hivatalt sem töltött be, mielőtt beköltözött a Fehér Házba. Csak képviselő volt, először Illinois, majd 1847-től két évig az Egyesült Államok képviselőházában, ahol támadta a mexikói háborút kirobbantó Polk elnököt. Az ő irányításával szerveződött meg a rabszolgaság kiterjesztését ellenző Republikánus Párt illinois-i szervezete. Az 1858-as szenátusi választásra ké-

szülve tartotta egyik leghíresebb beszédét: „Az önmagával meghasonlott ház nem állhat fenn. Úgy hiszem, ez a kormányzat nem maradhat tartósan félig rabszolgatartó és félig szabad. Nem azt akarom, hogy az Unió felbomoljon – nem azt akarom, hogy a ház összedőljön –, de azt gondolom, meghasonlottsága meg fog szűnni. Vagy ilyen lesz egészen, vagy olyan.” Bár

Az idealizálás céljával készült szobrok és festmények mára már elfeledtették, hogy kortársai számára Lincoln kifejezetten visszatartó látványt nyújtott. 192 cm-es magassága a 19. század közepén abnormálisnak tűnt, s azt mondták róla, „olyan, mint egy óriási csontváz, amelyre bőrt feszítettek, és e bőrt ruhadarabokkal takarták el”.

elegendő elektori szavazatot összegyűjteni. Elnöki időszaka meglehetősen dicstelenül kezdődött, mert merénylettől tartva szinte titokban érkezett meg a fővárosba. Megválasztása azt jelezte a rabszolgatartó déliek számára, hogy az északi államok már nemcsak a gazdaságban, hanem a politikában is átvették a vezető szerepet, s hamarosan olyannyira megerősödnek, hogy képessé válnak a rabszolgaság eltörlésére. Ezért a „Mély-Dél” államai kiléptek az unióból, és létrehozták saját államszövetségüket, az Amerikai Konföderált Államokat.

Lincoln békülékeny beszédet tartott hivatalba lépésének napján: „*Elégedetlen honfitársaim, a ti kezetekben és nem az enyémekben van a polgárháború súlyos kérdése. A kormány nem fog megtámadni benneteket. Nem robbanhat ki a konfliktus, ha nem ti magatok lesztek az agresszorok. Nem tettetek az égben feljegyzett esküt arról, hogy megsemmisítitek ezt a kormányzatot, én viszont most a legünnepélyesebben esküszöm, hogy fenntartom, megőrzöm és megvédelmezem. [...]* Nem ellenségek vagyunk,

hanem barátok. Bár a szenvedély megfeszítheti, nem szakaszthatja el érzelmi kötéleinket. Az emlékezet misztikus húrjai, amelyek ott húzódnak a csataterektől, a hazafiak sírjától az élő szívekig, a családi tűzhelyekig, behálózva ezt a tágas országot, újult erővel fogják zengeni az unió kórusát, ha – és én bizton hiszem ezt – a természetünkben lakozó jobb angyalok ismét megérintik azokat!” Úgy vélte azonban, hogy a déli államok kiválására erkölcsileg igazolhatatlan cél érdekében került sor, s neki kötelessége mindent megtenni az unió egysége védelmében.

ÉSZAK DÉL ELLEN

Az Egyesült Államok történelmének legvéresebb háborújában, a polgárháborúban (1861–1865) 360 ezer északi és 260 ezer déli katona esett el, s a polgári áldozatokkal együtt a halottak száma minden bizonnyal meghaladta az egymilliót. A felületes szemlélőnek úgy tűnhet, hogy az unió (az északi államok) elsöprő gazdasági fölénye eleve biztosította a háborús győ-

zelmet a szövetségi kormányzat számára, s ehhez nem sokban járulhatott hozzá az elnök.

Csakhogy megtörtént már néhányszor a világtörténelemben, hogy egy gyengébb államnak sikerült kivívnia a függetlenségét, mint például Svájcnak a Német-római Császársággal, Hollandiának a Spanyol Birodalommal vagy éppen az Egyesült Államoknak a Brit Birodalommal szemben. Ráadásul a konföderáció győzelméhez nem volt szükség az északi államok megszállására vagy hadseregének teljes megsemmisítésére, mindössze arra, hogy elvegye az unió kedvét a területe elleni támadásoktól, s ezzel elérje háborús célját, a déli államszövetség fennmaradását. Tekintetbe véve a konföderáció hadseregét irányító, kiváló tiszteket (Robert E. Lee, Thomas J. Jackson, James Longstreet stb.) és lakosságának a katonáskodásra való készségét, erre minden esély megvolt. Ráadásul 1863-ra az északi államokban megelégték a magas adókat, a kormány megnövekedett hatalmát, s az északi demokraták körében befolyá-

os békepárt alakult. New Yorkban még véres népfelkelés is kitört a sorozás ellen.

A gazdasági fölény tehát egyáltalán nem volt elegendő a győzelemhez. Arra is szükség volt, hogy Lincoln kormánya meg tudja nyerni a lázadókhoz nem csatlakozott államok támogatását, hogy hatékonyan mozgósítsa az unió nagyobb erőforrásait a győzelem érdekében, és akkor se kössön fegyverszünetet, amikor úgy tűnt, hogy a konföderáció katonailag legyőzhető. Az elnök kiválóan ismerte fel a pillanatnyi taktikai követelményeket, ugyanakkor sohasem veszítette szem elől a háború végső célját, a nemzeti egység helyreállítását. Ügyesen elkerülte, hogy az irányítása alatt álló hadseregek kezdjék meg az ellenségeskedést.

Mivel a konföderáció charlestoni ütegei nyitottak elsőként tüzet a dél-karolinai Sumter-erődre, északon hatalmas felháborodást okoztak azzal, hogy „*rálóttek a csillagos-sávós lobogóra*”. Hazafias láz tört ki, s oly sokan csatlakoztak a hadsereghez, hogy évekig nem volt hiány újoncokban. Ezután Lincoln

a finomabb és keményebb módszerek változtatásával el tudta kerülni, hogy a „Felső-Dél” rabszolgatartó határállamai (Missouri, Kentucky, Delaware, Maryland) csatlakozzanak a konföderációhoz, amelyből Virginia nyugati része kivált, s önálló állammá alakult az unión belül. Ha ezek a gazdag és stratégiai is fontos államok a konföderációt erősítették volna, a Dél jóval nagyobb erőforrásokkal és kedvezőbb helyzetben harcolhatott volna a függetlenségéért – amelyet talán meg is tud őrizni.

Lincoln kormánya felállította a világ legjobban felszerelt és ellátott hadseregét, s ugyanakkor arra is képes volt, hogy a Kongresszussal együttműködve lefektesse a modern Amerika alapjait. Két éven belül (1862–63) modernizálták az adó-, a bank- és a pénzügyi rendszert, mezőgazdasági minisztériumot alapítottak, fejlesztették az oktatásügyet, nyugati földeket bocsátottak a farmerek rendelkezésére, s megkezdték a kontinenst átszelő vasútvonal építését.

Az elnök megnövelte a végrehajtó hatalom jogkörét a háborús intézkedések hatékonysága érdekében, és ő alakította ki az unió katonai stratégiáját is. Elnöki rendeleteivel a háború első éveiben ő adott újra meg újra kisebb „lökéseket” a túlságosan passzív és óvatos tábornokoknak. Jó stratégiai érzéke volt, az elsők között ismerte fel, hogy a győzelmet nem az elenség fővárosának elfoglalásával, hanem hadseregének megsemmisítésével lehet kivívni. Tisztában volt azzal is, hogy a konföderáció győzelmét leginkább egy európai szövetséges biztosíthatná, ezért ügyes lépésekkel meg tudta akadályozni, hogy a nagyhatalmak támogatásban részesítsék a déli államokat.

III. Napóleon éppen mexikói beavatkozását készítette elő, és érdekében állt volna, hogy támogassa a konföderációt.

ciót. Brit szövetségese nélkül azonban nem akarta elkövetni magát, s Lincoln mindent elkövetett a londoni kormány megbékítéséért. Miután egy amerikai hadihajó 1861-ben a nyílt tengeren megállította a Trent nevű angol gőzöst, és foglyul ejtette a konföderáció Európába utazó diplomatáit, Lincoln kijelentette, hogy „Egyszerre csak egy háborút!”, s a brit tiltakozás után azonnal szabadon engedte az elfogottakat. Amikor pedig a háborús célok közé a nemzeti egység mellett a rabszolgák felszabadí-

tása is bekerült, a brit kormány már nem bízhatott abban, hogy a parlament és a társadalom támogatná a konföderáció kormányának elismerését.

A HÁBORÚ TÉTJEI

Lincoln újra meg újra felhívta honfitársai figyelmét arra a tényre, hogy az amerikai polgárháborúnak még a nemzeti egységnél és a rabszolgaság felszámolásánál is nagyobb a tétje. 1861. július 4-én tartott beszédében így fogalmazta meg kormánya háborús céljait: „Népi kor-

Politikai sikereit valószínűleg annak köszönhetette, hogy nem az ideális, hanem az optimális megoldásokat kereste. *„Nem állítom, hogy irányítottam volna az eseményeket – jelentette ki –, inkább őszintén bevallom, hogy az események irányítottak engem.”* Pragmatikus politikus volt, aki nem szőtt nagy terveket, hanem a közvetlen problémák megoldását tekintette feladatának. Olyan folyami hajóshoz hasonlította magát, aki *„a hajó menetét mindig csak addig a pontig jelöli ki, ameddig ellát”.*

mányzatunkat gyakran neveztek kísérletnek. Két szempontból népünk már bizonyított: sikeresen megalapította és sikeresen működtette e kormányzatot. Még egy feladat maradt: sikeres megőrzése a megdöntésére irányuló, nagy erejű belső kísérlettel szemben.”

Abraham Lincoln már elnöksége előtt is ellenfele volt a rabszolgaságnak, de nem támogatta az aktív fellépést a rabszolgaság ellen, mert úgy vélte, gazdaságtalansága miatt magától meg fog szűnni. Nem hitt abban sem, hogy a fehérek és feketék képesek békésen egymás mellett élni, ezért egészen elnökségéig támogatta a felszabadítottaknak az afrikai Libériába való áttelepítésére irányuló törekvéseket.

Hamarosan kiderült, hogy a feketék nem kívánnak áttelepülni egy ismeretlen földrészre, a rabszolgatartók ilyen feltétellel sem hajlandóak megválni „tulajdonuktól”, az északiak pedig nem tudják biztosítani az áttelepítés pénzügyi feltételeit. Lincoln még 1862. augusztus 14-én a Fehér Házban tartott megbeszélésen is arra figyelmeztette a fekete politikai vezetőket, hogy ha a rabszolgasá-

got fel is számolják, a faji előítéletek megmaradnak, s újra felvetette az emigráció lehetőségét. „Ez ugyanúgy a mi országunk, mint a magáé!” – közölte vele egyik tárgyalópartnere, s társai egyetértettek vele. A kitelepítést az abolicionisták egy része is ellenezte, arra hivatkozva, hogy inkább az előítéletek ellen kellene küzdeni.

A rabszolgaság más területekre való kiterjesztését azonban Lincoln már politikai pályafutása kezdetétől ellenezte. Nem fogadta el a demokráciára való hivatkozást, amikor az volt a kérdés, létrehozhat-e egy territórium lakói többségi szavazással rabszolgatartó államot. Lincoln számára ugyanis nem a többségi akarat, hanem a rabszolgaság erkölcsi túrheterogenitása volt az elsődleges szempont, s úgy vélte, a többség sem veheti el egy kisebbségnek a *Függetlenségi nyilatkozatban* megfogalmazott jogait „az élethez, a szabadsághoz és a boldogulásra való törekvéshez”. Annyi bizonyos, hogy Lincoln faji kérdésekben vallott nézetei sokat változtak a polgárháború alatt, s az egykori „faji szeparatista” – George M. Fredrickson amerikai történész megfogalma-

zásával élve – készen állt arra, hogy „egy színvak demokrácia potenciálisan egyenlő polgártársainak” tekintse Amerika lakóit.

Az elnök 1862 nyarán látta be, hogy a nagyobb belföldi és külföldi támogatás érdekében elnöki kiáltvánnyal kell felszabadítania a rabszolgákat. Az első jelentősebb északi győzelem, az antietami csata (szeptember 17.) után jelentette be, hogy 1863. január 1-jétől érvénybe lép a „lázadók” területein élő rabszolgákat felszabadító, úgynevezett emancipációs nyilatkozata. „Soha életemben nem éreztem bizonyosabbnak, hogy helyesen cselekszem, mint most, amikor aláírom ezt a papírost!” – jelentette ki. Ezután engedélyezte a feketékből felállított katonai egységek létrehozását.

Nagylelkűnek bizonyult az indiánokkal is. 1862-ben Minnesotában a rezervátum ellátási problémái következtében kiűzött a szánti sziűk felkelése Kis Varjú főnök vezetésével. Mintegy félezer teleepest és katonát öltek meg, s ezért a bíróság 303 indiánt halálra ítél. Lincoln 265 sziűt elnöki kegyelemben részesített, s csak azokat végezhették ki, akik gyilkosságot vagy

nemi erőszakot követtek el. A kegyelem ekkoriban egyáltalán nem volt népszerű intézkedés, egy szenátor figyelmeztette is az elnököt, hogy ha több indiánt kivégeztet, nagyobb támogatásra tehet szert a Kongresszusban. Lincoln így válaszolt: „Nem akasztathatok fel embereket szavazatokért!”

„VÁLASZTÁSOK NÉLKÜL NEM LEHET SZABAD KORMÁNYZATUNK!”

Amíg bízott abban, hogy a hadsereg irányítói képesek győzelmet aratni, addig azt sem bánta, hogy tiszteletlenek vele. George B. McClellan, az unió hadseregének főparancsnoka egyszer nem volt hajlandó találkozni az öt felkereső elnökkel, s lefeküdt aludni, mialatt Lincoln várakozott rá. Az elnök nem sértődött meg: „Ha képes győzelmet aratni, még a lova kantárját is hajlandó vagyok tartani” – jelentette ki. De azonnal leváltotta McClellant és utódait is, amint nyilvánvalóvá vált, hogy nem tudják megnyerni a háborút. Miután Ulysses S. Grant személyében megtalálta azt a főtisztet, aki hajlandó az offenzív hadviselésre, 1864 márciusában az unió hadseregeinek főpa-

✿ A GETTYSBURGI BESZÉD ✿

A legnagyobb hatást az a néhány mondatos beszéde gyakorolta, amelyet a gettysburgi csatátér temetőjének avatásán mondott el 1863. november 19-én. A megrázóan egyszerű és sallangmentes szónoklat így hangzott:

„Négyszer húsz és hét évvel ezelőtt atyáink egy új, szabadságban fogantatott nemzetet hoztak létre e kontinensen, amely ama elvnek szenteltetett, hogy minden ember egyenlőnek teremtett. Most nagy polgárháborúba bocsátkoztunk, amelyben eldőlt majd, hogy a nemzet vagy más, így fogant és ennek szentelt nemzet tartósan fennmaradhat-e. Mi e háború egyik nagy csatamezején gyűltünk össze. Eljöttünk, hogy felavassuk e mező egy részét azok végső nyughelyeként, akik itt életüket adták, hogy e nemzet élhessen. Illő és helyes dolog, hogy így tegyünk. Csakhogy tá-

gabb értelemben nem avathatjuk fel, nem tisztelhetjük meg és nem szentelhetjük fel ezt a helyet. Azok a derék férfiak, az élők és a halottak, akik itt küzdöttek, már jobban felszentelték annál, hogy csekély képességeink ehhez bármit is hozzáadjanak vagy elvonjanak belőle. A világ kevéssé figyel s nem sokáig emlékezik majd arra, amit itt beszélünk, de sosem felejt el, amit ők itt tettek. Inkább nekünk, az élőknek kell magunkat itt ama befejezetlen munkának szentelnünk, amelyet azok, akik itt harcoltak, oly nemes módon mozdítottak elő. Inkább magunkat kell ama nagy feladatnak szentelnünk, amely előttünk áll – e dicső halottak példája növelje meg ragaszkodásunkat azon üggyhöz, amelyért ők mindent feláldoztak – határozzuk el ünnepelesen, hogy e halottak nem haltak meg

hiába – hogy e nemzet Isten segédelmével újjá fog születni a szabadságban – és hogy a nép kormányzata, a nép által és a népért létrejött kormányzat nem fog eltűnni a Föld színéről.”

A maga korában megdöbbentően rövid beszédben Lincoln nem említette meg sem az uniót, sem a konföderációt. Csak a *Függetlenségi nyilatkozatra* utalt, amely régebbi a déliek által megtagadott alkotmánytól is. Nem államról beszélt tehát, nem az unióról, hanem ötéves alkalommal is a nemzetet emlegette, amelynek egyetemes feladata van: a világ számára be kell bizonyítania, hogy a demokrácia (*government of the people, by the people, for the people*) képes erélyes és hatékony módon megvédelmezni a szabadságot és az egyenlőséget.

rancsnokává nevezte ki és minden támadással szemben megvédelmezte.

Bár kortársai közül sokan úgy látták, hogy Lincoln riasztóan megnövelte a végrehajtó hatalom hatáskörét, ő mindvégig hangsúlyozta, hogy erre kizárólag a háború miatt van szükség. Szigorúan ragaszkodott a demokrácia alapelveihez, s hallani sem akart arról, hogy a harcokra való tekintettel el lehetne halasztani az 1864-ben esedékes elnökválasztást. Pedig minden jel arra mutatott, hogy vereséget fog szenvedni: Északon egyre terjedt a békevágy, s az unió csapatainak hatalmas véráldozat árán sem sikerült még kivívniuk a döntő győzelmet. Lincoln mégsem függesztette fel a szeptemberi behívóparancsot, pedig azt tanácsolták neki, hogy ezzel próbálja növelni támogatói számát. Nem siettetette két újonnan megalakult állam, Colorado és Nebraska befogadását az unióba, pedig az ottani választók biztosan órá szavaztak volna. Nem rendelte el, hogy a megszállt déli területek lakói is vegyenek részt az elnökválasztáson, pedig így is nyerhetett volna néhány szavazatot. Vagyis személyes politikai túlélésénél fontosabbnak tartotta a népakarat minden külső manipulációtól mentes érvényesülését, a demokrácia intézményeinek érintetlen fennmaradását.

„Választások nélkül nem lehet szabad kormányzatunk!” – jelentette ki Lincoln. Nem politikai manővereinek, hanem Atlanta elfoglalásának köszönhette győzelmét az 1864-es elnökválasztáson. Ezzel ugyanis nyilvánvaló lett, hogy a háborút hamarosan meg fogják nyerni, s a kormány politikájára sikereseznek bizonyult. Amint azt ő is megfogalmazta: „Ezzel bebizonyosodott, hogy a nép kormánya fenn tudja tartani a választást egy nagy polgárháború közepette is. A világ idáig nem tudhatta, hogy ilyesmi lehetséges.”

A NAGYLELKŰ GYŐZTES

A győzelem közeledtével Lincoln közzétette rendkívül nagylelkű elképzeléseit a déli államok rekonstrukciójáról, az unió helyreállításáról. A konföderáció főtisztviselőinek kivételével minden „lázadónak” kegyelmet akart adni, a rabszolgáktól eltekintve tulajdonuktól sem kívánta megfosztani őket, s azt tervezte, hogy amikor az 1860-ban szövazati joggal rendelkező állampolgárok (vagyis a felnőtt fehér férfiak) 10%-a hűségeskürt tesz az uniónak, államuk visszakapja önkormányzatát. Nem akarta radikálisan átalkítani a déli államok társadalmi rendszerét sem: azt tervezte, hogy egyelőre kizárólag a műveltebb és a hadseregben

harcoló feketék számára biztosít politikai jogokat.

Amikor pedig eljutott hozzá a hír, hogy Lee tábornok Appomatoxnál letette a fegyvert, a következőket üzentte a győztes Grantnek: „Hagyják, hogy megadják magukat és hazatérjenek otthonaikba, csak fegyvert ne fogjanak újra. Hadd menjenek valamennyien, a tisztok és a többiek, én csak engedelmességet akarok, nem további vérontást. [...] Senkit sem akarok megbüntetni, bánjanak velük minden szempontból liberálisan. Mi csak azt kívánjuk, hogy ezek az emberek újra az unióhoz kötődjenek, és alávesék magukat törvényeinek.”

A győzelemmel az elnök minden bizonnyal szert tett

Alighanem egyetlen elnököt sem támadtak még oly sok oldalról és olyan hevesen, mint őt.

Az abolitionistáknak és a radikálisoknak túlságosan mérsékeltnek tűnt, a konzervatívoknak és az állami jogok védelmezőinek túlságosan merészeknek, egyesek azért szidták, mert nem köt békét a konföderációval, mások azért, mert nem nyeri meg elég gyorsan a háborút. Ellenfelei bitorlónak, bohócnak, árulónak, zsarnoknak, szörnyetegnek, idiotának, eunuchnak, bigottnak, demagógoknak, sarlatánnak, holdkórosnak, négerimádónak nevezték.

akkora tekintélyre és befolyásra, hogy széles körökben elfogadtathatta volna elképzeléseit a háború utáni rekonstrukcióról. Minden gesztusa a békét és a kiegyezést szolgálta. Az 1865. április 10-én tartott győzelmi ünnepen például felszólította a zenekart, hogy játssza el a déliek legnépszerűbb indulóját, a *Dixie*-t. Váratlan halálával a mérsékelt és nagylelkű rendezés lehetősége semmisült meg.

1865. április 14-én Lincoln a feleségével együtt a washingtoni Ford Színház elnöki páholyából figyelte mosolyogva Tom Taylor *Amerikai kuzinunk* című, nagy sikerű vígjátékának előadását. 22 óra 13 perckor John Wilkes Booth színész belépett a páholyába, s Derringer márkájú pisztolyával hátulról fejbe lőtte. A páholyban tartózkodó Henry R. Rathbone őrnagy rátámadt, Booth egy vadászkéssel megsebesítette őt, majd a páholyból a színpadra ugrott. Sarkantyúja a páholyt díszítő zászlóba akadt, ezért a színpadra érve lábát törte, de még latinul elkiáltotta Virginia állami jelszavát: „*Sic semper tyrannis!*” (Így járnak a zsarnokok!) A kirobbant zűrzavarban sikerült elmenekülnie. Lincoln nem tért többé magához. Másnap reggel halt meg a színházzal szembeni házban, ahová átvitték. ♦

Az amerikai polgárháború idején (1861–1865) ő volt az egyetlen déli szenátor, aki az unió Kongresszusában maradt, s még a visszafoglalt Tennessee katonai kormányzójának hivatalát is vállalta. Ezért az 1864-es választáson, amelyen a Republikánus Párt a háborúpárti demokratákkal egyesülve ideiglenesen Nemzeti Unió Pártjának nevezte magát, a nemzeti összefogás hangsúlyozására a demokrata párti Andrew Johnsont jelölték Lincoln alelnökének.

Senki sem szeretne volna az elnöki székben látni, s ezért Lincoln meggyilkolása után rendkívül nehéz helyzetbe került. Az északiak szemében gyanús déli demokrata volt, a déliek szemében pedig áruló. Kormányzata mégis jelentős eredményekkel dicsekedhetett. Külügyminisztere, William H. Seward meggyőzte III. Napóleon francia császárt, hogy vonja ki Habsburg Miksa császárságát támogató seregeit Mexikóból, 1867-ben pedig 7,2 millió dollárért megvásárolták Oroszországtól Alaszkát. A kortársak „Seward öröksége” és „Seward jégszekerénye” néven emlegették az új territóriumot, s csak harminc év múlva, amikor aranyat találtak itt, ismerték el, hogy érdemes volt megvásárolni. 1868-ban szerződést kötöttek Kína kormányával az egymás országában élő állampolgáraik jogairól s a kínaiak korlátlan amerikai bevándorlásának engedélyezéséről. 1867-ben pedig birtokba vették a Hawaii-tól ezer mérföldre nyugatra fekvő Midway-szigeteket.

A fő belpolitikai problémát azonban a legyőzött egykori rabszolgatartó tagállamok jelentették. Johnson azt tervezte, hogy ha visszavonják a kilépést az unióból, elutasítják a rabszolgaságot és megtagadják a konföderációs államadósság fizetését, valamint lakosságuk 10%-a esküt tesz az unióra, az illető állam újra annak teljes jogú tagja

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 17. ELNÖKE

ANDREW JOHNSON

1865. ÁPRILIS 15. – 1869. MÁRCIUS 4.

ABRAHAM LINCOLNT A LEGNAGYOBB, MÁSODIK ALELNÖKÉT VISZONT A LEGROSSZABB ELNÖKÖK KÖZÖTT TARTJA SZÁMON A TÖRTÉNELEM. RENDKÍVÜL SZEGÉNY SORBÓL SZÁRMAZOTT, ÍRNI CSAK HÚSZÉVESEN TANULT MEG. NYOMORBAN ELTÖLTÖTT IFJÚSÁGA MIATT SZENVEDÉLYESEN UTÁLTA A NÁLA GAZDAGABB ÉS MŰVELTEBB EMBEREKET. A KISEMBEREK, A „PLEBEJUSOK” KÉPVISELŐJÉNEK TEKINTETTE MAGÁT, AKI A „PARAZITA ARISZTOKRÁCIA” ELLEN HARCOL. ELLENFELEI MEGVETŐEN CSAK „A TENNESSEE-I SZABÓ” NÉVEN EMLEGETTÉK. VISZONT Ő VOLT AZ EGYETLEN EGYKORI ELNÖK, AKIT HIVATALI IDŐSZAKA UTÁN SZENÁTORRÁ VÁLASZTOTTAK.

lehet. Az általános amnesztiából csak a konföderáció vezető tisztviselőit, valamint a húszezer dollárnál értékesebb tulajdonnal rendelkezőket zárta ki, akiknek külön kellett kérelmezniük az elnöktől politikai jogaik visszaállítását. A nagylelkű rendezést a déli államok akadályozták meg: a választásokon a konföderáció vezetőit küldték a Kongresszusba, s véres faji zavargásokra is sor került.

Johnson nem tudott kompromisszumra jutni a felháborodott republikánusokkal. Nép-

ANDREW JOHNSON

Születés:

Raleigh, Észak-Karolina, 1808. december 29.

Párt:

Demokrata Párt

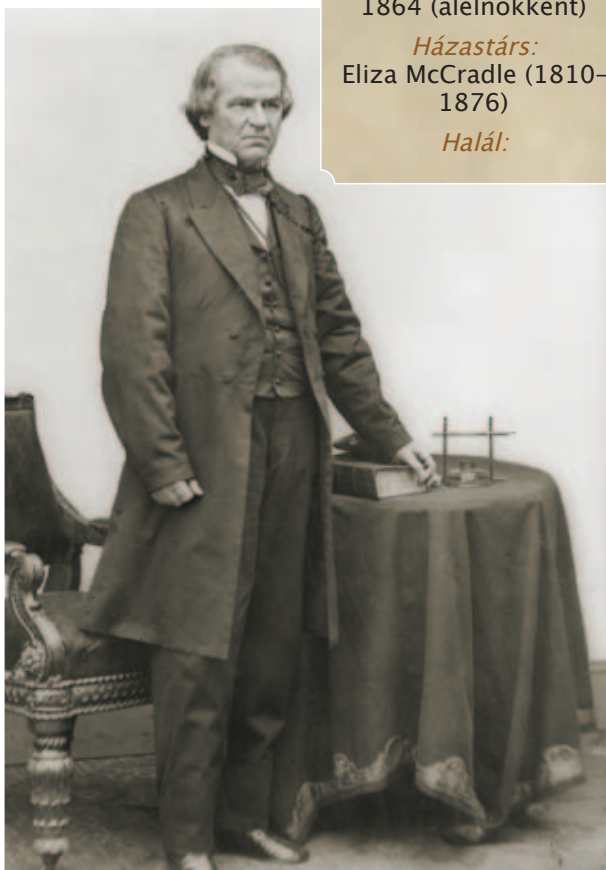
Választási győzelem:

1864 (alelnökként)

Házastárs:

Eliza McCradle (1810–1876)

Halál:

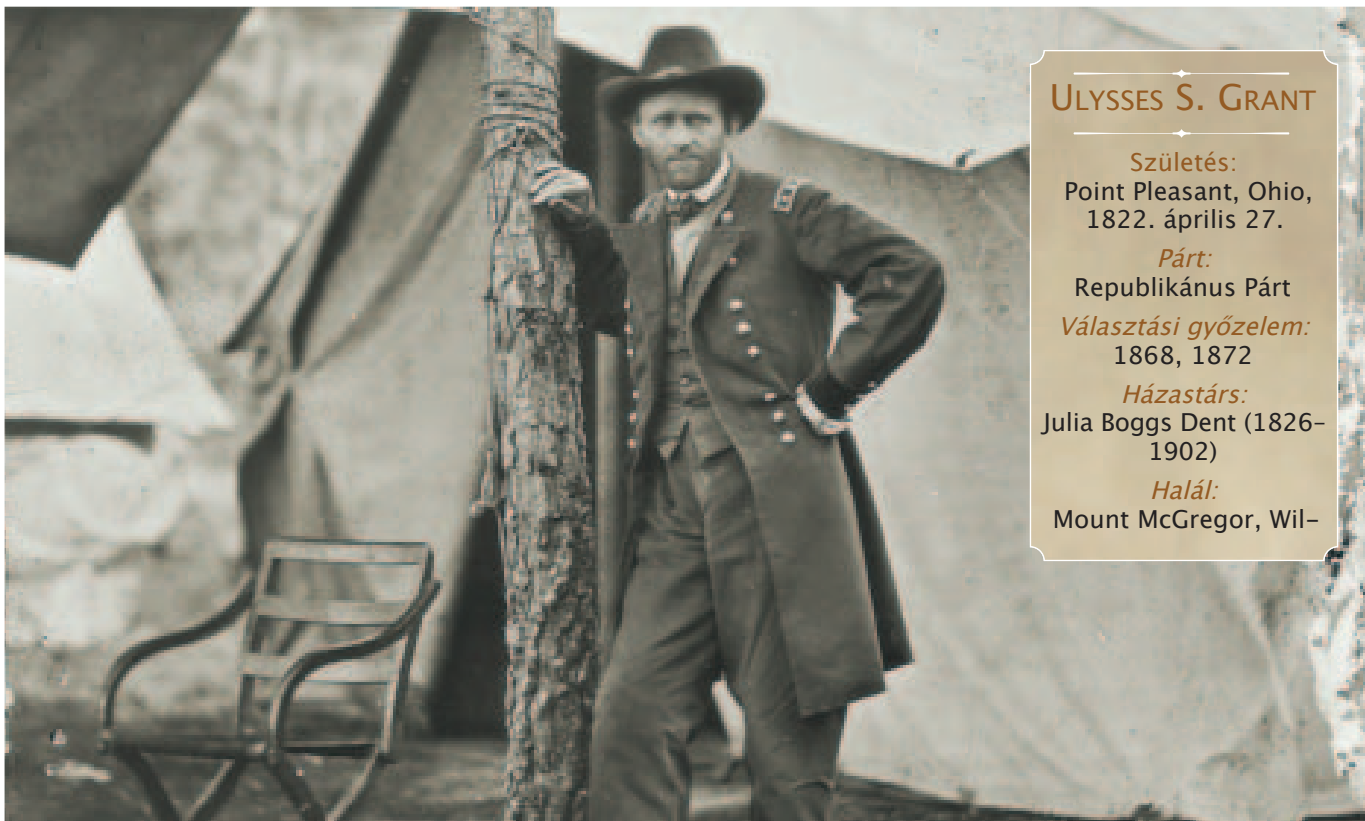

szertű és mérséklő törvényjavaslataikat megvétőzta, s ezzel szembefordította magát a Kongresszus mindkét kamarájának többségét.

1867-től a republikánusok hozzáláthattak saját rekonstrukciós politikájuk megvalósításához. Immár a feketék politikai jogainak fegyveres biztosításával próbálták polgárjogaik tiszteletére bírni a délieket. Tennessee kivételével katonai megszállást vezettek be valamennyi volt „lázadó” déli államban, több százezer déli fehér állampolgárt fosztottak meg politikai jogaitól, ugyanakkor politikai jogokkal ruházták fel a helyi lakosság többsége által alsóbbrendűnek tekintett feketéket.

Johnson megvétőzta az úgynevezett kongresszusi rekonstrukció törvényeit, vétőit azonban a két kamara érvénytelenítette. Amikor a Szenátus akaratával szembeszegülve leváltotta Edwin M. Stanton hadügyminisztert, a radikális republikánusok vádat emeltek ellene a Képviselőházban, azt állítva, hogy megszegte a hivatalok időtartamáról rendelkező törvényt, és gyalázta a Kongresszust. Ő volt az első elnök, aki ellen lefolytatták a törvényhozó szerv védeljárását, az úgynevezett impeachmentet. A Szenátus által lefolytatott perben azonban végül felmentették (1868). Ma már az amerikai jogászok és történészek is úgy vélekednek, hogy nem követett el törvénytelenséget, s veszélyes precedens lett volna elegendő ok nélkül leváltani az elnököt.

Ezután Johnson már nem avatkozott bele a kongresszusi rekonstrukció folyamatába. Utolsó év végi üzenetében bölcs reformokra tett javaslatot, melyekből később többet is bevezettek, az ő indítványait azonban felháborodás fogadta. A Fehér Házból való távozása előtt elnöki kegyelemben részesített minden egykori „lázadót”, nem vett részt utóda beiktatásán, s visszatért államába. ♦

ULYSSES S. GRANT

Születés:

Point Pleasant, Ohio,
1822. április 27.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

1868, 1872

Házastárs:

Julia Boggs Dent (1826–
1902)

Halál:

Mount McGregor, Wil-

Agátlásos, visszahúzódó, szemérmes ohioi katonatiszt a nyugati helyőrségekben annyira vágyódott felesége, Julia Boggs Dent és négy gyermekük után, hogy az itálban keresett vigaszt. Ezért elbocsátották, s a civil életben minden vállalkozásában tökéletes kudarcot vallott. Az amerikai polgárháború idején (1861–1865) azonban visszatért az északi hadseregbe, s ahol megjelent,

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 18. ELNÖKE

ULYSSES S. GRANT

1869. MÁRCIUS 4.–1877. MÁRCIUS 4.

A HARMADIK HÁBORÚS HŐS A FEHÉR HÁZBAN A VILÁGTÖRTÉNELEM EGYIK LEGSIKERESEBB TÁBORNOKA VOLT. LINCOLN ÍGY NYILATKOZOTT RÓLA: „GRANTBEN A TÖKÉLETES HIDEGVÉR ÉS A MAKACS CÉLTUDATOSSÁG A NAGY DOLOG! [...] NEM KÖNNYEN IDEGESÍTHETŐ FEL, ÉS OLYAN A HARAPÁSA, MINT A BULDOGÉ. HA EGYSZER VALAMIBE BELEMÉLYESZTETTE A FOGÁT, NEM LEHET LERÁZNI!”

A polgárháborúban Ulysses S. Grant tette a legtöbbet az unió győzelmének kivívásáért a konföderáció felett. Amikor egy vesztes csata után többen a leváltását követelték, Lincoln kiállt mellette: „Nem nélkülözhetem ezt az embert.” 1868-ban, 46 évesen az USA egyik legfiatalabb elnöke lett.

1865. május 21-én, a richmondi ütközet előtt Grant a térképet tanulmányozza egyik tisztje válla fölött áthajolva. A polgárháború első éveiben a nyugati folyók mentén aratott győzelmei tették országszerte ismertté a nevét. Ez azonban mit sem változtatott a viselkedésén: egyszerű katonai egyenruhát viselt, fittyet hányt a protokollra, továbbra is ugyanúgy vezette a csapatait, maga írta a parancsait, nem törődött a veszéllyel, és elhitette az embereivel, hogy nem veszíthetnek. Később, a keleti hadszíntéren aratott győzelmei után egyenesen az unió megmentőjeként üdvözölték.

ott a rend mintegy varázsütésre helyreállt, és sorra aratták a győzelmeket. 1865. április 9-én Appomattox törvényszéki épületénél

Robert E. Lee tábornok, a déli főparancsnok Grant előtt kapitulált. A nagylelkű győztes közölte saját katonáival, hogy „a háború befejeződött, a lázadók újra honfitársaink, s legjobb lenne, ha a győzelem feletti örömet azzal jeleznénk, hogy minden demonstrációt mellőzünk”.

Miután 1868-ban elnökké választották, kijelentette: „Nem akartam elnök lenni, és sohasem bocsátottam meg magamnak, hogy ennek érdekében lemondtam a hadsereg parancsnokságáról. De nem tehettem mást. Kitüntetéseimet és lehetőségeimet a Republikánus Pártnak köszön-

hettem, és ha a nevemre van szükségük, át kell engednem nekik.” A tehetséges katonatiszt nem értett a jogi kérdésekhez, nem ismerte az alkotmányt, s kabinetjébe nem tapasztalt politikusokat, hanem korrupt barátokat és rokonokat választott. A politikai kezdeményezést át-

gedte a Kongresszusnak. Néha meg sem jelent a kabinet ülésein, amelyeket ő hívott össze. Ő maga becsületes maradt – de rendkívül korrupt kormányzatot hozott létre.

Elnöksége idején került sor az egykori rabszolgatartó tagállamok „rekonstrukciójára”: katonai megszállással és a feketék teljes körű politikai jogainak biztosításával délen republikánus bábállamokat hoztak létre, amelyeket a fehér lakosság többsége nem támogatott. A Kongresszus követeléseinek formális teljesítése után azonban fokozatosan minden déli államban helyreállt a helyi konzervatív, demokrata párti fehér elit uralma. A rekonstrukció következménye így a feketékkel szembeni gyűlölködés és csaknem száz éven át tartó elnyomás volt.

Külügyekben Grant hallgatót óvatos külügyminiszterére, Hamilton Fishre, s békére törekedett az indiánokkal is. Mégis elnöksége idején került sor a leghíresebb indiánháborúkra. Reformkísérletei sorra elbuktak, s ellenfelei számtalan hivatali visszaélésre, sikkasztásra és pénzügyi botrányra derítettek fényt. Grant ezért nem indult harmadszor az elnökválasztáson. Öregkorára újra elszegényedett, s csak az mentette meg, hogy kiderült: kiváló író. A mértéktelen szivarozás miatt kifejlődött nyelvrákkal küszködve készítette el utolsó éveiben polgárháborús emlékiratait, minden idők egyik legszínvonalasabb hadtörténeti művét. ♦

„Az volt a szerencsém vagy balsorsom, hogy a végrehajtó hatalom feje lettem bármilyen korábbi politikai gyakorlat nélkül – írta emlékirataiban. – A háború és a politika annyira különböző.” Grant történetének tanulsága, hogy a katonai dicsőség nem mindig jár együtt az elnökséghez szükséges képességekkel.

Hayes egész életében pártokon kívül álló köztisztviselőnek tekintette magát, s még saját pártját is súlyos kritikával illette. „Hamisított államférfiaknak” nevezte politikustársait, azt követelte, térjenek vissza „az eredeti mintadarabhoz, melyből oly nagy mennyiség készült száz évvel korábban”. Ügyvédként megvédelmezte a szökevény rabszolgákat, és végigszolgált a polgárháborút. Ohio kormányzójaként (1868–72, 1876–77) állami iskolákat, árvaházakat, elme-egógyógyintézeteket és szegényházakat létesített, s ratifikáltatta a feketék jogait biztosító XV. alkotmánykiegészítést. Tudatosan törekedett a mérsékletre, óvatosságra, a régi eszmékre és értékekre megőrzésére. Arisztotelész műveinek elolvasása után ezt jegyezte fel naplójába: „Az erényt a középszer biztosítja, s ettől minden szélsőséges eltérés bűn.”

A republikánusok egy része azzal csúfolta, hogy az erényessége miatt még gúnynevet sem aggathatnak rá. Hamarosan azonban találtak egy megfelelőt a számára. Az 1876-os republikánus elnökjelölő konvención ugyanis az ismertebb jelöltek közül senki sem kapta meg a szükséges számú szavazatot, s ezért végül Hayest jelölték – bár ő csak alelnöki jelölésben reménykedett. Az elnökválasztás eredménye attól függött, hogyan értelmezik a három, katonai megszállás alatt álló déli állam, Louisiana, Dél-Karolina és Florida ellentmondásos választási eredményeit. A zűrzavaros belpolitikai állapotok miatt ugyanis mindhárom államban két elektortestület ült össze, és két választási eredmény érkezett Washingtonba. A fegyveres konfliktussal fenyegető belpolitikai válságot végül a Kongresszus 15 fős bizottsága oldotta meg, amely Hayest nyilvánította győztesnek. A demokraták ettől kezdve „Ócsalárdságának”, „de facto elnöknek” gúnyolták.

RUTHERFORD B. HAYES

Születés:

Delaware, Ohio,
1822. október 4.

Párt:

Republikánus Párt

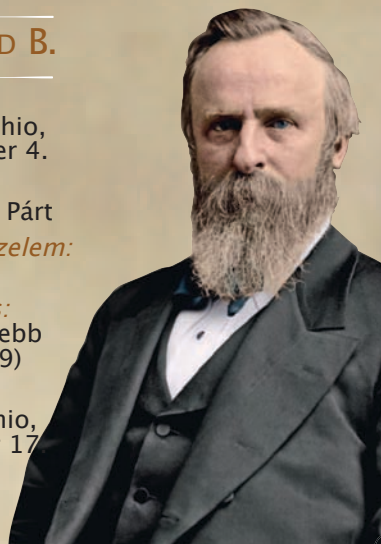
Választási győzelem:
1876

Házastárs:

Lucy Ware Webb
(1831–1889)

Halál:

Fremont, Ohio,
1893. január 17.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 19. ELNÖKE

RUTHERFORD B. HAYES

1877. MÁRCIUS 4.–1881. MÁRCIUS 4.

AZ AMERIKAI ALKOTMÁNY „ALAPÍTÓ ATYÁI” NEM ISMERTÉK EL A POLITIKAI PÁRTOK SZÜKSÉGESSÉGÉT. AZ Ő SZEMÜKBEN A „PÁRT” SZÓ ÖNZŐ ÉRDEKCSOPORTOT JELENTETT. A FELVILÁGOSODÁS GYERMEKEIKÉNT ÚGY VÉLEKEDTEK, HOGY MINDEN ÉRTELMES EMBER KÉPES FELISMERNI, MIT KÍVÁN A KÖZÉRDEK, ÉS HA TISZTESSÉGES, AKKOR ENNEK MEGFELELŐEN FOG CSELEKEDNI. EZÉRT AZ ALKOTMÁNY NEM IS EMLÍTI A PÁRTOKAT. CSAKHOGY EGY ENNYIRE HATALMAS ORSZÁGBAN, AHOL A TÁRSADALMAT OLY SOK GAZDASÁGI, VALLÁSI, REGIONÁLIS ÉS ETNIKAI ELLENTÉT OSZTJA MEG, ALIGHA LEHETETT ELKÉPZELNI, HOGY MINDENKI EGYFORMÁN ÉRTÉKELI MAJD A KÖZÉRDEK FOGALMÁT.

Hayes a Demokrata Párt megbékítése érdekében viszavont a megszálló csapatokat az utolsó déli államokból, s Észak nem avatkozott be többé a déli államok belügyeibe. Ezzel persze kiszolgáltatták a volt rabszolgákat egykori uraiknak, akik különböző módszerekkel lehetlenné tették számukra politikai jogaik gyakorlását. E jogaikat csak további katonai megszállással lehetett volna megvédelmezni, ám ehhez a demokrata többségű Kongresszus nem adott pénzt, s az északi közvélemény sem támogatta volna.

Az elnök megtiltotta a tisztviselőknek az aktív politizálást (1877), leváltotta a New

York-i vámhivatal korrupt republikánus vezetőit, a közhivatali reformtörvényt azonban a Kongresszus nem támogatta. Sőt, a Szenátus megszavazta, hogy az elnöknek figyelembe kell vennie az állami hivatalokra való kinevezések során az állam szenátorainak véleményét. Hayes ezt nem fogadta el, és sikerült megvédelmeznie az elnöki előjogokat.

Kaliforniában attól tartottak, hogy a kínai munkások beáramlása miatt csökkenni fognak a bérek. Ezért törvényjavaslattal kívánták megvonni a kínaiaktól az 1868-as bevándorlási kedvezményeket. Az elnök 1879-ben ezt megvétózta, s a következő évben

új szerződést kötött a kínai kormánnyal a bevándorlás mérsékléséről. Támogatta az indiánok oktatására tett kísérleteket is, az őslakosság helyzetén az egyéni földtulajdon bevezetésével és a kereszténység terjesztésével kívánt javítani. Az őslakosok kultúrájának felszámolásával járó riasztó következményekre természetesen nem gondolt.

Amikor Franciaország építeni kezdte a Panama-csatornát, Hayes bejelentette, hogy „az Egyesült Államok nem mondhat le a csatorna ellenőrzésétől egyetlen európai hatalom vagy az európai hatalmak bármilyen kombinációja javára sem”. Ezzel Theodore Roosevelt fellépését előlegezte meg, de az építkezés elindítását nem tudta megakadályozni.

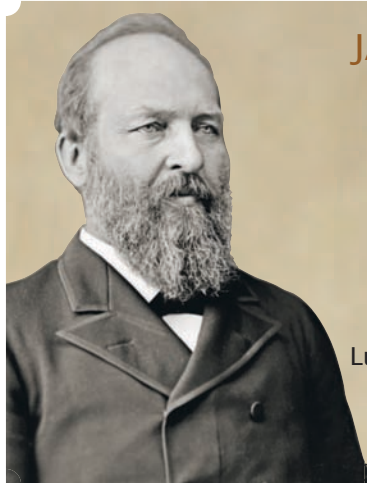
Az elnök szép és intelligens felesége (az első egyetemet végzett First Lady) nagy népszerűsége miatt szert Washingtonban. Ő kezdte gyűjteni a korábbi elnökök és feleségeik festményeit, s ő hívta meg elsőként a gyermekeket a Fehér Ház kertjébe húsvéti tojást keresni. Férje kérésére, aki szerette volna megnyerni az antialkoholisták támogatását, nem szolgáltattott fel alkoholt a Fehér Ház fogadásain. A képviselők és szenátorok ezért csak „Limonádé Lucy” néven emlegették az asszonyt.

Hayes a feketék szavazati jogainak megővésére tett erőltet kísérleteivel a délieket, közhivatali reformkísérleteivel a republikánus pártfőnököket, a kínaiak megvédelmezésével pedig a kaliforniaiakat haragította magára. Mivel amúgy sem akart új választáson indulni, megelégedett azzal, hogy a Grant-kormány botrányai után visszaállította a Fehér Ház és a Republikánus Párt tekintélyét, szembeszállt az igazságtalannak tartott törvényjavaslattal, s mérsékelt reformkezdeményezéseivel előkészítette utódai határozottabb fellépését. ♦

A republikánusok 1880-ban úgy jártak, mint huszonnyolc évvel korábban a demokraták: chicagói elnökjelölő konvenciójukon a harmincnegyedik szavazással sem sikerült többséget biztosítani egyik vezetőjüknek sem. A harminchatodik szavazásnál egy mindaddig viszonylag ismeretlen férfi, James A. Garfield nyerte el a kétharmados többséget. Szegény családból származó, ohioi ügyvéd volt, aki harcolt a polgárháborúban, majd képviselő lett (1863–1880). Ellenfelei ügyetlensége, a Demokrata Párt iránti északi gyanakvás és az erélyes republikánus kampány jóvoltából megnyerte a választást.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 20. ELNÖKE

JAMES A. GARFIELD
1881. MÁRCIUS 4.–1881. SZEPTEMBER 19.

JAMES A. GARFIELD

Születés:
Moreland Hills, Ohio,
1831. november 19.

Párt:
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1880

Házastárs:
Lucretia Rudolph (1832–
1918)

Halál:
Elberon, New Jersey,
1881. szeptember 19.

Hivatalba lépése után négy hónappal, 1881. július 2-án a washingtoni Baltimore és Potomac pályaudvaron a zavart elméjű Charles Julius Guiteau hátulról kétszer rálőtt az elnökre, mert az megtagadott tőle egy diplomáciai állást. Garfield két és fél hónapon át küzdött az életéért. Háromszor operálták meg, s valószínűleg az orvosok sterilizálatlan szerszámai miatt kapott vérmérgezésbe halt bele szeptember 19-én. A gyilkost a sajtó úgy mutatta be, mint aki a hivatalhajsolás miatt ragadt fegyvert. Így a merényletnek annyi eredménye volt, hogy felhívta a társadalom figyelmét a korrupt hivatalosztogatás ellentmondásaira. ♦

A politikusok egy része igencsak megrémült, amikor Garfield meggyilkolása után alelnökre szállt az elnöki rang. A magas, testes, elegáns Chester A. Arthurt ugyanis úgy ismerték, mint „a vesztegetők vesztegetőjét”. New York City republikánus politikai vezetői 1871-ben kineveztették a kikötő vámigazgatójává. Arthur szemmet hunyt a vesztegetések és törvénytelen eljárások felett, és több mint ezer állásbiztosíthatott a helyi republikánusoknak, akik fizetésük és a felvett kenőpénzek egy részét befizették a párt kasszájába. 1878-ban leváltották, de két év múlva felkínálták neki az alelnökjelöltséget, hogy a konzervatív republikánusok frakciója is a többség jelöltje mellé álljon.

Mindenki attól tartott, hogy Arthur a legkorruptabb republikánus gyakorlatot fogja követni. A hatalom azonban felelősségérzettel töltötte el. Meglepően tisztességes és hatékony kormányzatot hozott létre, s még a New York-i vámhivatal élére kinevezett utódját sem váltotta le. „*Megtanultam, hogy Chester A. Arthur és az Egyesült Államok elnöke két különböző ember!*” – je-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 21. ELNÖKE

CHESTER A. ARTHUR
1881. SZEPTEMBER 19.–1885. MÁRCIUS 4.

CHESTER A. ARTHUR

Születés:
Fairfield, Vermont,
1829. október 5.

Párt:
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1880 (alelnökként)

Házastársa:
Ellen Lewis Herndon
(1837–1880)

Halál:
New York City,
1885. november 18.

lentette ki. 1883-ban aláírta a Pendleton-féle közhivatali törvényt, amely véget vetett a „préda-rendszernek”, vagyis a közhivatalok politikai szempontok alapján történő osztogatásának. Ezentúl a hivatalok egy részét csak a kétpárti közszolgálati bizottság előtt vizsgát tett jelöltek tölthették be. Megnehezítették a tisztviselők politikai okokból tör-

tendő elbocsátását is. Az elnök javaslatot tett a haditengerészet fejlesztésére, és elnöksége alatt négy modern hadihajó épült meg. Szerény kezdet volt, de ezzel fektették le a későbbi fejlődés alapjait.

Arthur renováltatta a Fehér Házat, s a washingtoni társasági élet egyik központjává változtatta. Javaslatot tett a vámok és a fogyasztási adók csökkentésére, a Kongresszus azonban nem támogatta őt. A republikánus képviselők és szenátorok ugyanis meg voltak elégedve a kincstár bevételi többletével, amelyből bőkezűen támogathatták a rájuk szavazó társadalmi csoportokat. Pedig hallgathattak volna Arthurra, mert egyre több déli és nyugati amerikai háborgott azon, hogy a magas vámok miatt drágán kell megvásárolnia az iparcikkeket, s döntött úgy, hogy a következő elnökválasztáson a Demokrata Párt jelöltjét fogja támogatni.

Bár Arthur népszerűsége növekedni kezdett, a párt főnökei nem támogatták reformjai miatt, a múltjára emlékező reformerek pedig továbbra sem bíztak benne. Így nem sikerült jelöltetnie magát a következő elnökválasztásra. ♦

Kerületi helyettes ügyész-ként, majd Erie megye sheriffjeként szigorú és megvesztegethetetlen tisztviselőnek bizonyult. Buffalo polgármestereként sorra megvétózta a vállalkozókkal kötött korrupciós szerződéseket. New York állam kormányzójaként pedig szembeszállt a pártfőnökökkel, megvétózta a pazarló és vesztegetésre utaló törvényjavaslatokat, majd aláírta az állam közszolgálati-reform-törvényét. Sikerei és népszerűsége miatt a demokraták 1884-ben elnökjelöltjükké választották.

A választáson vad sárdobálás folyt, s Clevelandet azzal vádolták, hogy törvénytelen gyermeke van. (Valójában egy nős barátja helyett vállalta egy prostituált gyermekének apaságát és támogatását.) Amikor viszont a demokraták is összegyűjtöttek mindent, amivel Cleveland ellenfelét megvádolhatták, ő apró darabokra tépte és elégette a dokumentumokat, e szavakkal: „E választási hadjáratban a mocskolódás legyen a másik fél monopóli-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 22. ÉS 24. ELNÖKE

GROVER CLEVELAND

1885. MÁRCIUS 4.-1889. MÁRCIUS 4.

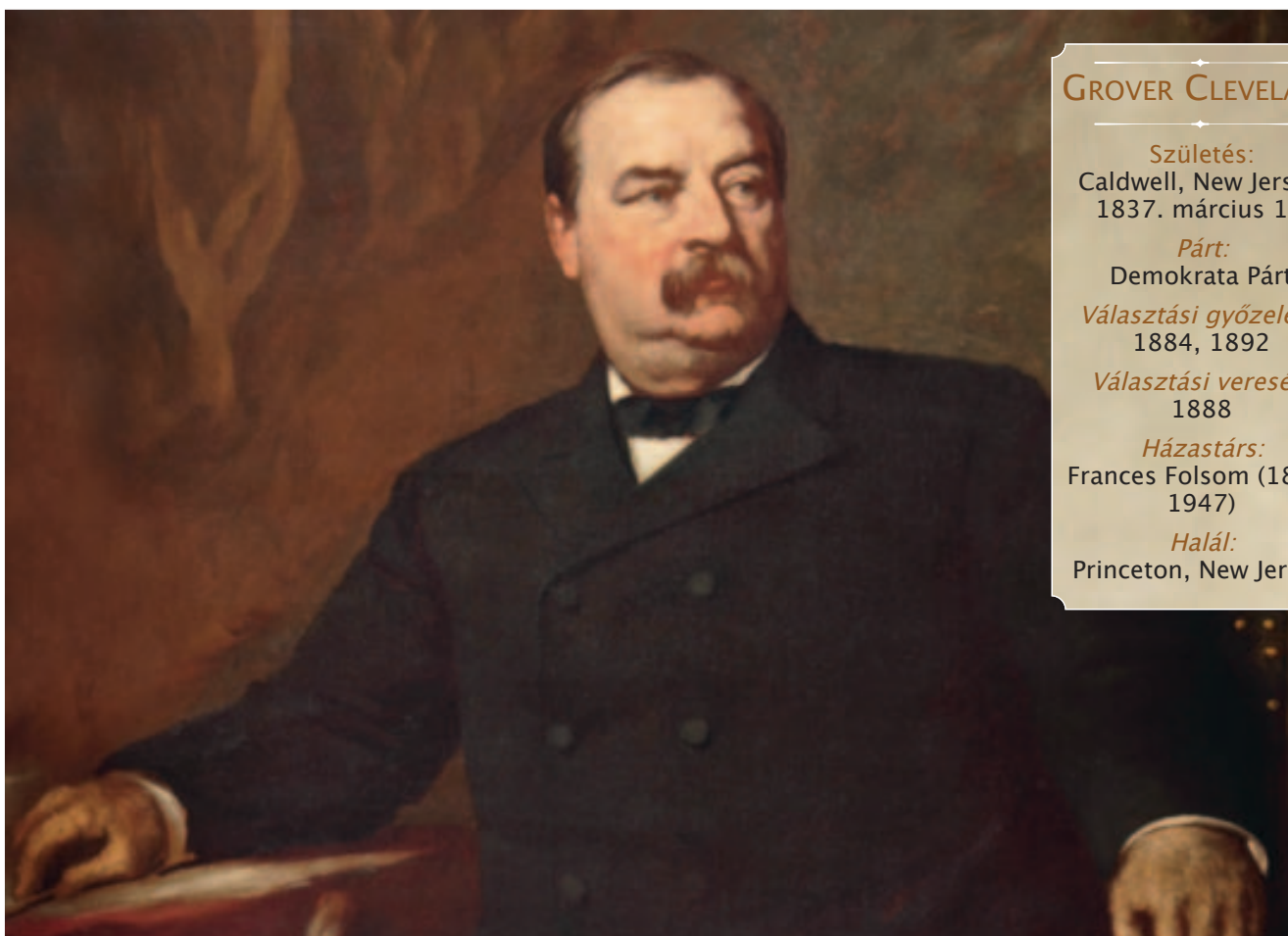
1893. MÁRCIUS 4.-1897. MÁRCIUS 4.

GEORGE WASHINGTON MÉG ARRA KÉSZÜLT, HOGY RÉSZT VESZ A SZENÁTUS ÜLÉSEIN, ÉS SZOROSAN EGYÜTTMŰKÖDIK A KONGRESSZUSSAL. JEFFERSON MINDEN FONTOSABB DÖNTÉST SZEMÉLYESEN HOZOTT MEG, DE ELJÁTSZOTTA, HOGY HALLGAT A KÉPVISELŐKRE ÉS A SZENÁTOROKRA. MADISON ÉS MONROE ÚGY VÉLEKEDETT, HOGY TULAJDONKÉPPEN A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOMNAK KELLENE VEZETNIE AZ ORSZÁGOT, S ŐK CSAK HŰSÉGESEN VÉGREHAJTJÁK MAJD AZ ÖNZETLEN HAZAFIAKBÓL ÁLLÓ KONGRESSZUS TÖRVÉNYEIT. AZ 1830-AS ÉVEKBEN AZONBAN ANDREW JACKSON RADIKÁLISAN ÁTALAKÍTOTTA AZ ELNÖKSÉGET: A TÖRVÉNYEK PUSZTA VÉGREHAJTÓJÁBÓL HATÁROZOTT, VEZETŐ SZEREPET BETÖLTŐ POLITIKAI HATALOMMÁ VÁLTOZTATTA, AMELY SAJÁT ELVEI ÉS CÉLJAI MEGVALÓSÍTÁSÁÉRT KÜZD – AKÁR A KONGRESSZUSSAL SZEMBEN IS. ÉZT A VONALAT VITTE TOVÁBB LINCOLN, AKI A POLGÁRHÁBORÚ RENDKÍVÜLI KÖRÜLMÉNYEIRE HIVATKOZVA ERŐSÍTETTE MEG AZ ELNÖKI HIVATALT. AZ ELNÖKI HATALOM FÜGGETLENSÉGÉT VÉGÜL CLEVELAND BIZTOSÍTOTTA A KONGRESSZUS MINDENHATÓ VEZETŐIVEL SZEMBEN.

uma!” Rendkívül szoros küzdelemben nyerte meg a választást, s beköltözhetett a Fehér Házba, amelyet huszonnégy évvel korábban hagyott el az előző demokrata párti elnök.

A történészek afféle negatív elnöknek nevezik őt, aki azt tartotta kötelességének, hogy megakadályozza a rosszat, a korrupciót és a pazarlást, de úgy vélte, semmit sem kell tennie a jó ügyek érdekében. Azt hangoztatta, hogy a szövetségi kormányzat egyetlen társadalmi csoportot sem részesíthet támogatásban, mert ezzel aláásná az öntevékenység és az önkormányzatiság republikánus erőit. Szerinte az állampolgárnak nem segílyt kell várnia a kormányzattól, hanem takarékoságot, becsületességet és igazságos-

A testes, bikanyakú, indulatos, de barátságos férfi csak középiskolát végzett, s munka mellett szerzett ügyvédi oklevelet. Becsületes, megbízható embernek tartották, akinek az életét a munka töltötte ki.

GROVER CLEVELAND

Születés:

Caldwell, New Jersey,
1837. március 18.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1884, 1892

Választási vereség:

1888

Házastárs:

Frances Folsom (1864–
1947)

Halál:

Princeton, New Jersey,

ságot. Olyan vezetést biztosított az Egyesült Államok számára, amelyet választói vártak tőle: megbízható, becsületes, konzervatív – és rendkívül ötlettelen, fantáziátlan kormányzatot.

Megpróbálta érdem – és nem pártállás – szerint osztogatni a hivatalokat, de aztán engednie kellett a demokrata pártvezérek követeléseinek. Mindazonáltal kétszeresére növelte azon hivatalok számát, amelyeket a közszolgálati bizottság ellenőrzése alatt működő, nyílt vizsgarendszer segítségével töltöttek be. Takarékosra törekedve az elé kerülő törvényjavaslatok kétharmadát megvétőzte, azt is, amellyel a Kongresszus 1887-ben járadékot kívánt biztosítani a polgárháború minden sebesült katonájának, valamint az elesettek rokonainak. Ezzel jelentősen csökkentette saját esélyeit a következő elnökválasztáson.

Megvédelmezte az elnöki hivatal önállóságát. Amikor a republikánus szenátorok az elbocsátások okairól szerettek volna tájékoztatást kapni, kifejtette, hogy az elnöknek joga van bizonyos információk visszatartásához. A republikánus többségű Szenátus azzal fenyegette, hogy érvényteleníti a kinevezéseit, de Cleveland 1886 márciusában az elnöki hatalom függetlenségének védelmében közvetlenül a társadalomhoz fordult, amely támogatta őt. A Kongresszus 1887-ben vissza is vonta a hivatali időtartamról rendelkező 1867-es törvény eredeti formáját, amellyel még Andrew Johnsont próbálták megfosztani az elnöki hatalom egy részétől. Ezzel a Kongresszus elismerte az elnöknek azt a jogát, hogy a végrehajtó hatalom hivatalában önállóan nevezze ki és bocsássa el a hivatalnokokat.

Aláírta az államközi kereskedelem törvényét (1887), amellyel bizottságot alakítottak a vasúti szállítási árak felülvizsgálatára. Ez volt az első kísérlet a nagyvállalkozók üzleti ügyeinek szabályozására a társadalom szélesebb rétegei érdekében. Elfogadta a Dawes-törvényt (1887), amellyel lehetővé vált, hogy az indián rezervátumok nagy részét felosztsák családi birtokokra. Ezzel azonban azoknak ártott a legtöbbet, akiknek segíteni kívánt: a földközösség felszámolásával az indiánok nem változtak át farmerekké, s magántulajdonukba adott földjeik nagy része csalás vagy ügyeskedés következtében a fehérek kezére került.

1887-ben Cleveland – a kincstár bevételi többletére hivatkozva – a vámok mérséklésére szólította fel a Kongresszust. Ezzel a fogyasztási cikkek árát és a meggondolatlanul osztogatott járadékokat akarta csökkenteni egy takarékosabb kormányzat érdekében. A nagyiparosok azonban felháborodtak, s a republikánusok a hazai ipart védő és magasabb béreket biztosító vámok védelmére keltek. A járadékosok pedig természetesen arra a pártra szavaztak, amelyiktől a pénzt kapták. Sokak szerint Cleveland megnyerte volna a következő választást, ha nem próbálja csökkenteni a költe-

kezést. Ő azonban így vélekedett: „Nem akartam, hogy úgy válasszanak meg, hogy a nép nem tudja, melyik oldalon állok. Pártszempontból talán hibát követtem el, de a fenébe is, igazam volt!”

Cleveland volt az egyetlen elnök, aki egy választási vereség után másodszor is visszatérhetett a Fehér Házbba. Ezt Benjamin Harrison elnök ügyetlenségének és a republikánus vámpolitika népszerűtlenségének köszönhetette. Második elnöksége első évében azonban kirobbant a század legnagyobb gazdasági válsága, s Clevelandnek, aki előző kormányzata idején a bevételi többlettől szeretett volna megszabadulni, most a kincstár deficitjét kellett csökkentenie különféle intézkedésekkel. Százmillió dollár értékben államkötvényeket adott el aranyért, majd kölcsönt vett fel a Morgan-féle banktól. Ellenfelei ezt úgy értelmezték, hogy az elnök „eladja” a nemzeti kormányzatot, pedig valójában nem akarta kockáztatni az üzleti körök bizalmát. Ezzel sikerült stabilizálnia a pénzügyeket s csökkenteni az arany kiáramlását.

A Wilson–Gorman-féle vámtörvény az átlagosan 48,4%-os vámokat 41,3%-ra csökkentette (1894). A sokkal komolyabb csökkentésre törekvő Cleveland fel volt háborodva, de jobb megoldás híján en-

gedte, hogy a törvényjavaslat az aláírása nélkül törvényerőre emelkedjen. A törvény rendelkezett a jövedelemadó bevezetéséről is, ezt azonban a Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a következő évben. Vagyis a demokraták egyetlen reformtervüket sem tudták megvalósítani, csak a hadiflotta modernizálása terén értek el eredményeket.

1894 nyarán több száz munkanélküli vonult Ohióból Washingtonba, hogy közmunkaprogramok megindítását követelje. A látszólag társadalmi forradalommal fenyegető tömegmozgalom groteszk módon ért véget: a felvonulók vezetőjét, Jacob S. Coxey-t letartóztatták, mert Washingtonban a park fűvére lépett, követői pedig szétoszlottak. A Pullmann cég vasúti munkásainak chicagói sztrájkját, mely a 25%-os bércsökkentés miatt tört ki, már nem lehetett ilyen könnyen leszerelni. A munkanélküliek és a sztrájkolók két napon át gyűjtogattak Chicagóban, amíg a hadsereg közbe nem avatkozott.

Elnöki időszakának lejártá után Cleveland a New Jersey-i Princetontban telepedett le, előadásokat tartott a Princeton Egyetemen, s 1904-ben az egyetem vezető testületének elnökévé is megválasztották. ♦

Cleveland volt az első elnök, akinek esküvőjét a Fehér Házban rendezték

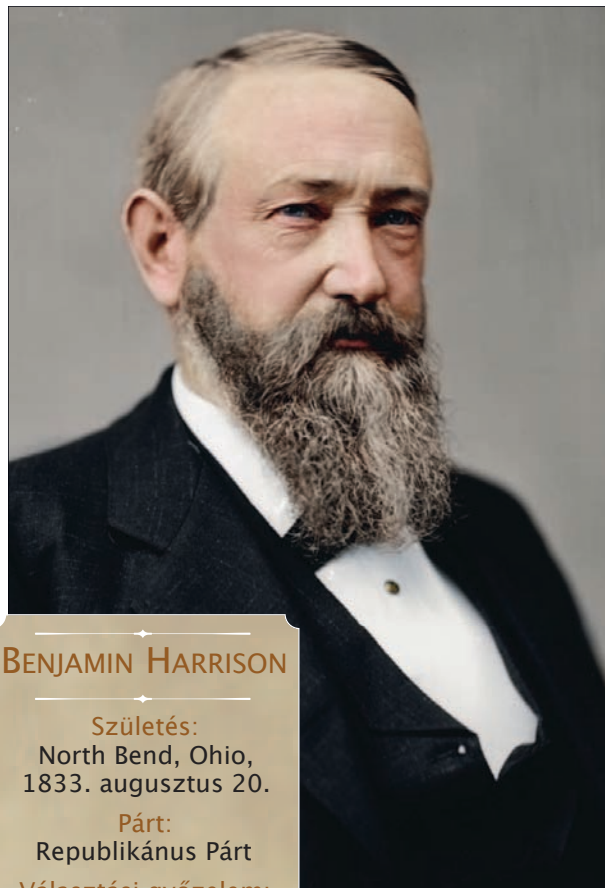

Harrison apja képviselő volt, nagyapja William Henry Harrison, az ország 9. elnöke, dédapja – aki szintén a Benjamin Harrison névre hallgatott – pedig egyike volt annak az 56 kongresszusi képviselőnek, aki aláírta a *Függetlenségi nyilatkozatot*.

Az 1888-as választás során nagyszabású vesztegetésekre került sor. Harrison ellenfele, Grover Cleveland százezerrel több népi szavazatot kapott, az amerikai választási rendszer azonban az elektorok szavazatai döntik el, s ezekből Harrison tudott többit megszerezni. Mire beköltözött a Fehér Házba, a republikánus pártfőnökök már a miniszteri állásokat is elosztogatták a támogatás fejében. Harrison nem bánta a dolgot, mert azt tervezte, hogy a törvényhozó szervre, a Kongresszusra bízta az ország irányítását.

Semmilyen reformot nem támogatott, csak arra volt hajlandó, hogy engedelmesen aláírja a republikánus többségű Kongresszus által elé terjesztett törvényjavaslatokat. 1890-ben négy fontos törvényt hoztak. A Sherman-féle trösztellenes törvény megtiltotta a kereskedelmet korlátozó trösztök működését. Az ezüstvásárlási törvény megnövelte a pénzverésre használt ezüst mennyiségét, s ezzel megnyugtatta a farmereket, akik ettől az intézkedéstől a mezőgazdasági árak emelkedését várták. A nyugdíjtörvénnyel biztosították a kétkézi munkára nem képes veteránok megélhetését: 1889-ben 88 millió, 1893-ban pedig már 159 millió dollárt fordítottak nyugdíjakra. A McKinley-féle vámtörvény az ipar védelme érdekében példátlan szintre, átlagosan 48,4%-ra emelte a behozatali vámokat.

James G. Blaine külügyminiszter megrendezte az első pánamerikai konferenciát Washingtonban (1889–1890), amelyen kereskedelmi egyezményeket köthetett több la-

BENJAMIN HARRISON

Születés:

North Bend, Ohio,
1833. augusztus 20.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:
1888

Választási vereség:
1892

Házastárs:

Caroline Lavinia Scott
(1832–1892), Mary
Scott Lord (1858–1948)

Halál:

Indianapolis, Indiana,
1901. március 13.

tin-amerikai országgal. A válsággal fenyegető nemzetközi konfliktusokat sikerült békésen rendezni. A Bering-tengeri fókavadászat vitás kérdéseit nemzetközi törvényszék elé vitték, s amikor az olasz maffia tizenegy tagját New Orleansban meglincselték, az Egyesült Államok baráti gesztusként jóvátételt fizetett.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 23. ELNÖKE

BENJAMIN HARRISON

1889. MÁRCIUS 4.–1893. MÁRCIUS 4.

HARRISON EGÉSZ ÉLETÉBEN BECSÜLETES VOLT ÉS NEMES ÜGYEKET TÁMOGATOTT. VÉGIGHARCOLTA A POLGÁRHÁBORÚT, REPUBLIKÁNUS SZENÁTOR-KÉNT TÁMOGATTA A KÖZSZOLGÁLATI REFORMOT, A FEKETÉK POLGÁRJOGÁT, A VASUTAK ÉS TRÖSZTÖK TEVÉKENYSÉGÉNEK SZÖVETSÉGI SZABÁLYOZÁSÁT, VALAMINT A MAGAS VÉDŐVÁMOKAT. TERMÉSZETVÉDELMI JAVASLATAI ALAPJÁN JÖTT LÉTRE KÉSŐBB A GRAND CANYON NEMZETI PARK. CSAK EGYETLEN DOLOGRA NEM VOLT KÉPES: ARRA, HOGY MEGSZERETTESSE MAGÁT. NEM KEDVELTE A NYILVÁNOS SZEREPLÉST, ÉS ROSSZ VOLT A KAPCSOLATA AZ ÚJSÁGÍRÓKKAL. OLYAN MEREVEN ÉS FORMÁLISAN VISELKEDETT, HOGY EMBERI JÉGHEGYNEK NEVEZTÉK.

Azt mondták róla, hogy szónoklatával képes meghódítani húszezer embert, majd egyetlen kézfogással valamennyit az ellenségévé teszi, mert *„olyan a kézfogása, mint egy fonnyadt petúniáé”*. Mivel száz évvel Washington után lett elnök, hízelgői „centenáriumi elnök”-ként emlegették. Mások azonban alacsony, pocakos, vörös szakállú manónak tekintették, s amikor egy kései látogatónak azt mondták, hogy ma már nem láthatja az elnököt, az illető így gúnyolódott: *„Ó, Istenem, hát már olyan kicsi lett?”*

A kormány egyre nagyobb figyelmet fordított a Csendes-óceánra. A németekkel a szamoai polgárháború miatt került sor konfliktusra, s végül az 1889-es berlini konferencián a szigeteket német, brit és amerikai közös protektorátus alá vonták. Hawaiiit a fehér kisebbség által felszított és az amerikaiak által támogatott lázadás (1893) után Harrison annektálni akarta, de mire a szerződés a Szenátus elé került, újra Cleveland lett az elnök, aki azt visszavonta.

Az 1892-es választáson pártja újra jelölte őt, de vereséget szenvedett Clevelandtól. A farmerek a tovább zuhanó mezőgazdasági árak, valamint a magas vámok, a munkások pedig a sztrájkok leverése miatt fordultak el a republikánusoktól. Harrisont a történészek többsége a könnyen feledhető, átlagos elnökök között tartja számon. Szemére hányták, hogy a McKinley-féle vámtörvény és a Sherman-féle ezüstvásárlási törvény hozzájárult az 1893-as gazdasági válság kirobbanásához. Mások szerint azonban javára kell írni a haditengerészet fejlesztését, a pánamerikai konferencia megrendezését, valamint azt is, hogy határozottan (bár nem sok sikerrel) szót emelt az elnyomott déli feketék politikai jogainak védelmében. ♦

Ahatásos fellépésű, széles vállú, testes férfi, aki egyesek szerint Napóleonra hasonlított, végigharcolta a polgárháborút, s ennek köszönhetően bejutott az ohioi republikánus politikai körökbe. A Képviselőház tagjaként a vámügyek szakértője lett, az ő nevéhez fűződik az 1890-es törvény, mely rendkívül magas vámoikat írt elő. Ezzel elnyerte a védővámokban bízó farmerek, munkások és nagyiparosok támogatását. Az intelligenciájáról és becsületességéről híres politikust előbb Ohio kormányzójává, majd a Republikánus Párt elnökjelöltjévé választották.

Néhány héttel McKinley választási győzelme után a Képviselőház elfogadta a Dingley-féle vámtörvényt (1897). Az átlagos vám 46,5%-ra emelkedett, egyes árucikkek esetében azonban megközelítette, a dohány esetében pedig meg is haladta a 100%-ot. A gazda-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 25. ELNÖKE

WILLIAM MCKINLEY

1897. MÁRCIUS 4. – 1901. SZEPTEMBER 14.

AZ 1890–ES ÉVEKBEN AZ EURÓPAI HATALMAK LÁTVÁNYOS KÍSÉRLETEKET TETTEK ARRÁ, HOGY ÉRDEKSZFÉRÁKRA OSSZÁK FEL KÍNÁT. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK BELÁTTA, HOGY HA NEM AKAR LEMARADNI A KERESKEDELMI VERSENGÉSBEN, AKTÍVABB FELLÉPÉSRE VAN SZÜKSÉGE. TÖBB BEFOLYÁSOS ÉRDEKCSOPORT IS ÚJABB PIACOK MEGSZERZÉSÉT SÜRGETTE, S ELTERJEDT AZ A MEGGYŐZŐDÉS, HOGY AMELYIK ORSZÁG NEM FEJLESZTI HADITENGERÉSZETÉT, AZ VÉGZETESEN HÁTTÉRBE SZORUL. A SPANYOL GYARMATBIRODALOM EGYRE NYILVÁNVALÓBB VÁLSÁGÁVAL PEDIG KEDVEZŐ LEHETŐSÉGEK NYÍLTAK ÚJ TERÜLETEK MEGSZERZÉSÉRE ÉS A CSENDES-ÓCEÁN FELLETTI URALOM BIZTOSÍTÁSÁRA. AZ ANGOLSZÁSZ KULTÚRA FELSŐBBRENDÜSÉGÉBE VETETT HIT ÉS A HÁBORÚS VETÉLKEDÉS SZÜKSÉGESSÉGÉT HIRDETŐ SZOCIÁLDARWINISTA TANOK IS A HÓDÍTÓ KÜLPOLITIKÁT KÉSZÍTETTÉK ELŐ. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK MCKINLEY ELNÖKSÉGE ALATT LÉPETT KI A NEMZETKÖZI KÜZDŐTÉRRE.

sági prosperitás visszatérével és az új aranybányák felfedezésével 1900-ban lehetővé vált, hogy aranyalpra helyezték az amerikai fizetőeszközt: egy uncia (huszonnyolc gramm) arany árat 20,67 dollárban határozták meg.

McKinley figyelmét külpolitikai kérdések kötötték le. Először arra törekedett, hogy amerikai beavatkozás nélkül vessen véget a spanyol fennhatóság ellen lázadó kubaiakat sújtó megtorlásnak, s gyarmati reformok bevezetésére próbálta rábeszélni a madridi hatóságokat. Az Egyesült Államokban azonban háborús közhangulat alakult ki, mivel a havannai kikötőben felrobbant a Maine nevű amerikai hadihajó (1898. február 15.), s kétszázhetvennégy tengerész meghalt. A robbanást valószínűleg a lőszerraktár közelében lévő szén öngyulladás okozta, az egyre agresszívabb amerikai sajtó azonban a spanyolokat vádolta.

A békeszerető elnök kénytelen volt engedni a közhangulatnak, s attól is tartott, hogy a demokraták harciasabbnak bizonyulnak. A Kongresszus 1898. április 19-én a háború mellett döntött, majd azt is kimondta, hogy a győzelem után Kuba kormányzatát a kubaiakra fogják bízni.

Az amerikai–spanyol háborúban, amely négy hónapig sem tartott, McKinley irányította a katonai és diplomáciai lépéseket. George Dewey sor-

McKinley volt az utolsó elnök, aki még harcolt az amerikai polgárháborúban, de egyben az első modern amerikai elnök is, mert az ő kormányzása idején lépett fel az Egyesült Államok aktív, harcias nagyhatalomként a világpolitika színpadára, és ekkor kezdett megerősödni az elnöki hatalom. A nagy fordulatra azonban úgy kerülhetett sor, hogy a barátságos elnökök sikerült meggyőznie honfitársait arról, hogy ő továbbra is a régi elveket és erkölcsöket képviseli.

WILLIAM MCKINLEY

Születés:
Niles, Ohio, 1843. január 29.

Választási győzelem:
1896, 1900

Házastárs:
Ida Saxton
(1847–1907)

Halál:
Buffalo, New York,
1901. szeptember 14.

Oka:

hajókapitány május 1-jén Manila előtt elsüllyesztette a spanyol flottát, júniusban pedig Kubában partra szállt egy tizenhétezer fős amerikai hadsereg. Július 3-án szétlőtték a santiagói öbölből kihajózó spanyol flottát, majd két hét múlva elfoglalták Kuba fővárosát, s augusztusra Puerto Ricót is. Augusztus 12-én fegyverszünetet kötöttek, december 10-én pedig aláírták a párizsi békeszerződést.

Spanyolország átengedte az Egyesült Államoknak Guam szigetét, Puerto Ricót és húszmillió dollár fejében a Fülöp-szigeteket is. McKinley komoly erőfeszítéseket tett az újonnan megszerzett területek pacifikálására. Puerto Rico 1900-ban korlátozott önkormányzatot kapott, lakói 1917-ben amerikai állampolgárok lettek. A Fülöp-szigeteken kitört az Emilio Aguinaldo által vezetett felkelés, ezért csak 1901-ben hozhatók létre polgári kormányzatot s 1907-ben képviselő-testületet. Kuba független lett, 1902-ben az amerikai csapatok is elhagyták. Az 1901-es kubai alkotmányhoz csatolt Platt-féle kiegészítésben a

kölcsönös védelmi szerződés viszont biztosította, hogy az Egyesült Államok a függetlenség védelmében fegyveresen beavatkozzon az ország belügyeibe, s támaszpontokat létesítsen Kuba területén.

A terjeszkedés gyorsan folytatódott, az Egyesült Államok egy csapásra csendes-óceáni és karib-tengeri nagyhatalommá vált. Annektálta a Hawaii-szigeteket (1898), birtokba vette Wake szigetét (1899), Szamoát pedig a közös protektorátus megszüntetésével német és amerikai kézen lévő szigetekre osztották (1899).

John M. Hay külügyminiszter 1899 nyarán meghirdette a nyitott kapuk politikájának elvét, mert az amerikai kereskedők attól tartottak, hogy az európai nagyhatalmak kiszorítják őket Kínából. Hay azt követelte a nagyhatalmaktól, hogy tartsák tiszteletben Kína és más államok kereskedőinek jogait. A kínai bokszerláadás (1900) kitörésekor Amerika kétezer-ötszáz katonát biztosított a többnemzetiségű haderő számára, amely leverte a felkelőket. Az amerikai kormány a hu-

szonnégy és fél millió dolláros jóvátételből mintegy tizennyolcmilliót visszaadott Kínának, amely e gesztust értékelve félretette az összeget az Amerikában tanulni akaró kínai diákok ösztöndíjára.

A karib-tengeri érdekelt-ség megnövekedésével előtérbe került az óceánközi csatorna megépítésének problémája. Az 1850-es Clayton-Bulwer-szerződést 1901 novemberében a második Hay-Pauncefote-szerződéssel váltották fel, amelyben a búr háború által lekötött Nagy-Britannia teljesen szabad kezet biztosított az Egyesült Államoknak a csatorna megépítésében, ellenőrzésében és erődítményekkel való ellátásában.

A külpolitikai sikereknek és a gazdasági fellendülésnek köszönhetően McKinley könnyűszerrel megnyerte az 1900-as elnökválasztást is. Arra készült, hogy szakít a magas védővámok politikájával, s kölcsönös kereskedelmi szerződéseket köt. 1901. szeptember 6-án azonban a buffalói pánamerikai kiállításon egy huszonhat éves anarchista, Leon F. Czolgosz kétszer

—◆—
Az új elnök méltóságteljes udvariasságával és legendás figyelmességével kivívta ellenfelei tiszteletét is. Olyan lenyűgöző kedvességgel viselkedett, hogy még az elutasított kérelmezők is jókedvűen és lekötelezve távoztak a Fehér Házból. E ház személyzetét ő növelte meg: korábban egy titkár és hat írnok állt az elnök rendelkezésére, később azonban már harminc tisztviselő. Rendszeresen konzultált különböző szakértőkkel és tudósokkal, rengeteget utazott, jobb technikai felszereltséggel dolgozó, népszerűbb, erősebb és tekintélyesebb elnöki hatalmat hagyott utódaira.

—◆—
rálőtt a kezére csavart kötés alá rejtett revolverével. Egy ideig bíztak az elnök felépülésében, de nyolcnapos szenvedés után belehalt a fertőzésbe. A merénylőt villamosszékben végezték ki a New York-i Auburn Állami Börtönben.

Az értelmetlen merénylet alaposan felszította az amerikai társadalomban az anarchisták iránti gyűlöletet, s az 1865-ben a pénzhamisítás elleni harc céljából létrehozott titkosszolgálatot megbízták az elnök védelmével is. ◆

1889-ban támogatta McKinley választási hadjáratát, aki hálából a haditengerészeti miniszter helyettesévé nevezte ki (1897–1898). Az amerikai–spanyol háborúban egy önkéntes lovasezred tisztjeként cowboyokból, csavargókból és sportemberekből megszervezte a Kemény Lovasok (Rough Riders) nevű, fegyelmezetlen, de harcias egységet. 1898. július 1-jén Kubá-

THEODORE ROO-

Születés:

New York City, New York, 1858. október 27.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

1904

Választási vereség:

1912

Házastárs:

Alice Hathaway Lee (1861–1884), Edith Kermit Carow (1861–1948)

Halál:

Oyster Bay, New York, 1919. január 6.

ban a San Juan-domb közelében lóra kapva személyesen vezette győzelemre katonáit.

Rendkívül népszerű lett, visszatérése után megválasztották New York kormányzó-jává. Mivel szembeszállt a korrupcióval, a republikánus vezetők úgy döntöttek, hogy „felfelé rúgják ki”, vagyis alelnöknek jelölik McKinley mellé az 1900-as elnökválasztáson. Amikor McKinley-t halálosan megsebesítették, az egyik republikánus pártfőnök így kiáltott fel: „*Na tessék! Az az átkozott cowboy most az Egyesült Államok elnöke!*”

A Fehér Házban sohasem volt olyan hangos és vidám az élet, mint amikor a hatgyermekes Roosevelts család megszállta. Az elnök meghirdette, hogy nemcsak a dema-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 26. ELNÖKE

THEODORE ROOSEVELT

1901. SZEPTEMBER 14.–1909. MÁRCIUS 4.

A DÚSGAZDAG CSALÁD FIA A HARVARDON TANULT, TERMÉSZETRAJZI ÉS TÖRTÉNELMI KÖNYVEKET ÍRT, SOKAT SPORTOLT, NEM IVOTT, NEM DOHÁNYZOTT, ÉS VASÁRNAPI ISKOLÁBAN TANÍTOTT. HUSZONHÁROM ÉVESEN MÁR REPUBLIKÁNUS PÁRTI KÉPVISELŐVÉ VÁLASZTOTTÁK NEW YORK ÁLLAM TÖRVÉNYHOZÁSÁBAN. ÉLETE ELKÉPESZTŐ KALANDREGÉNY VOLT, VADNYUGATI UTAKKAL, HÁBORÚS HŐSTETTEKKEL, AFRIKAI VADÁSZATOKKAL, TRÓPUSI FELFEDEZŐUTTAL ÉS ÉLETVESZÉLYES MERÉNYLETEKKEL. TÚLÁRADÓ ENERGIÁVAL ÉLVEZTE MINDEZT, RENGETEGET SZÓNOKOLT, VILLOGÓ FOGAIVAL ÉS CSILLOGÓ SZEMÜVEGÉVEL MINDENHOL Ő ÁLLT A KÖZÉPPONTBAN.

gógia, hanem a plutokrácia ellen is fel kell lépni a Square Deal (becsületes játszma) programjának nevében. Elnöksége idején negyvennégy eljárást indított a törvénytelenül tevékenykedő trösztök ellen. Nem felszámolásukra, hanem tevékenységük szabályozására törekedett, a sajtótól mégis megkapta a Trösztpusztító nevet.

Az Elkins-törvény (1903) és a Hepburn-törvény (1906) aláírásával megerősítette a vasutak tevékenységét szabályozó, 1887-ben létrehozott Államközi Kereskedelmi Bi-

zottságot, az élelmiszeripart pedig a húsfelügyeleti törvénnyel és a „tisza élelem és áru” törvényével (1906) kényszerítette higiénikusabb munkakörülmények kialakítására. Ő volt az első elnök, aki – ahelyett, hogy a hadsereghez folyamodott volna – személyesen tárgyalt a munkások és munkaadók képviselőivel egy pennsylvaniai bányászsztrájk idején (1902).

Roosevelt olyan népszerű lett, hogy a Republikánus Párt vezetői nem mertek mást jelölni elnöknek 1904-ben. Elnökként felkarolta a

Észak-Dakotában lévő ranchán bölényre és grizzlymedvére vadászott, marhát tenyésztett, és szemüveges „harvardi ficsúr” létére a köztököző cowboyokat saját kezűleg tanította tisztességre. Róla nevezték el Teddynek a játék mackókat, mert állítólag egyik vadászatán az elnök megkímélte egy anyamedve életét, amikor meglátta, hogy bocsja van.

természetvédelem ügyét, a szövetségi kézen lévő erdők területét megháromszorozta, a nemzeti parkok számát megduplázta, 16 nemzeti emlékhelyet és 51 vadrezervátumot hozott létre, öntözési és fásítási programot indított.

Külpolitikai téren újradefiniálta a Monroe-elvet, kijelentve, hogy az európai államok beavatkozásának megelőzése érdekében az Egyesült Államoknak joga van beleszólni más amerikai államok belügyeibe. 1902-ben közölte a német nagykövettel, hogy ha országa nem hagy fel az adósságait nem fizető Venezuela blokádjával, mozgósítani fogja az amerikai hadiflottát. 1905-ben az anarchiával és eladósodással küszködő Dominikai Köztársasággal kötött szerződést: kormányra átvette a helyi vámhivatalok működtetését, s a befolyt összegből kielégítette a hitelezőket. A Szenátus nem ratifikálta a szerződést, Roosevelts ennek ellenére huszonnyolc hónapon keresztül végrehajtottta.

Egy felkelés miatt és a kubai államfő kérésére az amerikai csapatok 1906 és 1909 között megszállták Kubát. Ezt a külpolitikát nevezték „furfósbot-politikának” egy (állítólag) nyugat-afrikai közmondás alapján: „*Ha finoman beszélsz és nagy botot hordasz magaddal, messzire jutsz!*” Bár az amerikai üzletembereknek tagadhatatlanul anyagi hasznuk származott e politikából, Roosevelts nem a kereskedelmi imperializmus

szempontjai, hanem morális megfontolások mozgatták.

A Szenátus úgy döntött, hogy nem Nicaraguában, hanem a Kolumbiához tartozó Panamában fogja megépíttetni az óceánokat összekötő csatornát. Amikor 1903-ban a kolumbiai kongresszus elutasította a szerződést, a felháborodott Rooseveltt az amerikai hadiflottával támogatta a Philippe Jean Bunau-Varilla francia mérnök által Panamában kirobantott felkelést. A mérnök New York-i szállodai szobájában megírták Panama alkotmányát, felesége pedig megvárta az új köztársaság zászlaját. A kolumbiai katonákat lefizették, és hetvenöt perccel az 1903. november 3-i függetlenségi nyilatkozat hírének megérkezése után az amerikai kormány elismerte az új köztársaságot.

Ezt követően Panama tízmillió dollárért és éves járadékért átengedte a tizenhat kilométer széles csatornázóna használati jogát az Egyesült Államoknak. 1906-ban Rooseveltt személyesen is megtekintette a csatorna építési munkálatait, s így ő volt az első elnök, aki kormányzata idején elhagyta az Egyesült Államok területét. A munkálatokat 1914-ben fejezték be.

Második elnöki időszaka idején vált a világpolitika vezető személyiségévé. Ennek szükségességét így indokolta: *„Külgügyekben be kell látnunk, hogy nagy nép vagyunk, akár akarjuk, akár nem, s ezért nagy szerepet kell játszanunk a világban.”* Az orosz–japán háborúban vállalt közvetítő szerepéért 1906-ban Nobel-békedíjat kapott. Az első marokkói válság idején (1905) arra kérte a francia követet, hogy

ne alázzák meg II. Vilmos császárt, inkább hívjanak össze nemzetközi konferenciát. A Japánnal megkötött, úgynevezett gentlemen's agreementtel (úriemberek egyezményével) visszavonták a japánokat sértő kaliforniai rendelkezéseket, Japán pedig korlátozta az Amerikába irányuló kivándorlást. Az amerikai hadiflotta az ő kormányzata idején vált a világ második legerősebb tengeri haderejévé.

A Fehér Házból való távozása után Rooseveltt beutazta a világot, s ő volt az első amerikai elnök, aki Magyarországon is járt (1910). Meghirdette az „új nacionalizmus”

programját, melyben a progresszívek és populisták korábbi követeléseit foglalta össze (jövedelemadó, segély a farmereknek, a munkakörülmények javítása stb.). A Progresszív Republikánus Szövetség jelöltjeként indult az 1912-es elnökválasztáson. A kampány során Milwaukee-ban az utcán rálöttek, s a golyó haláláig a testében maradt, mert az orvosok veszélyesnek találták az eltávolítását.

Veresége után veszedelmes brazíliai utazáson vett részt, amelyen megpróbálták feltérképezni egy folyót. Kis híján belepusztult ebbe az utolsó kalandba, de nem bánta meg:

„El kellett mennem! Ez volt az utolsó esélyem, hogy újra fiú legyek!” Három nappal az Egyesült Államok 1917-es hadba lépése után felajánlotta Wilson elnöknek, hogy saját hadosztály élén a frontra megy, az elnök azonban udvariasan lebeszélte erről ötvenkilenc éves elődjét.

Az öreg Rooseveltt egyre militaristább, intoleránsabb és sovínisztább beszédek tartott, s megvetően emlegette Wilson tizennégy pontját. Azt híresztelték róla, hogy az 1920-as választáson is indulni fog, de erejét felőrölte a reuma és a visszavisszatérő malária. ♦

Hivatali ideje alatt az egyik legnépszerűbb elnöknek bizonyult. 1894-ben New York rendőrségét ellenőrizve kiérdemelte a Hárúnnal Rooseveltt nevet, mert állandóan a várost járta, mint az *Ezeregyéjszaka* meséinek álruhás kalifája.

Különböző igazságszolgáltatási hivatalok betöltése után a Cincinnati Egyetem jogi karának professzora és dékánja, majd a Fülöp-szigetek főköormányzója lett. Barátja, Theodore Roosevelt a hadügyminiszteri tárcát adta neki, majd ő irányíthatta a Panama-csatorna építését, valamint a Kubával és Japánnal folytatott tárgyalásokat. Felesége, családtagjai és főleg Theodore Roosevelttől unszolására elfogadta a Republikánus Párt jelölését az 1908-as elnökválasztásra. És ezzel kezdődtek a bajok.

Nem tudta irányítása alá vonni sem a Republikánus Pártot, sem a Kongresszust, és meggyőződés konzervatívként nem vonzódtott a reformokhoz. A mindkét párt körében hódító progresszív mozgalom tagjai már régóta követelték a behozatali vámok mérséklését, amelytől az iparcikkek árának csökkenését remélték. Taft 1909-ben a vámcsökkenés céljával rendkívüli ülészsakra hívta össze a Kongresszust. A Képviselőház által felvázolt törvényt a Szenátus addig módosította (egészen pontosan 847-szer!), amíg a csökkentések jelentéktelenné nem váltak, egyes árucikkek vámja pedig magasabb lett. Taft hosszan vívódott, majd a pártegységre hivatkozva aláírta ezt az úgynevezett Payne–Aldrich-féle törvényt, s ezzel mind a nagyvállalatokat, mind a progresszív re-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 27. ELNÖKE

WILLIAM HOWARD TAFT

1909. MÁRCIUS 4.–1913. MÁRCIUS 4.

A HÍRES POLITIKUSDINASZTIA ALAPÍTÓJA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK EGYIK LEGSIKERTELENEBB ELNÖKE VOLT. HIÁNYZOTT BELŐLE AZ ÖNÁLLÓSÁG, KÉPTELEN VOLT AZ ERŐSKEZŐ ÉS HATÁROZOTT VEZETŐHÖZ ILLŐ GYORS ÉS MERÉSZ POLITIKAI DÖNTÉSEKRE. MINDIG ALÁRENDELTE MAGÁT VALAKINEK: ELŐSZÖR SZÜLEI, MAJD FELESÉGE ÉS THEODORE ROOSEVELT TANÁCSAIT KÖVETTE.

formereket szembefordította kormányával.

Az elnök létrehozott egy tanácsadói és hatékonyságvizsgáló bizottságot, melynek tagjai száztíz jelentést készítettek, a pénzügyi hatalmát féltő Kongresszus azonban nem szavazta meg ezeket. Leszavazta azt a javaslatát is, hogy minden nemzetközi vita során forduljanak a hágai

Nemzetközi Törvényszékhez.

Azért voltak sikerei is: több eljárást indított a trösztök ellen, mint híres elődje, összesen kilencvenet. A Mann–Elkins-törvénnyel (1910) kiterjesztették az Államközi Kereskedelmi Bizottság fennhatóságát a vasutak fölé. Gyermekügyi hivatalt alapítottak, s a szövetségi irányítás alatt álló munkálatoknál

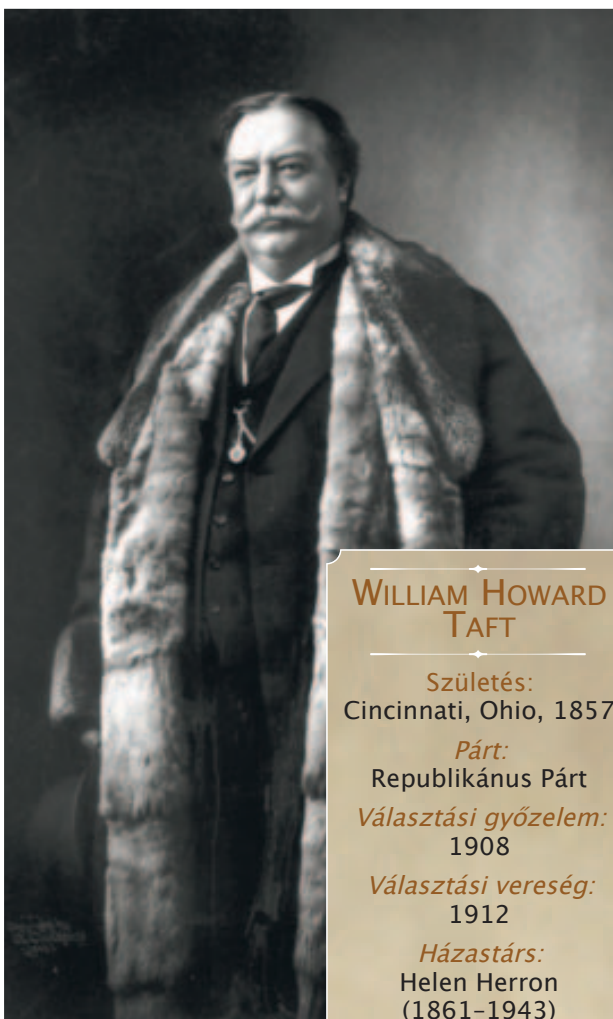
nyolc órára korlátozták a napi munkaidőt. Taft külpolitikai tevékenységét dollárdiplomáciának nevezték el, mert latin-amerikai és távol-keleti befektetésekre bátorította a bankárokat, s a külföldi beruházásokat politikai eszközként használta fel.

1912-re az egykori barát, Theodore Roosevelt élesen szembefordult Tafttal, és hívei kivonultak a chicagói republikánus elnökjelölő gyűlésről. Az új elnökválasztáson Taft csak két állam elektorainak szavazatait kapta meg, és a harmadik helyen végzett. Ilyen csúfos vereséget még egyetlen hivatalban lévő elnök sem szenvedett el.

Úgy emlékeznek rá, mint az Egyesült Államok legkövőbb elnöke: a százkilencvenhét centiméter magas férfi százötven kilót nyomott. Egyszer beszorult a Fehér Ház fürdőkádjába, és állítólag csak hatan tudták kirángatni belőle. Bár jól táncolt, teniszezett és golfozott, kövérsége miatt rengeteg gúnyos megjegyzést kellett elviselnie. Egyszer megfürdött Massachusetts partjainál, mire a többi fürdőző arról beszélt, hogy várniuk kell egy kicsit, mert az elnök használja az óceánt. Azt mesélték róla, hogy igen udvarias ember: a villamoson mindig átadja a helyét három hölgynek.

Visszavonulása után a Yale Egyetem jogászprofesszora-ként, az első világháborúban pedig a nemzeti háborús munkaügyi hivatal egyik elnökeként tevékenykedett. Harding elnök az Egyesült Államok tizedik főbírájának nevezte ki 1921-ben, és Taft végre elnyerte azt a hivatalt, amelyre évtizedek óta áhítozott, s amelyet háromszor is vissza kellett utasítania.

William Howard Taft egyik fia, Robert A. Taft szenátor lett, másik fia, Charles Phelps Taft Cincinnati polgármestere, unokája, ifjabb Robert Taft szenátor és képviselő, dédunokája, Bob Taft pedig Ohio kormányzója. ♦

WILLIAM HOWARD TAFT

Születés:
Cincinnati, Ohio, 1857

Párt:
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1908

Választási vereség:
1912

Házastárs:
Helen Herron
(1861–1943)

Halál:
Washington D. C.,

Kedves ember volt, de passzív, határozatlan, feledékeny és ügyetlen.

Barátságosan viselkedett, igen sokat nevetett, de képtelen volt megjegyezni az emberek nevét, s ezzel sokakat magára haragított. A legváratlanabb pillanatokban hirtelen elaludt. Végigaludta a Fehér Házban rendezett fogadásokat, a színházi előadásokat, az utazásokat és egyszer egy ünnepélyes temetést is. Rossz szónok volt, beszédei megírását halogatta, ám másoknak sem engedte, hogy írjanak neki.

WOODROW WILSON

Születés:

Staunton, Virginia,
1856. december 28.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1912, 1916

Házastárs:

Ellen Louise Axson
(1860–1914),
Edith Bolling (1872–
1961)

Halál:

Washington D. C.,

A beteges és rövidlátó fiú a háború által elpusztított déli államokban nőtt fel, s olvasni csak tizenegy éves korában tanult meg. De barátai előtt kijelentette, hogy írni és szónokolni szeret a legjobban a világon. Ez utóbbit lelkész apjának templomában, az üres padok előtt gyakorolta.

HÍRES PROFESSZOR

Politikai tudományokból szerzett doktori címet a baltimore-i John Hopkins Egyetemen. Tanított a pennsylvaniai Bryn Mawr női iskolában, a connecticuti Wesleyan Egyetemen, majd a Princeton Egyetem népszerű és legjobban megfizetett professzora lett. Hosszú, átható pillantású, magányos, komoly férfi lett belőle, akit inkább tiszteltek, mint szerettek.

Tekintélye és sikerei miatt egyre több demokrata kezdett reménykedni abban, hogy a pártjuk e jól szónokoló és hatásos fellépésű professzor segítségével szerezheti meg az elnökséget. Előbb New Jersey kormányzójává választották, ahol megvalósította a progresszív mozgalom

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 28. ELNÖKE

WOODROW WILSON

1913. MÁRCIUS 4.–1921. MÁRCIUS 4.

KORTÁRSAI EGY RÉSZÉ „FRÁZISPUFOGTATÓ PROFESSZORNAK” NEVEZTE, BÁBFIGURÁNAK, AKIT A HÁBORÚ HASZONÉLVEZŐI DRÓTON RÁNGATTAK, VAGY ÁLMODOZÓ IDEALISTÁNAK. MA A TÖRTÉNESEK TÖBBSÉGE NAGY ELNÖKNEK TEKINTI, AKI NEGYEDSZÁZADDAL MEGELŐZTE KORÁT. AZ ENSZ ALAPELVEIVEL, MELYEK SZERINT A BÉKÉÉRT MINDEN ORSZÁG FELELŐS, AZ AGRRESSZIÓ ELLEN A KOLLEKTÍV AKCIÓ A LEGBIZTOSABB GARANCIA, S AZ ÖNKORMÁNYZATHOZ MINDEN NÉPNEK JOGA VAN, WILSON TÖKÉLETESEN EGYETÉRTETT VOLNA.

legfontosabb követeléseit. Elfogadtatta a munkások bal-eset-biztosítási törvényét, az oktatási és közigazgatási reformokat, megakadályozta a korrumpált pártfőnök szenátorrá választását, a szavazók előválasztásokon jelezheték, melyik jelölttel rokonszenvenek, korlátozta a választási kampányok pénzügyi támogatását, és állami ellenőrzés alá vonta a közhasznú létesítmények díjszabását. Még trösztellenes törvényeket is elfogadtatott, ezeket azonban távozása után visszavonták.

Taft elnök ügyetlenkedései és határozatlansága után az amerikai társadalom egy része olyan államfőt kívánt, aki erélyesen kézbe veszi a kormányzat irányítását. 1912-ben a demokraták elnökjelölő konvencióján a párt háromszor vereséget szenvedett egykori elnökjelöltje, William Jennings Bryan is Wilson mellé állt, aki a harmincadik szavazásnál többséget kapott. A negyvenhatodik szavazáson pedig a reformjairól országszerte híressé vált professzor elnyerte a kétharmados támogatást.

Rendkívüli intelligenciája mély vallásossággal párosult: naponta olvasta a Bibliát, s minden istentiszteleten részt vett. Talán ezért hitt abban, hogy ami vele történik, az Isten akarata, s magabiztosságával, erkölcsi felsőbbrendűségével néha alaposan felbosszantotta környezetét.

Platformját „Új Szabadság” néven emlegették: drasztikus vámcsökkentést, további trösztellenes törvényeket, valamint a bank- és hitelrendszer átalakítását ígerte. De sohasem lett volna elnök belőle, ha Theodore Roosevelt egykori republikánus elnök nem vész össze barátjával, William Howard Tafttal. Mindketten indultak az 1912-es elnökválasztáson, s ezzel megosztották a republikánusok hét és fél milliós szavazótáborát, a népi szavazatok 50%-át, amely bőven elegendő lett volna a győzelemhez. Wilson így a népi szavazatok mindössze 42%-ával is meg tudta szerezni a győzelemhez szükséges elektori szavazatokat.

PROGRESSÍV REFORMOK

Első elnöki intézkedései azt jelezték, hogy vezető sze-

repre törekszik a törvényhozáásban is: 1913. április 8-án Wilson személyesen jelent meg a rendkívüli ülésre összehívott Kongresszus előtt, hogy azonnali akcióra késztesse a vámokkal kapcsolatban. „Mindent fel kell számolnunk, ami a legtávolabbi hasonlatosságot mutatja a kiváltsággal vagy bármely más, mesterséges előnnyel!” – jelentette ki. Az Underwood-féle vámtörvény 27–41%-kal csökkentette a behozott termékek vámját, s több mint 100 árucikk vámmentes lett. Az újonnan elfogadott XVI. alkotmánykiegészítés szellemében a mérsékelt progresszív jövedelemadót is bevezették. Wilson még ugyanabban az évben elfogadtatta a szövetségi tartalékok törvényét, mellyel regionálisan decentralizált, magánkézben lévő és államilag ellenőrzött bankrendszert hoztak létre. Az elnök által kinevezett szövetségi ipari bizottság az államközi korporációk tevékenységét ellenőrizte. A Clayton-féle trösztellenes törvény (1914) megtiltotta a monopóliumokat eredményező eljárásokat, több üzleti tevékenységet törvénytelené nyilvánított, s legalizálta a sztrájkot és a békés sztrájkörtséget. 1913-ban érvénybe lépett a szenátorok közvetlen választását biztosító, XVII. alkotmánykiegészítés is.

Külgügyekben az elnök szakított elődei politikájával. Ellenfele volt minden hódításnak, azt vallotta, hogy minden népnek joga van az önrendelkezéshez, és a nemzetközi vitákat békésen kell rendezni. Külügyminisztere harminc nemzettel kötött szerződéseket a konfliktusok békés rendezéséről. Wilson bejelentette, hogy kormányja nem támogatja a magánvállalkozók kínai és latin-amerikai beruházásait (vagyis a „dollárdiplomáciát”), visszavonatta azt az 1912-es törvényt, mely szerint az amerikai hajók nem fizetnek átkelési díjat a Panama-csatornán, 1916-ban

pedig territórium státuszot biztosított és függetlenséget ígért a Fülöp-szigeteknek.

MEXIKÓI BEAVATKOZÁS

A Panama-csatorna fontossága miatt az Egyesült Államok nem tűrhette a térség államainak destabilizálódását. A pénzügyi összeomlással és lázadásokkal küszködő Nicaraguába (1912–25), Haitiba (1914–34), Dominikába (1916–24) és Kubába (1917–22) csapatokat küldtek, 1917-ben pedig megvásárolták a Virgin-szigeteket Dániától.

A mexikói diktátor, Victoriano Huerta kormányát Wilson nem volt hajlandó elismerni. A lemondását sürgette, s egy ideig azt remélte, hogy a mexikóiak maguk rendezik az ügyeiket. Csakhogy az amerikai tulajdonosok védelmet kértek mexikói birtokaik számára, az európai hatalmak pedig készen álltak a beavatkozásra. Wilson fegyvert szállított Huerta ellenfeleinek, s amikor Tampicóban a helyi parancsnok letartóztatott több amerikai tengerészt, az Egyesült Államok haditengerészete elfoglalta Vera Cruzt (1914), hogy a németek ne segíthessék fegyverszállítással Huertát.

A második amerikai–mexikói háborút csak Argentína, Brazília és Chile közvetítésével sikerült elkerülni. Wilson kénytelen volt elismerni Venustiano Carranza elnökségét (1915). Pancho Villa banditavezér ezen annyira felháborodott, hogy előbb Mexikóban öletett meg több amerikai, majd áttört a határon. 1916. március 9-én 484 fegyverrel rátámadt az új-mexikói Columbus városkára. Ezért John J. Pershing tábornok vezetésével 10 000 amerikai katona hatolt be Mexikóba, hogy elfogja Villát, de sikertelenül tértek vissza. Egyes szakértők szerint a mexikói beavatkozás az amerikaiak katonai felkészületlenségéről győzte meg a németeket, s ez hozzájárult a korlátlan tengeralattjáró-háború megindításához.

Mexikóban 1917-ben az alkotmányozó gyűlés új alkotmányt fogadott el, amely lehetővé tette a lassú konszolidációt.

„Ő ÓVOTT MEG MINKET A HÁBORÚTÓL!”

Az 1916-os választási évben Wilsonnak szüksége volt a progresszívek támogatására, s ezért törvényt írt alá a farmereknek nyújtandó hosszú távú kölcsönökről, a gyermekmunka korlátozásáról, a vasutasok nyolcórás munkanapjáról, új jövedelemadó bevezetéséről és az amerikai történelem első birtokadójáról. Sikerült győzelmet aratnia, bár választási jelszava a későbbi események ismeretében furcsán cseng: „Óvott meg minket a háborútól!”

Az első világháború kezdetén a semlegesség volt a célja, ezt azonban nehéz volt megvalósítani, hiszen a britek tengeri hadereje miatt csak az antanthatalmak tudtak amerikai árucikkeket vásárolni. Wilson azt hangoztatta, hogy mindkét fél felvehet hiteleket. Csakhogy az antant kezdetől többet vett fel – a németeknek nyújtott hitelek tízszeresét.

Mindkét fél a blokádközvetítéshez nyúlt. A németek csak tengeralattjáróikban bízhattak, ezek alkalmazása viszont azzal fenyegetett, hogy kiprovokálják az Egyesült Államok hadba lépését. Wilson közvetíteni szeretett volna. Amíg azonban mind az antant, mind a központi hatalmak bíztak a győzelemben, erre nem volt lehetőség.

Miután a német tengeralattjárók akciói következtében több amerikai állampolgár életét vesztette az óceánon, Wilson támogatta a katonai felkészülési programját, és 1916. márciusában már a diplomáciai kapcsolatok megszakításával fenyegetőzött. A feszültség csökkent, mert a német admirális megígérte, hogy tengeralattjárói nem támadnak utasszállítóra. De az újabb incidenseket nem lehetett elkerülni.

Wilson titokban tárgyalta a brit és a német kormánnyal, majd 1917. január 22-én a Kongresszus előtt kijelentette: „győzelem nélküli békére” és a békés nemzeteket tömörítő nemzetközi szervezetre van szükség. Az amerikai elnök ezzel a világbeke biztosítását nyilvánította az amerikai külpolitika céljának, ami hatalmas fordulat volt.

A német vezérkar azonban abban bízott, hogy a tengeralattjárók hatékony felhasználásával legyőzheti az antanthatalmakat, mielőtt az Egyesült Államok beavatkozna a világháborúba, és január 31-én meghirdette a korlátlan tengeralattjáró-háborút. Márciusban elfogták a német kormány híres Zimmermann-táviratát, amelyben a németek szövetséget ajánlottak és amerikai területeket ígértek Mexikónak. Két hét alatt négy amerikai hajót süllyesztettek el, és egy philadelphiai lap úgy értékelte, hogy „a háború és a jelenlegi állapot között csak annyi a különbség, hogy mi még nem ütünk vissza”.

TIZENNÉGY PONT

Wilson végül 1917. április 2-án javaslatot tett a hadüzenetre, s a Kongresszus támogatta öt. A moralista elnök számára azonban a háború csak akkor volt elfogadható, ha azért vívják, hogy „minden háborút befejezhessenek”, és „biztonságossá tegyék az egész világot a demokrácia számára”. 1918. január 8-án közzétette híres tizennégy pontját.

Ezekben a titkos szerződések betiltását, a tengerek szabadságának biztosítását, a gazdasági határok felszámolását, a fegyverkezés csökkentését és a gyarmati igényeknek a helyi lakosság érdekeit is szem előtt tartó rendezését is nyilvánította a sikeres béke előfeltételének. Önrendelkezést ígért az elnyomott kisebbségeknek, s azt indítványozta, hozzák létre a Nemzetek Szövetségét (Népszövetséget), a kollektív biztonságot garantáló nemzetközi

szervezetet. Clemenceau francia miniszterelnök így reagált minderre: „Isten tíz parancsolatot adott nekünk – megszegjük. Wilson tizennégyet akar ránk kényszeríteni – majd meglátjuk!”

A háború jelentősen megnövelte az Egyesült Államokban a kormányzat hatalmát. Az elnök rendkívüli jogokat kapott a hadigazdálkodás irányítására, ötszáz ügynökség ellenőrizte a termelést, a kereskedelmet és az élelmezést. Alaposan megadóztatták a jövedelmeket és a nagyvállalatok profitját. A háború előtt a

szövetségi jövedelmek háromnegyede a vámból és a fogyasztási adókból származott – a háború után e jövedelmek háromnegyede immár a jövedelmi és birtokadókból tevődött össze. Hazafias röpiratokkal árasztották el az országot, a „hazafiatlannak” tekintett személyeknek és csoportoknak pedig súlyos üldöztetéseket kellett elszenvedniük.

Wilson kormánya nem szövetséges, hanem „társult” hatalomként lépett be a háborúba. 1917 végéig csak 175 000 amerikai katona jutott el Európába, mert a be-

sorozás, kiképzés és szállítás sok időt vett igénybe, 1918 júniusára azonban létszámuk meghaladta az egymilliót.

A BÉKE ISTENE

A legyőzött államok 1918 októberében Wilsonhoz fordultak, aki ígéretet tett arra, hogy a végső békét a híres tizennégy pont szellemében fogják megkötni. Csakhogy Wilson helyzete váratlanul meggyengült. A republikánusok mindkét kamarában megszerezték a többséget, ellenfelei aktivizálódtak, a baloldal pedig a háborús kényszerin-

tézkedések, főleg a lázítási és kémkedési törvények miatt nyugtalanodott. Az amerikaiaknak nem tetszett, hogy a demokrata elnök 1918 decemberében személyesen utazott a párizsi béketárgyalásokra, és egyetlen republikánus szenátort sem vitt magával. A Kongresszus megszüntette európai szövetségesei anyagi támogatását. Ráadásul mire tárgyalni kezdtek, Kelet-Európában már tartósan ígérkező megszállási zónák alakultak ki.

Wilsont 1918 végén lelkesen ünnepelték Európában. Az elnök ezért egyre inkább elhitte, hogy az egész emberiség egyetért vele. Arról szónokolt, hogy véget kell vetni annak a korszaknak, amelyben a hatalmi egyensúly határozta meg a rendet, az új korszakban ezt a nemzetek együttműködése biztosítja majd.

A tapasztalatlan amerikai delegáció sorra engedni kényszerült szinte valamennyi kérdésben. Az etnikai határok helyett elfogadtatták vele a stratégiai, közlekedési és gazdasági szempontok szerint kialakított határokat elvét, s 1919 májusára többen is felismerték, hogy a békeszerződéseknek semmi közük sem lesz a wilsoni elvekhez. Magyarországgal kapcsolatban az Egyesült Államoknak sajnos egyáltalán nem voltak határozott elképzelései. Bár diplomatái jóval nagyobb területet szántak hazánknak, mint amekkorát a trianoni szerződés végül kijelölt, és Wilson szót emelt az erdélyi román

Pályafutása azt bizonyítja, hogy a műveltség, a jó szándék, a munkabírási és a nagyszabású, humanista koncepció nem biztosítja a sikert a demokratikus politikai életben. Ha valaki nem képes megfelelő kompromisszumokat kötni, és nem tudja elnyerni embertársai támogatását, aligha valósíthatja meg terveit – legyenek azok bármilyen nagyszerűek.

előnyomulás ellen, mégis akadálytalanul érvényesülhetett a Magyarországgal szomszédos országok igényeit támogató európai nagyhatalmak akarata.

Az egyre betegebb Wilson csak abban reménykedett, hogy a számára legfontosabb célt, a Népszövetség létrehozását biztosíthatja, és ez (az Egyesült Államok vezetésével) a jövőben jóváteheti majd a békeszerződések igazságtalanságait. A Népszövetség megalapítását biztosító cikkelyt sikerült belefoglaltatnia a Németországgal megkötendő versailles-i békeszerződés szövegébe. Csakhogy az amerikaiak többsége úgy érezte, hogy a véres háború után nem árt kissé eltávolodni Európa zűrzavaros ügyeitől.

A LEGYŐZÖTT GYŐZTES

Wilson legnagyobb ellenfele a Szenátus külügyi bizottságának elnöke, Henry Cabot Lodge szenátor volt. Észszerűnek tűnő, de Wilson számára elfogadhatatlan módosítási javaslatokkal húzta az időt. A XVIII. alkotmánykiegészítés eközben bevezette az alkoholtilalmat (1919), a XIX. pedig a női választójogot (1920), a békeszerződés elfogadására azonban nem volt esély. Wilson a társadalomhoz fellebbezett, és 1919 szeptemberében országos előadókörútra indult. Heteiken keresztül naponta több órán át szónokolt. Az előrehaladott érelmeszesedés miatt meggyengült szervezete felmondta a szolgálatot. Október 2-án véresen talál-

tak rá a fürdőszobában: agyvérzés bénította meg bal karját és bal lábát.

Tumulty, a magántitkára, Grayson, a család orvosa és Edith, a felesége úgy döntött, hogy a személyes hűség fontosabb számukra, mint a közérdek. Ezért eltitkolták a nyilvánosság elől az elnök állapotát, idegkimerüléssel és neurasténiával indokolták, hogy nem jelenik meg a nyilvánosság előtt. Tizenhét hónapon keresztül Edith volt a közvetítő az elnök és a külvilág között. Ő azt állította, hogy egyetlen döntést sem hozott meg személyesen, csak azt döntötte el, melyik ügy fontos annyira, hogy az elnök elé terjesszék. Csakhogy aki ellenőrzi az információkat, az a döntéseket is befolyásolja. A Kongresszus tagjai talán

azért nem firtatták Wilson egészségi állapotát, mert senki sem akarta jelentéktelen alelnökét a Fehér Házba juttatni.

Rendkívüli helyzet állt elő: ha egészséges lett volna, talán hajlandó engedményeket tenni, ha pedig meghal, a helyére lépő alelnöke egészen biztosan megkötötte volna a szükséges kompromisszumokat a versailles-i békeszerződés elfogadásához. A súlyosan beteg elnök azonban minden engedményt elutasított, és a demokrata szenátoroknak is megtiltotta a módosítások elfogadását. Az ő makacssága is hozzájárult ahhoz, hogy két szavazás során sem sikerült biztosítani a szerződés ratifikálásához szükséges kétharmados többséget (1919. november 19-én és 1920. március 19-én).

Wilson utolsó reménye az 1920-as elnökválasztás volt, amelyen pártja a Népszövetség eszméjét támogató James M. Coxot szerette volna a Fehér Házba juttatni. A republikánus jelölt, Warren Harding azonban elsőprő győzelmet aratott, s ezután a Népszövetséghez való csatlakozás szóba sem került többé.

Az elnök 1920 végén megkapta a Nobel-békedíjat, és megrokknva hagyta el a Fehér Házat. Az Egyesült Államok pedig, miután győzelmet aratott a világtörténelem egyik legvéresebb háborújában, nem használta ki győzelmét. Távolmaradásával már megszületésekor végzetesen meggyengítette azt a nemzetközi szervezetet, amelynek a béke fenntartása lett volna a feladata. ♦

Wilson haláláig hű maradt ideáihoz: „Méltó módon csak akkor bizonyíthatnánk be, hogy értékeljük a fegyverszünet napjának nagy jelentőségét, ha elhatároznánk, hogy félretesszük az önérdeket, újra megalkotjuk a nemzetközi politika legmagasabb rendű ideáljait és céljait, és ezek szerint cselekszünk!”

WARREN G. HARDING

Születés:

Bloomington, Ohio,
1865. november 2.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

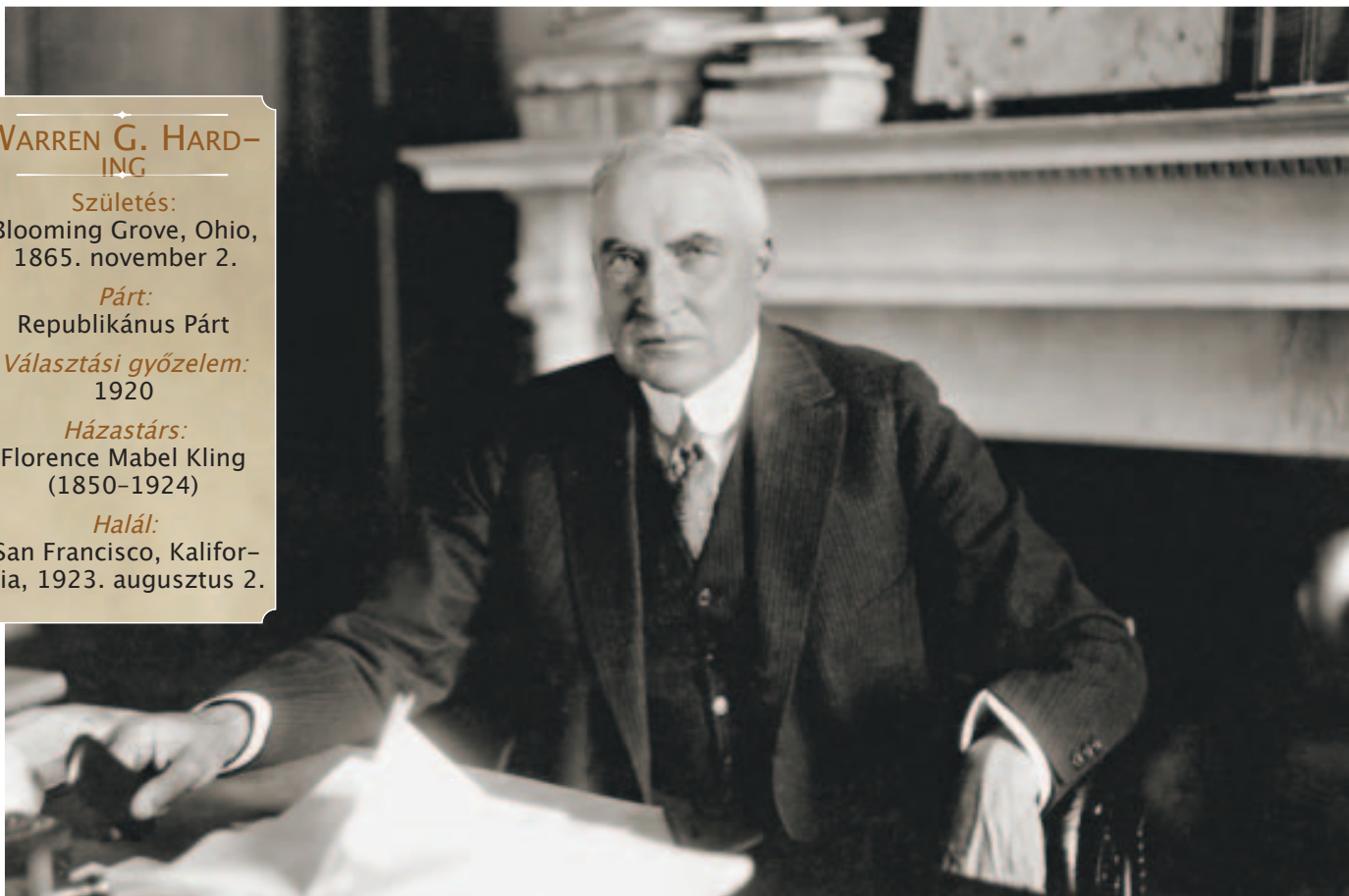
1920

Házastárs:

Florence Mabel Kling
(1850–1924)

Halál:

San Francisco, Kalifornia,
1923. augusztus 2.

Kormányában egyaránt voltak tehetséges emberek (Herbert Hoover kereskedelmi miniszter; Charles Evans Hughes külügyminiszter; Andrew Mellon pénzügyminiszter) és korrupst sikkasztók (Harry M. Daugherty igazságügy-miniszter; Albert B. Fall belügyminiszter). A washingtoni konferencián (1921–1922) a világ vezető tengeri hatalmai több egyezményrel biztosították a békét a Csendes-óceánon.

Az 1921-ben létrehozott Költségvetési Hivatal hatékonynak bizonyult, s Harding volt az első elnök, aki délen, az alabamai Birminghamben szót emelt a faji megkülönböztetés ellen. A behozatali vámok rendkívüli megemelésével (1922) megakadályozták, hogy az európai államok termékeik eladásával megszerezzék azt a pénzt, amelyet amerikai árucikkek vásárlására és a háborús adósságok megfizetésére használhattak volna fel.

Harding kiváló kapcsolatot létesített a sajtóval, elegáns fellépésével és méltóság-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 29. ELNÖKE WARREN G. HARDING 1921. MÁRCIUS 4.–1923. AUGUSZTUS 2.

1920-BAN AZ OHIÓI REPUBLIKÁNUSOK EGYIK VEZETŐJE, HARRY M. DAUGHERTY ELŐRE LÁTTA, HOGY A POLITIKAI ELLENTÉTEK MIATT AZ ELNÖKJELÖLŐ KONVENCIÓN EGYIK NEVESEBB JELÖLT SEM ÉRHETI EL A JELÖLÉSHEZ SZÜKSÉGES SZAVAZATI ARÁNYT. Ő VISZONT MÁR RÉGÓTA ISMERTE A MARIONI STAR CÍMŰ NAPILAP TULAJDONOSÁT, ÉS ÚGY VÉLEKEDETT, HOGY „IGEN JÓKÉPŰ ELNÖK LENNE BELŐLE”. EGY SIKERTELEN SZAVAZÁSOKKAL ELTELT NAP ÉJSZAKÁJÁN A CHICAGÓI BLACKSTONE HOTEL TIZENHARMADIK EMELETÉN, A 404-406-OS LAKOSZTÁLY SOKAT EMLEGETETT DOHÁNYFÜSTÖS SZOBÁIBAN A PÁRT VEZETŐI MEGÁLLAPÍTOTTÁK, HOGY A SIMULÉKONY ÉS ENGEDELMEZŐ HARDING, A SZENÁTUS LEGPASSZÍVABB TAGJA LENNE AZ A JELÖLT, AKIT A PÁRT VALAMENNYI FRAKCIÓJA ELFOGADNA.

teljes, de barátságos viselkedésével nagy népszerűsége szert. Többször is megpróbált közvetíteni a sztrájkoló munkások és a munkaadók között. Amikor a szívpanaszoktól és emésztési zavaroktól szenvedő elnök a San

Francisco-i Palace Hotelben 1923. augusztus 2-án váratlanul meghalt, az amerikai társadalom őszintén meggyászolta.

A következő években azonban kiderült, hogy az egyik legkorruptabb kormány élén

Az amerikai társadalomnak annyira elege volt a Demokrata Pártból, a nemzetközi kötelezettségekből és a wilsoni prédikációkból, hogy Hardingot minden idők egyik legnagyobb többségével választották elnökké: megkapta a népi szavazatok 61%-át.

állt. Belügyminisztere volt az első olyan tagja az amerikai kabinetnek, aki börtönbe került, mert jó pénzért magánvállalkozók rendelkezésére bocsátotta a haditengerészet számára felhalmozott üzemanyagkészletet. Igazságügy-minisztere vesztegetési pénzeket fogadott el, és javaslatot tették vád alá helyezésére. E miniszter titkára, valamint a Veteránok Hivatalának főtanácsosa gyanús körülmények között öngyilkos lett. Egy Nan Britton nevű asszony pedig könyvet írt az elnökkel fenn tartott szerelmi viszonyáról. A közvélemény olyan élesen szembefordult Hardinggal, hogy nyolc éven keresztül senki sem vállalta marioni sír-emlékének felavatását. ♦

Akkor vált híressé, amikor Massachusetts kormányzójaként határozottan fellépett a bostoni rendőrség 1919-es sztrájkja ellen, arra hivatkozva, hogy „senkinek, sehol, semmikor nincs joga sztrájjal veszélyeztetni a közbiztonságot!” Szükszavúságáról is egyre több anekdota keringett. Utóda megkérdezte tőle, hogyan tudta olyan korán elhagyni mindennap a kormányzói hivatalt, hiszen őt este kilencig is feltartóztatják az ügyfelek.

CALVIN COOLIDGE

Születés:

Plymouth Notch, Vermont, 1872. július 4.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

1920 (alelnökként), 1924

Házastárs:

Grace Anna Goodhue (1879–1957)

Halál:

Northampton, Massa-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 30. ELNÖKE

CALVIN COOLIDGE

1923. AUGUSZTUS 2.–1929. MÁRCIUS 4.

A 20. SZÁZADBAN AZ AMERIKAI HAZAFIAK MÁR BÜSZKÉN TEKINTHETEK VISSZA NEMZETÜK TÉNYLEGES SIKEREIRE: A GAZDASÁGI FEJLŐDÉSRE, A TÁRSADALOM NYITOTTSÁGÁRA, VALAMINT AZOKRA AZ ÉRTÉKEKRE, AMELYEKET HOL KÖVETKEZETLENÜL, HOL PEDIG KÖVETKEZETESEBEN PRÓBÁLTAK KÉPVISELNI. AZ ERŐFORRÁSOK BŐSÉGE MIATT AZ AMERIKAI TÁRSADALOM TÚLNOMÓ TÖBBSÉGÉT – SZEMBEN AZ EURÓPAI TÁRSADALMAKKAL – NEM A LEGSZEGÉNYEBB CSOPORTOK, HANEM A KÖZÉPRÉTEGEK ALKOTÁK, S A TÁRSADALMI FELEMELKEDÉS IS MINDIG KÖNNYEBB VOLT, MINT A VILÁG MÁS RÉSZEIN. ÉZZEL MAGYARÁZHATÓ AZ AMERIKAI KÖZÉLET OPTIMISTÁBB, MAGABIZTOSABB HANGULATA. AZ AMERIKAI VÁLASZTÓK PEDIG SZÍVESEN TÁMOGATTAK OLYAN POLITIKUSOKAT, AKIK MÉLYRŐL JÖTTEK, MAGASRA EMELKEDTEK, S AZT HIRDETTÉK, HOGY ERRE MÁS IS KÉPESSÉ VÁLHAT. CALVIN COOLIDGE IS AZ AMERIKAI ÁLOM MEGTESTESÍTŐJE VOLT.

Coolidge így felelt: „Hja, maga válaszol nekik!”

A „Hallgatag Cal” néven emlegetett, tekintélyes politikus az 1920-as választáson az Egyesült Államok alelnökévé választották. Harding elnök halála után őrá hárult a feladat, hogy az előző kormányzat sikkasztásainak feltárása után visszaállítsa a bizalmat a Republikánus Párt és a Fehér Ház iránt. Ezt olyan sikerrel hajtotta végre, hogy indulhatott a következő elnökválasztáson is a „Keep Cool with Coolidge!”, vagyis „Csak nyugodtan Coolidge-dzsal!” jelszót használva. Másik jelszava így hangzott: „Amerika legfontosabb ügye az üzlet!” Rendíthetetlen nyugalmának és becsületességének, valamint a gazdasági fellendülésnek köszönhetően több mint kétszer annyi elektori szavazatot kapott, mint demokrata és progresszív párti ellenfelei közösen.

Elnökként tisztességgel elvégezte munkáját, de nem tűzött ki kormányzata elé semmilyen magasabb rendű célt, amelynek eléréséhez különösebb erőfeszítésekre és vezetői fellépésre lett volna szükség. Miért is tett volna ilyesmit? Az ipar termelékenysége a „dübörgő húszas években” megkétszereződött, a munkabérek 33%-kal, az ipari profit 76%-kal, a részvényesek osztalékai 108%-kal növekedtek. Ez pedig arra utalt, hogy távolról sem egyforma mértékben, de az életszínvonal minden társadalmi rétegben emelkedett.

Coolidge úgy vélekedett, hogy egy ilyen korszakban szociális programok beindí-

→ Egy farmer petróleumlámpával megvilágított szobájában látta meg a napvilágot, s a vermonti gazdák szükszavúságát, szorgalmát, takarékoságát és óvatos optimizmusát örökölte. Híres kijelentése szerint „az élet problémáinak négyötöde megoldódna, ha leülnénk és csendben maradnánk”.
→

tása helyett inkább az adókat kell csökkenteni. A gazdagok így újra befektethetik emelkedő jövedelmeiket, növelik a fogyasztást, és új állásokat teremtenek a szegényebbek számára. Sőt abban is reménykedhetett, hogy a prosperitás következtében fellendülő kereskedelem hozzájárulhat a világ gazdasági és politikai stabilitásához. Ezért folyamatosan csökkentette a jövedelem-, örökösödési és más adókat. Ebből nem csak a gazdagok profitáltak: 1929-re nagyon sok alacsony jövedelmű család volt, amely egyáltalán nem fizetett adót.

Coolidge fejlesztette a polgári és katonai repülőgépparkot, kiterjesztette a mezőgazdasági és kereskedelmi minisztérium szolgáltatásait. Az 1924-es bevándorlási törvényben a kiadható letelepedési engedélyek számát évi százötvenezerben határozta meg. A mezőgazdasági árakat a túltermelés leszorította, de a szabadpiachoz ragaszkodó elnök kétszer is megvétózta a McNary–Haugen-féle törvényjavaslatot, amellyel a kormányt a termények felvásárlására és külföldi eladására akarták kötelezni. Arra hivatkozott, hogy ez egyoldalú, kizárólag egyetlen osztálynak kedvező törvény lenne és csak túltermelésre ösztönözne.

A külpolitikát továbbra is a következetes és szűk látókörű izoláció jellemezte. A Szenátus beleegyezett, hogy az ország legalább a Népszövetség törvényszékéhez csatlakozzék, de olyan sok fenntartással, hogy végül a többi állam nem fogadta be az Egyesült Államokat. Coolidge halani sem akart arról, hogy az anyagi gondokkal küszködő egykori európai szövetségesek adósságainak egy részét elengedjék. Amikor ez a lehetőség szóba került, csak ennyit kérdezett: „*Felvették a pénzt, nem?*” Végül az alelnöke, Charles Gates Dawes névéhez fűződő tervezet 1924-ben lehetővé tette, hogy a pénzügyi összeomlás szélén

álló Németország új amerikai kölcsönöket kapjon.

Frank B. Kellogg külügyminiszter Nobel-békedíjat kapott a francia külügyminiszterrel 1928-ban aláírt Kellogg–Briand-paktumért, amelyet végül szinte valamennyi állam ratifikált, köztük hazánk is. Az aláírók lemondtak arról, hogy támadó háborúval próbálják megoldani nemzetközi vitáikat. A védekező háborút azonban nem helyezték törvényen kívül, és semmilyen megtorlással nem fenyegették a paktum megszegőit. A szerződés így üres diplomáciai gesztus maradt, egy történész szerint pontosan annyit ért, mint az amerikaiak ígérete, hogy betartják a szesztilalmat.

Amikor a szófkár elnök mégis kinyitotta a száját, bölcsen beszélt. A *Függetlenségi nyilatkozat* elfogadásának 150. évfordulóján így szónokolt Philadelphiában: „*Gyakran mondják, hogy a világ sokat fejlődött 1776 óta, hogy új eszméink és új tapasztalataink vannak, hogy előnyben vagyunk az akkori emberekhez képest, s ezért talán fel is válthatjuk következtetéseiket modernebb gondolatokkal. Ez az érvelés azonban nem al-*

kalmazható e nagy alapokmányra. Hogy minden embert egyenlőnek teremtettek, ez örökérvényű megállapítás. Hogy elidegeníthetetlen jogokkal lettek felruházva, ez örökérvényű megállapítás. Hogy a kormányok a kormányzottak beleegyezéséből nyerik jogos hatalmukat, ez örökérvényű megállapítás. E megállapításokon túl nincs előrelépés, nincs fejlődés. Ha valaki tagadni akarja megalapozottságukat, igazságukat, már nem haladhat előre történelmileg, hanem csak hátra, egy olyan korszak felé, amelyben nem volt egyenlőség, az egyéneknek nem voltak jogai, a nép nem kormányzott. [...] Mi a tudomány és az anyagi javak növekedésének korában élünk. De nem ezekből származik nyilatkozatunk, hanem nyilatkozatunkból származnak mindezek. A szellemi dol-

gok az elsődlegesek. Ha nem ragaszkodunk hozzájuk, anyagi prosperitásunk, bármilyen jelentősnek is tűnjön, kiüresedett látszattá válhat!”

Minden bizonnyal újraválasztották volna 1928-ban, ő azonban kijelentette: „*Akkor kell lelépni, amikor még akarják az embert!*” Felesége szerint egyszer a közelgő válságról is furcsa megjegyzést tett: „*Én tudom, hogyan kell megszórolni a pénzt. Talán eljön az idő, amikor költeni kell. Nem érzem, hogy képes vagyok erre.*”

A végrendeletében sem tagadta meg önmagát: az okmány mindössze huszonhárom szóból állt... ♦

←—————
Coolidge-ék 12 kutyát és sok más állatot, mosómedvét, kanárit, macskát tartottak a Fehér Házban.
—————→

Virginiai ültetvényes család második fia volt, aki földmérőként dolgozott, s csak bátyja örökségének és házasságának köszönhetően vált módos ültetvényessé. Részt vett a francia gyarmatosítók ellen folytatott harcokban, ennek köszönhető, hogy a függetlenségi háború (1775–1783) kirobbanása után a Kontinentális Kongresszus az amerikai hadsereg főparancsnokává nevezte ki.

Több csatát veszített el, mint amennyit megnyert, de sohasem adta fel a harcot, és a fosztogatást tiltva sikerült megőriznie a hadserege iránti társadalmi támogatást. Első vereségei után, 1776 végén seregével együtt átkelt a jeges Delaware folyón, s a trentoni és princetoni csatákban aratott győzelmeivel lelket öntött a függetlenség híveibe. Yorktown bevétele (1781) után a brit kormány belátta, hogy nem képes sem döntő győzelmet aratni, sem tartós megszállás alá vonni a lázadók óriási területét.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 1. ELNÖKE

GEORGE WASHINGTON

1789. ÁPRILIS 30. – 1797. MÁRCIUS 4.

AZ ELSŐ ELNÖKÖT KULTIKUS TISZTELET ÖVEZTE HAZÁJÁBAN. EGY 1845-BEN MEGJELENT ÉLETRAJZ SZERZŐJE ÍGY ÁRADOZOTT: „LEGYEN MINDEN GYERMEK ELSŐ SZAVA: ANYA; A MÁSODIK: APA; A HARMADIK PEDIG: WASHINGTON!” SZÜLETÉS-NAPJA NEMZETI ÜNNEP, VEZETÉKNEVE KERESZTNÉV LETT, S AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN TIZENKÉT FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYT, SZÁMTALAN KÖZSÉGET, MEGYÉT, TAVAT, HEGYET ÉS FOLYÓT NEVEZTEK EL RÓLA, VALAMINT EGY ÁLLAMOT ÉS A SZÖVETSÉGI FŐVÁROST.

A legnagyobb szolgálatot azzal tette hazájának, amit nem tett meg. A katonai összeomlás, pénzügyi válság és társadalmi anarchia fenyegetése idején ugyanolyan társadalmi támogatással vehette volna át a hatalmat, mint francia kortársa, Napóleon. Ő azonban személyes fellépésével akadályozta meg 1783. március 15-én az Egyesült Államok történetének első

egyben utolsó puccskísérletét. Ezzel az egyeduralomnak nem a megszerzését, hanem az elutasítását tette példaértékű és követendő politikusi magatartássá. Az 1783-as párizsi békeszerződés után pedig búcsút vett könnyező tisztjeitől, majd a Kongresszus meghatott képviselőitől, s egyszerű polgárként tért haza birtokára, Mount Vernonba.

1787-ben ő volt a mindmáig érvényben lévő alkotmányt elkészítő testület, az Alkotmányozó Konvenció elnöke. Nagyon sokan kizárólag azért fogadták el az új szövetségi alkotmányt, mert tudták, hogy Washington lesz a köztársasági elnök, aki egészen biztosan nem fog visszaélni a reá ruházott hatalommal. 1789. április 30-án New Yorkban tette le az elnöki esküt, majd kormánya (mely mindössze négy miniszterből állt) 1790-ben átköltözött Philadelphiába.

Kormányzatának első négy éve békés és sikeres volt. A pénzügyeket Alexander Hamilton pénzügyminiszter rendezte. A nemzeti egység megszilárdítása érdekében a szövetségi kormányzat magára vállalta az egyes tagállamok háborús adósságait.

A gazdag déli államok ellenették ezt, de ígéretet kaptak, hogy ennek fejében az ő területükön, Virginia és Maryland határán épül majd fel a szövetségi főváros. Washington személyesen jelölte ki a helyét 1791-ben, megtervezését pedig Pierre Charles L'Enfant francia mérnökre bízta. A Fehér Ház alapkövét 1792. október 13-án helyeztette el James Hoban építész: ez volt az első középület a fővárosban.

1793-tól a francia forradalmi háború miatt kiéleződött a két párt, a föderalisták és a republikánusok ellentéte. Az elnök megpróbálta mindkét párt vezetőit megőrizni kormányában, de végül a föderalisták oldalára állt, s 1793. április 22-én semlegességi nyilatkozatot tett. 1794-ben kirobbant Nyugat-Pennsylvania

GEORGE WASHINGTON

Születés:
Ferry-farm, Virginia,
1732. február 22.

Párt:
Föderalista Párt

Választási győzelem:
1789, 1792

Házastárs:
Martha Dandridge
(1731–1802)

Halál:
Mount Vernon-ültetvény,
Virginia, 1799. decem-

Erős, nyugodt, 192 centiméter magas, karizmatikus óriás volt, aki végtelen önfegyelmet kényszerített magára, s indulatai csak ritkán ragadtak el. Katonái tisztelték, és azt terjesztették róla, hogy nem fogja a golyó.

Washington a máig érvényben lévő szövetségi alkotmányt megfogalmazó Alkotmányozó Konvenció elnökeként, majd a kormányzat élén döntéseivel történelmi jelentőségű precedenst teremtett utódai számára. Úgy vélekedett, hogy a hatalom végső soron a népet illeti, s még a győztes tábornokoknak és államalapítóknak is alá kell rendelniük magukat hazájuk törvényeinek, s feladatuk elvégzése után vissza kell térniük az egyszerű állampolgárok közé.

niában a szeszfőzdekre kivetett adót megtagadó farmerek „whiskylázadása”, s az Északnyugati Territórium lá-

zongó indiánjai ellen is hadsereget kellett küldeni. Washington nagylelkűen, de határozottan rendezte mindkét

konfliktust. Külpolitikai téren is megnövelte országa tekintélyét. Nagy-Britannia az 1795-ös Jay-szerződésben ígéretet tett az északi erődök kiürítésére, Spanyolország pedig a San Lorenzo-i szerződésben megnyitotta a Mississippii torokolatát az amerikai kereskedelem előtt, s Nyugat-Florida határát az Egyesült Államok számára kedvezőbb területen jelölte ki.

Washington nem volt hajlandó harmadszor is indulni

az elnökválasztáson. Attól tartott, hogy ha elnökként éri a halál, és az alelnök választás nélkül lép a helyére, hagyománnyá válhat az élethossziglani elnöki hivatal és a választás kiiktatása. Az általa meg alapított hagyományt, mely szerint mindenki csak két cikluson át töltheti be az elnöki tisztséget – amitől csak a második világháború idején tértek el –, végül a XXII. alkotmánykiegészítés emelte törvényerőre 1951-ben. ♦

❁ WASHINGTON BEIKTATÁSA ❁

Washington Mount Vernonból nyolcnapos utazás után érkezett New York Citybe, hogy elsőként letegye az elnöki esküt. A 235 mérföldes úton mindvégig ünneplés fogadta hintóját. Ágyúk dörögtek minden kisvárosban, szállt a por a mellette vágató lovasok mögött. Tűzijáték, díszvilágítás, szónoklatok és virágcsokrok vártak rá. A nők és gyerme-

kek virágokat hintettek elé énekelve. Megérkezésekor egy bárkán kelt át a Hudsonon. A városban ágyúk dörögtek és harangok zúgtak. Washington számára az ilyen szeretetnyilvánítás már-már ijesztő volt.

New Yorkban, a Szövetségi Csarnok erkélyén Washington hatalmas tömeg előtt tett esküt arra, hogy hűségesen végrehajtja

az elnöki hivatal feladatait. Ilyen szavakat korábban még senki sem ejtett ki. Az alkotmány szellemében – melyet csak két éve fogalmaztak meg – immár nem egy király fog uralkodni a nép felett, hanem egy elnök fogadja meg, hogy szolgálni fogja a népet. „Éz az alkotmány valóban a nép kormányzatának egy formája – mondta Washington –,

melyben minden hatalom a néptől származik, s időről időre viszsza száll rá. Tisztán a törvények kormánya, amelyet kizárólag a nép képviselői hoznak és hajtának végre.” Később hozzátette, hogy az amerikai kormányforma „új jelenség a politikai és erkölcsi világban, s a felvilágosult ész meglepő győzelme a nyers erőszak felett”.

JOHN ADAMS

Születés:
Braintree, Massachu-
setts, 1735. október
30.

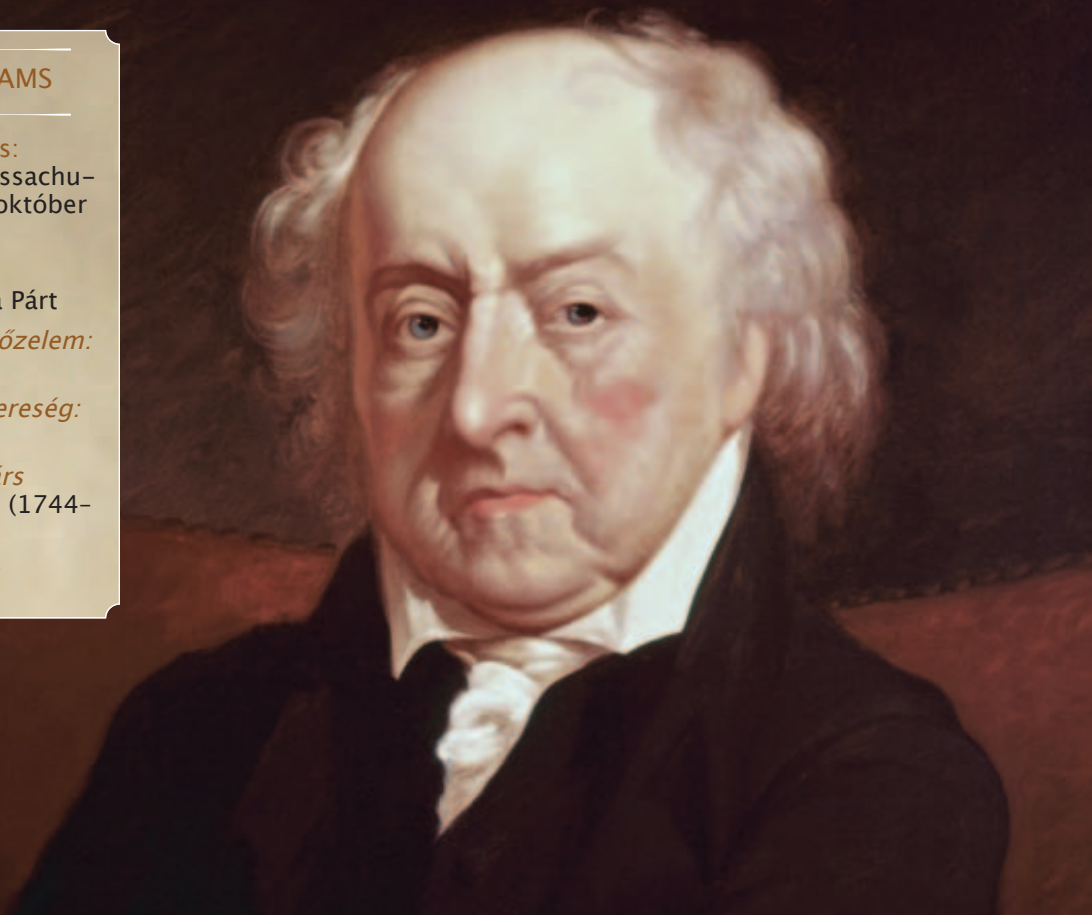
Párt:
Föderalista Párt

Választási győzelem:
1796

Választási vereség:
1800

Házastárs
Abigail Smith (1744–
1818)

Halál:

Diplomáciai feladato-
kat látott el Párizsban
(1778–79), Hollandiá-
ban (1780–82), Nagy-Britan-
niában (1785–88), s tagja volt
a függetlenségi háborút lezáró
párizsi békeszerződést aláíró
delegációnak (1783) is. Rend-
kívüli munkabírással évtizede-
ken át éjjel-nappal dolgozott
hazája érdekében, és húsz
éven át még a családjával is
csak ritkán találkozott. Még-
sem kedvelték, mert ügyetlen
volt, türelmetlen és indulatos,
nem tudott kedveskedni, cse-
vegni, barátkozni – és talán
túlságosan okos volt ahhoz,
hogy elfogadja honfitársai dic-
sőségről szövögetett álmait.

Egyetlen kollégája sem volt
olyan művelt a jog és a politi-
kai filozófia terén, mint ő, de
nem értette meg, hogy hazá-
jában nem lehet megkérdője-
lezni bizonyos szép eszmé-
ket. Ezek szerint Amerika né-
pe mindenben különbözik az
európaiaktól, önzetlen, haza-
fias és szabadságszerető nép,
amely előtt megnyíltak a vég-
telen fejlődés és gazdagodás

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 2. ELNÖKE JOHN ADAMS 1797. MÁRCIUS 4. – 1801. MÁRCIUS 4.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELSŐ ALELNÖKE ÉS MÁ-
SODIK ELNÖKE EGÉSZ ÉLETÉBEN ÚGY ÉREZTE,
HOGY ORSZÁGA NEM ÉRTÉKELI MEGFELELŐEN A
SZOLGÁLATAIT – S EBBEN ALIGHANEM IGAZA
VOLT. A KONTINENTÁLIS KONGRESSZUS SZÁM-
TALAN BIZOTTSÁGÁNAK VOLT TAGJA, Ő JAVÁ-
SOLTA, HOGY GEORGE WASHINGTONT NEVEZZÉK
KI FŐPARANCSNOKKÁ, HOGY SZÁMOLJÁK FEL A
BRIT URALKODÓ HATALMÁT MINDEN GYARMATON,
ÉS Ő BESZÉLTE RÁ THOMAS JEFFERSONT A FÜG-
GETLENSÉGI NYILATKOZAT MEGFOGALMAZÁSÁRA.

lehetőségei. Adams ezzel
szemben azt vallotta, hogy az
amerikaiak semmiben sem
jobbak, tisztábbak és erköl-
csösebbek más népeknél, s
ezért őket is sújtani fogják az
önzés, a korrupció és pártvi-
szályok következményei. Az
arisztokratikus elit és a nép
ellentéiteit pedig egy monar-
chikus jellegű, igen erős, ab-
szolut vétőjoggal rendelkező

s a törvényhozásban is szere-
pet játszó végrehajtó hata-
lomnak kell feloldania és ki-
egyensúlyoznia.

Ellenfelei ezért egész életé-
ben azzal vádolták az Egye-
sült Államok függetlenségé-
nek egyik legaktívabb harco-
sát, hogy titokban a brit mo-
narchikus és arisztokratikus
rendszer híve. Pedig követ-
keztetéseinek lényegét ma is

elfogadhatjuk: az emberi jo-
gok védelmében az erős köz-
ponti hatalomnak mind az
elitista, mind a demokratikus
eszmék nevében elkövethető
igazságtalanságokat meg kell
akadályoznia.

Elnöksége viharosnak ígér-
kezett. Legtöbb kortársa csak
Washington méltatlan és ne-
vetséges utódának tekintette
és „Ökerekdedése” néven
emlegette. Ő pedig szomorú-
an állapította meg: „A nép-
szerűséget sohasem tudtam
meghódítani, soha nem vol-
tam és sohasem leszek nép-
szerű ember.” Egyszer úgy fo-
galmazott, hogy egy ellensé-
ges országban kellett leélnie
az életét. Alelnöke az ellen-
párthoz tartozott, ő pedig el-
követte azt a hibát, hogy jó
ideig meghagyta a miniszté-
riumok élén Washington em-
bereit, akik inkább a szélső-
ségesen föderalista Alexan-
der Hamilton politikáját kö-
vették, mint a mérsékeltbb
új elnökét.

Az ő kormányzata költö-
zött át 1800-ban Philadelphiá-

ból az elődje által kijelölt szövetségi főváros félkész épületeibe, Maryland és Virginia határára, a Potomac mocsaras partjaira. Washington D. C. még évekig nem volt más, mint egy folyóággal és partakkal felszabdalt, erdős vidék, ahol csak az elnök, a Kongresszus és a Legfelsőbb Bíróság épületei emelkedtek ki az apró fogadók közül, amelyekben a képviselők, szenátorok és tisztviselők laktak.

Adams felismerte, hogy meg kell őriznie a Washington által kimondott semlegességet a franciák és britek által vívott forradalmi háborúkban. Diplomatai azonban Párizsban tehetetlennek bizonyultak, és sikertelenségükért a kenőpénzt követelő francia politikusokra hártották a felelősséget. 1798-ra ezért az országot háborús láz kerítette hatalmába, a szélsőséges föderalisták hadüzenetet követeltek, a Kongresszus tízezer fős hadsereget állított fel és létrehozta a haditengerészeti minisztériumot. A tengeren hadüzenet nélküli hadiállapot alakult ki.

A háborús közhangulat miatt Adams elfogadta a föderalista többségű kongresszus által hozott, úgynevezett „idegen- és lázítási törvényeket”. Ezek megemelték az állampolgárság elnyeréséhez szükséges várakozási időt, lehetővé tették, hogy az elnök deportáltassa a veszélyesnek tekintett külföldieket, s háború idején bebörtönöztesse az ellenséges országok állampolgárait. Adams egyszer sem

élt ez utóbbi lehetőségekkel, az ellenzéki, republikánus sajtó képviselőit azonban súlyosan zaklatták.

Adams belátta, hogy az elszabaduló indulatok közepette neki kell elszánnia magát egy népszerűtlen lépésre: a béke helyreállítására. Kormányja és pártja megkérdezése nélkül új tárgyalásokat kezdeményezett és új követeket küldött Franciaországba. 1800-ra sikerült elismertet-

nie az amerikai hajók semlegességét az immár Bonaparte konzulátusa által kormányzott Franciaországgal. A háborúra készülő föderalisták azonban úgy érezték, saját elnökük fordult szembe velük, s egyesek kétségbe vonták az épelméjűségét is.

Az 1800-as választáson a Föderalista Párt egyszerre veszítette el az elnökséget és a többséget a Kongresszus mindkét kamarájában. Adams

megalázó kudarcként élte meg vereségét, és depressziósan távozott a Fehér Házból. Azt javasolta, hogy a következő szöveget írják sírkövére: „Itt nyugszik John Adams, aki 1800-ban vállalta a franciákkal kötött béke felelősségét.” Sokáig népszerűtlen maradt, s az Egyesült Államok lakói csak a 20. században ismerték fel, hogy második elnökük nagyon is méltó a tiszteletre. ♦

→
A Kontinentális Kongresszuson való részvétele és elnökhelyettesége között Adams tíz évet Európában töltött mint külügyminiszter. Kritikusai szerint ezek az évek lelkes republikánus hazafiból kvázi monarchistává formálták őt. „Meg fogsz lepődni, ha meglátod a barátodat – írta feleségének. – Nagyon sokat változott.”
→

Egy módos, de művelten nyugat- virginiai ültetvényes családi birtokán látta meg a napvilágot. Amikor ráébredt, hogy környezete mind a szó szoros, mind átvitt értelmében milyen elképesztő távolságra van a korabeli kultúra, az európai felvilágosodás központjaitól, mindent elkövetett a kultúra elsajátítása és elterjesztése érdekében. A William and Mary Egyetemen, amelyet két év alatt végzett el, megismerkedett az európai felvilágosodás irodalmával, megtanult hegedülni, elsajátította a francia nyelvet, elmélyedt a jog, a filozófia, a természetrajz, az építészet és a politika rejtelmeiben. Gyakran vacsorázott együtt professzoraival, hogy étkezés közben is tanulhasson tőlük, s hosszú listát készített azon európai műtárgyakról, amelyeket meg akart ismerni.

A TEHETSÉG ÉS AZ ERÉNY ARISZTOKRATÁJA

1774-ben vált híressé, amikor egy röpiratban kifejtette, hogy az amerikai gyarmatokat kizárólag a király személye fűzheti össze Nagy-Britanniával. Két év múlva a Kontinentális Kongresszus tagjaként beválasztották a *Függetlenségi nyilatkozatot* megfogalmazó bizottságba, s rábízták a híres

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 3. ELNÖKE

THOMAS JEFFERSON

1801. MÁRCIUS 4.–1809. MÁRCIUS 4.

A HALÁLA ÓTA ELTELT KÉT ÉVSZÁZAD SORÁN JEFFERSON AZ AMERIKAI ESZMÉK ÉS IDEÁLOK MEGTESTESÍTŐJÉVÉ VÁLT. ELSŐ TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZÁNAK SZERZŐJE, JAMES PARTON EZT ÍGY FOGALMAZTA MEG: „HA JEFFERSON TÉVEDT, AMERIKA TÉVED. HA AMERIKÁNAK IGAZA VAN, JEFFERSONNAK IGAZA VOLT.” AMIKOR AZ AMERIKAIK ÚGY ÉREZTÉK, HOGY ORSZÁGUK JÓ ÚTON HALAD, TISZTELETTLEL IDÉZTÉK FEL A RADIKÁLISAN DEMOKRATIKUS ESZMÉKET HANGOZTATÓ GONDOLKODÓ EMLÉKÉT. AMIKOR PEDIG ÚGY VÉLTÉK, HOGY HAZÁJUK MEGTAGADJA IDEÁLJAIT, SÚLYOS KRITIKÁVAL ILLETTÉK AZ OPPORTUNISTA POLITIKUST, AKI DEKLARÁLTA AZ EMBERI JOGOKAT, DE NEM SZABADÍTOTTA FEL RABSZOLGÁIT. DE BÁRMENNYIRE KORLÁTOZOTTAN IS ÉRTELMEZTE JEFFERSON NEMZEDÉKE AZ EMBERI EGYENLŐSÉGET, MÉGIS CSAK ŐK HIRDETTÉK MEG EZT ELSŐKÉNT EGY EGYENLŐTLENSÉGEN ALAPULÓ VILÁGBAN, ÉS ŐK TETTÉK LEHETŐVÉ AZ ELV KÉSBŐBI KITERJESZTÉSÉT.

dokumentum elkészítését. Tőle származik az emberi jogok leggyakrabban idézett felsorolása, mely a bevezető mondatokban olvasható: „*Magától értetődőnek tartjuk ezen igazságokat, hogy minden ember egyenlőnek teremtett, teremtetjük bizonyos elidegeníthetetlen jogokkal ru-*

házza fel őket, melyek között ott van az élethez, a szabadsághoz és a boldogulásra törekvéshez való jog. E jogok biztosítására kormányokat állítottak fel az emberek között, melyek igaz hatalmukat a kormányzottak egyetértéséből nyerik.” Joseph J. Ellis amerikai történész ezt az ameri-

kai történelem legismertebb megállapításának, az amerikai hitvallás világi kinyilatkoztatásának, a politikai költészet remekművének nevezte.

Franciaországi nagykövetség (1784–1789) Jefferson lelkesen habzsolta a tudományos és művészeti élményeket. Mindent feljegyzett és lerajzolt, s oly nagy hatást gyakorolt hazája építészetére, hogy Gordon S. Wood történész szerint „*szinte egy személyben felelős azért, hogy Amerika középületei római templomokra hasonlítanak.*”

Jefferson felvilágosult és republikánus meggyőződése szerint nem azoknak kell irányítaniuk a társadalmat, akik előkelő családba születtek, hanem azoknak, akik érdemeik és jellemük alapján méltóvá váltak erre, vagyis nem a vagyon és a születés, hanem a tehetség és az erény „*arisztokratáinak*”. És mivel lehet bizonyítani, hogy valaki tehetséges? Azzal, hogy univerzális műveltségre tesz szert. Jefferson ezért gyűjtötte a könyveket, iratmásoló gépet szerkesztett, új típusú ekét készített, gazdálkodott, meteorológiai feljegyzéseket vezetett, és maga tervezte meg a házat Monticello nevű birtokán.

THOMAS JEFFERSON

Születés:
Shadwell-birtok, Virginia, 1754. április 13.

Párt:
(Jeffersoni)
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1800, 1804

Házastárs:
Martha Wayles (1748–1782)

Halál:
Monticello, Virginia, 1826. július 4.

Európában színházba és tárlatokra járt, utazott, kirándult, műtárgyakat vásárolt, koncerteket, műtermeket és szalonokat látogatott, érmekeket készíttetett, tudósokkal tanácskozott, ládászám küldte haza a könyveket és a műtárgyakat. Egyszerre csodálta és kritizálta Európát, s leveleit olvasva úgy tűnik, hogy saját maga és hazája kisebbrendűségi érzéseit próbálta kompenzálni.

AZ ILLÚZIÓK EMBERE

Szemtanúja volt a francia forradalom kitörésének, és segített barátjának, La Fayette márkának elkészíteni az *Emberi és polgári jogok nyilatkozata* egyik tervezetét. Az amerikai politikusok közül ő dicsőítette legtovább a francia forradalmat: „A szabadság fáját időről időre a hazafiak és a zsarnokok vérével kell megöntözni.” Természetesen nem úgy vélekedett, hogy a forradalmi erőszak jó dolog, hanem úgy, hogy a nagyobb rossz (a szabadság elvesztése) elkerülése érdekében olykor el kell fogadni a kisebb rosszat, a népfelkelést.

Gyakran tett radikális demokratához illő megjegyzéseket, de csak azért, mert meg volt győződve róla, hogy a népi erőszak feleslegessé válik, ugyanis az amerikai nép a felvilágosodás terjedésével egyre műveltebb és erkölcsösebb lesz. Jefferson nem volt modern demokrata, aki a népre bízta volna a kormányzatot. Úgy vélekedett, hogy ha a születés arisztokráciájának uralma nem is térhet vissza, az amerikai nép még jó ideig elfogadja majd a vagyont, műveltséget, jellem és ízlés arisztokratáinak – vagyis a Jeffersonhoz hasonló úriembereknek – a kormányzatát. „Mindenekfelett boldog a mi országunk – jelentette ki –, ahol az egyenlőséget úgy alapították meg, hogy nem semmisítették meg a kellő alárendelést.”

A kormányzatot csak „szükséges rossznak” tekintette,

amelyet egy harmonikusan működő társadalom szinte feleslegessé is tehet. Az erény, az önzetlenség és a műveltség terjedése feleslegessé teszi majd az állami kényszert. Az amerikai szabad farmerek köztársasága elkerülheti az európai fejlődés árnyoldalait, a zsúfolt nagyvárosokat, a nyomort, a háborúkat és a bürokratikus, zsarnoki kormányokat. Ő fogalmazta meg legtalálékosabban saját korlátait, amikor azt mondta John Adamsnek, hogy jobban kedveli a jövő álmait, mint a múlt történelmét. Illúziókban hitt – de néha egy nemzetnek illúziókra is szüksége lehet, hogy átvészelve történelme nehéz időszakait.

Thomas Jefferson tehát az úgynevezett „minimális állam” híve volt, úgy vélekedett, hogy minél passzívabb szerepet játszik az állam a sokoldalú tevékenységet végző, öntevékeny társadalom élén, annál jobb. A szabadságjogokat olyannyira fontosnak tartotta, hogy a sajtószabadság védelmében kijelentette: „Ha el kellene döntenem, hogy kormányunk legyen újságok nélkül vagy újságok kormány nélkül, egy percig sem haboznék, hogy az utóbbit választzam.”

Nem csoda, hogy Thomas Jefferson az Egyesült Államok első külügyminisztereként (1790–1793) George Washington kormányában egyre mélysegebb gyanakvással figyelte Alexander Hamilton pénzügyminiszter tevékenységét. Hamilton és követői, akiket Föderalista Párt néven emlegettek, az erős központi kormányzat híveiként az ipari és kereskedelmi érdekeltségeket támogatták, a brit gazdasági, társadalmi és kormányzati rendszert kívánták meghonosítani Amerikában, s a külpolitikában is Nagy-Britannia mellé álltak a forradalmi Franciaországgal vívott háborújában. Jefferson ezért kilépett Washington kormányából, s bár az ország második alelnökévé választották a fö-

deralista John Adams elnökségének idejére (1797–1801), a James Madison vezetésével megszervezett Republikánus Pártot támogatta.

Hogy lehetett egy republikánus a föderalista párti elnök alelnöke? Ennek az a magyarázata, hogy csak 1804-ben fogadták el a XII. alkotmánykiegészítést, amely elrendelte, hogy az elektoroknak külön jelölniük kell, kit kívánnak elnökké és kit alelnökké választani. Addig az lett az elnök, aki a legtöbb szavazatot kapta, a következő pedig az alelnök – így történhetett meg, hogy az állam két főtisztviselője különböző pártokhoz tartozott.

Jefferson Republikánus Pártjának semmi köze sincs a mai, hasonló elnevezésű amerikai párthoz. Tagjai a központi hatalom korlátozására, az államok és az egyének jogainak kiterjesztésére, a déli és nyugati érdekek védelmezésére, a farmerek támogatására és franciabarát külpolitikára törekedtek. Jefferson olyannyira nem értett egyet John Adams kormányzatával, hogy titokban rávette Kentucky állam törvényhozását a szabadságjogokat korlátozó „idegen- és lázítási törvények” elleni fellépésre (1798).

A Föderalista Párt szilárdította meg az új kormányzatot az Egyesült Államokban, teremtette meg a békét Angliával, s tette lehetővé az ipar és a kereskedelem fejlődésének megindulását. A gazdasági és politikai elit pártjaként azonban nem vette figyelembe az európainál jóval egalitáriusabb amerikai társadalom tagjainak demokratikus igényeit és idealizmusát. Ezért az 1800-as választás során vereséget szenvedett, s át kellett adnia helyét ellenfelének, a Republikánus Pártnak. Vad „sárdobálás” folyt a kampány alatt, s a *Connecticut Courant* című föderalista lap azt írta a „jakobinusnak” bélyegzett Jeffersonról, hogy győzelme esetén „gyilkosságot, rablást, nemi erőszakot, csábítást és vérfertőzést hir-

detnek és gyakorolnak majd, a levegő az elnyomottak sikkolyaitól zeng, a talajt pedig vér itatja át...”

Mégis ez a választás volt az első az Egyesült Államok történetében, amikor a hatalmon lévő párt békésen átengedte a kormányzat feletti ellenőrzést politikai ellenfelének, azt bizonyítva, hogy a kisebbség bármikor többséggé válhat. Jefferson ugyanannyi elektori szavazatot kapott, mint Aaron Burr, ezért az alkotmány előírása szerint a döntő szót a Képviselőház mondta ki: a képviselők államonként egy-egy szavazattal döntötték el, ki legyen az elnök. A föderalista Hamilton rávette párhíveit, hogy inkább Jeffersonra szavazzanak, akit a „kisebbségi rossznak” tekintett. Burr csak alelnök lett, s ezt sohasem bocsátotta meg Hamiltonnak.

BÉKE ÉS TERJESZKEDÉS

Jefferson volt az első elnök, akit már az új szövetségi fővárosban, Washingtonban iktattak be hivatalába. Elődei New Yorkból, majd 1790-tól 1800-ig Philadelphiából kormányoztak. Az elnöki eskü letétele után a következő békítő szónoklatot tartotta: „Mindannyian emlékezni fogunk arra a szent elvre, hogy a többség akarata minden esetben győzedelmeskedik ugyan, de ennek az akaratnak észszerűnek kell lennie ahhoz, hogy igazságos legyen, a kisebbség pedig a többséggel egyenlő jogokat élvez. Ezeket az egyenlő jogokat meg kell védelmezni, megsértésüket elnyomásnak kell minősítenünk!”

Jefferson nemcsak a szólás-, a sajtó- és a vallásszabadság védelmét s a békés külpolitikát tűzte ki célul, hanem a többségi uralom mellett a kisebbségi jogok biztosítását is. Olyan kormányzatot kívánt létrehozni, amely lehetőleg nem avatkozik bele az emberek ügyeibe, amely „bölcs és takarékos, visszatartja az embereket egymás bántalmazásától, viszont szabadon en-

gedi őket az iparkodás és a fejlődés terén...”

Jefferson a mérsékelt republikánusokból alakított kormányt. Mivel nemcsak elnök, hanem pártvezér is volt, sikerült befolyása alá vonnia a republikánus többségű törvényhozást is: csaknem valamennyi törvénykezdeményezés tőle vagy minisztereitől származott. Gyakran találkozott a Kongresszus vezetőivel, rendszeresen meghívta őket a Fehér Házba, ahol – az elnök özvegye miatt – Madison külügyminiszter felesége vagy Jefferson egyik lánya töltötte be a háziasszony szerepét. Az elnök tüntető egyszerűséggel öltözködött és viselkedett. Gyakran személyesen nyitott ajtót, a brit nagykövetet pedig egyszerűen felbösszantotta azzal, hogy papucsban fogadta.

A „minimális államról” vallott nézeteinek megfelelően Jefferson kormánya csökkentette a bürokráciát, a hadsereg, a hadiflotta és a diplomáciai testület létszámát. Valamennyi adót eltörölték, a kormánynak csak a vámjöveldelmei maradtak meg, s a következő hét év alatt sikerült felszámolni a nemzeti szegényfoltokat tekintett államadósságot. A nemzeti bankot is szívesen bezárták volna, de az alapítólevél szerint 1811-ig működhetett.

Jefferson az igazságszolgáltatással nem tudott harmonikusan együttműködni, mert a bírák többsége föderalista maradt. John Marshall főbírónak ekkoriban sikerült a híres Marbury contra Madison

pert kihasználna megerősítenie a Legfelsőbb Bíróság hatalmát. A föderalista párti William Marbury ugyanis beperelte James Madison republikánus külügyminisztert, mert megtagadta tőle az előző elnök által neki adományozott békebírói tisztséget. Marbury egy 1789-es törvényre hivatkozva követelte az állást. John Marshall főbíró erre 1803. február 24-én kimondta, hogy a republikánus kormánynak nem kell átadnia a kinevezést Marburynek, mert ő az 1789-es törvényt alkotmányellenesnek nyilvánítja. A kormány nem tiltakozhatott, hiszen megnyerte a pert, viszont el kellett fogadnia azt az elvet, hogy a Legfelsőbb Bíróság alkotmányellenességre hivatkozva érvénytelenítheti a Kongresszus törvényeit.

Az adócsökkentésre és a hadsereg létszámának leépítésére irányuló politikája a békés nemzetközi helyzetnek és az állami támogatásokat feleslegessé tevő gazdasági felendülésnek köszönhetően sikeresnek tűnt. Az elnök csak az észak-afrikai kalózkok ellen lépett fel fegyveresen. Tripoli pasája ugyanis több pénzt követelt annak fejében, hogy nem ejti túsul az amerikai tengerészeket, és 1801-ben hadat is üzent az Egyesült Államoknak. Az amerikai flotta megjelenésére azonban 1805-re elengedte foglyait, és lemondott a járadékról is.

Jefferson legnagyobb sikerre az ország területének kétszeresére növelése volt. 1800-ban Bonaparte francia első

konzul megkötötte a spanyol kormánnyal a San Ildefonsói szerződést. Ezzel Toscana fejében Spanyolország átengedte Franciaországnak a Mississipp nyugati vízgyűjtő medencéjét, amelyet Louisiana néven emlegettek. Az amerikai kormány megriasztotta, hogy a gyenge Spanyolország helyett a közismerten erős és agresszív Franciaország veszi birtokába a határaitól nyugatra fekvő területet, s így bármikor lezárhatja előtte a Mississipp torkolatát. Ezért Jefferson elnök 1803-ban Párizsba küldte James Monroet azzal az utasítással, hogy vásárolja meg New Orleans várost egy akkora területtel a folyó torkolatánál, amekkorától a franciák hajlandóak megválni. Bonaparte azonban ekkor már belátta, hogy a Nagy-Britanniával kiújuló háború miatt aligha tudja megőrizni az óceánon túli, nagyobb gyarmatokat. Talleyrand külügyminiszter ezért a következő kérdéssel lepte meg Párizsban Monroet: „És mennyit adnának egész Louisianáért?”

1803. április 30-án alá is írták a szerződést: Jefferson kétszeresére növelhette országa területét. Az Egyesült Államok tizenötmillió dollárért 2 144 520 négyzetkilométer nagyságú területre tett szert, vagyis egy acre (0,405 hektár) alig három centbe került. A vásárlást az Egyesült Államok legjobb üzletének nevezték. A határok biztonságosabbá váltak, és óriási terület nyílt meg a mezőgazdaság terjeszkedése előtt. Az el-

nök meg volt győződve róla, hogy ezzel sikerült évszázadokra teret biztosítania az amerikai lakosság békés terjeszkedéséhez – bár ezzel alaposan alábecsülte országa fejlődésének dinamizmusát.

Jefferson expedíciót küldött az ismeretlen, új területekre. Meriwether Lewis és William Clark vezetésével a felfedező kis csapata 1804-ben felhajózott a Missourin, átkelt a Sziklás-hegységen, elérte a Csendes-óceánt, s két év múlva, tengernyi kaland után információkkal gazdagon tért vissza St. Louisba. Ez volt az amerikai nyugat feltárására tett első kísérlet.

A MÁSODIK ELNÖKI IDŐSZAK

A második elnöki időszak során sikerült törvénnyel megtiltani a rabszolgák behozatalát, mégpedig az alkotmány által lehetővé tett legrövidebb időn belül, 1808. január 1-jétől. A legnagyobb gondot a napóleoni háború kiújulása jelentette Európában. Sem Nagy-Britannia, sem a vele hadban álló Franciaország nem tartotta tiszteletben az amerikai hajók semlegességét. A britek több mint kétezer amerikai tengerészt kényszerítettek szolgálatra hajóikon, s 1807-ben sortűzzel tartóztattak fel egy amerikai hajót Virginia partjai közelében. Nagy-Britannia csak brit vámvizsgálat után engedte az amerikai hajókat európai kikötőkbe, Napóleon viszont bejelentette, hogy az ennek engedelmeskedő amerikai hajókat elkobozza.

✿ JEFFERSON HALÁLA ✿

Thomas Jefferson ugyanazon a napon halt meg, mint a második elnök, John Adams: pontosan ötven évvel a *Függetlenségi nyilatkozat* elfogadása után, 1826-ban. Valaha olyan jó barátok voltak, hogy Jefferson egyik lányát egy ideig Adamsék nevelték. Az

1790-es években, a pártharcok kiéleződésével szembekerültek egymással, időskorukban azonban Adams feleségének sikerült kibékítenie őket, és barátságos levelezést folytattak. Adams utolsó szavai így hangzottak: „Thomas Jefferson túlél...” Nem

tudta, hogy Jefferson néhány órával megelőzte őt hétszáz kilométerrel délebben fekvő otthonában, e szavakkal búcsúzva: „*Negyedike van?*” A kortársakat annyira meghatotta ez a véletlen egybeesés, hogy tíz év múlva az öreg James Madisont egyik ba-

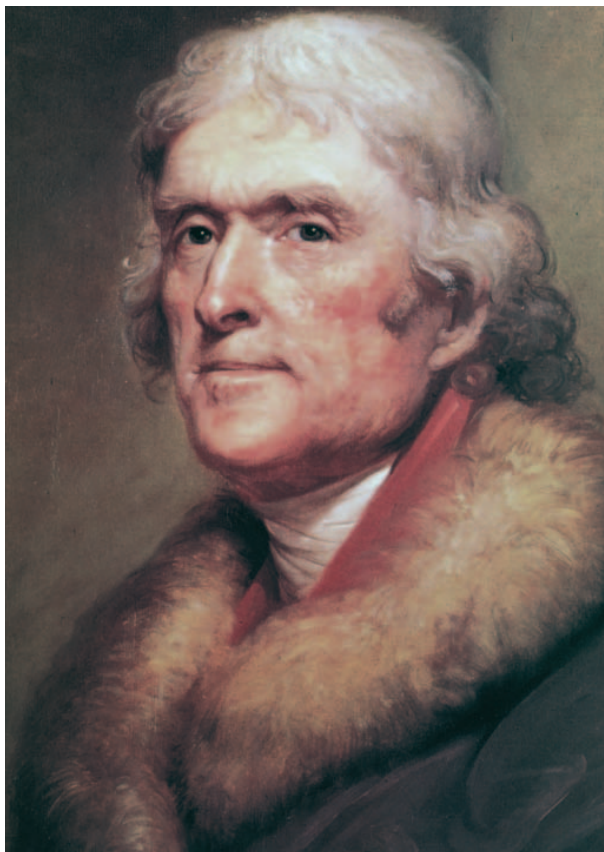
rátja arra kérte, hosszabbítsa meg valahogy az életét, mert milyen szép lenne, ha e jeles nap hatvanadik évfordulóján halna meg! Madison nevetve közölte, hogy ez sajnos nem áll módjában, s hat nappal korábban elhunyt.

Jefferson mindent megtett a háborúval fenyegető válság békés megoldása érdekében. Előbb tárgyalásokat indított, az eredménnyel azonban oly elégedetlen volt, hogy a javasolt szerződést nem is továbbította a Szenátusnak. A Kongresszus törvényt fogadott el az angol árucikkek importjának megtiltásáról (1806), ezt azonban az elnök engedmények reményében egy időre felfüggesztette. Végül Jefferson javaslatára a Kongresszus 1807. december 22-től embargó-törvénnyel tiltott meg minden amerikai exportot s bizonyos brit áruk importját. Csakhogy túlbecsülte a britek függését az amerikai áruktól, s alábecsülte az új rendelet káros hatását az Egyesült Államok gazdaságára.

Bár az iparnak kedvezett az embargó, a kormány elveszített 16 millió dollárt a vámjövödelmekből, a mezőgazdasági árak estek, s több ezer tengerész maradt munka nélkül. A társadalommal nem sikerült elfogadtatni az áldozatokat. Jefferson, az elvek embere nem értette meg, hogy másokat a pusztai anyagi érdekek irányíthatnak. Az északi kereskedőállamokban még egy konvenció összehívását is tervezték, amely érvénytelenítené az embargót. Jefferson maga is belátta, hogy békepolitikájának növekvő államadósság, nyugtalanság és megosztottság lett az eredménye. Távozása előtt két nappal aláírta az embargótörvény visszavonását, s hazatért Monticellói birtokára.

SZOMORÚ ÖREGKOR

A „Monticello bölcse” néven emlegetett Jeffersonra tevékeny és szomorú öregkor várt. Olvasott, gazdálkodott és tovább építgette otthonát. Mivel Washington brit megszállása idején (1814) a Kongresszus könyvtára a lángok martaléka lett, 6500 kötetes gyűjteményét eladta az Egyesült Államoknak, s ezzel megalapozta a mai Kongresszusi Könyvtárat. 1819-ben meg-

Jefferson előre megfogalmazta sírfeliratát:
„Itt temették el Thomas Jefferson, az amerikai Függetlenségi nyilatkozat és a virginiai vallásszabadság törvényének szerzőjét, a Virginiai Egyetem atyját.”

Talán az öregkori csalódások is szerepet játszottak abban, hogy elnöki tevékenységét feleslegesnek tartotta megemlíteni. Azt kívánta, hogy úgy emlékezzenek rá, mint a szabadságjogok megfogalmazójára és a műveltség terjesztőjére.

alapította a Virginiai Egyetemet: ő vette rá állama törvényhozóit a döntésre, ő lett az első rektora, és ő tervezte az egyetem épületét. De szomorú is volt ez az öregkor, mert adósságokkal kellett küszködnie, imádott Virginia másodrendű állammá vált, s kiderült, hogy a jeffersoni állam és a demokratikus társadalom sem képes megoldani minden problémát.

A Jefferson generációja által megindított folyamat felgyorsult, a gazdag és művelt úriemberek után a szegényebb, tanulatlanabb emberek is benyomultak a politika világába, de egyáltalán nem viselkedtek olyan felvilágosulttan, nagylelkűen és racionálisan, ahogy Jefferson remélte. Az eszmék helyett inkább az anyagi érdekek mozgatták

őket, a pártok ellentétei felerősödtek, 1821-ben pedig a rabszolgaság kérdése olyannyira kiélezte Észak és Dél ellentéteit, hogy a *Függetlenségi nyilatkozat* írója már a felbomlástól féltette hazáját.

SZERELEM EGY RABSZOLGÁVAL

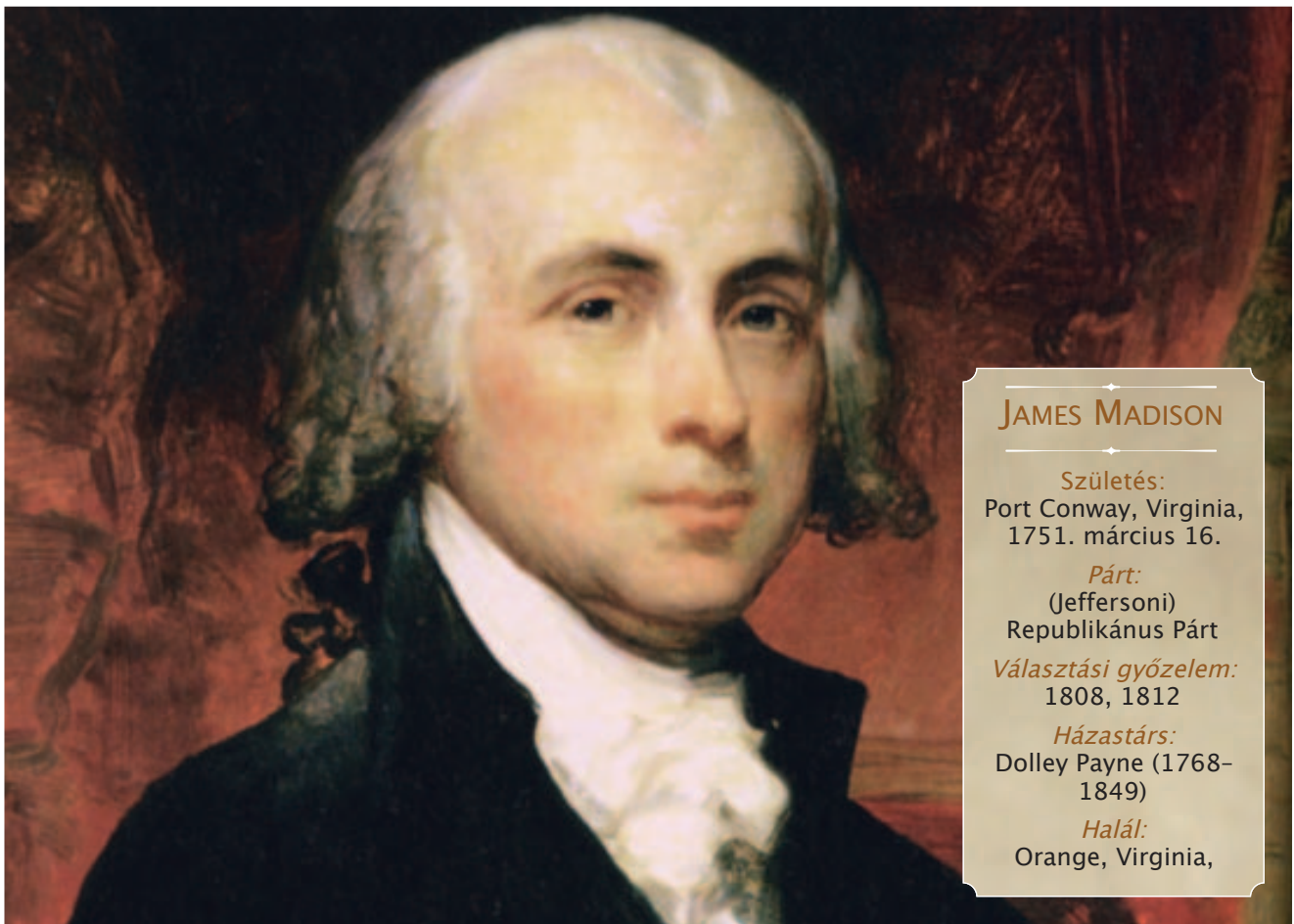
A magánéletben vájkálás a jeffersoni időkben sem volt idegen a politikától. Jefferson 1802-ben vádolták meg először politikai ellenfelei azaz, hogy több gyermeke született a birtokán egy rabszolgától. Az elnök hallgatott, nem tiltakozott és nem magyarázkodott. Barátai és első életrajzírója valamennyien megvédelmezték őt. A 19. században a rabszolgák és gazdáik nemi kapcsolata tabunak számított, úriemberek és

a hölgyek nem voltak hajlandók beszélni róla. A 20. században pedig már rendkívül tisztelték a *Függetlenségi Nyilatkozat* szerzőjét, és el sem tudták képzelni róla, hogy visszaéljen egy rabszolgája kiszolgáltatottságával.

A viszony lélektanilag valószínűsíthető: a férfinál harminc évvel fiatalabb Sally Hemings ugyanis Jefferson apjának volt a törvénytelen gyermeke, s valószínűleg emlékeztetett az elnök első feleségére. Csak annyi bizonyos, hogy hat gyermeke született egy fehér férfitől, és valamennyi hasonlított Jeffersonra. A gyermekek szabad emberek lettek s elhagyták az ültetvényt. 1873-ban egyikük, aki akkor már idős volt, elmondta az újságíróknak, hogy mind neki, mind testvéreinek az Egyesült Államok harmadik elnöke volt az apja. Állítását egy másik egykori rabszolga is megerősítette.

A történészek erre kijelentették, hogy minden bizonynyal Jefferson egyik férfi rokona lehetett Sally szeretője, ezért hasonlítottak az elnökre a gyermekek. Csakhogy a kutatás kimutatta, hogy Sally születése előtt kilenc hónapjal Jefferson mindig a közéletben tartózkodott. Fawn M. Brodie történész 1974-ben publikált életrajzában (*Thomas Jefferson. An Intimate History*) meggyőzően érvelt amellett, hogy Jefferson és Sally Hemings viszonya kölcsönös szerelem volt, két felnőtt (bár különböző korú) ember magánügye.

1998-ban DNS-vizsgálatot hajtottak végre, amely meggyőzően kimutatta, hogy Sally Hemings egyik leszármazottja igen nagy valószínűséggel Jefferson gyermeke volt. Bár a vita még folytatódott, a 21. század elejére a történészek többsége elfogadta, hogy Thomas Jefferson élethosszig tartó, meghitt szerelmi kapcsolatot tartott fenn egy rabszolgájával, a korabeli társadalmi viszonyok közepette azonban hallgatni kellett róla. ♦

JAMES MADISON

Születés:
Port Conway, Virginia,
1751. március 16.

Párt:
(Jeffersoni)
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1808, 1812

Házastárs:
Dolley Payne (1768–
1849)

Halál:
Orange, Virginia,

Már az amerikai brit gyarmatokon azt hirdették a protestáns prédikátorok, hogy az ő társadalmuk nem olyan, mint a többi, az ő közösségük afféle bibliai „város a hegyen”, amely követendő erkölcsi példát nyújt az egész világ számára. Az „alapító atyák” is meg voltak győződve arról, hogy az általuk létrehozott köztársaság fontos értékeket képvisel az emberiség történetében. Thomas Jefferson is így vélekedett, amikor megfogalmazta a *Függetlenségi nyilatkozat* világszerte közismertté váló mondatait.

Ám Madison óvatosabb volt barátjánál és politikai szövetségeseinél, Jeffersonnál, akit nemegyszer ő figyelmeztetett az utópisztikus elképzelések korlátaira. Jefferson attól tartott, hogy az állam irányítói elszakadnak az érényes néptől, és megsértik a többség jogait. Madison viszont aggódva figyelte az amerikai tagállamok törvényhozóinak szűk látókörű, önző érdekeket szolgáló politiká-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 4. ELNÖKE

JAMES MADISON
1809. MÁRCIUS 4.–1817. MÁRCIUS 4.

MADISON AZT REMÉLTE, HOGY A SZÖVETSÉGI KORMÁNYZAT AFFÉLE PÁRTOK FELETTI, POLITIKAILAG SEMLEGES DÖNTŐBÍRÓSÁGKÉNT FOG TEVÉKENYKEDNI, KIEGYENSÚLYOZVA A TÁRSADALMI CSOPORTOK TÖREKVÉSEIT. RAGASZKODOTT A FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚ NEMZEDÉKÉNEK IDEALISTA ELKÉPZELÉSEIHEZ: AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKAT KORMÁNYZÓ FELVILÁGOSULT, ÖNZETLEN ÚRIEMBEREK NEM EGY-EGY PÁRT URALMÁT ÉRVÉNYESÍTIK, HANEM A KÖZÖSSÉG JAVÁT KERESIK. Ő IS ÚGY VÉLTE, AMERIKA MÁS ÚTON JÁR, MINT AZ EURÓPAI ÁLLAMOK, S EZÉRT NINCS SZÜKSÉGE NAGYSZABÁSÚ BÜROKRÁCIÁRA, HIVATÁSOS HADSEREGRE ÉS A MINDEZT FINANSZÍROZÓ SÚLYOS ADÓTEHERRE.

ját, s inkább a kisebbség jogait féltette. Jefferson szemében a demokrácia volt minden probléma megoldása, Madison szemében maga a demokrácia volt a probléma. Hogyan érvényesülhet a közösség érdeke, ha minden tagállam a saját anyagi érde-

keit követi? Madison úgy vélte, hogy kizárólag egy erős szövetségi kormányzat vezetésével, s ezért az alkotmányozó mozgalom élére állt. Az Alkotmányozó Konvenció (1787) tagjaként több mint kétszáz alkalommal szólalt fel, részt vett az alkotmány

végleges megfogalmazásában, majd az alkotmány ratifikálásért folytatott küzdelmekben is. Vezető szerepet játszott az első tíz alkotmánykiegészítés, a *Jogok törvénye* megfogalmazásában, amely biztosította az amerikai állampolgárok számára a vallás-, a szólás-, a sajtó- és a gyülekezési szabadságot. Ezek írták elő a vádlottak ügyeinek nyilvános és esküdtszék előtt történő tárgyalását, a védőügyvéd biztosításának szükségességét, és ezek mondták ki azt a sokat vitatott alapelvet is, hogy „nem lehet a népnek a fegyverek birtoklásához és viseléséhez való jogát csorbítani”.

Jefferson elnöksége idején ő töltötte be a külügyminiszteri posztot (1801–1809). A republikánus elveknek megfelelően csökkentették a hadsereg, a haditengerészet, a diplomáciai testület létszámát és az adókat is. Jefferson az utódjának nyilvánította Madisont, aki a népszerű elnök támogatásával könnyűszerrel győzelmet aratott az 1808-as elnökválasztáson.

Csakhoggy Jefferson súlyos külpolitikai problémát hagyott Madisonra: hogyan bírják rá az egymással háborúzó brit és francia kormányt az amerikai hajók semlegességének tiszteletben tartására? A Jefferson idején alkalmazott embargót benemavatkozási törvénnyel váltották fel (1809). Eszerint az amerikaiak nem kereskednek Nagy-Britanniával és Franciaországgal, amíg e két állam közül valamelyik fel nem hagy az amerikai érdekeket sértő megszorításokkal. 1810-ben arról hoztak törvényt, hogy ha a harcoló felek közül az egyik felhagy az amerikai kereskedelmi hajók zaklatásával, az amerikai kormány életbe lépteti a benemavatkozási törvényt a másik ellen.

Az 1810-es kongresszusi választások új, tapasztalatlan

és igen harcias képviselőket juttattak Washingtonba, akik közül a nyugatiak a kanadai brit hatóságokat vádolták az indiánok bujtogatásával, a délieknek pedig Floridára fájta a foguk. Madison 1812. június 1-jén engedett a Kongresszus háborús hangulatának: a tengeri incidensekre, a sértő rendeletekre és az indiánok lázítására hivatkozva hadüzeneti javaslatot tett. Pedig békepolitikája éppen meghozta volna gyümölcseit: a brit kormány ugyanezen a napon terjesztette a Parlament elé az amerikaiakat sértő rendeletek visszavonását. A hír azonban (távíró híján) hat héttel később érkezett meg, s időközben kitört a háború.

A hadüzenetnek köszönhetően Madison az 1812-es elnökválasztást is megnyerte. Csakhoggy ezután szembe kel-

lett szállnia a világ egyik legerősebb nagyhatalmával, s egymást követték a vereségek. 1814. augusztus 24-én 4000 brit katona szinte ellenállást nem tapasztalva megszállta Washingtont. A főváros valamennyi középületét felgyújtották, s az elnök menekülésre kényszerült. Az északkeleti, föderalista párti államok képviselőinek hartfordi találkozásán már Madison lemondását és az unióból való kilépés lehetőségét is felvetették. Hamarosan megérkezett azonban Andrew Jackson tábornok New Orleans-i győzelmének (1815. január 8.), majd a korábban megkötött genti békeszerződésnek (1814. december 24.) a híre. Az elfoglalt területeket kölcsönösen visszaadták, s az amerikaiak büszkén ünnepelték, hogy Nagy-Britannia nem tudta le-

győzni őket. A megalázó epizódokat elfelejtették, s mélyen hallgattak arról, hogy a háború elején még egész Kanada elfoglalását tervezték.

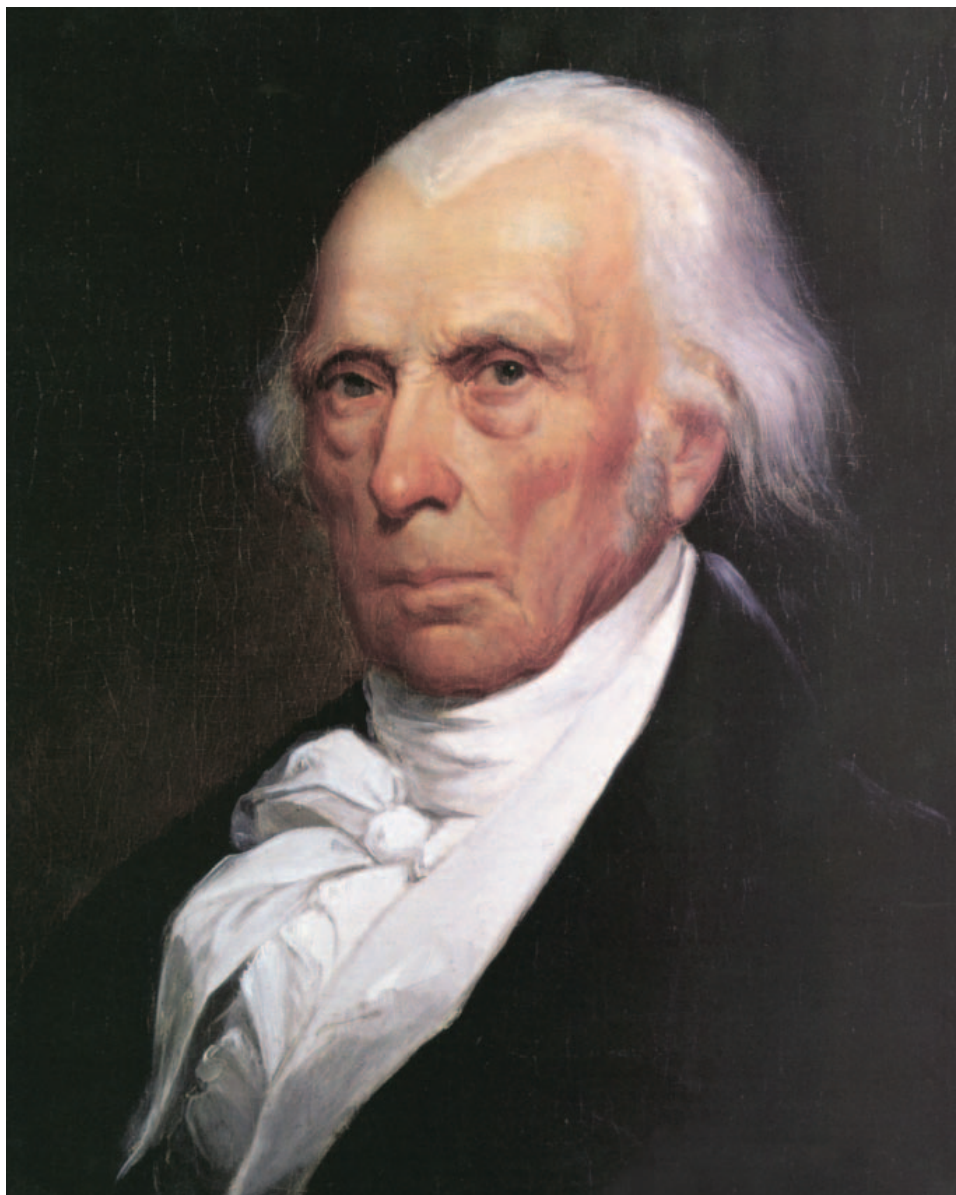
Madison a megpróbáltatások idején is hű maradt republikánus elveihez. Nem próbálta meg ráerőltetni akarátát a Kongresszusra, nem csökkentette a sajtó, a szólás- vagy a gyülekezési szabadságot, és egyetlen politikai ellenfelét sem vádolta árulással. Vagyis bebizonyította, hogy az amerikai nép a szabadság korlátozása nélkül is meg tudja védelmezni hazáját. Napoleon korában ez egyáltalán nem volt kis teljesítmény.

Elnökségének utolsó két éve nyugalomban telt el. A gazdaság felélénkült, nőtt az import, s vele nőttek a szövetségi kormány jövedelmei is. A Föderalista Párt népszerűtlenné vált korábbi angolbarátsága miatt, és bomlásnak indult. A Republikánus Párt pedig belátta, hogy mégiscsak szükség van mindarra, amit a föderalisták követeltek: adókra, állandó hadsereg, hadiflottára és nemzeti bankra. Madison elfogadta a Kongresszus által megállapított, igen magas iparvédelmi vámokat is (1816).

1817-ben Madison olyan boldogan hagyta el Washington, hogy vakációra induló gyerekhez hasonlították. Visszavonulása után a Virginiai Egyetem támogatója, rektora (1826–1834), majd a rabszolgák felszabadítását és kitelepítését tervező Amerikai Gyarmatosító Társaság elnöke (1833) lett. ♦

Ez az alacsony, vékony, beteges, halkán beszélő, mindig fekete ruhában járó férfi, akit maga George Washington beszélt rá, hogy negyvenhárom éves korában végre megházasodjon, a korszak egyik legnagyobb politikai gondolkodója volt. A Princeton Egyetem négyéves tananyagát 13 hónap alatt sajátította el.

Pályafutása a virginiai képviselőházban, a Kontinentális Kongresszuson és a Szenátuson keresztül vezetett párizsi (1794–1796) és londoni (1803–1807) nagyköveti megbízatásokig, majd a külügyminisztérium (1811–1817) és a hadügyminisztérium (1814–1815) élére került. A nemzetközi béke, a gazdasági fellendülés és a pénzügyi stabilitás korában vette át a kormányzat irányítását, amikor a Föderalista Párt bomlásnak indult, s egy ideig hinni lehetett abban, hogy a pártviszályok megszűnnek.

A jövő csak fejlődést és sikereket ígért. 1820-ra az Egyesült Államok lakossága megközelítette a tízmilliót. A 18. század önálló és nyersanyag-exportáló országa Monroe elnöksége idején tette meg az első lépéseket a nemzeti piacgazdaság kialakítása felé. A brit–amerikai háború (1812–1814) felszította a hazafias érzelmeket, s a nemzeti összetartozás érzését Monroe két országjáró körúttal is megerősítette (1817, 1819). Egy bostoni újságíró a *Columbian Centinel* hasábjain mindezek alapján „a jó érzések korának” nevezte el Monroe első elnöki időszakát.

Kormányzata a külpolitika terén bizonyult a legsikeresebbnek. Északon 1818-ban rendezték a vitás kérdéseket Nagy-Britanniával: demilitarizálták a Nagy-tavakat, s a 49. szélességi körnél jelölték ki a kanadai–amerikai határ pontos vonalát, a Nagy-tavak és a Sziklás-hegység között. Az ettől nyugatra fekvő Oregon közös brit–amerikai birtokká nyilvánították, s megnyitották mindkét nemzet telepesei előtt.

Délén új területet csatoltak az országhoz. A szeminol indiánok ellen vívott első háborúban (1817–1818) Andrew Jackson tábornok elfoglalt két erődöt a spanyol kézen lévő Floridában. Monroe külügyminisztere, John Quincy Adams erre felszólította Spa-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 5. ELNÖKE

JAMES MONROE

1817. MÁRCIUS 4.–1825. MÁRCIUS 4.

MONROE VOLT AZ ALAPÍTÓ ATYÁK NEMZEDÉKÉNEK LEGIFJABB KÉPVISELŐJE, AZ UTOLSÓ ELNÖK, AKI MÉG HARCOLT A FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚBAN, AKI TÉRDNADRÁGOT, HÁROMSZÖGLETŰ KALAPOT ÉS RIZSPOROZOTT PARÓKÁT VISELT A FEHÉR HÁZBAN. AHOGY A CSÁTÁKBAN HALLGATAGON, RENDÍTHETETLENŰL ÉS HŰEN KÖVETTE WASHINGTONT, UGYANÚGY KÖVETTE EGÉSZ ÉLETÉBEN VISSZAFOGOTTAN, BECSÜLETESEN ÉS MEGBÍZHATÓAN A KÖZTÁRSÁG MÁSİK ALAPÍTÓJÁNAK, THOMAS JEFFERSONNAK A TANÁCSAIT.

nyországot, hogy ha nem tudja féken tartani a Floridában élő indiánokat, adja el a területet ötmillió dollár fejében. Ám ezt a pénzt nem Spanyolország kapta, hanem azok az amerikaiak, akiknek a spanyolok tartoztak. Az 1819-es, úgynevezett Adams–Onís-szerződésben kijelölték a spanyol és amerikai területek közötti pontos határt, amelyet úgy húztak meg, hogy Spanyolország lemondott Floridáról és Oregonról, az Egyesült Államok pedig Te-

xasról. Monroe követségeket létesített a függetlenségüket kivívó latin-amerikai országokban, abban reménykedve, hogy ezzel a republikánus berendezkedést támogatja.

Az 1819-es gazdasági válság újra kiélezte a régiók és a politikai csoportosulások ellentéteit. Az elnököt elkésérettette, hogy a Kongresszus nem járult hozzá a 10 000 fős állandó hadsereg 20 000 fősre növeléséhez, sőt a gazdasági válság miatt 7000-re csökkentette a létszámát. Ennek

ellenére az 1820-as elnökválasztáson Monroe egy kivétellel valamennyi elektor szavazatát elnyerte. Az az egy is csak azért szavazott ellene, hogy George Washington maradjon az Egyesült Államok egyetlen egyhangúlag megválasztott elnöke.

1820-ban Missouri rabszolgatartó államként kérte felvételét az unióba, de a Kongresszus északkeleti tagjai megpróbálták előírni számára a rabszolgaság fokozatos felszámolását. A déliek viszont nem akarták eltérni, hogy ezzel felboruljon az egyensúly a Szenátusban, ahol addig 11 rabszolgatartó és 11 szabad államnak volt képvisellete. Egyes virginiaiak már az unióból való kiválással és polgárháborúval fenyegetőztek. Végül úgy egyeztek meg, hogy Missouri rabszolgatartó államként, az addig Massachusettshez tartozó Maine pedig szabad államként csatlakozik az unióhoz, és Missouri déli határától északra megtiltják a rabszolgaságot. A Missouri-kompromisszum 34 évig érvényben maradt, és egy időre mérsékelte az ellentéteket.

Monroe jelezte, hogy ha a Kongresszus megtiltja Missouriban a rabszolgatartást, ő meg fogja vétetni ezt az intézkedést. Úgy vélekedett ugyanis, hogy a rabszolgaság törvényes, ezért egyetlen államban sem lehet megtiltani. Az ő nemzedéke még abban hitt, hogy a rabszolgaság magától is elhal, ha nem korlátozzák. Csakhogy a brit textilipar növekvő gyapotszükséglete következtében a déli, ültetvényes államok a világ legnagyobb gyapotexportáló területévé váltak, s egyre nagyobb szükségük lett a rabszolgák olcsó munkaerejére.

Az elnök az 1816-ban megalapított Amerikai Gyarmatosító Társaságnak 1821-ben segített olyan afrikai területet szerezni, ahová az amerikai feketék kivándorolhatnak. A program keretében mintegy 20 ezer volt rabszolgát telepítettek át Afrikába. A ké-

sőbbi Libéria fővárosát 1822-ben Monroviának nevezték el.

A latin-amerikai államok függetlenné válásával tartani lehetett attól, hogy az európai nagyhatalmak a gyarmatait elvesztő Spanyolország segítségére sietnek. George Canning brit külügyminiszter 1823 augusztusában azt javasolta Monroe-nak, hogy közös nyilatkozatban tiltakozzanak ennek lehetősége ellen. Az Oroszország alaszka terjeszkedése miatt is aggodalmaskodó John Quincy Adams külügyminiszter azonban a közelgő választásokra gondolva meggyőzte az elnököt, hogy „sokkal nyíltabb és méltóságosabb lenne őszintén kifejteni elveinket Oroszország és Franciaország előtt, mint mentőcsónakként evezni a brit hadihajó nyomában”. Monroe ezért 1823. december 2-i éves üzenetében közzétette a később Monroe-elv néven emlegetett nyilatkozatát.

A legtöbbit idézett kijelentést, mely szerint „Amerika az amerikaiaké”, hiába kereshetünk benne, bár a lényege valóban így foglalható össze. Az elnök megállapította, hogy „az amerikai kontinenseket ezután nem tekintik európai hatalmak által gyarmatosítható területnek”, s mivel az európai államok politikai rendszere eltérő, „békénk és biztonságunk szempontjából veszélyesnek tartjuk politikai rendszerüknek erre a félgömbre történő kiterjesztését”. Viszont biztosította a nagyhatalmakat, hogy az Egyesült Államok kormánya nem foglalkozik a még fennálló gyarmati rendszerekkel, s nem kíván beavatkozni az európai államok konfliktusaiba sem.

A Monroe-elv közvetlen hatása csekély volt, egy nemzedékre meg is feledkeztek róla, csak 1845-ben idézték fel, hogy aztán az amerikai külpolitika egyik alaptézisévé nyilvánítsák. Spanyolországot inkább a brit flottával támogatott brit diplomácia tartotta vissza a latin-amerikai fellépéstől, mint az amerikai

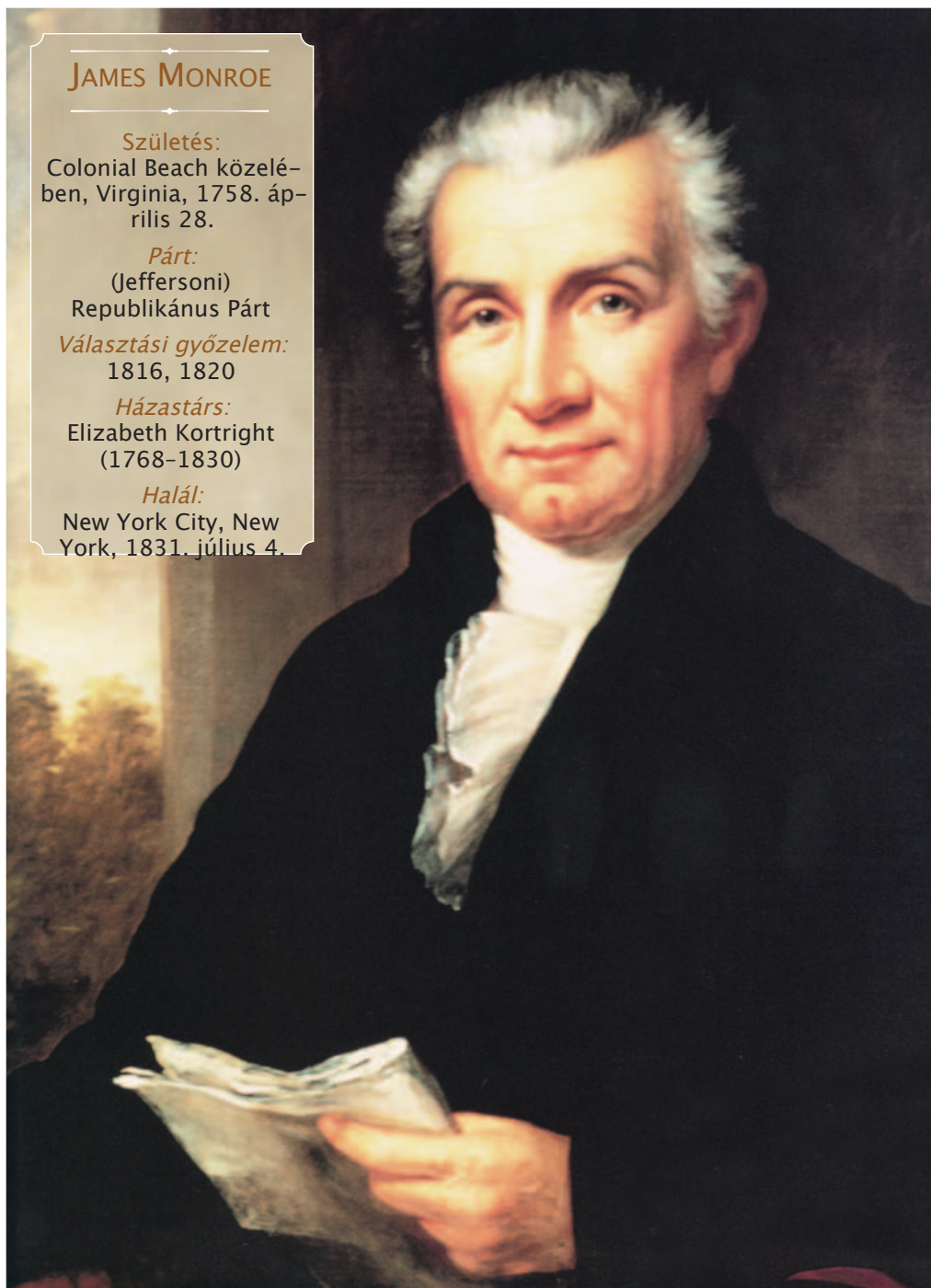
nacionalizmus magabiztos nyilatkozata. Annyi eredménye azonban volt, hogy Oroszország 1824-ben az 54° 40' földrajzi szélességi körnél húzta meg az általa gyarmatosított Alaszka déli határát – s ezzel egy újabb nagyhatalom mondott le Oregonról.

Monroe elnökségének utolsó két évében felerősödtek a kormányt bíráló hangok, mivel az elnöki hatalomra törekvő politikusok így próbáltak előnyre szert tenni riváli-

sokkal szemben. Még a Fehér Ház bebútorozására létrehozott alap kezelésének ellenőrzésére is vizsgálatot indítottak, pedig Monroe inkább elszegényedve, mint meggazdagodva távozott Washingtonból. Magánügyeit olyan nyira elhanyagolta hosszas kormányzati tevékenysége idején, hogy el kellett adnia egyik birtokát.

Elnöksége után visszatért Oak Hill nevű virginiai ültetvényére. Házát maga Thomas

Jefferson tervezte s James Hoban, a Fehér Ház építője készítette el. Megpróbálta a vidéki, ültetvényes úriemberek életét élni, Jeffersonhoz és Madisonhoz hasonlóan ő is rektora lett a Virginiai Egyetemnek, de adósságai és feleségének elvesztése megkeserítették öregségét. Még abban is Thomas Jefferson példáját követte, hogy hozzá hasonlóan a *Függetlenségi nyilatkozat* kiadásának évfordulóján halt meg. ♦

JAMES MONROE

Születés:

Colonial Beach közelében, Virginia, 1758. április 28.

Párt:

(Jeffersoni)
Republikánus Párt

Választási győzelem:

1816, 1820

Házastárs:

Elizabeth Kortright
(1768–1830)

Halál:

New York City, New York, 1831. július 4.

Apja magával vitte európai diplomáciai útjaira. Így John Quincy a nemzetközi politika játékszabályaival Franklin és Jefferson mellett ismerkedhetett meg. Megtanult latinul, ögörögül, franciául, hollandul, németül, olaszul, spanyolul, s csak azt sajnálta, hogy héberül nem tud, mert akkor az *Ószövetséget* eredeti nyelven olvashatná. Még a szerelméről is lemondott szülei nyomására. Apja mégis elégedetlen volt, s így írt neki: *„Ha nem jutsz el nem csak hivatásod, hanem hazád vezető pozíciójába, ezt csak saját lustaságodnak, hanyagságodnak és macakcságodnak köszönheted!”*

John Quincy Adams pályafutása valóságos sikorsorozat volt – kivéve azt a négy évet, amit a Fehér Házban töltött el. Négy nagyköveti megbízás után szenátorra választották, majd James Monroe kormányában ő lett minden idők legsikeresebb külügyminisztere (1817–25). Ugyanolyan odaadással szolgálta hazáját, mint apja, s ugyanúgy képtelen volt elviselni az emberi ostobaságot és a kisszerű politikai intrikákat. A közélet a demokratizálódással együtt vulgárisabbá, korruptabbá és intoleránsabbá is vált, Adams pedig egyre magányosabban képviselte a régi elveket egy átalakuló világban. *„Visszafogott, hideg, komoly és távolságtartó ember vagyok – vallotta naplójában – politikai vetélytársaim szerint rosszkedvű embergyűlölő, személyes ellenségeim szerint antiszociális vadember. Jellemem e hibájának ismeretében sem érzek semmi hajlandóságot arra, hogy megváltozzak.”*

Az 1824-es elnökválasztáson egyik elnökjelölt sem tett szert abszolút többségre, s az alkotmány előírása szerint a Képviselőháznak kellett döntenie. Henry Clay, a Képviselőház elnöke tárgyalt Adamsszal, majd rávette állama, Kentucky képviselőit, hogy órá adják szavazatukat.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 6. ELNÖKE

JOHN QUINCY ADAMS

1825. MÁRCIUS 4.–1829. MÁRCIUS 4.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN AZ ALAPÍTÁS ÓTA TABUNAK SZÁMÍTANAK A SZÜLETÉSI ELŐJOGOK, POLITIKUSDINASZTIÁK AZONBAN ITT IS KIALAKULTAK. JOHN QUINCY ADAMSNEK – GEORGE W. BUSHHOZ HASONLÓAN – AZ APJA VOLT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKE. JOHN ADAMS MÁR KORA GYERMEKKORÁTÓL ARRÁ NEVELTE FIÁT, HOGY „NAGY EMBERRÉ”, „HAZÁJA TÖRVÉNYEINEK, SZABADSÁGÁNAK ÉS VALLÁSÁNAK VÉDELMEZŐJÉVÉ” VÁLJON, VAGYIS MÉLTÓ KÖVETŐJE LEGYEN. NYOLCÉVES KORÁBAN ANYJA KIVITTE A FÜGGETLENSÉGI HÁBORÚ EGYIK CSATATERÉRE, AHOL KÖZVETLEN KÖZELRŐL LÁTTA, HOGYAN ESNEK EL CSALÁDJA KÖZELI BARÁTAI. BÁR A MŰVÉSZETEK ÉS A TUDOMÁNYOK ÉRDEKELTÉK, A GYŰLÖLT JOGI PÁLYÁT KELLETT VÁLASZTANIA, MERT ONNAN EGYENES ÚT VEZET A POLITIKÁHOZ.

Az új elnök pedig felajánlotta Claynek, hogy legyen a külügyminisztere. A korábbi nemzedék politikai nézetei szerint minden a lehető legjobban zajlott le: az ország bölcs vezetői kiegyeztek egymással a színpalak mögött, de a nemzeti érdeket tartva szem előtt. Az új nemzedék azonban úgy látta, hogy ami történt, az a nép akaratának kijátszása. Hiszen nem Andrew Jackson lett az elnök, aki elnyerte a népi szavazatok 42%-át, hanem Adams, a népi szavazatok 32%-ával! Azonnal megfogalmazták a „korrupt alku” vádját, amelyet újra meg újra felhoztak az egyik legbecsületesebb elnök ellen.

Adams nagyszabású tervet tart a Kongresszus elé. Csatornák, utak és kikötők építését, felfedezőutak támogatását, belügyminisztérium, nemzeti egyetem, haditengerészeti akadémia, csillagvizsgáló létrehozását, az európaival megegyező mértékrendszer bevezetését, valamint a tudomány szövetségi támogatását indítványozta. A képviselők és szenátorok viszont

olyan takarékos, visszafogott kormányzatot kívántak, amelyet Jefferson épített ki. Adams megelőzte korát: aktív, tevékeny, a társadalom fejlődését hatékonyan támogató kormányzatot szeretett volna létrehozni. Kortársai azonban úgy vélték, hogy a demokrácia kormánya legyen olcsó, és lehetőleg minél kevesebb dologba avatkozzon bele.

Adams lett az első elnök, akinek hívei mindkét kamarában kisebbségben voltak. Programját elvetették, terveit kigúnyolták, s rendszeresen durva támadások érték. Külpolitikai téren is kudarckok követték egymást. A Simón Bolívar által összehívott páneamerikai konferenciára az amerikai követ késve érkezett meg, a Mexikóval aláírt szerződést csak Adams távozása után ratifikálták, a Közép-Amerikai Egyesült Tartományokkal aláírt egyezmény pedig érvényét veszítette, amikor az államszövetség néhány éven belül felbomlott.

Adams családja széthullott, egyik fia öngyilkos lett, felesége depresszióval, másik fia pedig alkoholizmussal küszködött. Az elnöki pár magányosan és boldogtalanul élt a Fehér Házban. 1828-as választási vereségét fájdalmas kudarcként élte meg, s – apja példáját követve – nem vett részt győztes ellenfele 1829. március 4-i beiktatásán, hanem titokban elhagyta a Fehér Házat.

A század legsikertelenebb és legboldogtalanabb amerikai államfője végül képviselőként (1831–1848) vívta ki azt, amit elnökként nem volt képes: a népszerűséget. Megvédelmezte a földjeikről elűzött seminol indiánokat, az Amistad spanyol hajót elfoglaló, lázadó rabszolgákat, s éveken át olvasta fel a képviselők előtt a rabszolgaság elleni petíciókat. Az amerikaiak pedig végre megtanulták megbecsülni a politikai élet elpusztíthatatlan és fáradhatatlan pátriárkáját. ◆

JOHN QUINCY ADAMS

Születés:

Braintree, Massachusetts, 1767. július 11.

Párt:

Republikánus Párt nemzeti republikánus frakciója

Választási győzelem: 1824

Választási vereség: 1828

Házastárs:

Louisa Catherine Johnson (1775–1852)

Halál:

Washington D. C., a Capitolium épületé-

Az ifjú Jackson pályafutása alapján jó westernfilmet lehetne forgatni. Szegény telepes családban látta meg a napvilágot, a függetlenségi háborúban gyermekként a britek fogásába került, s mivel nem volt hajlandó kitisztítani egy tiszt csizmáját, kardvágást kapott az arcára. Elárvult, rokonai nevelték fel, és csak elemi oktatásban részesült. Így is részt vehetett Tennessee állam alkotmányának megszerkesztésében (1796), s az Egyesült Államok képviselőjévé, majd szenátorává választották. Igazi vadnyugati tisztviselő volt, aki sokat párbajozott, és a szíve mellől el nem távolítható golyó élete végéig kínozza. A tennessee-i legfelsőbb bíróság bírájaként egyszer pisztolyt rántva kényszerítette engedelmesre a bíróságot sértegető vádlottat. Az illető később azzal indokolta meghunyászkodását, hogy „Jacksonnak lövés volt a szemében”, vagyis látta rajta, hogy nem tréfál.

A brit-amerikai háború idején, 1812-ben önkéntesek élén New Orleans megsegítésére indult, de Natchezbe érve a hadügyminisztériumtól azt az utasítást kapta, hogy az élelemhiány miatt oszlassa fel hadseregét. A beteg Jackson inkább hazavezette embereit Tennessee-be. Állóképessége és határozottsága miatt ekkor nevezték el a legkeményebb amerikai fáról Öreg Hikorinak.

A krík indiánok elleni háborúban (1813–14) szerzett sérülés miatt csak fél karját használhatta, mégis puskát szegezett hazafelé induló, lázadó katonáira, és valamenynyit visszaküldte a táborba. (Valószínűleg ők is úgy látták, hogy „lövés volt a szemében”.) A Tallapoosa-folyónál 1814. március 27-én döntő győzelmet aratott az indiánok felett, a magát megadó Vörös Sas főnöknek megkegyelmezett, s örökbe fogadott egy elárvult indián csecsemőt. Az első szeminel háborúban

ANDREW JACKSON

Születés:
Waxhaw-telep, Észak- és Dél-Karolina határán, 1767. március 15.

Párt:
Demokrata–Republikánus, majd Demokrata Párt

Választási győzelem:
1828, 1832

Választási vereség:
1824

Házastárs:
Rachel Donelson (1767–1828)

Halál:

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 7. ELNÖKE

ANDREW JACKSON

1829. MÁRCIUS 4.–1837. MÁRCIUS 4.

ANDREW JACKSON VOLT AZ ELSŐ ELNÖK, AKI NEM ELŐKELŐ ÉS MŰVELT CSALÁDBAN LÁTTA MEG A NAPVILÁGOT. AZ EGYKORI SZEGÉNY FIÚBÓL MÓDOS, RABSZOLGATARTÓ ÜLTETVÉNYES LETT, AKIT 1802-BEN A HELYI ÖNKÉNTES MILÍCIA TÁBORNOKÁVÁ VÁLASZTOTTAK. AMIKOR PEDIG EGY ÖTEZER FŐS, ÖNKÉNTESKBŐL, HATÁRVIDÉKI VADÁSZOKBÓL ÉS KALÓZOKBÓL ÁLLÓ, RÖGTÖNZÖTT HADSEREG ÉLÉN 1815. JANUÁR 8-ÁN ELSŐPRÓ VERESÉGET MÉRT A NEW ORLEANSRA TÁMADÓ NYOLCEZER HARCEDZETT BRIT KATONÁRA, LEGENDÁS NEMZETI HŐS VÁLT BELŐLE. AZ Ő GYŐZELME ADTA VISSZA AZ AMERIKAIK ÖNBIZALMÁT, S ORSZÁGSZERTE ÜNNEPELTÉK „A NEW ORLEANS-I CSATA HŐSÉT”.

(1817–18) Jackson nemcsak az indiánokra mért vereségeket, de Monroe elnök utasításait szabadon értelmezve Floridát is elfoglalta.

Az 1824-es elnökválasztáson ő kapta a legtöbb népi szavazatot, de a választást a Képviselőház döntötte el, John Quincy Adams javára. Országos mozgalom bontakozott ki Jackson támogatására. A New York-i Van Buren és a déli John C. Calhoun ekkor szervezte meg a Republikánus Párt demokrata-republi-

kánus szárnyát, a Demokrata Párt csíráját.

Jackson 1828-as győzelme azt jelezte, hogy az amerikai demokrácia új szakaszába lépett, amelyben már alacsony sorból származó, tanulatlan ember is lehet politikus, nyerhet csatát, választást, s akár országa legmagasabb hivatalát is betöltheti, ha megszerzi a nép támogatását. A gyorsan átalakuló, számtalan regionális, gazdasági és politikai ellentétől szabdalt amerikai társadalom többsége erősebb,

személyesebb és egyben népszerűbb elnöki hatalmat igényelt, ugyanakkor takarékos, nem költséges államot kívánt, amelyben egyenlők az esélyek – legalábbis valamenyny felnőtt fehér férfi számára.

Az új elnök, arra hivatkozva, hogy ő az egyetlen szövetségi tisztviselő, akit a nép egésze és nem egy-egy állam lakossága választott meg, alaposan megnövelte az elnöki hatalmat a Kongresszus rovására. Többször élt vétőjogával, mint elődei összesen. Elfogadta a „prédarendszert”, vagyis azt az elvet, hogy a győztes párt saját támogatóit ültetheti minden szövetségi hivatalba. De végtelenül népszerű maradt, mert megvette a hatalom külső jeleit, bárki megszólíthatta, meglátogathatta, s még a részeg munkásokkal is szívélyesen elbeszélgetett. Elődei idején ez elképzelhetetlen volt.

Jackson korábban jött divatba, hogy az utcán csecsemőket nyújtanak felé, akiket az elnöknek meg kellett csókolnia. Egyszer egy rendkívül piszkos, bűdös kisbabát nyomtak a karjába. Jackson így szónokolt: „Íme, az amerikai fiatalság egyik reményteljes képviselője!” Majd átadta a csecsemőt a szárnysegédjének: „Csókolja meg, tábornok!”

1832-ben belpolitikai válság bontakozott ki: Dél-Karolina érvénytelennek nyilvánította a vámokat a saját területén, s az unióból való kiválással fenyegetőzött. Jackson ezt árulásnak tekintette, és erőszakos fellépésre is készen állt a szövetségi törvények végrehajtása érdekében. Észak és Dél konfliktusa végül kompromisszummal zárult: 1833-ban a kormány megígérte, hogy tíz éven belül 20%-kal csökkenti a vámokat, Dél-Karolina pedig visszavonta érvénytelenítő határozatait.

Jackson elnöksége idején közel ötvézezer krík, cseroki, csikászó, csaktó és szeminel indiánt költöztettek át délkeleti otthonaikból a Mississipp-

Whig párti ellenfelei ilyen karikatúrákat terjesztettek Jacksonról, akit „I. András királynak” gúnyoltak. A képen az elnöki vétőüzenetet tartja a kezében, amelyhez oly sokszor folyamodott, lábaival pedig az Egyesült Államok alkotmányát és a kormányzata idején felszámolt nemzeti bank címerét tiporja.

pitől nyugatra fekvő területekre. Kortársai többségével együtt az elnök úgy vélte, hogy a fehérek és az indiánok nem élhetnek egymás közelében. Nem az őslakosság kipusztítására, hanem a fehérek elnyomásától való megvédelmezésére, valamint a megművelhető, olcsó föld biztosítására törekedett, amikor 1830-ban aláírta az indiánok elköltöztetésének törvényét. Csakhogy e törvényt embertelen módon hajtották végre: több ezer indián vesztette életét a kitelepítés során, a „könnyek útján”, a floridai szeminolok egy része pedig évekig harcolt a hadsereg ellen.

Andrew Jackson nem volt hajlandó aláírni az Egyesült Államok Bankja alapítólevelének meghosszabbítását. Arra hivatkozott, hogy ezzel a kormány túlságosan nagy kedvezményeket nyújt az amúgy is gazdag rétegek számára. Az 1832-es választás ezért a „bankháború” jegyében zajlott. Jackson azonban könnyen legyőzte nemzeti-republikánus ellenfelét. Ezután kivetette a szövetségi pénzekeket a nemzeti bankból, s különböző állami bankokban helyeztette el, amelyeket ezért „kis kedvenc bankokként” emlegettek. Az államadósságot 1835-re sikerült felszámolni, s akkoriban ezt nagy sikerként tekintették. A nemzeti bank a következő évben meg is szűnt, s ezzel eltűnt az a hatalom, amely fékezni tudta volna a veszedelmesen növekvő spekulációt és inflációt. Az 1832-es választáson már

nem a pártok kongresszusi vezetőinek szűk körű gyűlései, az úgynevezett caucusok döntötték el, ki legyen a párt elnökjelöltje. A pártok nemzeti elnökjelölő konvenciókat hívtak össze, s a jacksoni demokrata-republikánus nemzeti konvenció ekkor vezette be azt a szabályt, hogy a jelöléshez a konvenció kétharmadának támogatására van szükség.

Jackson műveletlenségére utalva ellenfelei számarként ábrázolták a karikatúrákon az elnököt, s mindmáig ez az állat a Demokrata Párt jelképe. A párt tagjainak ugyanis semmi kifogásuk nem volt a keményen dolgozó, egyszerű és makacs számár ellen, amely alkalmadtán kemény

rúgásokkal fejezi ki nemtetszését.

Jackson második elnöki időszaka idején bontakozott ki a „második kétpártrendszer”. Az elnök támogatói hozták létre az első modern politikai tömegpártot, a Demokrata Pártot, amelynek munkás, farmer, hivatalnok, értelmiségi, déli rabszolgatartó és északi üzletember támogatóit az kötötte össze, hogy az egyenlőség jegyében meg akartak szabadulni minden gazdasági és politikai kiváltságtól. Jackson ellenfelei 1834-ben hivatalosan is felvették a Whig Párt nevet. A 18. században a királyi felségjogok visszaszorítására törekvő brit pártot nevezték így, s a nemzeti republikánusok

azért választották ezt az elnevezést, hogy ezzel is hangsúlyozzák az általuk „I. András királynak” gúnyolt Jacksonnal való szembenállásukat.

Az elnök személyének megnövekedett jelentőségét az is mutatja, hogy Jackson volt az első amerikai államfő, aki ellen merényletet kíséreltek meg. Amikor 1835. január 30-án a vékony, de szálegyenes öregúr kilépett a Kapitólium kapuján, egy idegbeteg szobafestő, Richard Lawrence két méterről egymás után két pisztollyal lőtt rá. Egyik fegyver sem sült el, s a merénylet elmeorvosi intézetbe zárták. Az elnök rajongói pedig azt hangoztatták, kizárólag az isteni gondviselésnek tulajdonítható, hogy két működőképes pisztoly egymás után csütörtököt mondott.

Jackson kormánya világszerte megnövelte az Egyesült Államok tekintélyét. Újra megindult a kereskedelem a karib-tengeri brit gyarmatokkal, szerződéseket kötött ázsiai és latin-amerikai országokkal, s több európai országgal sikerült megfizettetnie a napóleoni háborúk idején okozott károkat. Jackson szívesen megvásárolta volna Texast, ahol egyre több amerikai telepedett le, a mexikói kormány azonban hallani sem akart erről. Amikor viszont a texasiak 1836-ban kiáltották, majd a San Jacinto-i csatában meg is védelmezték függetlenségüket, Jackson már nem tett javaslatot az annexióra. Egyrészt nem akart háborút Mexikóval, másrészt belátta, hogy Texas bekebelezése kielezné az északiak és déliek ellentétét. A független Texas köztársaságot csak elnökségének utolsó napjaiban ismerte el.

Jackson minden időket egyik legnépszerűbb elnökeként hagyhatta el a Fehér Házat. Még nyolc évet élt birtokán, Hermitage-on, ahol a Demokrata Párt köztisztviselőként álló nagy öregjének szerepében mindvégig megőrizte politikai befolyását. ♦

Az első hivatásos politikus a Fehér Házban egy kocsmáros fiaként sajátította el azt a képességet, hogy mindenkit meghallgasson, de sohasse kötelezze el magát. Ő alkotta meg a non-committal kifejezést, amit magyarra „semmire sem kötelezőnek” vagy „diplomataknak” fordíthatnánk.

New York állam szenátorként (1812–20) ismerte fel, hogy a szélesebb körű, demokratikus politika világában már nem elegendő az a régi, laza politikai szervezet, amely a vezetők barátságán vagy szövetségén és személyes követők hűségén alapult. Modern, fegyelmetesebb és szervezettebb politikai „gépezetet” épített ki, amely jó előre megfogalmazta ideológiáját, kijelölte céljait, támogatóit pedig állásokkal jutalmazta. New York főügyészeként (1815–19) vezető szerepet játszott az állam alkotmányának módosításában (1821).

A modern demokrácia elveinek megfelelően kiterjesztették a választójogot, majd Van Buren 1820-ban az Egyesült Államok Szenátusának tagja lett (1821–28), s „pártépítő” tevékenységét nemzeti szinten folytatta. Gyakran ellátogatott a déli államokba, és az általa megszilárdított szövetség Virginia és New York között (melyben már ez utóbbi volt a vezető szerep!) biztosította a demokrata párti elnökjelöltek győzelmét. 1828-tól a polgárháborúig mindössze két alkalommal szenvedtek vereséget.

Van Burent „Kis Mágusnak”, „Amerikai Talleyrand-nak”, „Kinderhook ravasz rókájának” vagy „Kinderhook varázslójának” nevezték – valamilyen név arra utalt, hogy mestere a politizálásnak. 1824-től Andrew Jacksont támogatta, mert úgy érezte, csak ő képes egyesíteni az országot a jeffersoni elvek demokratikus továbbfejlesztése jegyében. Jackson kormányának külügyminisztere (1829–31), angliai

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 8. ELNÖKE

MARTIN VAN BUREN

1837. MÁRCIUS 4.–1841. MÁRCIUS 4.

AZ ELNÖKÖK ELSŐ NEMZEDÉKE A KORMÁNY VEZETÉSÉT AFFÉLE ÁLLAMPOLGÁRI KÖTELESSÉGNEK TEKINTETTE, AMELYET HONFITÁRSAI KÉRÉSÉRE EL KELLETT VÁLLALNIA, HOGY FELADATAI ELVÉGZÉSE UTÁN MEGKÖNNYEBBÜLVE VISSZATÉRHESSEN EREDETI, ÜGYVÉDI VAGY ÜLTETVÉNYESI HIVATÁSÁHOZ. A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN AZONBAN MEGJELENTEK AZOK A SZEMÉLYISÉGEK, AKIKET KIZÁRÓLAG A POLITIKA ÉRDEKELT, S EZT TEKINTETTÉK FŐ HIVATÁSUKNAK. AZ ISMERETLENSÉGBŐL IS FELBUKKANHATTAK KIVÁLÓ POLITIKAI ÉRZÉKKEL MEGÁLDOTT ÁLLAMFÉRFIAK, AKIK KÜLÖNLEGES TEHETSÉGÜKNEK KÖSZÖNHETŐEN A LEGVÁRATLANABB HELYZETEKSEL IS SIKERESEN MEGTUDTAK BIRKÓZNI. A KEDVEZŐTLEN GAZDASÁGI, POLITIKAI VAGY KATONAI FORDULATOK AZONBAN ALAPSAN PRÓBÁRA TETTÉK ÉS NÉHA SIKERTELENSÉGRE KÁRHOZTATTÁK A LEGTAPASZTALTBAB ÉS LEGTEVÉKENYEBB POLITIKUSOKAT IS.

nagykövete (1831–32), majd alelnöke lett (1833–37). Az 1836-os elnökválasztást Jackson támogatásának köszönhetően sikerült megnyernie.

Elnökségének első évében azonban kitört az ország történelmének egyik legnagyobb gazdasági válsága. Van Buren – a korabeli politikusok többségével együtt – úgy érezte, nem avatkozhat be a gazdasági élet mechanizmusába, s a kormánynak nem feladata a nélkülözők segélyezése. Fő törekvése arra irányult, hogy a bankoktól független kincstár kialakításával (1840) biz-

MARTIN VAN BUREN

Születés:

Kinderhook, New York, 1782. december 5.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1836

Választási vereség:

1840, 1848

Házastárs:

Hannah Hoes (1783–1819)

Halál:

Kinderhook, New York, 1862. július 24.

tonságba helyezze az állami pénzalapokat. E kincstárat 1841-ben a Whig Párt felszámolta, 1846-ban azonban helyreállították, és 1913-ig működött. Az elnök óvatos külpolitikát folytatott, nem támogatta a kanadai felkelőket (1837), és nem annektálta a függetlenné vált Texast. A gazdasági válság, a Whig Párt tömegeket mozgósító taktikája és a második szeminol háború (1835–42) elhúzódása miatt a társadalom elfordult tőle, és az 1840-es választáson – majd 1848-ban ismétlenül – vereséget szenvedett. ♦

Leghíresebb pohárköszöntője így hangzott: „A közös türelemre és a kölcsönös engedményekre!”

JOHN TYLER

Születés:

Greenway-ültetvény, Virginia, 1790. március 29.

Párt:

Whig Párt

Választási győzelem:

1840 (alelnökként)

Házastárs:

Letitia Christian (1790–1842), Julia Gardiner (1820–1889)

Halál:

Richmond, Virginia,

Akormány nála jóval tekintélyesebb tagjai megpróbálták rábeszélni, hogy tekintse magát pusztán „ügyvivő elnöknek”, vagyis szavazással hozzák meg a döntéseket, s neki is csak egy szavazata legyen. Tyler válasza így hangzott: „Sohasem egyezem bele, hogy előírják számomra, mit csináljak. Elnökként én leszek felelős a kormányzatoméért! [...] Ha másként gondolják, készen állok elfogadni lemondásukat!” Fel sem bontotta azokat a leveleket, amelyek az „ügyvivő elnöknek” címezve érkeztek hozzá. A teljes elnöki hatalom gyakorlásával ő teremtett precedenst hasonló módon hivatalba lépő utódai számára, s az 1967-ben elfogadott XXV. alkotmánykiegészítés végül szentesítette ezt a gyakorlatot.

A Whig Párt hamarosan szembefordult Tylerrel, mert hiába volt többsége a Kongresszusban, saját elnöke miatt nem tudta megvalósítani programját. Tyler kétszer is megvétózta a nemzeti bank visszaállításáról rendelkező törvényt (1841). Miniszterei erre egy kivétellel lemondtak, a Whig Párt pedig kizárta tagjai közül. A makacs és büszke

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 10. ELNÖKE

JOHN TYLER

1841. ÁPRILIS 4.—1845. MÁRCIUS 4.

AMIKOR A WHIG PÁRT 1840-BEN ELNÖKNEK JELÖLTE WILLIAM HENRY HARRISONT, AZ ÉSZAKIAK ÉS NYUGATIAK „HÁBORÚS HŐSÉT”, A DÉLI SZAVAZATOK MEGSZERZÉSE ÉRDEKÉBEN JOHN TYLERT FELKÉRTÉK, HOGY LEGYEN ALELNÖKJELÖLT. A MAGAS, VÉKONY, KÉK SZEMŰ, UDVARIAS ÚRIEMBER KORÁBBAN A VIRGINIAI KÉPVISELŐHÁZ TAGJA (1811–16, 1823–25, 1838–40), AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÉPVISELŐJE (1816–21) ÉS SZENÁTORA (1827–36), VALAMINT VIRGINIA KORMÁNYZÓJA VOLT (1825–27). 1841. ÁPRILIS 5. REGGELÉN AZONBAN AZZAL ÉBRESZTETTÉK FEL VIRGINIAI OTTHONÁBAN, HOGY HARRISON HALÁLÁVAL REÁ SZÁLLT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELNÖKSÉGÉNEK HIVATALA.

Tyler azonban nem törődött vele, hogy „Párt nélküli elnöknek” és „Óvéletlenségének” csúfolják, nyugodtan kormányzott tovább konzervatív, déli egykori demokráttákkal a kabinetben. Mégpedig viszonylag sikeresen! Az elővásárlási törvénnyel (1841) megkönnyítették a szegény telepések földhöz jutását, a Webster–Ashburton-szerződéssel (1842) rendezték a kanadai-amerikai határ vitás

kérdéseit, a wanghai szerződéssel (1844) kedvezményeket biztosítottak az amerikai kereskedőknek Kínában, s lezárták a szemínol indiánok ellen vívott, hosszan elhúzódó floridai háborút (1835–42). Tyler elsőként figyelt fel a Sandwich-szigetekre (a mai Hawaiiira), ahol egyre több amerikai hajó állt meg, és egyre több amerikai hittérítő tevékenykedett. 1842-ben közzétette az úgynevezett

Tyler-elvet, amellyel a Monroe-elvet kiterjesztette e királyságra. Kijelentette, hogy az Egyesült Államok kormánya „nem-tetszéssel fogadná”, ha más nemzetek megkísérelnék birtokba venni a szigeteket vagy megdönteni kormányát.

Első felesége halála után Tyler elvett egy nála harminc évvel fiatalabb szépséget, aki nagyszabású fogadásokat rendezett a Fehér Házban, elterjesztette a polkát, s elbűvölte mind a Kongresszus tagjait, mind az újságírókat. Az elnöknek két feleségétől tizenöt gyermeke született. Tyler volt az első elnök, akit pártja nem indított a következő választáson. Ezért úgy döntött, hogy a független Texas megszerzésének dicsőségét nem engedi át utódának. A rabszolgaság ellenfeleinek ellenzése miatt Texast államközi szerződéssel nem lehetett az Egyesült Államokhoz csatolni, mert ehhez a Szenátus kétharmados többségére lett volna szükség. Tyler ezért 1845-ben a két kamara pusztán szótöbbséget igénylő szavazatával hajtatta végre az annexiót. Ő volt az egyetlen elnök, aki a polgárháború idején (1861–1865) a konföderáció tisztviselője (képviselője) lett. ♦

Az 1844-es demokrata párti elnökjelölő konvención kezdetben alelnökjelöltnek tekintették, csak hét sikertelen szavazás után vetették fel a nevet, s a kilencedik szavazáskor állt mellé a többség. Míg ellenfele, a whig párti Henry Clay ellenezte Texas tervezett annexióját, Polk nyíltan meghirdette a területi terjeszkedés népszerű programját: Oregon „visszafoglalását” és Texas „visszacsatolását”. Az amerikai választók pedig egyre nagyobb arányban támogatták a „nyilvánvaló elrendeltetés” ideológiáját, mely szerint az Egyesült Államoknak ki kell terjesztenie hatalmát egészen a Csendes-óceánig.

Polk bejelentette, hogy csak egyetlen elnöki időszakot vállal, majd négy célt tűzött ki kormánya elé: a vámcsökkenést, a független kincstár visszaállítását, az Oregon-kérdés megoldását és Kalifornia megszerzését. 1846-ra az első két célt már el is érte: aláírta mind a pénzügyminiszteréről elnevezett Walker-féle vámok törvényét, mind a Van Buren elnök által 1840-ben létrehozott, magánbankoktól független kincstárt visszaállító törvényt.

Az Oregon-kérdés megoldása már nem volt ilyen egyszerű. Az Alaszka, Kalifornia és a Sziklás-hegység által határolt hatalmas terület 1818 óta brit-amerikai közös birtoknak számított. A londoni

Életét teljesen kitöltötte a politika, szinte semmi mással nem foglalkozott. Nem volt humorérzéke, a munka megszálltjaként önmagától és másoktól egyaránt maximális teljesítményt követelt. Nem volt vonzó, karizmatikus személyiség, de határozott, céltudatos és hatékony vezetőnek bizonyult. Megállapította, hogy ő a legkeményebben dolgozó ember az egész országban, s bármilyen nagyképűen is hangzik az efféle kijelentés, életrajzírói szerint igazat mondott.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 11. ELNÖKE

JAMES K. POLK

1845. MÁRCIUS 4.—1849. MÁRCIUS 4.

ANDREW JACKSON MIND POLK APJÁNAK, MIND NAGYAPJÁNAK JÓ BARÁTJA VOLT. NEM CSODA, HOGY POLK TENNESSEE KÉPVISELŐHÁZÁBAN, AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÉPVISELŐHÁZÁBAN ÉS TENNESSEE KORMÁNYZÓJÁKÉNT IS JACKSON EGYIK LEGHŰSEGESEBB TÁMOGATÓJÁNAK SZÁMÍTOTT. ÁLLÍTÓLAG MÉG LEENDŐ FELESÉGÉRE IS AZ IDŐS ELNÖK HÍVTA FEL A FIGYELMÉT. MIVEL JACKSONT „ÖREG HIKORI” NÉVEN EMLEGETTÉK, POLK AZ „IFJÚ HIKORI” BECENEVET KAPTA – BÁR A VISSZAFOGOTTAN, HIDEGEN ÉS FORMÁLISAN VISELKEDŐ FIATALEMBERNEK JÓVAL KEVESEBB BARÁTJA VOLT, MINT AZ ÖREG JACKSONNAK.

kormány hajlandó lett volna a Columbia folyó mentén kijelölni a határt, a terjeszkedés szélsőségesebb amerikai hívei viszont egész Oregont az Egyesült Államokhoz szertették volna csatolni. Polk felajánlotta a brit nagykövetnek Oregon felosztását a 49. szélességi fok mentén, s miután ezt a nagykövet elutasította, „blöffölni” kezdett: fenyegető gesztusokat tett, s 1846 áprilisában aláírta a Kongresszus határozatát, mely szerint Oregon nem tekintik többé brit-amerikai közös birtoknak. A londoni kormány nem akart háborút vívni a népszerűtlen Hudson-öböl Társaság kereskedelmi jogainak védelmében, s 1846. június 15-én

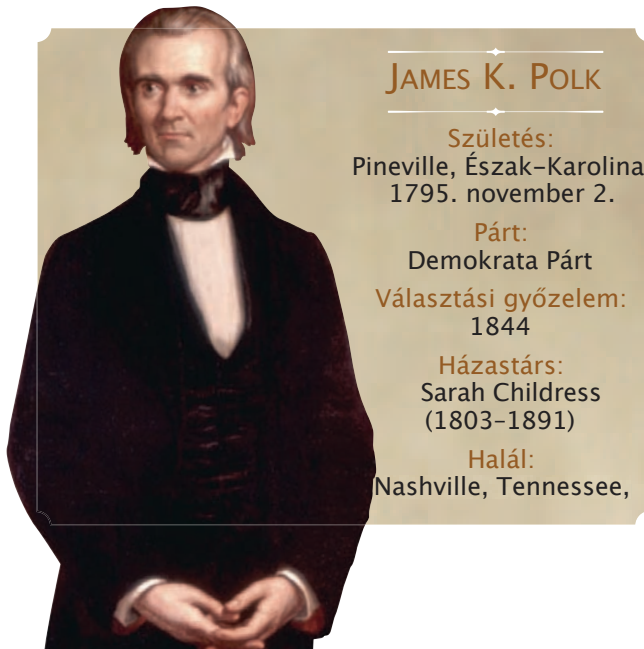
az amerikai Szenátus ratifikálhatta a nemzetközi szerződést, amellyel Oregont kettéosztották a 49. szélességi fok mentén. Vancouver-szigetet viszont brit kézen hagyták, mert a Hudson-öböl Társaság oda költözött át.

Polk ezután a csendes-óceáni kereskedelemhez nélkülözhetetlen, de Mexikóhoz tartozó Kaliforniát akarta megszerezni hazájának. Megpróbálta megfélemlíteni Mexikót: felvonultatta az amerikai hadsereget Texas határára, s a haditengerészetet felkészítette Kalifornia elfoglalására, az ottani lakosságot pedig lázadásra ösztönözte. Majd 25 millió dollárt ígért a mexikói kormánynak, s felajánlotta,

hogy kifizeti Mexikó tartozásait az amerikai hitelezőknek. A mexikóiaknak azonban eszük ágában sem volt beleegyezni országuk megcsönkítésébe. Polk elszánta magát a háborúra, s már csak a megfelelő ürügyet várta. Végül a mexikóiak megtették neki azt a „szívességet”, hogy 1846. április 24-én rátámadtak egy amerikai őrjáratra a Nueces és a Rio Grande folyók között. Polk (némi csúsztatással) bejelentette, hogy „Mexikó amerikai vért ontott amerikai területen”, s kezdetét vette az amerikai-mexikói háború (1846–48).

Az amerikai hadseregek mindenhol győzelmet arattak, s 1847 szeptemberére benyomultak Mexikóvárosba is. Ezzel a háború véget ért. A Guadalupe Hidalgó-i békeszerződéssel (1848) Mexikó átadta Kaliforniát, Új-Mexikót, elismerte a Rio Grandét Texas határának, cserébe az Egyesült Államok 18 250 000 dollárt fizetett. Polk elégedetten távozatott a Fehér Házból: több mint 50%-kal növelte meg hazája területét. Ám a négy éven át tartó, megfeszített munka olyannyira legyengítette szervezetét, hogy csak három hónappal élte túl elnökségét.

Még alá sem írták a békét, amikor Kaliforniában rábukantak a világ legnagyobb aranylelőhelyére. Polk ebben saját politikája igazolását látta: azon a vidéken, ahol a spanyol felfedezők évszázadokon át hiába kutattak nemesfémek után, alig jelentek meg az Egyesült Államok polgárai, máris pusztá kézzel gyűjtetik össze az aranyat! 1848. december 5-i elnöki bejelentését követően kirobbant a világ legnagyobb aranyláza, és Kalifornia népessége néhány hónapon belül százezer fővel gyarapodott. A kaliforniai bányákból tíz éven belül harmincszor annyit érő aranyat bányásztak ki, mint amennyit a Mexikótól elcsatolt területek fejében az Egyesült Államok kifizetett. ♦

JAMES K. POLK

Születés:
Pineville, Észak-Karolina,
1795. november 2.

Párt:
Demokrata Párt

Választási győzelem:
1844

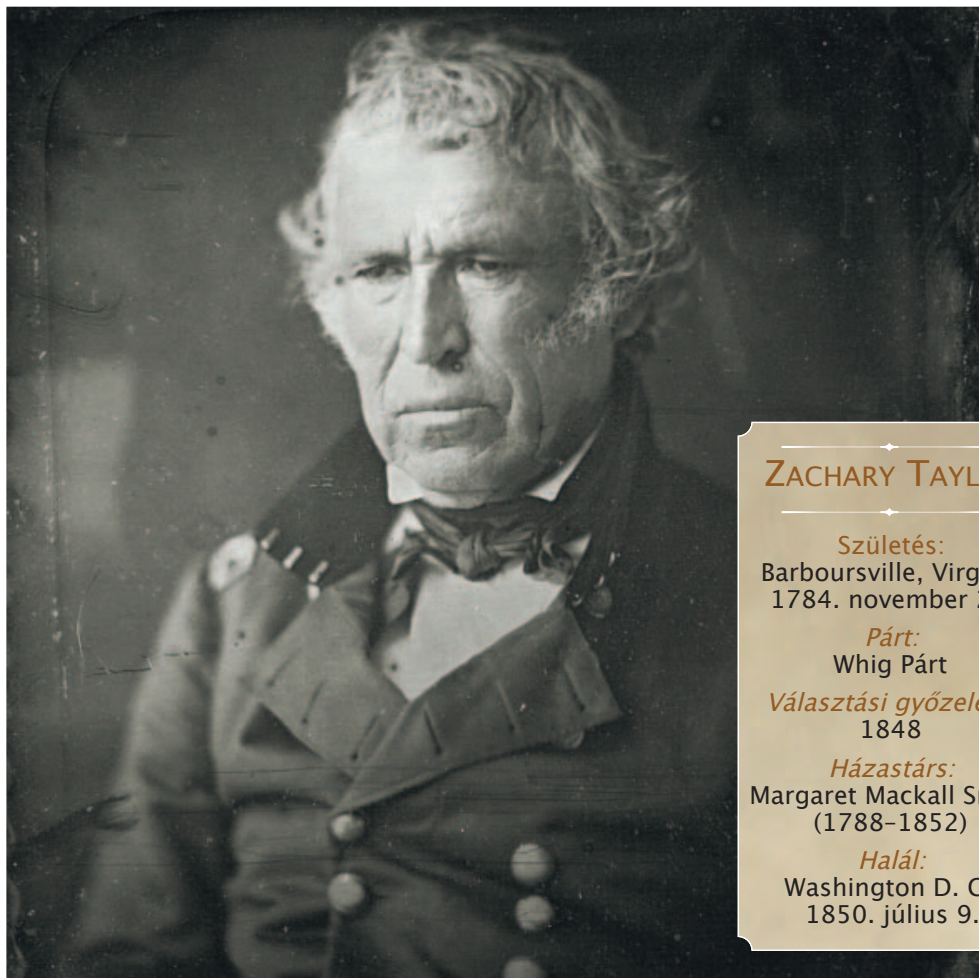
Házastárs:
Sarah Childress
(1803–1891)

Halál:
Nashville, Tennessee,

Az amerikai–mexikói háborúban (1846–1848) háromszor aratott győzelmet kétszeres-háromszoros túlerőben lévő ellen-séggel szemben, s ezzel nemzeti hőssé vált. A Whig Párt vezetői úgy döntöttek, megválasztják elnöknek, mert abban reménykedtek, hogy a politikailag tapasztalatlan Taylor, aki sohasem töltött be polgári hivatalt, a fontosabb kérdések eldöntését a Kongresszusra bízva majd. Mivel az országot már megosztotta a rabszolgakérdés, a választás során „északi elveket valló déli embernek” nevezték, pedig csak egyszerű hazafi volt, akinek a nemzeti egység fenntartása volt az elsődleges célja, s ezért ugyanúgy ellenezte a rabszolgaság kiterjesztését, mint az abolitionista agitációt.

Rövid ideig tartó kormányzásának egyetlen komolyabb eredménye a Nagy-Britanniával 1850-ben megkötött, az amerikai külügyminiszterről és a brit nagykövetről elnevezett Clayton–Bulwer-szerződés volt, amelyben megegyeztek, hogy az óceánokat összekötő, jövőben megépítendő közép-amerikai csatornát semlegesnek fogják tekinteni, nem építenek mellé erődöket, és sem Nagy-Britannia, sem az Egyesült Államok nem terjeszti ki uralmát Közép-Amerika területeire.

1849 júniusában Taylor készen állt a függetlenségi harcot vívó magyar kormány elismerésére, ezért Magyarországra küldte Párizsban tartózkodó diplomatáját, Ambrose Dudley Mannt. Az osztrák hatóságok azonban megakadályozták, hogy eljusson ide. Taylor csak annyit tehetett, hogy éves üzenetében kijelentette: az Egyesült Államok „elsőként fogja a nemzetek családjában ünnepelni a független Magyarországot”. Szívélyesen fogadta a magyar emigránsok egy csoportját is, s biztosította őket arról, hogy „itt minden ország elnyomottai megtalálhatják ugyanazt

ZACHARY TAYLOR

Születés:
Barboursville, Virginia,
1784. november 24.

Párt:
Whig Párt

Választási győzelem:
1848

Házastárs:
Margaret Mackall Smith
(1788–1852)

Halál:
Washington D. C.,
1850. július 9.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 12. ELNÖKE

ZACHARY TAYLOR

1849. MÁRCIUS 4.–1850. JÚLIUS 9.

AZ AMERIKAI HÁBORÚS FILMEK KEDVENC HŐSEI AZOK A KATONÁK, AKIK MÉLYEN MEGVETIK A SZABÁLYOKAT, AZ ELŐÍRÁSOS VISELKEDÉST ÉS AZ EGYENRUHÁT, A HARCBAZONBAN LEGYŐZHETLENNEK BIZONYULNAK. ZACHARY TAYLOR TÁBORNOK VOLT AZ EGYIK LEGHÍRESEBB MEGTESTESÍTŐJE ENNEK AZ IDEÁLNAK. KATONÁI CSAK ÖREG SZEDETT-VEDETT (OLD ROUGH AND READY) NÉVEN EMLEGETTÉK, DE TISZTELTÉK BÁTORSÁGÁÉRT, A CSATÁKBAN TANÚSÍTOTT NYUGALMÁÉRT, GYORS ÉS OKOS DÖNTÉSEIÉRT.

a biztonságot, amelyet mi magunk élvezünk”.

1849-ben a Kongresszusban olyannyira kiéleződtek a rabszolgatartó és a szabad államok ellentétei, hogy a Képviselőházban dulakodás tört ki, a Szenátusban pedig párbajra hívták egymást a szenátorok. Az északiak azt követelték, hogy a Mexikótól elfoglalt területeken tiltsák be a rabszolgaságot. A déliek vi-

szont azt hangoztatták, hogy az újonnan megszerzett terítoriumok az államok közös tulajdonába kerültek, ezért nem lehet megtiltani, hogy egy állampolgár a tulajdonát képező rabszolgákkal együtt ide költözzön. A Kongresszus kompromisszumos törvényekkel próbálta rendezni a vitás kérdéseket. Bár az elnököt felháborították a kiváltsal fenyegető déliek, azt

Oly kevés gondot fordított az öltözködésére, hogy gyakran öreg farmernek nézték. Ritkán viselt egyenruhát, olykor csak szalmakalapot csapott a fejébe, és gyakran úgy ült a lován, hogy mindkét lábát ugyanazon az oldalon lógatta le. Kedvenc beszédtemája a gyapottermesztés volt. Nem ivott és nem dohányzott, csak bagót rágott és remekül köpte célba.

tervezte, hogy elutasítja a törvénycsomagot. Váratlan halála azonban megakadályozta ebben, s megkönnyítette a Henry Clay nevéhez fűződő kompromisszum megkötését.

Egyes történészek úgy vélekednek, hogy ha Taylor életben marad és megvétőzza a kompromisszumos javaslatokat, tizenegy évvel hamarabb tört volna ki Észak és Dél polgárháborúja. Észak ekkor még nem volt olyan erős, mint az 1860-as években, a déli államoknak tehát több esélyük lett volna függetlenségük megvédelmezésére. ♦

MILLARD FILLMORE

Születés:

Moravia, New York,
1800. január 7.

Párt:

Whig Párt

Választási győzelem:

1848 (alelnökként)

Választási vereség:

1856

Házastárs:

Abigail Powers (1798–
1853),
Caroline Carmichael McIntosh (1813–1881)

Halál:

Buffalo, New York,
1874. március 8.

Millard Fillmore magas, divatosan öltözködő férfi volt, aki egyik tanárnőjét vette feleségül. Rendszerint elnyerte a nők tetszését, amikor Angliába látogatott, Viktória királynő is csinosnak találta. Kongresszusi képviselő, majd New York állam számvevője volt, ő tervezte meg az állam pénzügyi rendszerét, amelyet később a republikánusok a nemzeti banktörvénnyel (1861) az egész országra kiterjesztettek.

A rabszolgatartó és a szabad tagállamok ellentétének kieleződése korában Fillmore szerette volna megmenteni mind az uniót, mind a Whig Pártot. A nemzeti egységet azonban csak azon az áron őrizhette meg, hogy engedményeket tett Délnek, s ezzel felháborította pártja radikálisabb tagjait, akik határozott fellépést sürgettek a rabszolgaság ellen. Az elnök támogatta és aláírta a Henry Clay nevéhez fűződő kompromisszumcsomagot, amely Északnak és Délnek tett engedmények sorozatával próbálta elejét venni a régiók közötti konfliktusok kieleződésének.

Kaliforniát szabad államként fogadták be az unióba, Utah és Új-Mexikó territórium lakossága viszont maga dönthetett arról, akarja-e

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 13. ELNÖKE MILLARD FILLMORE 1850. JÚLIUS 9.–1853. MÁRCIUS 4.

A WHIG PÁRTNAK NEM VOLT SZERENCSEJE. MINDÖSSZE KÉT JELÖLTJÉT SIKERÜLT ELNÖKKÉ VÁLASZTATNIA, DE MINDKETTŐ GYORSAN MEGHALT, A HELYÜKRE LÉPŐ ALELNÖKÖK PEDIG NEM VÁLTOTTÁK BE A HOZZÁJUK FÜZÖTT REMÉNYEKET. AMIKOR AZ ELNÖKNEK JELÖLT ZACHARY TAYLOR TÁBORNOK MELLÉ KERESTEK EGY NÉPSZERŰ CIVIL POLITIKUST, FILLMORE-RA ESETT A VÁLASZTÁSUK. TAYLOR VÁRATLAN HALÁLA AZONBAN A FEHÉR HÁZBA JUTTATTA. VELE IS ÉREZTETTÉK, HOGY NEM NEKI SZÁNTÁK AZ ELNÖKI SZEREPET: EGYIK ALKALMAZOTTJA „MÁSODKÉZBŐL VALÓ ELNÖKNEK” NEVEZTE.

a rabszolgaságot vagy sem. Texas lemondott az új-mexikói területekről, s ennek fejében az Egyesült Államok kormánya magára vállalta államadósságát. A fővárosban betiltották a rabszolga-kereskedelmet, a rabszolgaságot azonban csak azzal a feltétellel, hogy Maryland is felszámolja azt saját területén (erre pedig nem volt semmi esély). Dél megnyugtatóra végül szigorúbb törvénnyel gondoskodtak az északra szökő rabszolgák visszaszolgáltatásáról, s kimondták, hogy a Kongresszus nem avatkozhat bele a belföldi rabszolga-keresked-

lembe. E kompromisszummal sikerült még egy évtizedre megőrizni az uniót, s ezalatt az északi államok olyannyira megerősödtek, hogy a biztos győzelem tudatában szállhattak szembe 1861-ben a függetlenségre törekvő Déllel.

Fillmore küldte Japánba Perry kapitány flottáját 1852-ben, mert a hajótörést szenvedett amerikai tengerészeket nem engedték el az országból. Sikerült elérnie, hogy Japán a kanagawai szerződésben (1854) engedélyezze amerikai konzulátus létesítését és két kikötő használatát. Ezzel az Egyesült Államok előkészít-

Millard Fillmore az 1850-es években. Az elnök 1851. december 31-én fogadta az Amerikába látogató Kossuth Lajost a Fehér Házban. Erkölcsei és anyagi támogatást azonban nem nyújtott a magyar szabadságharc újratevéséhez. Úgy fogalmazott, hogy egyénileg rokonszenvez Kossuth „bátor harcával szülőföldje függetlenségéért és szabadságáért”, elnökként azonban ragaszkodnia kell a George Washington által megfogalmazott elvekhez, vagyis nem avatkozik európai ügyekbe.

tette csendes-óceáni terjeszkedését, Japánban pedig felerősödtek a politikai változás és a gazdasági modernizáció iránti igények.

Az elégedetlenkedő Whig Párt a következő elnökválasztásra már nem jelölte Fillmore-t. Négy évvel később viszont kísérletet tett a Fehér Házba való visszatérésre. Az 1856-os elnökválasztáson az Amerikai Pártnak (vagy Csillagos Lobogó Rendjének), a bevándorlók és katolikusok ellen megszervezett mozgalomnak az elnökjelöltjeként indult, de csak a népi szavazatok 22%-át és nyolc elektori szavazatot sikerült elnyernie. ♦

A Demokrata Párt 1852-ben tartott elnökjelölő gyűlésén a küldöttek három napon át hiába szavaztak újra meg újra, egyik ismert politikusuk sem kapta meg a szavazatok kétharmadát. A harmincötödik eredménytelen szavazásnál végül előkerült Franklin Pierce neve, aki a negyvenkilencedik szavazásnál megkapta a jelöléshez szükséges kétharmados többséget. A vonzó külsejű, New Hampshire-i ügyvéd tíz évvel korábban még szenátor volt, önbizalomhiánya miatt senkinek sem tudott nemet mondani, s ezért mindenki azt hitte, hogy azonos nézeteket vall vele. Csak kevesen tudták, hogy alkoholistától és depressziótól szenved. „*Déli elveket valló északinak*” nevezték, azt re-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 14. ELNÖKE

FRANKLIN PIERCE

1853. MÁRCIUS 4.—1857. MÁRCIUS 4.

A PÁRTOK LEGJELENTŐSEBB VEZETŐI TERMÉSZETESEN SOK ELLENFÉLRE TETTEK SZERT, AKIK MINDENT ELKÖVETEK ANNAK ÉRDEKÉBEN, HOGY NE LEHESSEN ŐKET ELNÖKNEK VÁLASZTANI. A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN ÉLT LEGTEHETSÉGESEBB POLITIKUSOKNAK, HENRY CLAYNEK, DANIEL WEBSTERNEK VAGY JOHN C. CALHOUNNAK INKÁBB IRIGYEI AKADTAK A VÁLASZTÁSOK IDEJÉN, MINT TÁMOGATÓI. EZÉRT GYAKRAN MEGESETT, HOGY AZ ELNÖKJELÖLÉS SORÁN NEM A LEGTEHETSÉGESEBB, HANEM A MINDENKI SZÁMÁRA ELFOGADHATÓ SZEMÉLYT JELÖLTÉK ELNÖKNEK. AZOKAT A KEVÉSSÉ ISMERT EMBEREKET, AKIKET CSAK AZÉRT JELÖLTÉK, MERT MÁSON SZEMÉLYÉBEN NEM TUDTAK MEGEGYEZNI, „SÖTÉT LÓ” (DARK HORSE) ELNÖKJELÖLTNEK NEVEZTÉK.

mélve, hogy képes lesz összefogni a Demokrata Párt északi és déli csoportjait.

Az Egyesült Államok egyik legrosszabb elnöke lett be-

lőle, mindenben kormányta déli tagjaira hallgatott, s ezzel felháborította az északikat. Nem szegült szembe a rabszolgaság kiterjesztésére irányuló törekvésekkel: amikor William Walker déli kalandor felkelést robbantott ki Nicaraguában, Pierce elismerte kormányát (1856). Az elismerést azonban vissza kellett vonnia, amikor a közép-amerikai államok koalíciója agyonlövötte a kalandort.

1854-ben elfogadta a Kansas-Nebraska-törvényt, amely a két territórium lakosságának döntésére bízta, hogy rabszolgaságát vagy szabad államot kíván-e létrehozni. Az északiak ezt a rabszolgaság elterjesztésére szolgáló kísérletnek tekintették. A tiltakozó tömeggyűlések során jött létre a Republikánus Párt, s Kansasben véres összecsapásokra került sor a rabszolgaság hívei és ellenfelei között. Pierce olyannyira tehetetlennek bizonyult, hogy saját pártja sem jelölte őt az 1856-os elnökválasztáson. A történeteket így kommentálta: „*Mit lehet mást tenni, mint lerészegedni?*” ♦

Észak és Dél konfliktusában mindkét fél számára elfogadható jelöltnek tűnt.

FRANKLIN PIERCE

Születés:

Hillsborough, New Hampshire, 1804. november 23.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

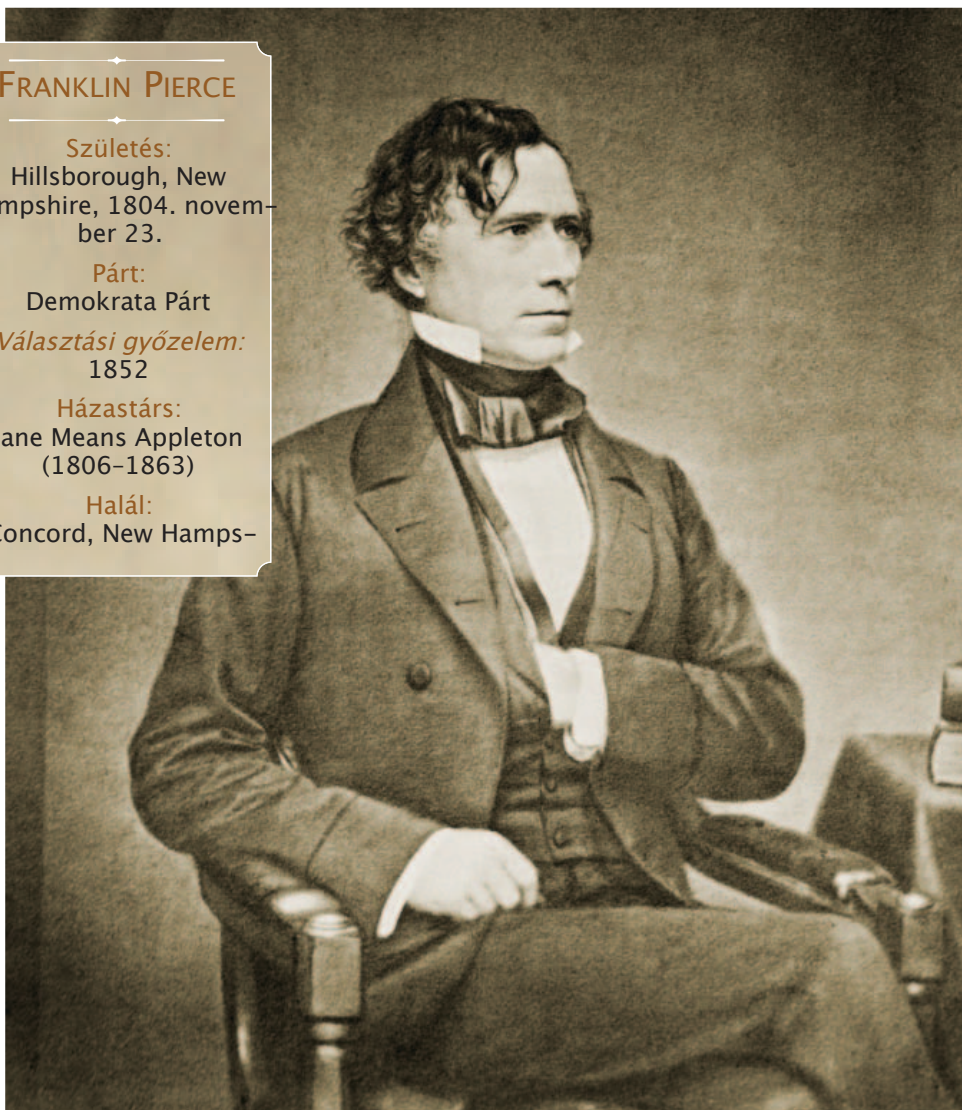
1852

Házastárs:

Jane Means Appleton (1806–1863)

Halál:

Concord, New Hamps-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 15. ELNÖKE

JAMES BUCHANAN

1857. MÁRCIUS 4.–1861. MÁRCIUS 4.

KERÜLTE A KONFLIKTUSOKAT, IGAZI PROFESSZI-
ONÁLIS POLITIKUS VOLT. 1856–BAN A DEMOK-
RATA PÁRTIAK AZÉRT JELÖLTÉK ELNÖKNEK,
MERT NEKI VOLT A LEGKEVESEBB ELLENSÉGE A
PÁRTBAN, S KÜLVÜGYI TAPASZTALATAI MIATT IS
TISZTELTÉK. Ő VOLT AZ EGYETLEN ELNÖK, AKI
AGGLEGÉNY MARADT. ELLENFELEI AZT TERJESZ-
TETTÉK RÓLA, HOGY HOMOSZEXUÁLIS, DE EZT
NEM SIKERÜLT BEBIZONYÍTANIUK.

Ez a tipikus hivatásos politikus a pennsylvaniai (1815–1816), majd a szövetségi Képviselőház (1821–1831) tagjaként, szentpétervári követként (1832–1833), szenátorként (1834–1845), angliai követként (1853–1856) szolgálta előbb a Föderalista, majd a Demokrata Pártot.

Az ő elnöksége idején éleződött ki végzetesen az északi és déli államok ellentéte, amelyet az 1857-ben kitört gazdasági válság is fokozott. Buchanan a régi politikusnemzedék utolsó képviselőjeként kompromisszumra törekedett egy olyan helyzetben, amikor erre már egyik fél sem volt hajlandó. Roger B. Taney főbíró egy

rabszolga, Dred Scott ügyében olyan ítéletet hozott, mely szerint a rabszolga magántulajdon, ezért bármelyik territóriumra átvihető (1857). Északon ebből azt a következtetést vonták le, hogy a déliek fokozatosan ki akarják terjeszteni a rabszolgaságot az egész unió területére. A délieket viszont az háborította fel, hogy az északiak már a Legfelsőbb Bíróság döntéseit sem tisztelik.

JAMES BUCHANAN

Születés:
Cove Gap, Pennsylvania,
1791. április 23.

Párt:
Demokrata Párt

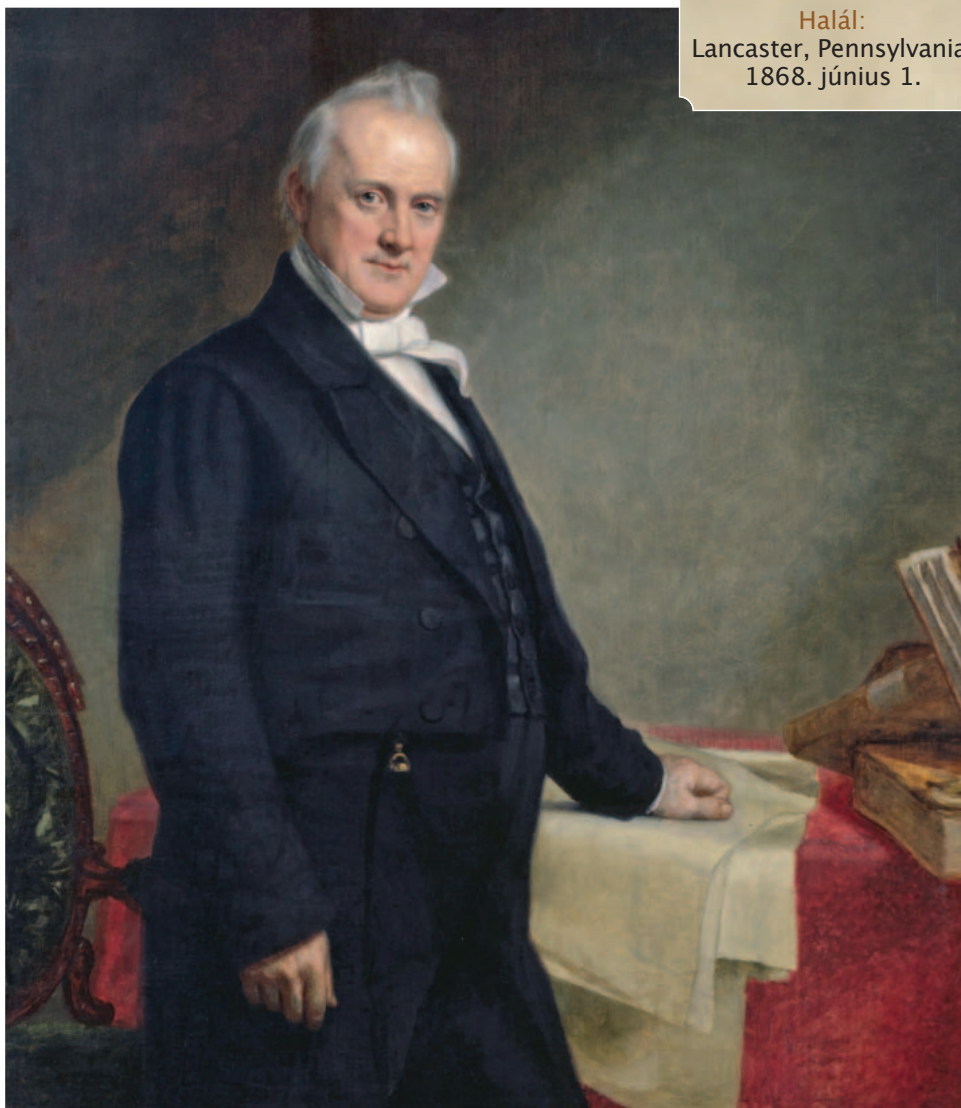
Választási győzelem:
1856

Házastárs:
–

Halál:
Lancaster, Pennsylvania,
1868. június 1.

A republikánusok vámemelést, a kontinentális vasút megépítését és olyan törvényt követeltek, amely megkönnyíti a telepeseknek a nyugati földek birtokba vételét. A déliek ezt elleneztek, a telepestörvény első változatát az alelnök szavazta le a Szenátusban, második változatát pedig Buchanan vétőztá meg.

Amikor John Brown 1859 októberében elfoglalta Harpers Ferry fegyverraktárát, hogy rabszolga felkelést robbantson ki, a déliek az északi törekvések autentikus képviselőjének, az abolitionisták pedig a szabadság mártírjának tekintették ezt az idegbeteg családból származó, magányos és megszállott terroristát. Vagyis Észak és Dél képviselői egyaránt meg voltak győződve a másik fél mélységes rosszindulatáról. Lincoln választási győzelme miatt a Mély-Dél államai kiléptek az unióból, s 1861. február 4-én megalakították az Amerikai Konföderált Államokat. Buchanan tökéletesen tehetetlennek bizonyult, s nagy megkönnyebbüléssel adta át a helyét Lincolnnak. ♦

Egy pennsylvaniai bíró így emlékezett meg róla: „Nagyszerű ügyvédnek született, s azt hiszem, a sors rosszat tett vele, amikor államférfit csinált belőle.”

Az első világháború kitörése után segélybizottságaival milliókat juttatott otthonhoz, látott el élelemmel s mentett meg az éhhaláltól. Kereskedelmi miniszterként (1921–1928) átszervezte a minisztériumot, szabályozta a rádiók működését, fejlesztette a kereskedelmi repülést, rávette az acélipart a tizenkét órás munkanap megszüntetésére (1923), és megindította a Boulder-gát építését, amelyet később róla neveztek el. Foglalkozott még indiánpolitikával, gyermekégeszségügygel, közoktatással, környezetvédelemmel. Tizenkét könyve jelent meg. Saját pályafutása alapján meg volt győződve róla, hogy minden problémát a társadalom öntevékenységevel kell megoldani, a kormánynak csak a végső esetben kell beavatkoznia.

Amikor elnök lett, bőkezűen osztogatta a kölcsönöket a farmerek szervezeteinek. A latin-amerikai országokkal kapcsolatban pedig szakított elődei intervencionista törekvéseivel, és előkészítette Franklin D. Roosevelt jószomszédság-politikáját. Bár követte elődei izolációs politikáját, a Népszövetség törvényszékéhez való csatlakozást javasolta, és az erőszakmentességre törekedett.

Nemes törekvéseit az 1929. október 29-i tőzsdekrach után bekövetkező világgazdasági válság ítélte kudarcra. A szövetségi kormányzat ekkoriban még csak a bruttó nemzeti termék 3%-a felett rendelkezhetett. Hoover ezért nemcsak korábbi meggyőződése miatt hangoztatta, hogy a válsággal nem a kormánynak, inkább a magánvállalatoknak és az egyes államoknak kell szembeszállniuk, hanem azért is, mert a szövetségi kormányzat korlátozott erőforrásai nem tettek lehetővé erélyesebb intézkedéseket.

1930-ban a GDP 12,6%-kal csökkent, 26 355 vállalkozás ment csődbe, és négy millióra nőtt a munkanélküliek száma.

HERBERT HOOVER

Születés:

West Branch, Iowa,
1874. augusztus 10.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

1928

Választási vereség:

1932

Házastárs:

Lou Henry (1874–1944)

Halál:

New York City, New York,
1964. október 20.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 31. ELNÖKE

HERBERT HOOVER

1929. MÁRCIUS 4.–1933. MÁRCIUS 4.

ÉLETE IZGALMAS KALANDREGÉNY VOLT. A KORÁN ELÁRVULT, SZEGÉNY FIÚ MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁT VÉGZETT, DIÁKKÉNT PEDIG NYÁRON FÖLDMÉRŐKÉNT DOLGOZOTT. CSILLÉKET TOLOGATOTT EGY NEVADAI ARANYBÁNYÁBAN, MAJD EGY AUSZTRÁL BÁNYA MEGSZERZÉSÉVEL MEGGAZDAGODOTT. ÖTSZÖR UTAZTA KÖRBE A VILÁGOT, KÍNÁBAN ÉPPEN A BOXERLÁZADÁS IDEJÉN JÁRT, BURMÁBAN PEDIG FELFEDEZETT EGY EZÜSTBÁNYÁT. NEGYVENÉVES KORÁRA NÉGYMILLIÓS VAGYONT GYÚJTOTT ÖSSZE, VISZAVONULT AZ ÜZLETTŐL, S A KÖZSZOLGÁLTNAK SZENTELTE ÉLETÉT.

A válság miatt minden európai állam szigorította a kereskedelmi szabályokat, megemelte a vámokat és megnehezítette a tőke kivitelét. A világ kereskedelmének volumene az 1929-es érték egyharmadára csökkent. Hoover elkeseredetten ragaszkodott az aranyalaphoz és a kiegyensúlyozott költségvetéshez. Kritikusai szerint inkább segélyezésre és közmunkákra lett volna szükség, de a képviselők és a szenátorok többsége egyetértett az elnökkel: a költségvetés egyensúlyával próbálták meggyőzni a külföldieket, hogy az ország pénzügyileg stabil, nem kell visszavonniuk betéteiket az amerikai bankokból.

Hoover olyan merész újításokkal is kísérletezett, ame-

lyek már a New Deal előlegezték meg. A Glass–Steagall-féle törvény (1932) megnövelte a szövetségi készletekből támogatható bankok és vállalatok számát. Hoover javaslatot tett a jelzáloggal küszködő lakástulajdonosok támogatására is, de a Kongresszus olyannyira megnehezítette ennek keresztülvételét, hogy mire a szövetségi otthontörvény 1932 júliusára megszületett, több ezer család vesztette el otthonát.

1932 januárjában létrehozták az Újjáépítés-finanszírozási Társulást, amely előbb ötszázmillió dollárral támogatta a bankokat, vasutakat, nagyvállalatokat, majd a Kongresszus felhatalmazta még másfél milliárd dollár kölcsönzésére. Vagyis Hoover

képes volt szakítani a liberális gazdaságpolitika 19. századból örökölt elveivel, és hatékonyan előkészítette Franklin D. Roosevelttel politikáját. A szövetségi munkanélküliség-törvényét azonban filozófiai alapon megvétőzte: nem akarta, hogy az állam mindenbe beavatkozzon, és veszélyesnek tartotta létrehozni az államsegélyen élők osztályát.

Intézkedéseinek hatása csak hosszabb távon érvényesülhetett. A helyzetért természetesen a kormányt okolták, s Hoover egyre népszerűtlenebb lett. A nyomorgók úgy látták, hogy az elnök a bankárokat segíti, és nem az éhezőket. Az újságpapírt, amellyel a hajléktalanok takaróztak, Hoover-takarónak, a kifordított, üres zsebet Hoover-zászlónak, az öszvérrel vontatott, működésképtelen autókat Hoover-szekérnek, a nyomortelepeket Hoover-városoknak nevezték. Pedig az elnök szinte agyondolgozta magát, hatkor kelt, éjjel tevékenykedett, szeme véres volt, arca egyre sápadtabb.

Sok pénzt adományozott a segélyszervezeteknek, de név nélkül. Mindenkin segített, aki hozzá fordult, ám a sajtó erről nem értesült. Amikor pedig 1932 nyarán az elszegényedett veteránok Washingtonba vonuló húszezres seregének nyomortelepét az amerikai hadsereg segítségével számoltatta fel, végleg elveszítette minden esélyét, hogy győzelmet arasson az 1932-es elnökválasztáson.

A második világháború idején újra különböző segélyszervezetek elnöke volt, majd Truman elnök kérésére beutazta a világot, és az élelmszerkeszletek mennyiségét tanulmányozva az éhínség elkerülésének lehetőségéről készített jelentést. Két kormánybizottsága (1947–1949, 1953–1955) ötszáznyolcvanhét javaslatot tett a kormányzati munka gyorsítására, melyek nagy részét el is fogadták. ♦

Franklin Delano Rooseveltnek egy korábbi elnökhez fűződő távoli rokonság jelentte az ugrodészkat. A holland Roosevelt család egyik tagja a 17. században kivándorolt Amerikába, ahol nevét Roosevelt formában írták le. Unokáival a család két ágra oszlott a 18. században, amelyeket lakhelyükről Oyster Bay-i Roosevelteknek és Hyde Park-i Roosevelteknek neveztek. Az előbbieket a Republikánus, az utóbbiak pedig a Demokrata Párt támogatóivá váltak. A távoli rokonság dacára az egy nemzedékkel fiatalabb Franklin D. Rooseveltnek (aki a Hyde Park-i ághoz tartozott) több választási kampánygyűlésen is odakiáltották, hogy éppen úgy néz ki, „mint az örege” – vagyis a népszerű (Oyster Bay-i) Theodore Roosevelt. Franklin természetesen nem világosította fel tévedésükről választóit.

THEODORE ROOSEVELT NYOMDOKAIN

Ötéves korában Grover Cleveland elnök tréfásan azt tanácsolta neki, hogy sohase legyen az Egyesült Államok elnöke. Ő azonban korán elveszített apja helyett távoli rokonát, a család másik ágá-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 32. ELNÖKE

FRANKLIN D. ROOSEVELT

1933. MÁRCIUS 4. – 1945. ÁPRILIS 12.

A TÖRTÉNÉSZEK TÖBBSÉGE ŐT TARTJA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK LEGSIKERESEBB ÁLLAMFŐJÉNEK. KIJUTTATTA HAZÁJÁT A GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁGBÓL, S GYŐZELEMRE VEZETTE AZ EGYIK LEGVÉRESEBB HÁBORÚBAN. RÁADÁSUL AZ EGYIK LEGNÉPSZERŰBB ELNÖK VOLT: NAPONTA ÁTLAGOSAN NÉGYEZER LEVELET KAPOTT, S AMIKOR TŰZHELY MELLETTI CSEVEGÉS CÍMMEL RÁDIÓBESZÉDET TARTOTT, AZ UTCÁK KIÜRÜLTEK. VAJON AZ AMERIKAIAK HÁNY SZÁZALÉKA VOLT TISZTÁBAN AZZAL, HOGY OLYANNYIRA JÓKEDVŰ ÉS MAGABIZTOS ELNÖKŰK, A VILÁG EGYIK LEGHATALMASABB EMBERE TOLÓSZÉKBEN ÉLŐ ROKKANT, AKI RENDSZERES ÁPOLÁST IGÉNYEL?

hoz tartozó Theodore Roosevelt elnököt tekintette példaképének. A Groton Középsiskolába járt, mint Theodore Roosevelt fiai, majd a Harvard Egyetemre (mint Theodore Roosevelt) és a Columbia Egyetem jogi fakultására, amelyet ugyanúgy nem fejezett be, mint Theodore Roosevelt. Élete egyik fájdalmas kudarca az volt, hogy a Harvard diákjainak legelőkelőbb klubja – amelynek Theodore Roosevelt tagja volt – őt nem fogadta be.

Franklin is New York állam törvényhozásában kezdte meg politikai pályafutását, s rendkívül nagy örömet jelentett neki, hogy a haditengerészeti miniszter helyetteseként (1913–1920) és később New York állam kormányzójaként (1929–1933) szintén hírneves rokona nyomdokai-
ba léphetett. Ugyanúgy hat gyermeket akart, mint Theodore Roosevelt, és magától értetődőnek tűnt, hogy Theodore Roosevelt családjában keresett feleséget. Az elnök

öccsének lányát, Eleanor Rooseveltet vette feleségül. Theodore Roosevelt örült unokahúga házasságának, és így biztatta a vőlegényt: „Nos, Franklin, nagyszerű dolog a családon belül házasodni!” A New York-iak pedig megállapították, érthető, hogy a Rooseveltek Rooseveltekkel házasodnak, hiszen alig érintkeznek másokkal...

1921 augusztusában egy nyaralás során gyermekparalízist kapott, s deréktől lefelé teljesen megbénult. Anyja azt szerette volna, ha felhagy a politikával, és a visszavonult úriemberek életét éli. Felesége és fő politikai tanácsadója, Louis Howe azonban arra ösztökölte, hogy maradjon aktív.

1924-ben Roosevelt már nagy hatású beszédet tartott a demokraták elnökjelölő konvencióján. Meghirdette, hogy a Demokrata Pártnak a „fékezett progresszivismus”

→ Roosevelt kormányzata idején az elnöki hivatal kis, személyes irodából átalakult több száz szakértőt foglalkoztató, bürokratikus rendszerek irányítójává – és végleg átvette a politikai vezető szerepet a Kongresszustól. →

FRANKLIN D. ROOSEVELT

Születés:
Hyde Park, New York,
1882. január 30.

Párt:
Demokrata Párt

Választási győzelem:
1932, 1936, 1940,
1944

Házastárs:
Eleanor Roosevelt
(1884–1962)

Halál:
Warm Springs, Georgia,

és a „rugalmas konzervativizmus” pártjává kell válnia. 1928-ban – pontosan harminc évvel Theodore Roosevelt után – New York állam kormányzójává választották. A nagy gazdasági világválság hatására az amerikai társadalom elfordult a Republikánus Párttól, s az 1932-es chicagói elnökjelölő konvención Roosevelt volt a demokraták legesélyesebb jelöltje. E gyűlésen ígért New Deal, vagyis „új egyezséget”, „új bánásmódot” az amerikai nép számára. Kiváló szónokká, karizmatikus vezető egyéniséggé érett, s elődjével, a keserű Hooverrel ellentétben féktelen optimizmus és tetterő sugárzott belőle. A kampány során 30 ezer mérföldet utazott egy különvonaton, 16 nagyobb, 67 kisebb szónoklatot tartott.

Beiktatási beszédében kijelentette: *„Legnagyobb feladatunk most az, hogy munkát adjunk a népnek. Ez nem megoldhatatlan probléma, ha bölcsen és bátran szembenézünk vele.”*

A NEW DEAL

Az elnök a „segély, újjáéledés és reform” jelszavaival határozta meg a New Deal programját. Kormányában három republikánus is helyet kapott, s ő volt az első elnök, aki nőt nevezett ki miniszterré: Frances Perkins volt a munkaügyi minisztere. 1933-ban soha nem látott intenzitású törvényhozói tevékenységre sarkallta a Kongresszust. Első

száz napja idején 10 fontos beszédet mondott, 15 üzenetet küldött a Kongresszuskak, hetente kétszer adott sajtótájékoztatót, s 13 jelentős törvényt fogadtatott el.

A „segély” jegyében létrehozták a Civil Természetvédelmi Testületet (Civilian Conservation Corps, CCC), amely negyedmillió fiatalnak adott munkát, a Szövetségi Gyorssegély Hivatalát (Federal Emergency Relief Administration, FERA) és az Ingatlantulajdonosok Hiteltársaságát (Home Owners' Loan Corporation, HOLC). Elfogadták a mezőgazdasági szabályozás törvényét (Agricultural Adjustment Act, AAA), amellyel támogatást kínáltak a termelést csökkentő farmereknek, és felállították a Polgári Építésügyi Hivatalt (Civil Works Administration, CWA), amely a munkanélkülieknek adott átmeneti munkát építkezéseken 1933–34 telén.

A gazdaság „újjáéledése” érdekében segítyt nyújtottak a bankoknak, Roosevelt megszüntette a dollár aranyalapját (hogy ne áramoljon több arany külföldre), a nemzeti ipari újjáélesztési törvénnyel pedig létrehozta a Nemzeti Újjáépítési Hivatalt (National Recovery Administration, NRA) és a Közmunkák Igazgatóságát (Public Works Administration, PWA). E törvény egyik paragrafusa megteremtette a kollektív szerződések jogi alapját.

A „reform” jegyében elfogadták a sör- és borjövédelmi törvényt, majd a XXI. alkot-

mánykiegészítéssel eltörölték a szesztilalmat. A Tennessee-völgyben nagyszabású gátrendszer építésébe kezdtek, amelyből a háborúig hat erőmű készült el, s amelyekhez több mint kétszáz magánvállalat szállított alkatrészeket. Legfontosabb intézkedése minden bizonnyal a társadalombiztosítási törvény volt (1935), amely szövetségi szinten nyújtott munkanélküli-biztosítást, nyugdíjat és családi pótlékot. Hatalmas mérföldkő volt ez a jóléti állam felé vezető úton.

Fontos volt az Egyesült Államok Lakásügyi Hatóságának (U. S. Housing Authority, USHA, 1934) létrehozása, valamint a Wagner-törvény (1935) is, amely megtiltotta, hogy a munkáltatók saját szakszervezetet hozzanak létre vállalataiknál. A méltányos munkaügyi feltételek törvénye (1938) kötelező minimálbért és munkaidő-maximálást vezetett be a tagállamok közötti értékesítéssel foglalkozó nagyvállalatok munkásainak, és megtiltotta a gyermekmunkát. Ezek a rendeletek biztosították Roosevelt számára a munkások tartós támogatását.

SIKEREK ÉS KUDARCOK

Roosevelt könnyedén megnyerte az 1936-os elnökválasztást is, ötmillióval többen szavaztak rá, mint négy évvel korábban, s ezt főleg a farmok, otthonok megmentésére irányuló programjainak,

a munkások, farmerek, feketék és kisebbségek támogatásának köszönhető. Elnöksége idején a faji kapcsolatok rendezéséről szó sem lehetett, mert a Demokrata Pártnak szüksége volt a déli elit támogatására. De az elnök – és főleg a felesége – diszkriminációmentesen bánt a feketékkel, és többet neveztek ki közülük hivatalokba, mint az összes korábbi elnök idején együttvéve.

Roosevelt azonban több politikai hibát is elkövetett. Csökkentette a szövetségi kiadásokat, mire a gazdasági fellendülés megállt, sztrájkok törtek ki, s több mint kétmillió munkás elveszítette az állását. Az elnök ezután a költségvetési hiányt vállalva komoly költségekkel próbálta serkenteni a fogyasztást s azon keresztül a gazdaságot. Legnagyobb politikai tévedése azonban a Legfelsőbb Bíróság elleni támadása volt. A bírák ugyanis a New Deal egyes intézkedéseit alkotmányellenesnek nyilvánították. Roosevelt erre 1937. február 5-én közzétette a Legfelsőbb Bíróság kiegészítésére irányuló elképzelését: mondja ki a Kongresszus, hogy az elnök új bírákat nevezhet ki a hetven év feletti bírók mellé! Nagy tiltakozás tört ki, a tőzsdei árfolyamok zuhanni kezdtek, s még az elnök sem támogatta a tervet. A Szenátus elutasította Roosevelt indítványát, aki e kudarcával elpazarolta azt a politikai tőkét, amelyet a választáson szerzett. Végül az

✿ A NEW DEAL ÉRTÉKELÉSE ✿

A New Deal (1933–39) jellegéről máig vitatkoznak a történészek. Radikális volt, vagy konzervatív? Nem egy új társadalmi rend létrehozása, hanem a régi fenntartása volt a célja. Egy olyan korban, amikor egyes európai nemzetek jobb- és baloldali totalitárius diktatúrákkal keresték a kiutat a válságból, az Egyesült

Államoknak sikerült megőriznie a fejlett nagyipari termelésen alapuló piacgazdaságot és demokratikus politikai rendszerét. Ugyanakkor a New Deal az amerikai történelem legnagyobb szabású reformfolyamata volt, amelyet egyes kortársak radikális átalakulásnak éreztek. A gazdasági életbe aktívan beavat-

kozó szövetségi kormányzat (s főleg az elnökség!) hatalmas rendkívüli mértékben megnövekedett. Tökéletes sikerről mégsem lehet beszélni: 1939-ben még mindig milliók voltak munka nélkül, s a teljes foglalkoztatottság csak a második világháborús mozgósítás hatására valósult meg. Talán azoknak van

igazuk, akik szerint a New Deal jelentősége nem bizonyos programok sikerében vagy kudarcában, hanem a bizalom és a remény feléledésében rejlett. Roosevelt nem volt sem filozófus, sem közigazdász – de valamilyen rejtélyes módon képes volt másokra átsugározni energiáját és optimizmusát.

egyik bíró meghalt, több lemondott, s az elnök a következő években kilenc új személyt nevezhetett ki a Legfelsőbb Bíróságra – többet, mint bármelyik elődje George Washington óta.

Külügyekben Roosevelttel teljesítette elődei izolációs politikáját. A londoni gazdasági találkozón (1933) tudatta, hogy nem vesz részt semmilyen akcióban a nemzetközi pénzügyi stabilizáció érdekében, az 1934-es Johnson-törvény pedig megtiltotta, hogy a fizetésektelen nemzeteknek új kölcsönöket adjanak. A Szovjetuniót 1933-ban elismerték, abban bízva, hogy felhagy a forradalmi propagandával Amerikában, és gyümölcsöző kereskedelmi kapcsolatokat építhetnek ki. A kormányzat egyik reménye sem vált valóra. A Csendes-óceánon birtokba vették Howland, Baker és Jarvis szigeteket (1936), ugyanakkor a Kongresszus semlegességi törvényekkel (1935, 1936, 1937) próbálta meg elkerülni, hogy az Egyesült Államok bármilyen módon belekeveredjen az európai országok konfliktusaiba. E szűk látókörű, izolacionista politika csak az európai diktatúráknak kedvezett, mert nem tett különbséget agresszor és áldozat között. Roosevelttel azért fogadta el, mert nem akarta veszélyeztetni belpolitikai reformjainak támogatását.

A latin-amerikai országok számára Roosevelttel meghirdette a „jószomszédság politikáját”. A 7. pánamerikai konferencián (1933) az amerikai delegáció elfogadta a be nem avatkozás elvét. 1934-ben Kuba alkotmányából eltörölték az 1901-ben belefoglalt Platt-féle kiegészítést, amely szentesítette az Egyesült Államok beavatkozási jogát belügyeibe. Növelték Panama önállóságát (1936), s 1941-ben egyezményt kötöttek azzal a mexikói kormányzattal is, amely 1938-ban elkobozta az amerikai kézen lévő olajfűrőlétesítményeket.

AZ ISZOLÁCIÓ FELADÁSA

Roosevelttel gyorsan felismerte az európai politikai fejlemények veszedelmes tendenciáit. Sikerült megakadályoznia, hogy alkotmánykiegészítéssel népszavazástól tegyék függővé a hadüzenetet, de az izolacionizmus annyira erős volt, hogy a Képviselőház csak 209:188 arányban utasította el ezt a javaslatot. A náci zsidóüldözés felháborította az elnököt, a „kristályéjszaka” után visszahívta nagykövetét Berlinből, és 15 ezer látogató-útlevéllel rendelkező német és osztrák személynek engedélyezte, hogy az USA-ban maradjanak. A bevándorlási kvótán azonban nem változtattak. Az Egyesült Államok így is több zsidó menekültet fogadott be, mint a többi ország együttvéve: 200 ezer főt 300 ezerből.

Roosevelttel Hitlert tekintette első számú ellenfelének, de amíg az amerikai hadsereg létszáma kisebb volt, mint a hollandé, nem sokat tehetett. 1939. január 4-i uniós üzenetében vetette fel az izolacionizmus feladásának lehetőségét. Tisztában volt vele, hogy a háború elkerülhetetlen, de azt is tudta, hogy az amerikai társadalom túlnyomó többsége nem kíván részt venni benne. Ezért úgy készült fel a háborúra, hogy közben félrevezette az amerikai társadalmat, mindvégig azt hangoztatva, hogy országa nem fog részt venni a harcokban.

A világháború kirobbanásakor egy új semlegességi törvény elfogadtatásával tette lehetővé, hogy Franciaország és Nagy-Britannia hadianyagot vásároljon az Egyesült Államokban – azzal a feltétellel, hogy készpénzben fizetnek és a saját hajóikon szállítják el azt (cash and carry). Franciaország legyőzése után, 1940-ben Roosevelttel rávette a Kongresszust, hogy fordítson 37 milliárd dollárt a légiflotta és a haditengerészet fejlesztésére, aláírta a sorozási tör-

vényt, majd nyolc atlanti-óceáni tengeri bázis fejében repülőgépeket küldött Nagy-Britanniába.

1940-ben Roosevelttel megszegték azt a hallgatóságos megállapodást, hogy senki sem indul harmadszor az elnökválasztáson. Arra hivatkozott, hogy az európai háború

korában hazájának tapasztalt elnökre van szüksége, s valószínűleg a választók is felidéztek a régi közmondást – „*a folyón való átkelés közepette nem váltunk lovat!*” –, mert 55%-uk órá szavazott.

A választási évben vezették be a sorozást: egyelőre csak egy évre és nem külföldi szolgálatra. Ez volt az első sorozás békeidőben. 16 millió, 21 és 25 év közti fiatal férfit vetettek jegyzékbe. Roosevelttel még 1940. október 30-án is azt ígérte Bostonban, hogy „*Fiaitokat nem fogják külföldre küldeni háborúzni!*” De ez egyre valószínűtlenebbé vált. Nem lehetett egyszerre megőrizni a békét s megvédeni az európai demokráciákat. Az elnök 1941. január 6-i, ékesszóló beszédében a „négy szabadság” (a szólásszabadság, a vallásszabadság, a félelemtől és az ínségtől való mentesség) megvédelmezésére hívta fel a Kongresszust, majd előterjesztette a kölcsönbérleti törvényt (Lend-Lease Act), amely lehetővé tette, hogy hadianyagot juttasson azon országokba, amelyek védelme fontos az Egyesült Államok számára. (1945-ig 50 milliárd dollár értékű hadianyagot szállítottak.)

Ezzel a kormányzat feladta a semlegesség elvét. Brit és amerikai vezérkari tisztek hamarosan közös stratégiát dolgoztak ki, majd Roosevelttel és Churchill Új-Fundland partjai közelében, egy hadihajón aláírta a nyolc pontból álló *Atlanti Chartát*. Ebben elítélték a hódításokat, s ígéretet tettek egy új nemzetközi szervezet létrehozására a háború után.

A támadás végül keletről következett be. A kormányzat embargóval sújtotta az Ázsiában terjeszkedő Japánt, amely a háromhatalmi szerződéssel Németország szövetségese lett. A japán-amerikai kereskedelem helyreállítása érdekében folytatott tárgyalásokon az amerikai kormányzat a hódítások feladását követelte Japántól, majd a további terjeszkedés miatt befagyasztott minden japán pénzkészletet az Egyesült Államokban.

Az egyezkedni kívánó japán kormány megbukott, s a következő kormány 1941. december 7-én támadást intézett a Hawaii-szigetek Pearl Harbor kikötőjében állomásozó amerikai hadihajók ellen. 18 hadihajó süllyedt el vagy rongálódott meg, 180 repülőgép megsemmisült, 2403 amerikai meghalt, közülük 1103-an az Arizona csatahajón vesztették életüket. Négy nap múlva a Kongresszus Roosevelttel indítványára hadat üzent Japánnak. Hitler megtette azt a szívességet, hogy ő üzent hadat az Egyesült Államoknak, Mussolini pedig engedelmesen követte példáját. Több történész szerint Roosevelttel rugalmasabb politikával elhalaszthatta volna a konfliktus kirobbanását. A váratlan japán támadás azonban megfelelő társadalmi támogatást biztosított kormányára számára.

A HADÚR

Roosevelttel élvezte új szerepét, ettől kezdve inkább főparancsnoknak nevezte magát, mint elnöknek. Miután

megtudta, hogy Churchillnek is megvan a maga főhadiszállása, saját „térképszobát” rendeztetett be. Tehetséges tábornokokat állított maga mellé, de a legfontosabb háborús döntéseket (az észak-afrikai partraszállásról, az atombomba elkészítéséről vagy a háború utáni nemzetközi kapcsolatok alakításáról) személyesen hozta meg. A hadseregek parancsnokait tanácsadóira hallgatva nevezte ki, és a mindennapi katonai ügyekbe nem avatkozott bele. A második világháború idején az Egyesült Államokban nem alakult ki olyan idegenellenesség, mint az első világháború éveiben. Az egyetlen sötét folt a japán-amerikai internálása volt, amely 110 ezer főt érintett.

Roosevelt bejelentette, hogy a „New Deal-doktor” nyugalomba vonul, és átadja a helyét a „nyerjük meg a háborút doktornak”. Ennek jegyében vezető pozíciókat és különféle kedvezményeket ajánlott fel a nagyvállalkozóknak. Új ügynökségeket és irodákat hozott létre az árak, a munkaerő felhasználása és a ritka energiaforrások felügyeletére. Megkezdték a Pentagon építését. Az egyenlő munkahelyi esélyek érdekében felállították az igazságos munkáltatói eljárások bizottságát, amellyel a faji feszültségeket próbálták enyhíteni (nem sok sikerrel). Amerika haditermelése azonban 1944-re kétszer annyi volt, mint a tengelyhatalmaké, és a háború szempontjából ez volt a legfontosabb.

Ebben az évben a demokráta közfelkiáltással ismét Rooseveltet választották elnökjelöltjükké, de egészségi

állapota ismeretében sokkal nagyobb gondot fordítottak alelnökének kijelölésére. A háborús sikereknek köszönhetően Rooseveltet negyedszer is győzelmet aratott. Igaz, ez volt a legkisebb arányú győzelme. Ő csak annyit fűzött ehhez: „*az első tizenkét év a legnehezebb...*”

A háború irányítása során Rooseveltet fő célja a mielőbbi győzelem, az amerikai katonák életének megkímélése és az antifasiszta szövetség egységének megerősítése volt. E törekvéseivel magyarázhatóak olyan vitatható döntései, mint a második front megnyitásának elhalasztása, az

Auschwitzba vezető vasútvonal szétbombázásának elmulasztása és a feltétel nélküli kapituláció követeléséhez való ragaszkodás. A teheráni találkozón (1943) naiv módon megbízott Sztálinban, s nem támogatta Churchill keményebb fellépését. Pedig William Bullitt, a korábbi moszkvai nagykövet figyelmeztette a szovjet kormányzat törekvéseire. Rooseveltet válasza így hangzott: „*Én úgy érzem, Sztálin nem olyan ember [...]. Azt hiszem, ha mindent megadok neki, amit csak tudok, és semmit sem kérek viszonzásul, akkor nem próbál majd mindent elfoglalni, és együtt*

dolgozik velem a demokratikus és békés világért...” Azzal a furcsa meggyőződéssel távozott Teheránból, hogy Sztálin kezelhető, még az sem ütött szöveget a fejébe, amikor a szovjet diktátor javaslatot tett ötvenezer német tiszt agyonlövésére a háború után.

Churchill többször is javasolta neki, hogy előzzék meg a Szovjetunió benyomulását Kelet-Európába, és az Olaszországból északkelet felé hatoló angol-amerikai haderő szabadítsa fel Szlovéniát és Magyarországot. Roosevelt azonban nem bízott egy ilyen hadmozdulat sikerében, nem akart eltérni a szovjetekkel együtt kialakított stratégiától. Attól tartott, hogy belpolitikai támadásoknak lenne kitéve, ha csapatok Kelet-Európába irányításával gyengítené meg a nyugat-európai partraszállásra felkészített hadsereget.

A jaltai találkozón (1945) már egy szovjet kém is volt Rooseveltet környezetében: Alger Hiss, a speciális politikai ügyek hivatalának igazgatóhelyettese. Az elnök mindenképpen el akarta érni, hogy a Szovjetunió hadba lépjen Japán ellen, s jobban gyanakodott a brit gyarmati politikára, mint a szovjet hódító törekvésekre. Ráadásul meg akarta szerezni a Szovjetunió aktív hozzájárulását az új nemzetközi szervezet, az ENSZ létrehozásához. Ítéloképessége hanyatlásában minden bizonynyal szerepe volt megromlott egészségi állapotának is.

Sokan azzal vádolják, hogy vita nélkül átengedte Kelet-Európát a Szovjetunióknak. Mások szerint ekkor már a szovjet hadsereg amúgy is bent járt a később tartósan megszállt területeken. Annyi azonban bizonyos, hogy Rooseveltet nem tett meg mindent ennek a helyzetnek a megelőzésére, és de facto elismerte a szovjet birodalom létrejöttét. Kudarcát halála előtt maga is belátta: „*Sztálinnal nem üzlethelhetünk. Valamennyi jaltai ígéretét megszegte.*” ◆

Roosevelt felesége, Eleanor szerint férje kormányra lépésekor az ország gyenge volt, Franklin pedig tele tettvággyal, energiával. Kormányzata végén az ország egyre erősebb lett, egyre jobban bízott magában, férje viszont egyre jobban elgyengült.

HARRY S. TRUMAN

Születés:

Lamar, Missouri,
1884. május 8.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1944, 1948

Házastárs:

Elizabeth Virginia Wal-
lace (1885–1982)

Halál:

Kansas City, Missouri,
1972. december 26.

Az amerikai alkotmány meglehetősen szűkre szabta az alelnökök hatáskörét. Ők a Szenátus elnökei, de csak akkor szavazhatnak, ha a szenátorok voksai fele-fele arányban oszlanak meg. Akadtak olyan elnökök, akik udvariasságból meghívták alelnöküket a kabinet üléseire, s érdeklődtek a véleménye iránt, de erre semmi sem kötelezte őket.

Bármennyire is kevés hatalommal rendelkeznek az alelnökök, nem feledkezhetünk meg arról, hogy „*egyetlen szívdobbanás választja el a Fehér Háztól*”. Az alkotmány ugyanis kimondja, hogy „*amennyiben az elnököt hivatalából elmozdítják, elhunyt, hivataláról lemond vagy nem képes ellátni az elnöki hivattal kapcsolatos kötelességeket, hivatala az alelnökre száll*”. Csakhogy az alelnökjelöltet általában nem azzal a céllal választották meg, hogy alkalomadtán az ország irányítója legyen. Legtöbbször csak az elnökjelölt támogatását kívánták megnövelni a segítségével: északi elnökjelölt mellé szívesen állítottak nyugati vagy déli alelnökjelöltet, idős férfi mellé fiatalabbat, katona mellé ügyvédet vagy pártvezér mellé ugyanannak a pártnak egy másik frakció-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 33. ELNÖKE

HARRY S. TRUMAN

1945. ÁPRILIS 12.—1953. JANUÁR 20.

1944-BEN A DEMOKRATÁK KÖZFELKIÁLTÁSSAL NEGYEDSZER IS FRANKLIN D. ROOSEVELTET VÁLASZTOTTÁK ELNÖKJELÖLTJÜKKÉ. EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA ISMERETÉBEN AZONBAN EZÚTTAL SOKKAL NAGYOBB GONDOT FORDÍTOTTAK ALELNÖKÉNEK KIJELÖLÉSÉRE. A SZEGÉNY CSALÁDBÓL SZÁRMAZÓ HARRY S. TRUMANT KANSAS CITY KÉTES HÍRŰ, DEMOKRATA PÁRTI POLITIKAI SZERVEZETE, A PENDERGAST CSALÁD JUTTATTA BE A SZENÁTUSBA, AHOL 1941-BEN Ő LETT A HADÜGYI TERMELÉST FELÜLVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG ELNÖKE, AMELY A KORRUPT VÁLLALKOZÓK ELLENŐRZÉSÉVEL TIZENÖTMILLIÁRD DOLLÁRT TAKARÍTOTT MEG. A LAPOK DICSOÍTETTÉK TRUMANT, A DEMOKRATÁK PEDIG ŐT JELÖLTÉK AZ ALELNÖKI POSZTRA, MERT MÁS SZEMÉLYBEN NEM TUDTAK MEGEGYEZNI. NYOLCVANKÉT NAP MÚLVA AZ ELNÖK MEGHALT, ÉS A VIDÉKIES, ELZÁRKÓZÓ AMERIKA MINDÖSSZE KÖZÉPISKOLAI VÉGZETTSÉGGEL RENDELKEZŐ, JELENTÉKTELENEK LÁTSZÓ FIA ÁTVETTE A FÖLD LEHATALMASABB NEMZETÉNEK IRÁNYÍTÁSÁT. MINDENKI MEGLEPETÉSÉRE KIVÁLÓAN MEGBIRKÓZOTT A FELADATTAL.

jához tartozó személyt. Így aztán merénylet vagy betegség következtében olyan személy is bekerülhetett a Fehér Házba, akit eredetileg senki sem kívánt a végrehajtó hata-

lom élére állítani. Ellenfeleik azt hangoztatták róluk, hogy ők nem a nemzet akaratából, hanem véletlenül kerültek az elnöki székbe, s „Övéletlensége” névvel illették őket.

Ebben nem volt teljesen igazuk, hiszen a választásokon 1804-től a pártoknak elnök- és alelnökjelöltet is kellett állítaniuk, tehát a választók egyszerre szavaztak mindkettőre.

1945-ben Truman ölébe hullott az elnöki hatalom. Első intézkedéseinek egyikéként elfogadta Japán ellen az atombomba bevetését, amely nemcsak racionális, de sokak szemében még humánus megoldásnak is tűnt. Ugyanis úgy vélekedtek, hogy a háború folytatódásával több amerikai és japán pusztult volna el, mint ahányan Hirosimában és Nagaszakiban meghaltak.

Egy rövid ideig elődje szovjetbarát külpolitikáját folytatva részt vett az ENSZ-t létrehozó San Franciscó-i konferencián, majd a potsdami találkozón. A Szovjetunió kelet-európai uralmának kiépítése miatt azonban 1946-ban elfogadta az orosz terjeszkedés feltartóztatásának politikáját. Truman belátta, hogy az izoláció kora véglegesen lezárult, s az Egyesült Államoknak nyíltan vállalnia kell, hogy gazdasági és katonai téren egyaránt megvédelmezi a demokratikus politikai rendszereket.

Ha végigtekintjük az alelnökből lett elnökök tevékenységét, arra a következtetésre juthatunk, hogy az ő soraikban ugyanolyan arányban találhatunk lelkiismeretes, felelősségteljes és tehetséges politikusokat, mint azok között, akiket eleve az elnöki hivatal betöltésére választottak meg. Truman bebizonyította, hogy egyszerű, hétköznapi emberből is válhat tekintélyes politikus.

A fordulat három fő lépése a Truman-elv (1946) és a Marshall-terv meghirdetése (1947), valamint a NATO létrehozása (1949) volt. Amikor a szovjet hadsereg blokád alá vette Berlint, Truman légi szállításokkal kerülte el mind az erőszakot, mind a kapitulációt (1948. június 24.–1949.

május 12.). Az újonnan megalapított Izrael elismerésével megalapozta a két ország szövetségét. Japánt sikerült demilitarizálni és a békés, demokratikus fejlődés útjára terelni. A vietnami francia bábkormány elismerésével Truman megtette az első lépést a vietnami háború felé. Kínában viszont nem volt képes megakadályozni a kommunista erők 1949-es győzelmét.

Truman remekül megbirkózott az elnöki hatalom modernizálásának feladatával. Megnövelte a Fehér Ház nemzetbiztonsági törvénnyel átszervezték a hadügyek irányítását, létrehozták az elnök mellett tevékenykedő nemzetbiztonsági tanácsot és a Központi Hírszerző Ügynökséget (CIA).

1948-ban elrendelte, hogy szüntessenek meg minden faji elkülönítést a kormányhivataloknál és a hadseregben. A „hűség programjának” 1947-es megindításával azonban Truman is hozzájárult a hidegháborús légkörben kialakuló kommunistaellenes boszorkányüldözéshez. Az Egyesült Államokban valóban tevékenykedtek szovjet kémek, az ártatlanok zaklata miatt azonban a tényleges kémeket is ártatlannak lehetett feltüntetni.

Bár a déli demokraták nem támogatták a faji diszkriminációt elítélő Trumant, sikerült győzelmet aratnia az 1948-as elnökválasztáson. Ezt aktív kampányolásának, bátor fellépésének köszönhetette, és annak, hogy a New Deal reformjait féltő munkások, farmerek

és feketék nem bíztak a republikánusokban. Belpolitikai törekvéseiből azonban csak az 1949-es lakásügyi törvényt és az öregkori biztosítást kiterjesztő társadalombiztosítási törvényt (1950) tudta elfogadtatni.

Második elnöki időszakát a koreai háború és Joseph McCarthy szenátor tevékenysége keserítette meg. Truman 1950. június 30-án a Kongresszus megkérdése nélkül csapatokat küldött Dél-Korea védelmére. Hivatalosan az Egyesült Államok csak az ENSZ rendfenntartó intézkedését támogatta, valójában azonban a főparancsnok, Douglas MacArthur tábornok nem a Biztonsági Tanácstól, hanem Washingtonból kapta a parancsokat. A kínai beavatkozás után azonban Truman nem volt hajlandó világháborúvá szélesíteni a háborút, és 1951. április 11-én leváltotta az engedetlen, a kormány politikáját bíráló, az atombomba bevetését javasló MacArthurt. A háború miatt az amerikai védelmi költségvetést megnégyszereztek, s jelentős összegekkel támogatták az Egyesült Államok ázsiai és európai szövetségeseit.

A gátlástalan demagóg, Joseph McCarthy szenátor 1950-től arra használta ki a koreai háború okozta gyász és bűnbakkeresés légkörét, hogy vad támadásokat intézzen a kormány ellen. Azt állította, hogy pontos listája van a kormány által alkalmazott „tagkönyves kommunistákról”, azonban egyetlen ilyen sem sikerült lelepleznie, csak annyit ért el, hogy meggondolatlan akciókra serkentette a Képviselőház Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottságát. McCarthy egy időre lefekezte a demokratikus folyamatokat, kitűnő propagandaanyagot biztosított a szovjet sajtó számára, s a nyugat-európaiak egy részének körében ellenszenvet ébresztett az amerikai politikusok iránt. ♦

Aszegény texasi családból származó hivatásos katonatiszt különböző vezérkari állásokat töltött be, s 1941-ben dandártábornokká léptették elő. A következő évben az Európában harcoló amerikai csapatok főparancsnokaként vezető szerepet játszott a szövetségesek stratégiai terveinek kialakításában, az észak-afrikai (1942), dél-itáliai (1943) és franciaországi (1944) partraszállás végrehajtásában.

Amikor 1945 novemberében visszatért az Egyesült Államokba, hogy a hadsereg vezérkari főnöke legyen, már nemzeti hősként fogadták. A NATO legfelsőbb parancsnokává nevezték ki (1951–52), s mindkét nagy párt meg-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 34. ELNÖKE

DWIGHT D. EISENHOWER

1953. JANUÁR 20. – 1961. JANUÁR 20.

A FEHÉR HÁZ NEGYEDIK HÁBORÚS HŐSE EGY BARÁTSÁGOS MOSOLYÚ, KÉK SZEMŰ, KOPASZODÓ FÉRFI VOLT, AKIT „IKE”-NAK BECÉZTEK. 1944. JÚNIUS 4-ÉN Ő ADTA KI A D-NAP KEZDETÉT JELENTŐ PARANCST. AZ EURÓPAI EXPEZÍCIÓS ERŐK EGYESÍTETT FŐPARANCSONOKAKÉNT NEVÉHEZ FÜZŐDIK NYUGAT-EURÓPA FELSZABADÍTÁSA A HITLERI URALOM ALÓL, VALAMINT NÉMETORSZÁG MEGSZÁLLÁSA. A HIDEGHÁBORÚ KIBONTAKOZÁSA MIATT MEGRIADT AMERIKAI TÁRSADALOM MÉGIS TŐLE REMÉLTE, HOGY MEGTEREMTI A BÉKÉT ÉS A NYUGALMAT. FELADATAI TELJESÍTÉSE KÖZBEN NEMCSAK A HADSEREG IRÁNYÍTÁSÁBAN MUTATKOZOTT MEG A TEHETSÉGE, HANEM DIPLOMÁCIAI TÉREN IS.

próbálta rábeszélni, hogy vállalja el az elnökjelöltséget. Mivel a belügyekben konzervatív volt, a kiegyensúlyozott költségvetés és a korlátozott kormányzat híve, a republikánusok felkérését fogadta el.

Eisenhower jóval bonyolultabb, szenvedélyesebb és körmonfontabb személyiség volt, mint amilyennek első pillantásra tűnt, a nagyközönség azonban az egyszerű katonát, a nemzeti hőst látta benne. Elnökként nagyon is aktív vezetőnek bizonyult, minden fontos döntést ő hozott meg, miközben azt a látszatot keltette, hogy a pártok és a mindennapos politikai küzdelmek felett áll. Hat éven át befolyása alatt tartotta a demokrata többségű Kongresszust (1955–61), 181 alkalommal élt vétőjogával, és csak két alkalommal érvénytelenítették vétőjét.

Az inflációt alacsonyan tartotta, sikerült modernizálnia a Republikánus Pártot és meggyőznie az amerikaiakat, hogy pártja nem semmisíti meg az előző évtizedek szociális vívmányait. Befejezte a koreai háborút (1953), a nem-

DWIGHT D. EISENHOWER

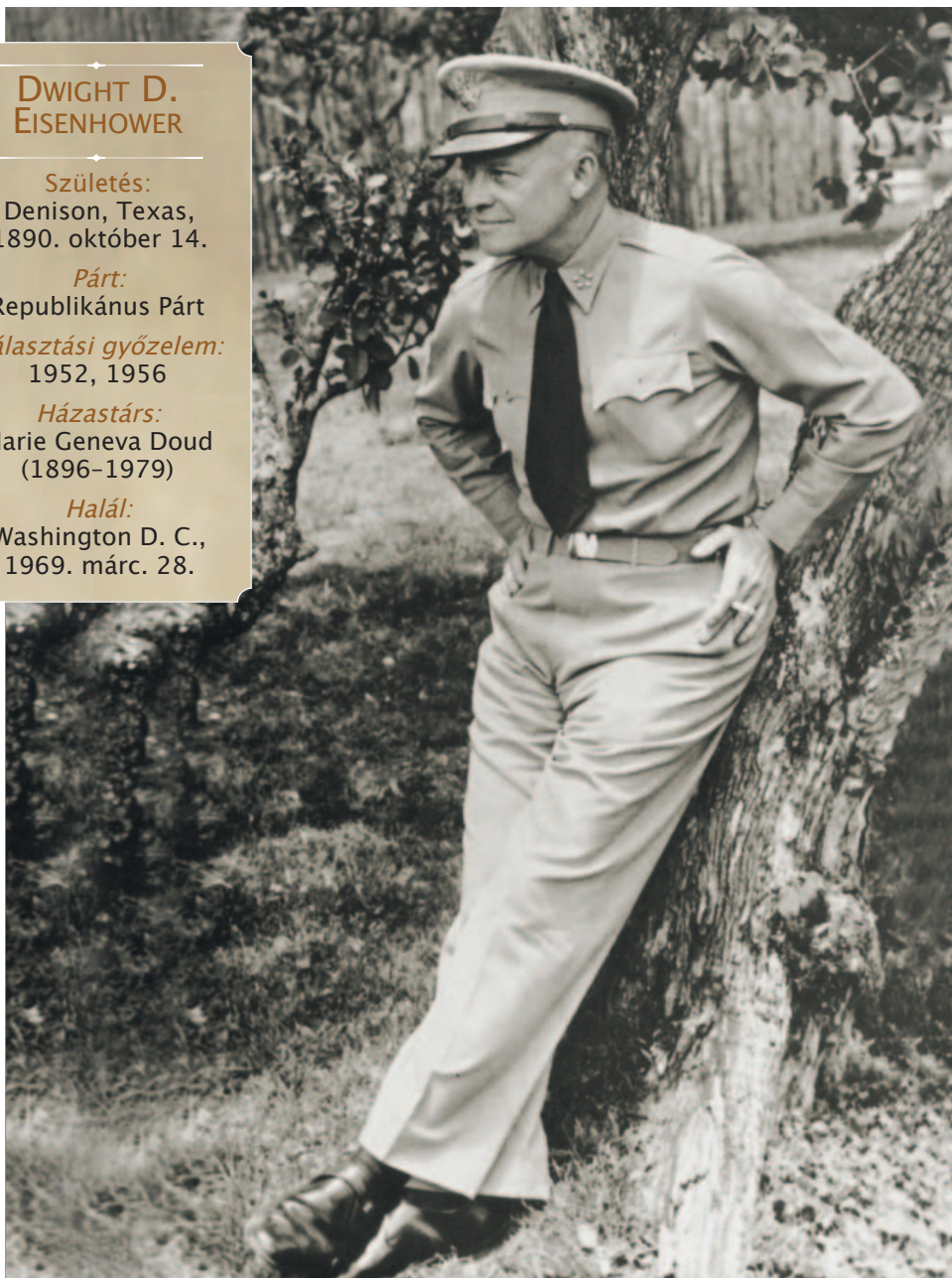
Születés:
Denison, Texas,
1890. október 14.

Párt:
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1952, 1956

Házastárs:
Marie Geneva Doud
(1896–1979)

Halál:
Washington D. C.,
1969. márc. 28.

Elnökjelöltként 1943-ban merült fel először a neve. 1948-ban mindkét párt megkönyékezte, bár – mint ő maga írta később – soha nem adott hangot politikai nézeteinek, mivel ezt katonaként nem tartotta megengedhetőnek. Végül 1952-ben, amikor a NATO főparancsnoka volt, Henry Cabot Lodge szenátor meggyőzte, hogy republikánus színekben induljon az elnökségért folytatott küzdelemben. Amikor végül beadta a derekát, úgy vetette bele magát az elnökségért folyó harcba, mint egy szövetséges invázióba. Szem előtt tartva, hogy sose mondjon olyasmit, ami elhomályosítaná hősi imázsát, megesküdött, hogy véget vet a koreai háborúnak, s ezzel könnyedén megnyerte a választást. A fotó a második világháború után, 1946-ban készült Hawaii szigetén.

← ————— →
 Egyesek a „nagy elnapolás” korszakának keresztelték el az ő nevével fémjelzett ötvenes éveket, s azzal vádolták, hogy többet foglalkozott a golfbal, mint a nemzet társadalmi problémáival. Mások viszont a béke és nyugalom időszakának tekintik a zaklatott Truman-kormányzat és a még nyugtalanabb hatvanas évek közé ékelődött Eisenhower-kormányzat időszakát.
 ← ————— →

a rasszizmus ellen, inkább kívárta, amíg a társadalom szembefordul a szenátor túlzásaival. Viszont ő nevezte ki az USA történetének legliberálisabb republikánus főbíróját, Earl Warren (1953). Nem intézkedett azonnal, amikor a Legfelsőbb Törvényszék alkotmányellenesnek nyilvánította az állami iskolákban a faji elkülönítést (1954). Amikor a fajgyűlölők már a szövetségi hatalommal is szembeszálltak, Eisenhower a hadsereg tagjaival kísértette be az arkansasi Little Rock Központi Főiskolájának fekete diákjait osztályaikba. Aláírt két – meglehetősen hatástalan – polgárjogi törvényt is (1957, 1960).

Eisenhowert idővel a béke emberének kezdték tekinteni. Visszautasította, hogy háborút kezdjen Indokína ellen, és nem vett részt az Egyiptom elleni brit–francia támadásban. A nukleáris háború veszélye különösen aggasztotta, ezért megbeszélésre hívta Hruscsovot Washingtonba, és meggyőzte, hogy vegyen részt a párizsi csúcstalálkón, amelyen az atomkísérletek betiltásáról tárgyaltak. Ez volt az első lépés a hidegháborús nukleáris feszültség enyhítése felé.

Mindemellett jóváhagyott külföldi kormányok elleni fedett CIA-akciókat, amelyek Iránban és Guatemalában a rendszer megdöntéséhez vezettek. Titokban szintén jóváhagyott egy sor U-2-es akciót a Szovjetunió rakétaindító állomásainak fotózására. ◆

zetközi felszűlés éveiben megőrizte a békét, és minden nehézség ellenére tovább tartott a prosperitás. Az ő elnöksége idején virágzott fel a fogyasztói társadalom kultúrája, az Egyesült Államok az árubőség, a nagy személyautók, a gyorsétkeztetés, a televízió, az önkiszolgáló nagyáruházak, a mozi és a rock and roll országává vált.

Kormányza a kommunistaellenesség jegyében minden földrészben támogatta a jobb-

oldali diktatúrákat. Támogatást ígért a dél-vietnamiaknak, biztonságukat azonban a Délkelet-Ázsiai Szerződés Szervezetének, a SEATO-nak a létrehozásával (1954) sem lehetett garantálni. A Szovjetunióval szemben a „tömeges megtorlás” lehetőségét hangsúlyozta, s ezért a kormány számára semmilyen eszköz nem maradt a viszonylag kisebb válságok kezelésére. Újra meg újra arra a következtetésre jutott, hogy az ép-

pen aktuális szovjet agresszió megtorlása nem éri meg a harmadik világháború kirobbantását. Ez történt az 1956-os magyar forradalom idején is. A forradalom leverése után viszont a bevándorlási törvényeket módosítva a kormányzat menedéket adott harmincezer magyar emigránsnak.

A belügyekben került a kevesebb konfliktusok. Sokan kritizálták, mert nem lépett fel határozottan a McCarthy-féle „boszorkányüldözés” és

Apja, Joseph Patrick Kennedy multimilliomos üzletember volt, aki egész életében elképesztő agresszivitással harcolt azért, hogy gyermekei vezető szerepre tegyenek szert az amerikai társadalomban. Elvette Rose Fitzgeraldot, a leghíresebb bostoni polgármester lányát, majd az úgazdagok gátlástalanságával habzsolta az életet és a nőket. Néhány szeretőjét még a családi házba is magával vitte. A Demokrata Párt támogatásával elérte, hogy ő legyen az első ír származású, katolikus amerikai, akit az Egyesült Államok nagy-britanniai nagykövetévé neveztek ki (1937–40). Mivel úgy vélekedett, hogy a világháborút Hitler fogja megnyerni, elvtelennek és gyávának tűnt, s politikai pályafutása véget ért. Saját kudarcának kompenzálására azt a célt tűzte ki maga elé, hogy egyik fia az Egyesült Államok elnöke legyen.

BETEGES FIATALEMBER

Joseph Kennedy a kíméletlen vetélkedés légkörében nevelte fel kilenc gyermekét, a legkiválóbb eredményeket kellett elérniük, s minden veszéllyel szembe kellett szállniuk. Ennek tulajdonítható a családot sújtó szerencsétlenségek sorozata. Joseph Patrick, a legidősebb fiú elvállalt egy rendkívül veszélyes bevétést, s 1944 augusztusában a repülőgépében felrobbantak a bombák, mielőtt a célpont fölé ért volna. Rosemaryt, a szellemileg visszamaradt legidősebb lányt az apa a felesége megkérdezése nélkül agyműtétnek vetette alá, amelytől katatón állapotba került, s intézetben kellett elhelyezni. Kathleen repülőszerecsétség áldozata lett. John Fitzgeraldot és Robertet meggyilkolták, Edward Moore politikai pályafutását pedig egy halálos áldozatot követelő autóbaleset tette tönkre Chappaquiddicknél. A vakmerőség a harmadik nemzedék soraiból is több áldozat

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 35. ELNÖKE

JOHN F. KENNEDY

1961. JANUÁR 20. – 1963. NOVEMBER 22.

A DEMOKRATIKUS POLITIKA GYŐZELME, AZ 1830–AS ÉVEK ÓTA MÉG A LEGELŐKELŐBB CSALÁDOKBÓL SZÁRMAZÓ POLITIKUSOK IS AZT SZOKTÁK HANGSÚLYOZNI, HOGY UGYANOLYAN EGYSZERŰ EMBEREK, MINT POLGÁRTÁRSAIK, ÉS NEM SZÜLEIKNEK KÖSZÖNHETŐEN, HANEM SAJÁT ERŐFESZÍTÉSEIK KÖVETKEZTÉBEN ÉRTEK EL MAGASABB POZÍCIÓKAT A TÁRSADALOMBAN. MINDAZONÁLTAL NYILVÁNVALÓ, HOGY AZ APÁK NÉPSZERŰSÉGE, VAGYONA ÉS POLITIKAI KAPCSOLATRENDSZERE RENDKÍVÜLI MÉRTÉKBEN ELŐSEGÍTHETI FIAIK KARRIERJÉT. JOHN F. KENNEDY APJA NEM VOLT ELNÖK, CSAK EGY NAGYKÖVETI POSZTOT SIKERÜLT MEGSZEREZNI, MÉGIS ELSŐPRŐ ENERGIÁVAL TEVÉKENYKEDETT ANNAK ÉRDEKÉBEN, HOGY EGYIK FIÁT A FEHÉR HÁZBA JUTTASSA.

sohasem viselt a nyilvánosság előtt. Megfázás, mandulagyulladás és „abnormális zizeleti leletek” után köhögés, súlyos bőrkiütés és komoly súlyvesztés aggasztotta a családot. 1933-ban eltávolították a manduláit, 1934-től krónikus vastagbélgyulladás gyötörte, melyet az orvosok szteroidokkal kezeltek, s egyesek szerint ez is elősegíthette Addison-kórjának kialakulását. Hepatitiszt és asztmát kapott, allergiás lett a kutya-szőrre, gerincbántalmi és hátfájása miatt pedig fűzöt kellett viselnie. Gyomorfekélyt és húgyvezeték-gyulladást kapott, majd prosztatagyulladást diagnosztizáltak nála. Betegeskedései miatt sajátos fatalista mentalitást fejlesztett ki: belátta, hogy nem

JOHN F. KENNEDY

Születés:

Brookline, Massachusetts, 1917. május 29.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1960

Házastárs:

Jacqueline Lee Bouvier (1929–1994)

Halál:

Dallas, Texas, 1963. november 22.

Oka:

Gyilkosság

tot szedett: Robert egyik fia sibaesetben, a másik kábítószertúladagolásban halt meg, az elnök fia, ifjabb John Fitzgerald Kennedy pedig repülőszerecsétség áldozata lett feleségével együtt.

A későbbi elnök, a második gyermek (akit Jack néven emlegettek), élete nagy részét

betegeskedéssel töltötte. Gyermekkorában elkapta a skarlátot, a szamárköhögést, a rubeolát, a bárányhimlőt, a mumpszot, s középfülgyulladástól, térsérüléstől és boka-szüllödéstől szenvedett. Meg kellett operálni vakbélgyulladás miatt, s szemüveget írtak fel neki, amelyet szinte

→
Ő volt az Egyesült Államok egyik legfiatalabb, legvonzóbb, legnépszerűbb és első katolikus elnöke.
→

fog sokáig élni, és rövid életébe igyekezett annyi élvezetet belesűriteni, amennyit csak lehetséges.

A Harvard Egyetemen (1936–1940) nem tanulmányi teljesítménye, hanem barátságos, vidám személyisége tette népszerűvé. Huszonhárom éves korában jelent meg *Why England Slept? (Miért aludt Anglia?)* című könyve, melyben a harmincas évek végének angol külpolitikáját elemzte. Ez a szakdolgozata volt, amelyet egy titkár és öt gyorsíró segítségével készített el. Apja átírta beszédírójával, kiadatta, majd felvásároltatott belőle harminc-negyvenezer példányt, s így feljuttatta a besztszellerlistákra.

HÁBORÚS HŐS ÉS BESZTSZELLERSZERZŐ

Kennedy 1941-ben szerelmes lett a nála négy évvel idősebb egykori dán szépségkirálynőbe, Inga Arvad újságíróba, akit az FBI azzal gyanúsított, hogy náci kém. Feleségül akarta venni, de apja hallani sem akart egy nem katolikus, elvált asszonnyal kötendő házasságról. Inkább elintézte, hogy az orvosok katonai szolgálatra alkalmasnak nyilvánítsák nagybeteg fiát, s elküldjék a csendes-óceáni hadszíntérre, a Salamon-szigetekre.

Egy torpedóval felszerelt járőrhajó (PT) parancsnoka lett, amelyet 1943. augusztus 1-jének éjszakáján egy japán romboló kettészelt. Két katonára meghalt, Kennedy pedig tíz bajtársával együtt egy szigetre úszott, s a bennszülöttek segítségével sikerült egy kókuszdióba vésett üzenetet eljuttatniuk honfitársaikhoz. A parancsnokot határozottságáért és találmányosságáért kitüntették – megvolt tehát az a háborús hőstett, amelyre politikai pályafutását építhette. 1963-ban *PT 109* címmel hollywoodi film is készült kalandjáról. Csak kevesen figyeltek fel arra a tényre, hogy az egész háborúban ez volt az egyetlen a meglehetősen mozgékony járőrhajók közül, amelyet ilyen furcsa baleset ért.

Kennedy a háborúban máriát kapott, nyombélfekély

miatt leszerelték, s 1944-ben sikertelen porckorong-operáción esett át. Háromszor is feladták neki az utolsó kenevet (1947, 1951, 1954). 1947-ben Addison-kórt állapítottak meg nála. Az 1950-es években ötödik ágyékcsigolyájának összeroppanása miatt kétszer is megműtötték. Bal lába majdnem két centiméterrel rövidebb lett a jobbnál, gerince nem hajlott, s nem tudott segítség nélkül zoknit húzni. Koleszterinszintje is veszélyesen magas volt. Az orvosi jelentések mégis azt állították, hogy kitűnő egészségnek örvend. Egészségi állapota hétpecsétetes titok volt, egyik asszisztense mindenkor utána vitt egy gyógyszeres táskát.

Kennedy egyáltalán nem készült politikai pályára, a sport és az újságírás jobban érdekelte, bátyja halála után azonban apjának minden ambíciója őrá irányult. „*Én csináltam Jackból politikust* – mondta az öreg Kennedy 1957-ben. – *Én voltam az! Megmondtam neki, hogy Joe már halott, és ezért neki kötelessége indulni a kongresszusi választáson. nem akarta. Úgy érezte, nincs tehetsége hozzá, és még mindig így érzi. De megmondtam neki, hogy meg kell tennie!*” Kennedy így vallott erről egyszer: „*Állandóan úgy érzem, hogy Papa hátulról figyel engem!*”

A beteg fiatalember elképesztő energiával látott munkához, sok beszédet mondott, apja pedig több százezer dollárt költött a kampányára. Előbb az Egyesült Államok Képviselőházának tagja lett (1947–1953), majd személyes vonzerejének, fáradhatatlan kampányolásának és apja pénzének köszönhetően bejutott a Szenátusba (1953–1960). Az öreg Kennedynek már csak egy olyan asszonyra volt szüksége, aki megfelelő szenátorfeleség és First Lady lesz a fia mellett. Ezt Jacqueline Bouvier-ben találta meg. Ő képviselte mindazt, ami az újjazdag Kennedy családban

nem volt meg: az előkelőséget, kifinomultságot és műveltséget. 1953. szeptember 12-én megrendezték „az év esküvőjét”, amellyel az egész ország figyelmét az ifjú párra irányították. Újságírókat, filmszínészeket és vezető politikusokat hívtak meg, az esküvői misét a bostoni érsek celebrálta, az *Ave Mariát* egy híres tenorista adta elő, a pápa pedig áldását küldte.

A Szenátusban Kennedy nem határolódott el Joseph McCarthy szélsőséges politikai vádaskodásaitól, sőt, ő volt az egyetlen demokrata szenátor, aki nem szavazott a megrovására. McCarthy ugyanis a család barátja volt, és népszerűnek bizonyult Kennedy választói körében. A szenátor úgy döntött, inkább újra egy könyvvel válik híressé: 1956-ban jelent meg *Profiles in Courage (Arcképek bátrakról)* című kötete, amelyben az általa tisztelt politikusokról írt életrajzokat. A könyv gyorsan bestseller lett, idegen nyelven is megjelent, s Kennedy 1957-ben Pulitzerdíjat kapott érte. Ma már tudjuk, hogy az anyaggyűjtésben négy történész, egy könyvtáros, valamint apja egyik alkalmazottja segítette, a szöveget pedig Ted Sorensen, a szenátor asszisztense és későbbi beszédírója öntötte végleges formába. Vajon Kennedy legalább elolvasta?

A HAJSZALON MÚLÓ GYŐZELEM

Az 1956-os elnökjelölő konvención kis híján alelnökjelöltté választották, s ebből ezt a következtetést vonták le: „*Mindössze négy óra munkával és maroknyi támogatóval harminchárom és fél szavazat hiányzott ahhoz, hogy elnyerjem az alelnökjelölést... Ha négy éven át keményen dolgozom, biztosan meg tudom szerezni az összes szavazatot.*” Így is tett, több száz beszédet mondott, beutazta az országot, sok cikket írt, gyakran fellépett a televízióban, s személyes vonzerejé-

nek, valamint apja vagyonának és befolyásának köszönhetően 1960-ban (miután hét állami előválasztáson győzelmet aratott) elnökjelölt lett. A délieket a texasi Lyndon B. Johnson alelnökjelöltségével, a feketéket pedig a bebörtönzött Martin Luther King szabadlábra helyeztetésével, illetve a polgárjogi vezető feleségével folytatott telefonbeszélgetéssel állították a demokrata párti jelölt mellé.

A kampány során sokan támadták Kennedyt katolikus vallása miatt, ő pedig egy szónoklatban válaszolt, melyben kijelentette, hogy bármilyen okból elfogadja a vereséget, „*de ha ezt a választást az amerikai már keresztelője pillanatában megfosztanak attól a lehetőségtől, hogy elnök legyen, akkor az egész nemzet lesz a vesztes a világ katolikusai és nem katolikusai szemében, a történelem szemében és saját népünk szemében!*” Kiváló szónok volt, szellemes, ötletes, igazi karizmatikus személyiség. A nők úgy rajongtak érte, mint egy film sztárért, és még azzal a szokásával is divatot teremtett, hogy nem viselt kalapot.

Nixonnal négy televíziós vitában mérte össze erejét, s bár a választást nem ez döntötte el, a jó fellépésű, vonzó férfi nagyobb sikert aratott jobban felkészült, tapasztaltabb, de fáradtnak tűnő ellenfelénél. A választást mégis minimális többséggel nyerte meg: 34 226 731 népi szavazattal 34 108 157 ellenében. Vagyis Kennedy 0,2%-kal több népi szavazattal 303 elektori szavazatot kapott, Nixon pedig 219 elektori szavazatot.

Kennedy kiváló beiktatási beszédet íratott magának, melyben arra kérte honfitársait, „*ne azt kérdezzék, mit tehet értük az ország, hanem azt, hogy mit tehetnek országukért!*” A nagyvállalkozók megnyugtatóására két republikánust is miniszterré nevezett ki. Programjának az *Új határvidék (New Frontier)* cí-

met adta, arra utalva, hogy ugyanolyan elszántságra van szükség a társadalmi problémák megoldásához, mint a Vadnyugat meghódításához. Kormányába a legtekintélyesebb egyetemekről és intézetekből válogatta ki „a legjobbakat és legokosabbakat”. Felesége újradekorálta a Fehér Házat, és a megszépített helyiségeket személyesen mutatta be a televízióban. Fényes fogadásokat rendeztek a meghívott hírességek, művészek és tudósok számára. Az elnök népszerűsége egyre nőtt, amihez alighanem az 1961-ben bekövetkező kisebb gazdasági visszaesés után meginduló felledülés is hozzájárult.

AZ IMÁZS ÉS A VALÓSÁG

A Kennedyről kialakított kép azt sugallta, hogy az új elnök egy végtelenül tehetséges, tapasztalt, egészséges, idealista fiatalember, aki arra törekszik, hogy „*újra mozgásba hozza Amerikát*”, s harmonikus házasságban éljen gyönyörű feleségével. A valóság azonban kissé eltért e képtől. Kennedy valóban szeretetre méltó volt, ötletes és szellemes, fáradhatatlanul utazott és szónokolt, s remekül kommunikált mind a sajtóval, mind a választókkal. Ő volt az első elnök, aki engedte, hogy egyenes adásban közvetítsék sajtótájékoztatóit.

A külső ragyogás mögött azonban egy minden ízében pragmatikus politikus tevékenykedett, akit elsősorban saját és családja befolyásának növelése érdekelt. Egyik öccsét, Robertet igazságügy-miniszterévé nevezte ki, másik öccsét, Edwardot pedig bejuttatta a Szenátusba. Se képviselőként, se szenátorként nem fűződött eredményes törvénykezdeményezés a nevéhez, s pártvezérnek sem vált be, mert a Demokrata Párt vezetői csak egy felületes playboynak tekintették. Súlyos és krónikus betegségeit eltitkolta választói elől. A választási hadjárat idején is-

Talán az ő esetében volt a legnagyobb az eltérés a mítosz és a valóság között: a közvélemény-kutatások szerint a legnagyobb elnökök közé tartozik, a történészek viszont úgy vélik, az ígéret több volt elnöksége idején, mint a tényleges eredmény. Christopher Hitchens így foglalta össze a siker titkát: „*A szex, a show, a pénz és a virtuskodás kiszámított kombinációja mindvégig sikeres, bár mulékony keveréknek bizonyult.*”

merkedett meg a hírhedt Max Jacobsonnal, a német származású New York-i orvossal, akit páciensei csak Varázsló Max vagy Doktor Jóérzés néven emlegettek. Az ő „kezelései” következtében 1961-re feleségével együtt szinte amfetaminfüggő lett.

A magánéletben élvhajásznak és önzőnek bizonyult. Feleségét gyakran hagyta magára, koraszülése idején jachtkirándulásra ment a Földközi-tengerre, és megalázó módon fűvel-fával csalta, call-girlökkel, titkárnőkkel, stewardessekkel és színésznőkkel. Személyzetét és titkosszolgálatának tagjait kerítésre használta fel, s öccsével, Roberttel együtt meglehetősen visszatartó módon kihasználta az érzelmileg labilis és kiszol-

gáltatott Marilyn Monroe hírszékenységét. Ráadásul Kennedy másfél éven át viszonyt tartott fenn Judith Exnerrel, Sam Giancana maffiafőnök szeretőjével, s nem izgatta, hogy a szervezett bűnözés ezzel meg is zsarolhatja kormányzatát. A sajtó ebben a korban még engedelmes cinkosnak bizonyult: nem ismertette a vezető politikusok magánéletét, s nem tájékoztatta a társadalmat sem az elnök egészségügyi problémáiról, sem felfokozott szexuális étvágyáról.

MÉRSÉKELT SIKEREK ÉS KUDARCOK

A kormányzat belpolitikai téren kevés eredménnyel dicsekedhetett. Az elnök mérsékelt és óvatos volt, nem bí-

zott a reformerekben. Nem tudott bánni a Kongresszussal sem, ahol a konzervatív demokráta republikánusokkal összefogva sok reformot meggátolhattak, s Kennedy nem akart sikertelennek tűnni. Ráadásul a belügyek nem is nagyon érdekelték. Egyszer így szólt Nixonhoz: „*Csak a külügyek elég fontosak ahhoz, hogy egy elnök foglalkozzon velük, ugye? Úgy értem, olyan ügyekhez képest, mint például Kuba, ki nem szarja le, hogy a minimálbér egy dollár tizenöt cent vagy egy dollár huszonöt cent?*” A milliomos család sarja a jelek szerint el sem tudta képzelni, milyen sok ember számára bír jelentőséggel ez a kérdés.

Elnöksége első hónapjaiban sok üzenetet küldött a Kongresszusnak, amelyekben törvényeket sürgetett a gazdasági fejlődés meggyorsítása, a környezetvédelem, az elszegényedett régiók fejlesztése és az adóreform érdekében. A Kongresszus 1961-ben elfogadta úrkutatási programját és az elmaradottabb területek fejlesztésére irányuló intézkedéseket. Felállították a nők helyzetével foglalkozó elnöki bizottságot is, s az elnök a szövetségi hivatalokban megtiltotta a nemi diszkriminációt. 1962-ben diszkréty hoztak a gyógyszergyártás szabályozásáról. Elfogadták a védelmi és az európai országok számára vámkedvezményeket biztosító kereskedelemfejlesztési törvényt is. 1963-ban az elnök aláírhatta a nők számára egyenlő fizetést előíró törvényt, valamint a mentálisan sérültek központjait fejlesztő törvényt.

1962 tavaszán Kennedy a televízióban élesen bírálta az acélipar irányítóit, akik azután emelték meg az árakat, hogy a munkások lemondtak a béremelésről: „*Apám mindig azt mondta nekem, hogy minden üzletember kurafi, de mostanáig nem hittem el!*” Az üzletemberek egy része ezután S. O. B. (son-of-bitch, „kurafi”, vagy son-of-business,

„üzletfi”) feliratú kitűzöt viselt, de a kormányzat nyomására végül újra csökkentették az árakat. Az elnök elfogadta a keynesi közgazdaságtan elveit, melyek szerint a rövid távú költségvetési deficit serkenketheti a gazdasági fejlődést. A személyi jövedelemadó és a vállalati adó csökkentésére vonatkozó törvényjavaslatát már csak halála után fogadták el.

A külpolitikában kudarcok és félsikerek követték egymást. 1961 márciusában Kennedy létrehozta a Békehadtestet. A következő húsz évben mintegy 85 000 amerikai végzett e kormányzserv támogatásával oktatói munkát a világ különböző országaiban. 1961 augusztusában aláírták a latin-amerikai országokkal a *Szövetség a fejlődésért (Alliance for Progress)* elnevezésű szerződést, amely többmilliárdos amerikai segílyt biztosított az oktatás és a társadalmi fejlődés támogatására.

Bár Kennedy tudta, hogy a szovjetek nem előzték meg a

Jacqueline Kennedy, vagyis teljes nevén Kennedy Onassis volt az 1960-as évtized elején nem csak az Egyesült Államok, de a világ egyik legszebb, legdivatosabb s leginkább körülrajongott asszonya.

haditechnika terén az Egyesült Államokat, mégis növelte a hadikiadásokat és foly-

tatta a fegyverkezési versenyt. Az Eisenhower-kormányzat „tömeges megtorlás” elneve-

zésű stratégiáját elvetette, s egyszerre fejlesztette a nukleáris fegyvereket és a kisebb konfliktusokban is bevethető haderőket. Ezt nevezték a „rugalmas reagálás” külpolitikájának. Ahogy Kennedy megfogalmazta: *„Nem akarjuk, hogy csak a megalázkodás vagy a totális háború között választhassunk.”*

1961. április 17-én a kubai Disznó-öbölben a CIA által kiképzett kubai fegyveresek szálltak partra, hogy megdöntsék Fidel Castro egyre nyíltabban kommunista irányba forduló kormányzatát. A hadműveletet még az előző kormányzat készítette elő, de Kennedy is egyetértett vele, az utolsó percben mégis korlátozta az amerikai hadsereg által nyújtható támogatást, s ezzel az egész akciót kudarcra ítélte. 114-en elesetek, 1189-en fogságba kerültek.

Néhány hónap múlva Kennedy Bécsben találkozott Nyikita Szergejevics Hruscsoval, a Szovjetunió párt- és állami vezetőjével, aki így nyilatko-

❁ A LEGNÉPSZERŰBB FIRST LADY ❁

Az első elnök feleségét Lady Washingtonként emlegették, s egy 1838-as újságcikkben First Ladynek nevezték. Madison feleségének 1849-es temetésén Zachary Taylor elnök említette az elhunytat First Ladyként. Az éppen kormányzó elnök (Lincoln) feleségét a sajtóban először 1863-ban nevezték First Ladynek, az elnevezés azonban csak 1877-ben terjedt el, Hayes elnök feleségének népszerűsége miatt. 1911-ben pedig nagy sikert aratott a színházakban Charles Nirdlinger *The First Lady in the Land (Az ország első hölgye)* című vígjátéka, amely Dolley Madison személyiségét idézte fel.

A 20. században Kennedy felesége, Jacqueline Lee Bouvier vált a világszerte legismertebb és legnépszerűbb First Ladyvé. 1929-ben született gazdag New York-i családban, de apja tönkrement,

anyja új házasságot kötött, s multimilliomos mostohaapja meg sem említette őt a végrendeletében. A vonzó és intelligens lányt a művészettörténet érdekelte. A párizsi Sorbonne-on eltöltött év után a George Washington Egyetemen két szemeszter alatt végezte el a francia irodalom szakot. 1947-ben a *New York Journal American* című újság őt nyilvánította az év elsőbálozóinak „királynőjévé”, és több száz lapban megjelent a fényképe. 1951-ben újságíróként helyezkedett el a *Washington Times-Herald* című lapnál.

1953-ban elfogadta a szépséges kirakatbábu szerepét egy ambiciózus politikus mellett. Teljesen alárendelte magát a Kennedy család érdekeinek, s ennek fejében szabadon költekezhetett, minden számlát elküldhetett a család könyvelőjének.

Miután férjét 1960-ban elnökké választották, bizonyíthatta, hogy többre hivatott a férje mellett mosolygó szépasszony szerepénél. Ő fejlesztette az amerikai történelem sajátos múzeumává a Fehér Házat, megfelelő bútorzat, festmények és szobrok beszerzésével. Szakértők egész hadseregét mozgósította, ismeretterjesztő albumot adatott ki, és a megszépített helyiségeket személyesen mutatta be a televízióban.

Fő feladata persze továbbra is a Fehér Ház vendégeinek fogadása volt, de ő arra törekedett, hogy a kultúra és a tudomány hírességeit is a Kennedy-kormányzat mellé állítsa. Minden államfőt és kormányfőt meghódított, aki a Fehér Házba látogatott, még az Egyesült Államokat gyűlölő Che Guevara is kijelentette, hogy ő az egyetlen észak-amerikai, akivel

szívesen megismerkedne. De Gaulle úgy fogalmazott, hogy *„egy Maecenas tekintélyét biztosította a férje számára”*.

Elképesztő népszerűsége tett szert. Egész életében fényképezek hada követte minden lépését. *„Kennedy csak az elnökünk volt – jelentette ki a kormányzat egyik alkalmazottja Washingtonban –, felesége viszont a filmsztárrunk!”* A Fehér Ház sajtóirodájába érkező telefonhívások 90%-a vele foglalkozott, még azt is számtalanszor megkérdzték, hogy hányas cipőt visel.

Amikor férje meggyilkolása (1963) után hozzáment a hatvan-két éves görög milliomoshoz, Arisztotelész Onassisshoz, a népszerűség csúcsairól a népszerűtlenség mélységeibe zuhant. Második férje halála után a Viking Kiadó szerkesztőjeként sikerült újrakezdenie az életét.

zott róla: „Ez az ember nagyon tapasztalatlan, sőt, éretlen.” Amikor augusztusban Hruscsov megépítette a berlini falat, Kennedy nem próbálta ezt megakadályozni, de azért egy 1500 fős egység Nyugat-Berlinbe küldésével jelezte, hogy kiáll a városrész mellett.

A HIDEGHÁBORÚ FELFORRÓSODÁSA

A találkozó után Hruscsov úgy fogalmazott, hogy ő bizony „bedob egy sündisznót Samu bácsi nadrágjába”. Meg is tette: 1962 októberében amerikai felderítőgépek jelentették, hogy a Szovjetunió atomtöltetű rakéták kilövésére alkalmas bázisokat épít Kubában. Atomháborúval fenyegető, súlyos nemzetközi válság bontakozott ki. Az amerikai elnök számára hatalmas politikai megaláztatást és nemzetközi tekintélyének elvesztését jelentette volna, ha eltűri ezt a kihívást. Kennedy úgy döntött, hogy blokád alá vonja a szigetet, s szovjet agresszió esetére súlyos megtorlást helyezett kilátásba. Mind a NATO, mind az OAS (Amerikai Államok Szövetsége) tagállamai támogatták az amerikai kormányt.

Hruscsov felismerte, hogy Kennedy komoly nyomás alá került a Kongresszus részéről, s ezúttal nem blöfföl, ezért visszafordította a Kuba felé haladó szállítóhajókat. „Farkasszemét néztünk – jelentette ki Dean Rusk külügyminiszter –, és azt hiszem, a másik fickó éppen pislogott egyet.” Hruscsov azt is felismerte, hogy súlyos árat követhet a visszalépéséért és a kubai bázisok felszámolásáért. Kennedy nemcsak arra tett ígéretet, hogy nem támadja meg Kubát, s hagyja, hogy Castro kommunista államot építsen fel kilencven mérföldre Miami-tól, de arra is, hogy kivonja rakétáit Törökországból. (Igaz, ez utóbbit a tengeralattjárók Polaris rakétái már feleslegessé tették.)

Még ellenfelei is elismerték, hogy Kennedy felelősségteljes, óvatos, de határozott döntéseket hozott a kubai rakétaválság idején. A történészek azonban arra is felhívták a figyelmet, hogy ha nem indítja meg a disznó-öbölbeli akciót, s nem engedélyezi a CIA kémkedési és szabotázsakcióit Kuba ellen, akkor nem taszította volna Castrót a szovjet vezetés karjaiba.

A válság hatására 1963-ban közvetlen telefonkapcsolatot („forró drótot”) létesítettek Moszkva és Washington között, majd aláírták a légi atomkísérletek megszüntetéséről szóló szerződést, az „atomcsendegyezményt”. Kennedy pedig 1963 júniusában Nyugat-Berlinbe repült, ahol támogatásáról biztosította a fallal körülvett város lakóit: „Mindен szabad ember, bárhol is éljen, Berlin polgára, és ezért mint szabad ember büszkén mondom: Ich Bin ein Berliner!” (Berlini vagyok!) Gesztusát hatalmas ünneplés fogadta.

Végzetesnek bizonyult viszont, hogy Kennedy túlbecsülte a kommunista Észak-Vietnam részéről fenyegető veszélyt, és a hidegháború egyik kulcsfontosságú csataterének tekintette Indokínát. Elnöksége kezdetén ezer amerikai tanácsadó volt Dél-Vietnamban, ő pedig ezt a létszámot 1963 végéig csaknem 17

ezerre emelte. Ez ahhoz nem volt elegendő, hogy elvegye a kommunista partizánok és északi támogatóik harci kedvét, csak ahhoz, hogy lassan hozzászoktassa őket a háborúhoz és a gerilla-hadviseléshez. A CIA legalább 200 ezer katona azonnali mozgósítását javasolta, Kennedy azonban nem hallgatott a szakértőkre. Abban bízott, hogy a dél-vietnami hadsereg csekélyebb amerikai segítséggel is képes lesz megvédeni országát.

Hosszan elhúzódó, véres háborút indított meg, mert nem a teljes erőbedobással kivívott azonnali győzelemre törekedett, hanem a mielőbbi politikai megoldásban reménykedett. Semmi alapja nincs viszont annak a legendának, hogy halála előtt az amerikai csapatok visszavonását tervezte. Külügyminisztere nem tudott efféle törekvéséről. Mindössze ezer, főleg építkezéssel foglalkozó katonát rendelt vissza 1963 végére, akikre már nem volt szükség, s akiknek később mások léptek a helyébe. A következő, elnökválasztási évben Kennedy aligha indítványozta volna a kivonulást Vietnamból, mert ezt egyelőre az amerikai közvélemény sem követelte tőle, és családja férfias, harcias hagyományaihoz sem illett volna a vereség beismerése.

SZEGREGÁCIÓS CSAPDA

A polgárjogi mozgalmak vezetői támogatást reméltek az elnöktől, s folytatták az úgynevezett „szabadságutazásokat” (freedom rides). Vagyis busszal délre utaztak, ahol tiltakoztak az állomásokon tapasztalható szegregáció (a feketék elkülönítése) ellen. Más hol „beüléseket” (sit-ins) rendeztek, vagyis nyilvánosan megszegték a faji elkülönítés előírásait. A fajgyűlölők szervezetten rájuk támadtak, s a véres incidensek egyre sokasodtak. A gyilkosokat megfélemlített tanúk vagy fehér esküdtszékek segítségével mentették fel.

Kennedy – Robert Dallek megfogalmazásával – inkább politikai, mint erkölcsi okokból érdeklődött a polgárjogok iránt. Nem akarta elveszíteni a déli fehérek támogatását, s ezért fajgyűlölő személyiségeket nevezett ki négy déli kerületi bíróság élére. Amikor afrikai diplomata panaszkodtak, hogy az országúti éttermekben nem szolgálják ki őket, azt üzentek nekik, hogy közlekedjenek repülővel.

1961-ben kormánya létrehozta ugyan az egyenlő mun-

„Ich Bin ein Berliner!”

Kennedy Berlinben Willy Brandt és Konrad Adenauer vendégeként

kaalkalmak bizottságát, a Hruscovval való találkozó idején mégis arra kérte a polgárjogi mozgalmak vezetőit, hogy a nemzeti egység demonstrálása érdekében „hűtsék le kissé” követőik buzgalmát. Azt a választ kapta, hogy százötven éve hűtik, s ha folytatják, félő, hogy teljesen befagy. Mivel megválasztása idején azt ígérte, hogy „egyetlen tollvonással” megszünteti a diszkriminációt az állami lakások elosztásánál, a csalódott aktivisták egyre több töltőtollat küldtek neki a Fehér Házba. Az elnök azonban csak az 1962-es képviselői és szenátori választások után tett óvatos lépéseket az ügyben.

A Kennedy fivérek előbb alkudozni próbáltak a színpadok mögött a szegregációt támogató déli politikusokkal. 1963 áprilisában azonban az egész ország döbbenet figyelt a televízió képernyőjén, milyen kegyetlenül bánnak az alabamai Birminghamben a hatóságok a felvonulókkal. Ország-szerte tiltakozó tüntetésekre került sor, s a történetek már Kennedyt is felháborították. Júniusban bejelentette, hogy támogatja a mozgalmat, és polgárjogi törvényjavaslat készítésére szólította fel kormányát. 1963. augusztus 28-án mintegy 250 ezer tüntető vonult fel Washingtonban a törvényjavaslat támogatására, s Martin Luther King a Lincoln-emlékműnél mondta el leghíresebb beszédét. A Kongresszus liberálisai azonban szomorúan állapították meg, hogy a tüntetés egyetlen szavazattal sem biztosított több támogatást a törvényjavaslatnak. James T. Patterson szerint „Kennedy felszította a liberálisok elvárásait, de nem sikerült megtörnnie a konzervatív koalíció szilárd hatalmát a Kongresszusban”.

A DALLASI GYILKOSSÁG

1963 őszén Texasba utazott, hogy előkészítse a következő évi elnökválasztási kampányát. November 22-én Dallas-

ban két halálos lövés érte nyitott autójában a Dealey Plazán, és fél óra múlva a Parkland Memorial Kórházban meghalt. A gyilkosság körülményeit alaposabban megvizsgáló, különböző nemzetiségű történészek napjainkra valamennyien egyetértenek abban, hogy a merényletet Lee Harvey Oswald követte el. A zavaros fejű, 24 éves fiatalember egy látványos gyilkossággal akart bosszút állni sikertelen életéért.

Kennedy életrajza ismeretében hiába keressük a magyarázatot az 1963. november 22-i gyilkosságra. Arra törekedett, hogy 1964-ben újra megnyerje a választásokat, s ezért jó kapcsolatokat próbált fenntartani az amerikai társadalom valamennyi gazdasági, társadalmi, politikai, etnikai és regionális csoportjával. Az éles konfliktusok elől kitért, mindig kompromisszumra törekedett, nem akarta sietve befejezni a vietnami háborút, a sokat emlegetett „katonai-ipari komplexum” képviselői elégedettek lehetettek a fegyverkezési verseny folytatódásával, a polgárjogi mozgalmakat pedig támogatás helyett inkább lecsendesíteni próbálta. Ugyan miért kellett volna bármelyik szervezett érdekcsoportnak gyilkossággal félreállítania ezt a pragmatikus politikust az útból?

Kennedy körül sajátos mítosz alakult ki: korai halála miatt túlértékelték korábbi teljesítményét, s az amerikaiak egy része azt hangsúlyozta, hogy ha életben marad, el lehetett volna kerülni a hatvanas évek politikai válságait. Ezt azonban semmi sem valószínűsíti.

Ha John Fitzgerald Kennedyt nem ölik meg, vélhetőleg nem tudott volna annyira szociális és polgárjogi törvényt elfogadtatni, mint a kongresszusi politizálás módszereit sokkal jobban ismerő utóda, Johnson, a vietnami háború pedig valószínűleg ugyanúgy zajlott volna le. ♦

Már ifjúkorában sem érdekelté más, mint a politika. A szegény texasi család csak egy jelentéktelen, vidéki tanárképző iskolába tudta beírni a nagydarab, erős, hangos és barátságos fiút, aki ezért élete végéig kisebbségi érzésekkel küszködött. „Kerülőúton”, egy kongresszusi képviselő titkáráként (1931–1934) jutott be a washingtoni politikai körökbe, ahol elkészítő munkabírásiának köszönhetően előbb egy munkaügyi segélyszervezet texasi irodájának igazgatói állását szerezte meg (1935–1937), majd sikerült demokrata párti képviselővé (1937–1949) és szenátorra választatnia magát (1949–1961).

Lincoln óta senki sem tett többet a polgárjogok érdekében, és senki sem támogatta jobban a társadalom hátrányos helyzetű csoportjait, mint ez a bárdolatlan tartott texasi. A mindenki számára bőségen és szabadságon alapuló „nagy társadalom” megvalósítását tűzte ki célul kormányzata elé, és sajátos megfogalmazással élve „hadat üzent a szegénységnek”. A hátrányos helyzetű fiatalok számára létrehozat-

ta a Gazdasági Lehetőségek Hivatalát (1964), a Medicare program egészségügyi biztosítást nyújtott a legidősebbeknek, a Medicaid pedig orvosi ellátásban részesítette a szegényeket (1965).

A vízminőségi (1965), a víz-tisztaság helyreállítását előíró (1966), az autók gáz kibocsátását szabályozó légtisztasági (1965) és a légminőségi (1967) törvénnyel jelentős előrelépés történt a környezetvédelem területén. A megfelelő csomagolás és címkézés (1966) törvénye, valamint az 1967-es hústörvény a fogyasztók védelmét szolgálta, a nemzeti közlekedésbiztonsági és az autószerződésbiztonsági (1966) törvény a közlekedőket.

Több milliárd dollárt biztosított az alacsony jövedelműek iskoláinak fejlesztésére (1965), a helyi közösségeknek szolgáltatásokat nyújtó egyetemeknek (1965), a könyvtárak fejlesztőinek s a nehézségekkel küszködő főiskoláknak. A XXIV. alkotmánykiegészítés (1964) kimondta, hogy annak is van választójoga, aki nem tud adót fizetni.

Az 1964-es polgárjogi törvény megtiltotta a faji diszkriminációt a munkahelye-

1960-ban Kennedy azért jelölte alelnökének Johnsont, hogy biztosítsa a déli demokraták támogatását. Johnson Kennedy meggyilkolása napján, 1963. november 22-én Dallasban a véres ruhát viselő Jacqueline Kennedy mellett tette le az esküt az elnöki repülőgép, az Air Force One fedélzetén.

ken, a szállodákban, az éttermekben és más nyilvános létesítményekben, s lehetővé tette az iskolai szegregáció teljes felszámolását. Az 1965-ös szavazati jogok törvénye lehetővé tette a diszkrimináció által sújtott kisebbségeknek politikai jogaik gyakorlását. Johnson nevezett ki elsőként afroamerikaiakat a kabinetbe és a Legfelsőbb Bíróság tagjai közé. Az 1968-as polgárjogi törvény büntetést írt elő a törvény megszegői számára, meghatározta az indiánok jogait, s betiltotta a diszkriminációt a lakóhelyek eladásánál vagy bérbeadásánál.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 36. ELNÖKE

LYNDON B. JOHNSON

1963. NOVEMBER 22. – 1969. JANUÁR 20.

Ő VOLT A 20. SZÁZAD LEGTEVÉKENYEBB HÍVATÁSOS POLITIKUSA. ALIGHA VOLT NÁLA AKTÍVABB POLITIKUS WASHINGTONBAN. A PARLAMENTI TAKTIKA MESTEREKÉNT RENDKÍVÜLI RÁBESZÉLŐKÉPESSÉGGEL RAGADTA KARON, VEREGETTE HÁTBA, AKIT MEG AKART GYŐZNI, ÉS ADDIG TORNYSULT FÖLÉ SZÁZKILENCVENEGY CENTIMÉTERES MAGASSÁGÁVAL, AMÍG AZ ILLETŐ EL NEM FOGADTA ÁLLÁSPONTJÁT. EZT NEVEZTÉK JOHNSON–KEZELÉSNEK.

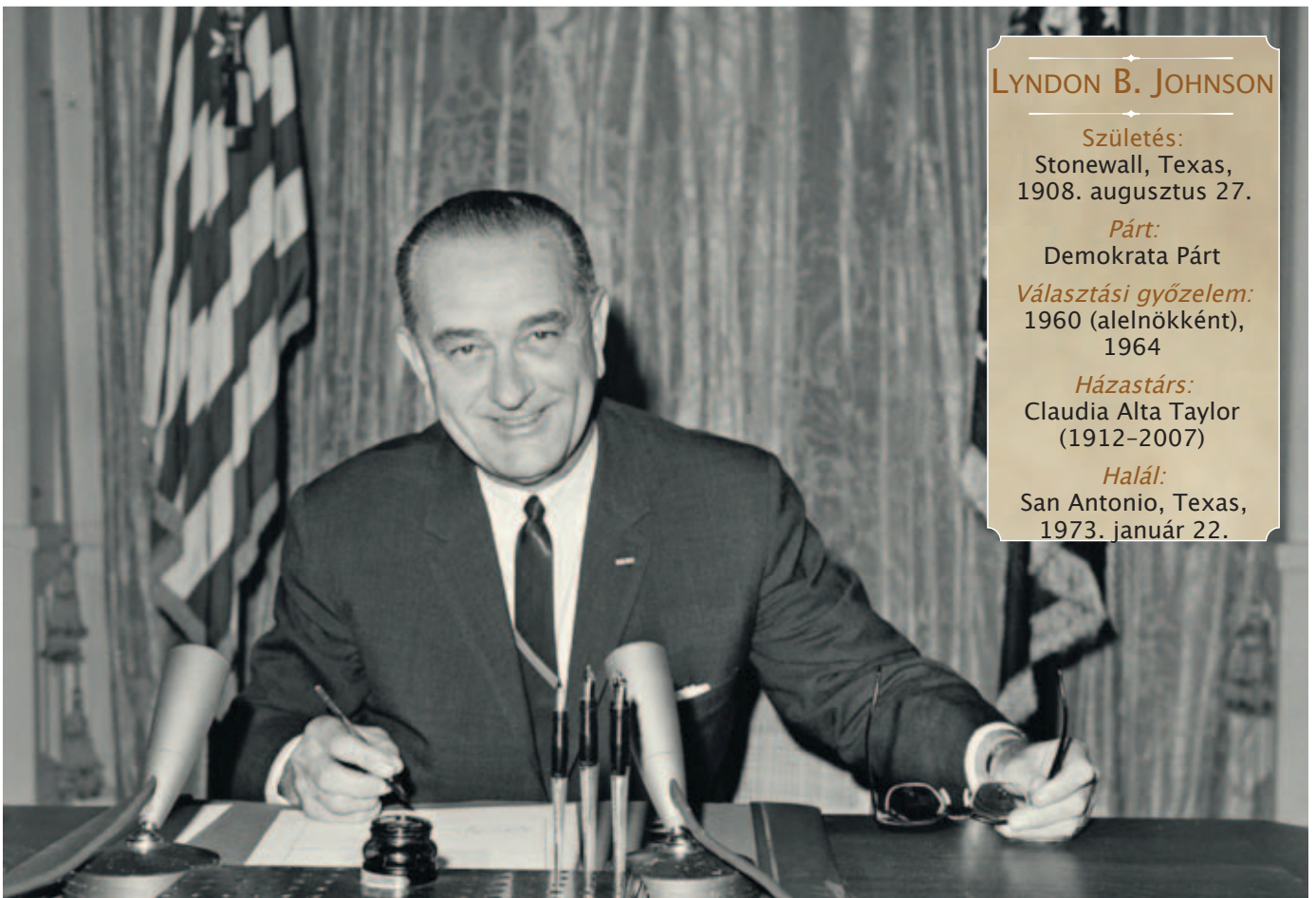
Amikor pedig az elnök 1965. március 15-én a polgárjogi mozgalom leghíresebb dalát és jelszavát idézte fel a Kongresszus előtt („*We Shall Overcome...*”), Martin Luther King örömeiben sírva fakadt a televízió előtt. Az amerikaiak egy rövid időre úgy érezték, hogy olyan elnökük van, aki mindent megtesz a szegények és a kisebbségek támogatására.

Johnson elnökségét a vietnami háború tette tönkre.

Abban reménykedett, hogy ha Kennedy külpolitikáját folytatja, támogatni fogják belső reformjait. Csakhogy Vietnamban korrupt és gyenge kormányzatok követték egymást, ő pedig egyre több katonát küldött a véres és kegyetlen háborúba. Nem sikerült ellenfeleit tárgyalóasztalhoz ültetni, s az amerikai társadalommal sem tudta megértetni és elfogadtatni a háborús célokat.

Felerősödtek a háborúellenes mozgalmak, és százezres tüntetéseken skandálták az elnököt gyalázó jelszavakat. A feketék polgárjogi mozgalma a hatvanas évek közepén egyre erőszakosabbá vált, és több városban is véres zavargások törtek ki, pedig Johnson törvényalkotói programjának nagy szerepe volt abban, hogy a fekete családok egyharmadának sikerült felemelkednie a középosztály soraiba.

Népszerűsége oly rohamosan csökkent, hogy 1968. március 31-én a televízióban bejelentette: leállítja a csapatszálításokat, és nem indul az elnökválasztáson. Még csak el sem ment a Demokrata Párt elnökjelölő konvenciójára. Szomorú szavakkal foglalta össze kudarcának magyarázatát: „*Én szúrтам el. Kezdetől tudtam, hogy ha elhagyom azt az asszonyt, akit igazán szerettem, a nagy társadalmat, hogy harcoljak azért a szajháért, a háborúért [...], akkor mindent elveszíthetek otthon. Minden reményemet [...] minden álmomat.*” ♦

LYNDON B. JOHNSON

Születés:

Stonewall, Texas,
1908. augusztus 27.

Párt:

Demokrata Párt

Választási győzelem:

1960 (alelnökként),
1964

Házastárs:

Claudia Alta Taylor
(1912–2007)

Halál:

San Antonio, Texas,
1973. január 22.

Aszegény családból származó fiúnak kiváló középiskolai eredményei alapján a Harvard és a Yale Egyetem is ösztöndíjat kínált. A család azonban nem volt képes előteremteni a pénzt az utazás és a szállás finanszírozásához. Az ügyetlen, magányos, de rendkívül törekvő fiatalember ezért a kvéker Whittier College-ben, majd a Duke Egyetem Jogi Iskolájában végezte tanulmányait.

A világháborúban a haditengerészetnél szolgált. A Kongresszus képviselőjeként (1947–50) azzal vált híressé, hogy a Képviselőház Amerikaelenes tevékenységet vizsgáló bizottságának tagjaként leplezte Alger Hiss-t, a Roosevelt-kormányzat tekintélyes tisztviselőjét, aki információkat szolgáltatott az amerikai kommunistáknak. Nixont ettől kezdve a demokraták és a liberálisok afféle radikális antikommunistának tekintették. Szenátorként (1951–53) figyeltek fel rá a Republikánus Párt országos vezetői, akik 1952 tavaszán felkínálták neki az alelnökjelöltséget Eisenhower oldalán.

Alelnökként (1953–61) alapos külpolitikai ismeretekre tett szert, de mivel Eisenhower a mindennapos viszálykodástól távol álló, hős hadúr szerepét játszotta, alelnöke lett a „pofozógép”, minden ellenséges támadás célpontja. 1956-ban ő nevezte el Hruscsovot „budapesti mézárósnak”, s az ausztriai Andauban meglátogatta a magyar menekülteket.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 37. ELNÖKE

RICHARD NIXON

1969. JANUÁR 20. – 1974. AUGUSZTUS 9.

AZ EGYKORI KÉPVISELŐ, SENÁTOR ÉS ALELNÖK KORA EGYIK LEGTEHETSÉGESEBB ÉS LEGTAPASZTALTABB POLITIKUSA VOLT. BEFEJEZETT EGY HÁBORÚT, MEGÚJÍTOTTA A NEMZETI KAPCSOLATOK RENDSZERÉT, ÉS MÁSODIK VÁLASZTÁSÁN ELSŐPRŐ GYŐZELMET ARATOTT. MÉGIS Ő VOLT AZ EGYETLEN ELNÖK, AKINEK MEGALÁZOTTAN KELLETT TÁVOZNIA HIVATALÁBÓL. 1990-BEN RONALD REAGAN ÍGY BESZÉLT RÓLA: „NEM TARTOM TÚLZÁSNAK AZT ÁLLÍTANI, HOGY A VILÁG JOBB ÉS BIZTONSÁGOSABB HELLYÉ VÁLT RICHARD NIXON JÓVOLTÁBÓL.” AZ AMERIKAIK TÖBBSÉGÉNEK SZEMÉBEN AZONBAN MINDMÁIG NEM SIKERÜLT REHABILITÁLNI ÖT.

RICHARD NIXON

Születés:

Yorba Linda, Kalifornia, 1913. január 9.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

1968, 1972

Választási vereség:

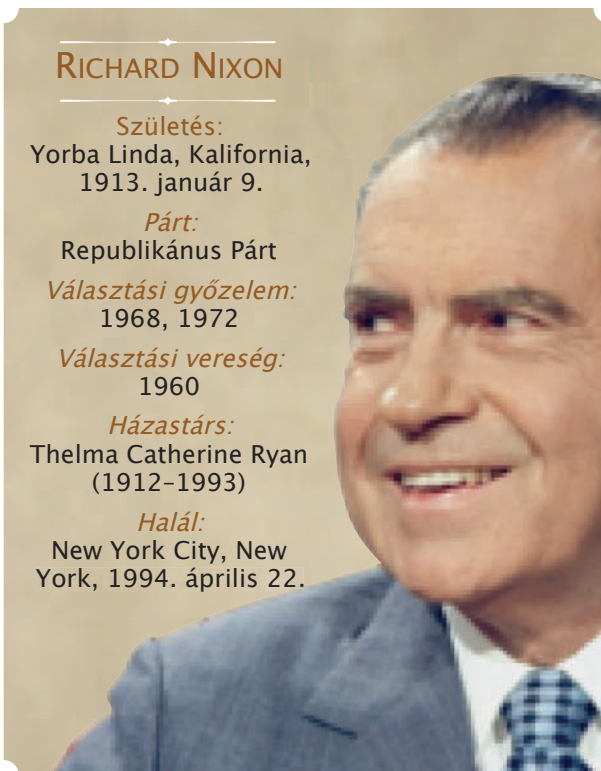
1960

Házastárs:

Thelma Catherine Ryan (1912–1993)

Halál:

New York City, New York, 1994. április 22.

1960-ban vereséget szenvedett az elnökválasztáson, 1962-ben pedig a kaliforniai kormányzóválasztáson. Úgy tűnt, végleg kihullott a politikai életből. Az 1968-as zavarások és tüntetések idején viszont a választók szemében Nixon a régi értékek megtestesítőjének, a stabil és békés Eisenhower-kormányzat képviselőjének, a nyugalom sziklájának tűnt egy örült világban. Stabilitást, rendet, nyugalmat és „becsületos békét” ígért.

Ő volt a 20. század egyik legliberálisabb republikánus elnöke. Felgyorsította az iskolák szegregációjának felszámolását, az ő javaslatára szüntették meg a sorozást (1971) és építették ki a hivatásos hadsereget. Kiterjesztette a nemzeti parkok területét, környezetvédelmi ügynökséget alapított (1970), s intézkedéseivel lefektette az 1970-es évek életminőségforradalmának alapjait. Megindította a Háború a rák ellen elnevezésű orvosi programot, s megnégyszerezte a művészetek szövetségi támogatását. A szervezett bűnözést kontrolláló törvénnyel leűjtötták az alvilágra, és törvényt hoztak a kábítószer-kereskedelem ellen (1970). A fogyasztási termékek biztonsági törvényével (1972) kitiltották a veszedelmes árucikkeket a piacról.

Ekkor érett be a Kennedy által megindított űrprogram: 1969. július 20-án Neil Armstrong amerikai űrhajós a Holdra lépett. A XXVI. alkot-

CSÁSZÁRI ELNÖKSÉG

A 20. században a háborúk és gazdasági válságok hatására az elnöki hatalom szinte folyamatosan erősödött. A személyzet létszáma megnövekedett, valamennyien az elnöknek köszönhették hivatalukat, ezért személyes hűséget éreztek iránta. A számtalan ügynökség és hivatal olykor a minisztériumok

funkcióit is átvette, a média soha nem látott népszerűséget és támogatottságot biztosított egyes elnököknek, akik a társadalmi egyetértésre hivatkozva nagyobb hatalmat gyakorolhattak, mint amekkorát az alkotmány biztosított számukra. Arthur M. Schlesinger amerikai történész 1973-ban

publikált könyvében az ilyen kormányzatot nevezte „császári elnökségnek”.

Mások viszont azt hangsúlyozták, hogy az elnök hatalma ugyan megnövekedett, de nem változtathatja meg az alkotmányt, egyes szövetségi ügynökségek inkább korlátozzák, mint növelik hatalmát, s a modern média a tilta-

kozást is megkönnyíti az esetleges alkotmányértékek ellen. A vietnami háború és a Watergate-botrány pedig mélységes gyanakvást ébresztett a társadalomban valamennyi elnök iránt. Bár soha nem látott hatalomra tettek szert, az amerikai társadalomban is megnőtt a készség e hatalom ellenőrzésére.

mánykiegészítéssel 21 évről 18 évre szállították le a szavazati korhatárt (1971). Az infláció 2,7%-ra csökkent, a GDP 6,3%-kal, a reáljövedelem 4%-kal növekedett Nixon elnöksége idején, az adók pedig átlagosan 20%-kal csökkentek.

Külpolitikai céljait így fogalmazta meg: *„Amerika nem képes és nem is akar a világ szabad nemzetei védelmének érdekében minden tervezetet kialakítani, minden programot felvázolni, minden döntést és vállalkozást végrehajtani. Csak ott fogunk segíteni, ahol erre ténylegesen szükség van, és ahol ez érdekünkben áll.”* Ezt nevezték Nixon-elvnek. Ehhez azonban előbb be kellett fejezni a vietnami háborút, amelynek elhúzódása elvonta a figyelmet Nixon valamennyi bel- és külpolitikai sikeréről. Ő rendelte el az észak-vietnami hadsereg kambodzsai bázisainak bombázását. De alábecsülte intézkedéseinek belső hatását: az egyetemeken tömeges megmozdulásokra került sor.

Nixon legjelentősebb külpolitikai kezdeményezése 1972-es pekingi látogatása volt. Ezzel nemcsak egy negyedszázados ellenségeskedésnek vetett véget, és új, nagy fontosságú nemzetközi kapcsolatrendszert épített ki, de a nemzetközi hatalmi egyensúlyt is stabilizálta. Kínai látogatá-

sával sikerült felgyorsítania a Szovjetunióval folytatott fegyverzetkorlátozási tárgyalásokat. 1972 májusában Moszkvába utazott, és Breznyevvel aláírta a hadászati rakétarendszerek korlátozásáról szóló megállapodást (SALT-1).

Az újságírókkal egyre jobban elmérgesedett a viszonya, elnöki tanácsadói információkat kezdtek gyűjteni politikai ellenfeleiről, és Nixon elkövette azt a hibát, hogy nem állította le őket. Még egy szívárogtatással gyanúsított tisztviselő pszichanalitikusához is betörtek 1971 augusztusában, és dokumentumokat keresve fel forgatták az irodáját.

1972-ben Nixon elsőprő győzelmet aratott az elnökválasztáson. Az amerikaiak „csendes többsége” a hangos kisebbség minden megmozdulása ellenére támogatta az elnököt. Ennél is nagyobb siker volt, hogy sikerült „a tárgyalóasztalhoz bombázni” az észak-vietnami vezetést. 1973. január 27-én Párizsban aláírták a fegyverszüneti egyezményt a két Vietnam és az Egyesült Államok között. Az 1973-as arab-izraeli háború idején Nixon határozottan Izrael védelmére kelt. Hetvenkét órán belül légi hidat létesített, amelyen harminckét nap alatt több mint napi 1000 tonna katonai felszerelés ju-

tott el a végveszélybe kerülő zsidó állam területére.

A Watergate-ügy azonban elhomályosította az elnök valamennyi sikerét, és egész politikai pályafutását tönkretette. 1972. június 17. hajnalán lehallgatókészülékekkel felszerelt betörőket fogtak el a Demokrata Párt országos bizottságának főhadiszállásán, a washingtoni Watergate elnevezésű irodakomplexumban. Egyikükről kiderült, hogy az Elnök Újraválasztási Bizottságának alkalmazottja. Nixon semmit sem tudott a betörésről, de elkövette azt a rettenetes hibát, hogy fedezni próbálta a tetteket, nem pedig megtalálni és megbüntetni őket. Áldását adta az igazságszolgáltatási eljárás akadályozására.

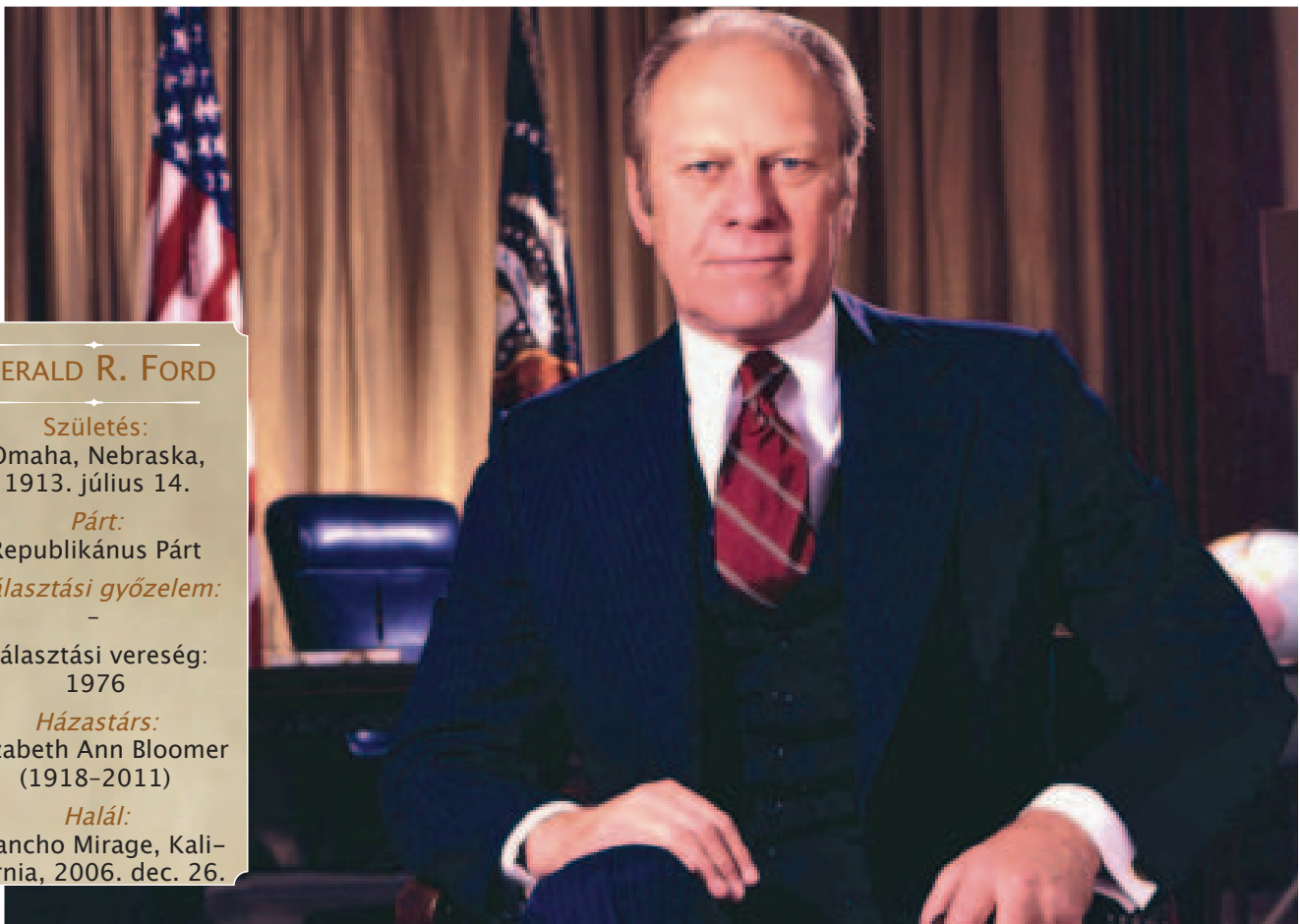
A Kongresszus demokratái azonban ekkor már meg voltak győződve arról, hogy az elnöki hatalom túlságosan megnövekedett az utóbbi években. „Császári elnökségről” beszéltek, és a Szenátus elnöki kampánytevékenységet vizsgáló bizottsága (amelyet hamarosan csak Watergate-bizottságnak neveztek) 1973 februárjától hozzálátott a történetek feltárásához. Őszszel az újságok már minden idők legsúlyosabb alkotmányos válságáról cikkeztek, egyre többen követelték, hogy helyezték vád alá az el-

„Kemény munkával, önfegyelemmel és versenyszellemmel pótoltam a természetes géniusz hiányát” – állapította meg Nixon. A versenyszellem egész életét meghatározta:

kemény, feszült, rengeteget dolgozó, belső bizonytalanságát harciassággal kompenzáló politikus lett. A támadásokra nem a magabiztos, sikerhez szokott egyéniségek nyugalmával reagált, hanem a hátrányos helyzetén csak görcsös erőfeszítések árán felülkerekedő, bizonytalan és népszerűtlen ember megkeseredettségével.

nököt, a *Time* magazin pedig lemondásra szólította fel. A hazugságok, az igazságszolgáltatás akadályozása, a bizonyítékok visszatartása, az igazságügyi tisztviselők elbocsátása, a pénzügyi szabálytalanságok együttesen megsemmisítő hatást gyakoroltak. Nixon 1974. augusztus 9-én lemondott.

A bukott politikus lelkileg és fizikailag is összeomlott, tüdejében vérömleny keletkezett, és hónapokig kórházban kezelték. Utóda, Gerald Ford elnöki kegyelemben részesítette. Az amerikaiak többségének szemében azonban mindmáig nem sikerült rehabilitálni, és igen sokan őt tartják az Egyesült Államok legrosszabb elnökének. ♦

GERALD R. FORD

Születés:

Omaha, Nebraska,
1913. július 14.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

–

Választási vereség:
1976

Házastárs:

Elizabeth Ann Bloomer
(1918–2011)

Halál:

Rancho Mirage, Kalifornia,
2006. dec. 26.

Rövid elnökségét a bizalmi és gazdasági válsággal való küszködés keserítette meg. A társadalom felháborodással fogadta a Nixon számára biztosított elnöki kegyelmet, s korrupt alkuval vádolta az elnököt. Az infláció és az egyre erősödő gazdasági válság ellen Ford a hagyományos eszközökkel, a kormány költségesítésének visszafogásával és a költségvetési egyensúly helyreállításával próbált küzdeni. Konfliktusa ezért állandósult a Kongresszus demokrata párti többségével. Ráadásul egy hónapon belül, 1975 szeptemberében két zavaros fejű asszony is megpróbálta agyonlőni.

Ford folytatni kívánta az enyhülés folyamatát, s a kommunista rendszerek liberalizálásának reményében 1975-ben aláírta Helsinkiben az európai biztonsági és együttműködési értekezlet záróokmányát. Ellenfelei azzal vádolták, hogy ezzel elfogadta Kelet-Európa szovjet megszállását. Az amerikai társadalomnak pedig elege lett a

külföldi beavatkozásokból. A Kongresszus nem szavazta meg sem a Törökországnak, sem a Dél-Vietnamnak ígért támogatást, s csökkentette az Angolának nyújtott segílyt is.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 38. ELNÖKE

GERALD R. FORD

1974. AUGUSZTUS 9. – 1977. JANUÁR 20.

Ő VOLT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELSŐ ELNÖKE, AKI A HIVATALT NEM VÁLASZTÁS ÚTJÁN NYERTE EL. A KÉPVISELŐHÁZBAN TÖLTÖTT HOSSZÚ IDŐ ALATT AZT MONDTÁK RÓLA, HOGY CSAK RIVÁLISAI VANNAK, ELLENSÉGEI NINCSENEK, S MR. NICE GUY (JÓFIÚ ÚR) NÉVEN EMLEGETTÉK. 1973-BAN SPIRO AGNEW, NIXON ALELNÖKE KORRUPCIÓS VÁDÁK MIATT LEMONDÁSRA KÉNYSZERÜLT, ÉS A XXV. ALKOTMÁNYKIEGÉSZÍTÉS ÉRTELMEBEN AZ ELNÖK JELÖLHETTE KI UTÓDÁT. NIXON FORDOT VÁLASZTOTTA, MERT ÚGY VÉLTE, HOGY A BARÁT-SÁGOS, BECSÜLETES, TEKINTÉLYES, MÉRSÉKELT REPUBLIKÁNUS POLITIKUS EGYARÁNT ELFOGADHATÓ LESZ MINDKÉT PÁRT SZÁMÁRA. AMIKOR PEDIG A KÖVETKEZŐ ÉVBEN MAGA NIXON IS LEMONDÁSRA KÉNYSZERÜLT, FORD BEKÖLTÖZHETETT A FEHÉR HÁZBA.

Az Egyesült Államok vietnami és kambodzsai szövetségeseinek vereségét (1975) a világ az Egyesült Államok vereségének tekintette. Ennek ellensúlyozására Ford elrendelte a kambodzsai kommu-

Nem választási ígéreteinek, személyes vonzerejének vagy a kampányára fordított összegeknek köszönhetően lett a világ vezető nagyhatalmának állam- és kormányfője, hanem pusztán azért, mert mindenki megbízható, tisztességes embernek tartotta.

nisták által elfogott Mayaguez nevű amerikai hajó harminckilenc tengerészének fegyveres kiszabadítását (1975). Az akció negyvenegy katona életébe került.

A média egyre kíméletlenebb módon tette közzé az elnök valamennyi szerencsétlen gesztusát, s afféle ügyefogyott, csetlő-botló figurának tüntette fel az ország legedzettebb, legkiszportoltabb s leghosszabb életű elnökét. Ford csak nehézségek árán kapta meg pártja támogatását az 1976-os elnökválasztáson – a határozottabb vezetésre vágyakozó társadalom támogatását azonban nem sikerült biztosítania. ♦

Apolitikai pártok természetesen már Washington kormányzata idején kialakultak, a politikusok többsége azonban úgy tekintett rájuk, mint mulékony anomáliákra, a köztársaság gyermekbetegségeire, amelyek idővel megfognak szűnni. Az 1815-ös háborút követő nacionalista közhangulat és gazdasági fellendülés idején a Föderalista Párt lassan felbomlott, egyes hívei csatlakoztak a republikánusokhoz, és úgy tűnt, a pártviszályok hamarosan teljesen eltűnnek majd. Egy bostoni újságíró ezért a „jó érzések korának” nevezte el ezt a korszakot. Az 1819-es gazdasági válság azonban újra kielezte a regionális és osztályellentéteket. A (Jeffersoni) Republikánus Párt előbb két frakcióra bomlott, a demokrata republikánusok és a nemzeti republikánusok csoportjára, majd a Demokrata és a Whig Párt kialakulásával újra helyreállt a kétpártrendszer.

De mindig akadtak olyan független szellemiségű vagy csak a washingtoni politikai

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 39. ELNÖKE

JIMMY CARTER

1977. JANUÁR 20.–1981. JANUÁR 20.

A WATERGATE-ÜGY ÉS A VIETNAMI HÁBORÚ MIATT AZ AMERIKAI TÁRSADALOM ELVESZÍTETTE BIZALMÁT A HIVATÁSOS POLITIKUSOKBAN, ÉS KÉSZEN ÁLLT EGY OLYAN ELNÖKJELÖLT TÁMOGATÁSÁRA, AKI MÉG SEMMILYEN SZÖVETSÉGI POLITIKAI HIVATALT NEM TÖLTÖTT BE – PUSZTÁN AZÉRT, MERT NEM SOK KÖZE VOLT A KORMÁNYZAT KORÁBBI TEVÉKENYSÉGÉHEZ. JIMMY CARTER, GEORGIA KORMÁNYZÓJA (1971–1975) FELISMERTE EZT, S ÚGY DÖNTÖTT, INDUL AZ ELNÖKVÁLASZTÁSON. EZEN SAJÁT ÉDESANYJA IS ANNYIRA MEGLEPŐDÖTT, HOGY A HÍR HALLATÁN VISSZAKÉRDEZETT: „MINEK AZ ELNÖKE AKARSZ TE LENNI?”

körökön kívül álló személyiségek, akik nem követték hűen a pártok által kijelölt utakat. A katonatisztek már hivatásuknál fogva is úgy lehetett feltüntetni, mint akik a pártoktól függetlenül az egész nemzet érdekeit képviselik. A társadalomnak pedig néha olyannyira elege lett a „hiva-

tásos” politikusokból, hogy a tőlük távol álló személyek a győzelem reményében indulhattak az elnökválasztásokon.

Carter mintegy harminc előválasztáson bizonyította be, hogy van esélye a győzelemre, mérsékelt hangnemű választási hadjáratán a családi és az erkölcsi értékekre

helyezte a hangsúlyt, nyitott, átlátható kormányzást ígért, és azt, hogy sohasem fog hazudni az amerikai népnek. Sikerült elfogadtatnia magát pártja északi liberálisaival, és mivel a polgárháború óta ő volt az első „igazi déli” elnökjelölt (aki nemcsak Délen született, de ott is élt), a déli fehérek ugyanúgy támogatták, mint a déli feketék.

Ő nevezte ki a legtöbb nőt és feketét a szövetségi hivatalokba. A vietnami háborús szolgálat megtagadói – de nem a dezertőrök – kegyelemben részesítette (1977).

Megpróbált másként viselkedni, mint ahogy a hivatásos politikusoktól megszokott volt: James helyett Jimmynek nevezette magát, öltöny helyett pulóverben jelent meg a televízióban, és beiktatása után nem autóban hajtott a Kongresszus épületétől a Fehér Házig, hanem feleségével kézen fogva, gyalog sétált végig a Pennsylvania sugárúton. Az elnöki jachtot is eladatta, lányát állami iskolába küldte.

JIMMY CARTER

Születés:

Plains, Georgia,
1924. október 1.

Párt:

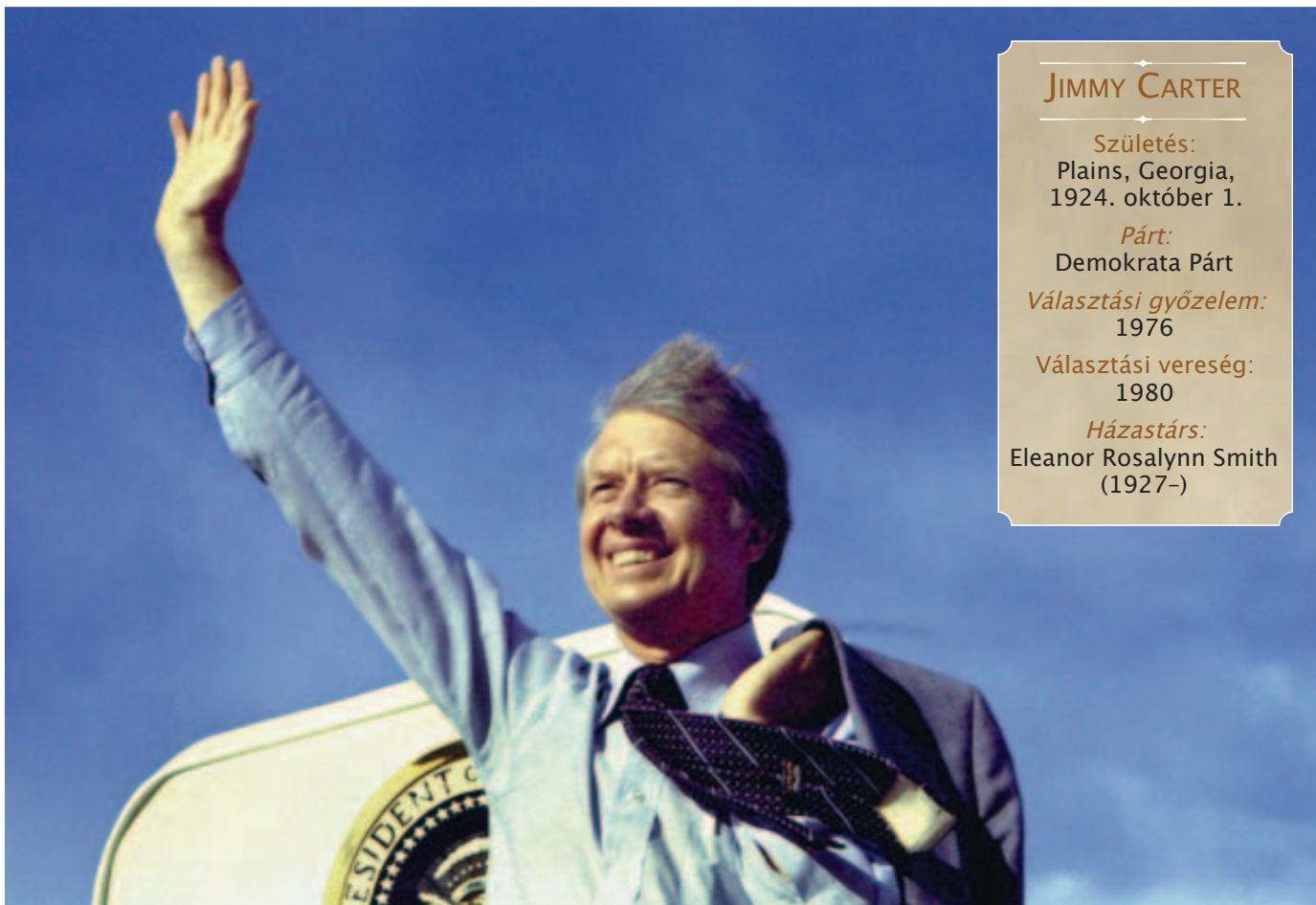
Demokrata Párt

Választási győzelem:
1976

Választási vereség:
1980

Házastárs:

Eleanor Rosalynn Smith
(1927–)

Fontos környezetvédelmi törvényeket írt alá, 1977-ben megtiltotta, hogy a szennyvizet az óceánba vezessék. Az olajválságot hosszú távú programmal igyekezett megoldani, mely korlátozta az importot, fokozatosan felszabadította a belső olajkészlet árát, és alternatív energiaforrások felhasználását sürgette. Elfogadtatta a Szenátussal a Panama-csatorna-szerződést

A külügyekben az emberi jogokra helyezte a hangsúlyt. Csökkentette a jobboldali diktatúráknak nyújtott támogatást, bár az amerikai külpolitikai érdekek szempontjából fontosabb parancsuralmi rendszerek esetében ezt nem tehette meg. Támogatni próbálta a kommunista országok ellenzéki gondolkodóit, s 1979 júniusában aláírta Brezsnyevvel a SALT-2

iszlám fundamentalista kormányzat hallgatóságos támogatásával túsul ejtették az amerikai nagykövetség munkatársait. Carter nem tudta kiszabadítani őket sem diplomáciai eszközökkel, sem gazdasági szankciókkal, sem katonai akcióval.

Afganisztán szovjet megszállása után az elnöknek figyelmeztetnie kellett a Szovjetuniót, hogy a Perzsa-öböl

ban az volt, aminek megválasztása idején feltűntette magát: egy kívülálló Washingtonban, aki nem értett eléggé a kormányzás mesterségéhez. Terveit nem volt képes elfogadtatni a Kongresszussal, és nem tudta erélyes fellépéssel maga mögé állítani az amerikai társadalmat. Néha elveszett a részletekben: képes volt személyesen foglalkozni azzal, hogy ki és mikor hasz-

Carter visszaszolgáltatta Magyarországnak a második világháború során amerikai kézre került Szent Koronát, amelyet Budapesten Cyrus Vance külügyminiszter 1978. január 6-án adott át ünnepélyesen.

(1977), amely szerint 1999. december 31-én a csatorna és környéke újra panamai birtokba kerül.

Nemzeti egészségbiztosítási törvényjavaslatát és adóreformterveit viszont nem sikerült elfogadtatnia, s nem tudott megbirkózni a munkanélküliség és az infláció problémáival sem. A munkanélküliség 7,7%-os maradt, az 1976-ban 4,8%-os infláció pedig 1980-ra 12%-ra emelkedett. Carter a szövetségi deficit felszámolását ígerte, de az 1979-ben 27,7 milliárdos deficit a következő évben megközelítette az 59 milliárdot.

megállapodást a hadászati támadófegyverek számának korlátozásáról. A Szenátus azonban ezt nem ratifikálta.

A Carter-kormányzat visszaállította a diplomáciai kapcsolatokat Kínával, és kivonta csapatait Tajvanról. Teng Hsziao-ping miniszterelnök-helyettes volt az első kínai kommunista politikus, aki az Egyesült Államokba látogatott. Jelentős diplomáciai győzelem volt a Carter közvetítésével megkötött, úgynevezett Camp David-i egyezmény (1978), melynek következtében Izrael – az izraeli-egyiptomi békeszerződés fejében – kivonta haderőit a Sínai-félszigetről.

Az iráni és afganisztáni események azonban aláásták a Carter-kormányzat tekintélyét. 1979-ben Reza Pahlavi sah elmenekült Iránból, majd radikális teheráni diákok az

megszerzésére irányuló akciót „az Egyesült Államok létfontosságú érdekei elleni támadásnak fogja tekinteni, és a katonai erőt is beleértve minden rendelkezésére álló eszközzel meg fogja akadályozni”. Ezt nevezték Carter-elnöknek. Az amerikai kormány katonai segítséget nyújtott a szovjet megszállók ellen harcoló mudzsahedin lázadók-nak, megtiltotta a Szovjetunióba irányuló gabonaszállításokat, és támogatta az 1980-as, moszkvai olimpia bojkottálását. A katonai kiadások növelésével pedig megindította a „kis hidegháború” néven emlegetett folyamatot.

Carter rendkívül gyorsan elveszítette népszerűségét, támogatottsága már 1979-ben 26%-ra csökkent, és a következő évben csekélyebb volt, mint Nixoné a Watergate-ügy idején. Talán való-

nálhatja a Fehér Ház teniszpályáját. Másokat azzal háborított fel, hogy túl sokat emlegette: Amerika lehetőségei sem korlátlanok. Annyit elért, hogy pártja jelölte az 1980-as elnökválasztáson, de Ronald Reagantól vereséget szenvedett.

Elnöksége után különböző humanitárius akciók fáradhatlan és bőkezű támogatója lett, s közvetítő szerepet vállalt több nemzetközi konfliktusban. 1996 augusztusában Magyarországon is látogatást tett, és a Habitat for Humanity és a Jimmy Carter Working Project keretében személyesen vett részt tíz faház összeszerelésében Vác-on. Ő volt az első korábbi amerikai elnök, aki Kubába látogatott (2002), és ugyanebben az évben több évtizedes tevékenységéért megkapta a Nobel-békedíjat. ♦

Az egyik legsikeresebb és legnépszerűbb elnök apja szegény, alkoholista cipőkereskedő volt, akit néha a fiának kellett ágyba segítenie, amikor a pohár fenekére nézett. De az optimista, mindig derűs és tevékeny Reagannek mégis boldog gyermek- és ifjúkora volt. Csak középiskolát végzett, és sportriporter lett egy rádióállomásnál. 1937-ben rávették, hogy vállalja el a szpíker szerepét egy filmben, s ezzel elindult színészi karrierje. Általában a főszereplők rokonszenves barátait alakította, és Errol Flynn után ő kapta a legtöbb levelet rajongóitól.

A filmszínészi pályából kiöregedve show-műsorokban lépett fel, majd a General Electric nagyvállalat műsorainak házigazdája lett. 1964-ben te-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 40. ELNÖKE

RONALD REAGAN

1981. JANUÁR 20.–1989. JANUÁR 20.

AZ 1980–AS ÉVEK ELEJÉN AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN BÖLCS EGYETEMI TANÁROK, TUDÓS KÖZGAZDÁSZOK ÉS KÜLÜGYI SZAKÉRTŐK EGÉSZ HADSEREGE HANGOZTATTA, HOGY A SZOVJET-UNIÓNNAK MÉG RENDKÍVÜLI ERŐFORRÁSOK ÁLLNAK A RENDELKEZÉSÉRE. SZINTE VALAMENNYIEN TAGADTÁK, HOGY A KOMMUNISTA RENDSZER VÁLSÁGBA KERÜLT. ÉS AKKOR JÖTT EGY EGYKORI SZÍNÉSZ, EGY MEGVETETT POJÁCA, A MŰVELETLENNEK TARTOTT RONALD REAGAN, AKI A NOTRE DAME EGYETEM DIÁKJAI ELŐTT MÁR 1981–BEN KIJELENTETTE: „A NYUGAT NEM FELTARTÓZTATNI FOGJA A KOMMUNIZMUST. MEG FOGJA HALADNI AZT. A KOMMUNIZMUS, AMELYNEK UTOLSÓ FEJEZETEIT MOST ÍRJÁK, NEM LESZ MÁS, MINT EGY BIZARR EPIZÓD AZ EMBERI TÖRTÉNELEMBEN.” MINDENKI KIGÚNYOLTA ŐT, MÉGIS NEKI LETT IGAZA.

levíziós beszéddel támogatta Barry Goldwater szenátor elnökválasztási kampányát, oly sikerrel, hogy rávették, induljon a kaliforniai kormányzóválasztáson. Jack Warner, a Warner Bros. stúdió elnöke állító-

lag így vélekedett erről: „Rossz a szereposztás! James Stewart legyen a kormányzó és Reagan a legjobb barátja!”

Miután sikeres kormányzónak bizonyult (1967–1975), neve mind az 1968-as, mind

az 1976-os elnökválasztáson felmerült. Végül pártja 1980-ban őt választotta országos elnökjelölő konvencióján. „*Üzenetünk lényege öt egyszerű, közismert szóval összefoglalható! – hirdette. – Nem kellenek a nagy gazdasági teóriák. Nem kellenek az elmélkedések a politikai filozófiáról. Csak öt rövid szó: család, munka, szomszédság, szabadság, béke.*” A túlzott költségekről így vélekedett: „*A kormányzat egy csecsemőhöz hasonlít: nem más, mint egy emésztő-*

A film és a televízió nyilvánosságához szokott elnök elbűvölte az amerikai társadalmat szeretetreméltóságával, céltudatosságával és magabiztos fellépésével. Azt sugallta, hogy az 1970-es évek válságkorszakának vége, az országnak újra határozott vezetője van. Képes volt élvezni az életet a Fehér Házban, ahol más elnökök beleöszültek a gondokba.

Későn kelt, korán lefeküdt, nagyokat aludt délutánonként, és nyolcéves elnöksége alatt összesen csaknem egy egész évet töltött kaliforniai nyaralójában. „*A kormányzat ügyei miatt már számtalan álmatlan délutánom volt!*” – közölte az újságírókkal.

RONALD REAGAN

Születés:

Tampico, Illinois,
1911. február 6.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:
1980, 1984

Házastárs:

Jane Wyman (1914–
2007), Nancy Davis
(1921–2016)

Halál:

Bel Air, Kalifornia,

csatorna, hatalmas étvággal az egyik végén és teljes felelőtlenséggel a másikon.”

Az emelkedő átlagéletkorú amerikai társadalom ekkorra sokallta meg a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok költséges támogatását, a gazdasági és külpolitikai kudarcok miatt pedig erőskezü vezetést kívánt. Reagan így beszélt a beiktatásán: „Itt az ideje, fel kell ismernünk, túl nagy nemzet vagyunk ahhoz, hogy kis álmokra korlátozzuk magunkat! Egyáltalán nem igaz, amit egyesek el akarnak hitetni velünk, hogy a végzet elkerülhetetlenül hanyatlásra kárhazott bennünket. Nem hiszek az olyan végzetben, amely bekövetkezik, bármit is teszünk! De hiszek abban a végzetben, amely beteljesedik, ha semmit sem teszünk!”

Beiktatása után néhány hónappal, 1981. március 30-án gyilkossági kísérlet következett el ellene, s a golyó három centiméterre állt meg a szívtől. A merénylet utáni együttérzés légkörében a Kongresszus elfogadta az elnök terveit: harmincötmilliárd dollárral csökkentette a szövetségi költségvetést és 25%-kal a személyi jövedelemadót. Mérsékelt a nyereségadót, és könnyítette a vállalatok adóterheit.

Csak hogy Reagan már 1982 őszén kénytelen volt csökkenteni az adókedvezményeket, majd óvatos adóemelésbe kezdeni. Az 1982-ben kiteljesedő gazdasági válságot 1984-re sikerült leküzdeni. A 10,6%-os munkanélküliséget 1988-ra 5,5%-osra, a 13,5%-os inflációt pedig 4-6%-osra mérsékelték. A prosperitás azonban rendkívül egyenlőtlenül oszlott el, a leggazdagabbak jövedelme nagymértékben nőtt, míg a lakosság legszegényebb 30%-ának jövedelme csökkent. A nyomorban élők aránya valamelyest mégiscsak kisebbedett, 14-ről 12,8%-ra. Az államadósság azonban 914 milliárd dollárról 2700 milliárdra,

az éves deficit pedig 155 milliárdra emelkedett. Életrajzírói szerint ez az óriási államadósság tekinthető Reagan legnagyobb kudarcának.

Reagan távolról sem volt olyan konzervatív, ahogy ellenfelei állították: ő nevezett ki először nőt a Legfelsőbb Bíróság tagjává (1981), majd

politikai és választási megfontolásokból egyre több szociális programot mentesített a költségvetési megszorításoktól. A jobboldal bajnokából fokozatosan pragmatikus politikus lett. 1984-re negyvenöt kormányzati munkatársa okozott kisebb-nagyobb botrányokat. Reagan személyes népszerűsége azonban mit sem csökkent, ezért egy képviselő teflonelnökségnek nevezte el kormányzatát: minden lepergett róla!

A hidegháborút Reagan nem katonai és diplomáciai küzdelemnek tekintette, hanem eszmék és gazdasági rendszerek harcának. Nem kordában tartani kívánta a Szovjetuniót – amelyet „a Gonosz birodalmának” nevezett 1983-ban –, és nem üzletelni akart vele, hanem megváltoztatni a természetét. Azt hirdette, hogy a nyugati szövetség erős marad, „a szabadság és demokrácia előretörése pedig a történelem szemétdombjára juttatja a marxizmus-leninizmust”. A tudós történészek és közgazdászok kigúnyolták az elnököt, s csak megvetéssel beszéltek lázálmairól.

Kormányára a világ több országában támogatta a kommunistaellenes fegyveres erő-

ket. Nem akarta eltérni, hogy a szovjetek és a kubaik egy újabb amerikai államra terjessék ki a befolyásukat, ezért a kommunistabarát erők államcsínyre miatt 1983. október 25-én az amerikai hadsereg rövid időre megszállta Grenadát. 1983-ban elindította a stratégiai védelmi kezdeményezés (közkeletű nevén: csillagháború) programját. Eszerint a nukleáris energiával működő lézérágyú az űrből semmisítenék meg az Egyesült Államok felé kilőtt rakétákat. Ezzel a szovjet vezetőket olyan drága fegyverkezési versenyre kényszerítette, amelyben csak veszteséget szenvedhettek.

Reagan az 1984-es választáson minden idők egyik legnagyobb arányú győzelmét aratta. Második elnöki időszakában főleg külpolitikai problémákkal foglalkozott. A terrorizmusra adott válaszként amerikai repülőgépek légitámadást intéztek Tripoli és Bengházi ellen (1986), majd amerikai hadihajók kezdték kísérni az iráni-iraki háború által veszélyeztetett Perzsa-öbölben közlekedő kuvaiti tankereket (1987).

A szovjet-amerikai kapcsolatok – minden konfliktus ellenére – rohamosan javultak. Reagan négy alkalommal találkozott Mihail Gorbacsov szovjet első titkárral. 1985 novemberében Genfben egyezményeket írtak alá a tudományos és kulturális kapcsolatokról, hangsúlyozták békés szándékaikat, s megegyeztek az atomfegyverekről folytatott tárgyalások gyorsításáról. 1986 októberében a reykjavíki csúcstalálkozó már nem volt ennyire sikeres.

1987-ben a berlini Brandenburi-kapunál tartotta legemlékezetesebb szónoklatát, melynek fő mondanivalóját így fogalmazta meg Kelet-Európa számára. „A kommunista világban csak kudarcokat, technológiai elmaradottságot és csökkenő színvonalat látunk. [...] A Szovjetunió még ma sem képes táp-

lálni önmagát. [...] A szovjetek csak egyet tehetnek, amivel drámai módon előmozdíthatják a szabadság és béke ügyét. Gorbacsov főtikkár, ha békét akar, ha azt akarja, hogy fellendüljön a Szovjetunió és Kelet-Európa, ha szabadságot kíván, jöjjön ide e kapuhoz! Gorbacsov úr, nyissa meg e kaput! Gorbacsov úr! Döntse le e falat!”

Gorbacsov és Reagan harmadik, washingtoni csúcstalálkozója 1987 decemberében korszakalkotó eseménnyel zárult: aláírták a közepes és rövid hatótávolságú rakéták leszereléséről szóló egyezményt. Ezzel jelentős lépést tettek a hidegháború korszakának lezárása felé. Gorbacsov rávette Vietnamban és Kubán, hogy vonják ki csapataikat Kambodzsából, illetve Angolából, majd a szovjetek is visszavonultak Afganisztánból. A negyedik, moszkvai találkozón (1988. május-június) abban is megegyeztek, hogy huszonnégy órával előre jelzik minden tengeri vagy szárazföldi ballisztikus rakéta kilövését.

1986 végén kiderült, hogy a kormány egyes tisztviselői fegyvereket adtak el Iránnak, abban reménykedve, hogy ezért az Iránnal kapcsolatban álló libanoni terroristák szabadon bocsátják az amerikai túszoikat, a kapott pénzből pedig a nicaraguai „kontrákat” támogatták. Nem lehetett megállapítani, hogy Reagan tudott-e az ügyről, népszerűsége azonban továbbra is töretlen maradt.

Utódja beiktatása után Reagan kaliforniai birtokára vonult vissza. Amikor Alzheimer-kórja miatt 1994 végén elbúcsúzott az amerikai társadalomtól, utolsó üzenetéből is az amerikai álomba vetett hite csendült ki: „Én most megkezdem az utazást, amely életem naplementéje felé vezet. De tudom, hogy Amerikára mindig a fényes hajnal ragyog. Köszönöm, barátaim! Isten áldása kísérjen benneteket!” ♦

Amásodik világháborúban George Herbert Walker Bush a haditengerészet legfiatalabb pilótájaként ötvennyolc bevetésben vett részt. Egyik gépével kényszerleszállást hajtott végre a tengeren, egy másikat pedig lelőttek, s őt egy tengeralattjáró mentette ki. Bátorságáért kitüntetésben részesült. A Yale Egyetem elvégzése után Texasban olajtársaságoknál dolgozott, és 1954-ben megalapította a Zapata Petroleum Corporation nevű vállalatot. Olyannyira meggazdagodott, hogy az 1960-as évektől a politikának szentelhette életét.

Kongresszusi képviselő (1967–1971), az ENSZ amerikai képviselője (1971–1973), a Republikánus Nemzeti Bizottság elnöke (1973–1974), kínai nagykövet (1974–1975), majd a CIA igazgatója (1976–1977) lett. A houstoni Első Nemzetközi Bank elnöke volt, amikor külpolitikai tapasztalatainak köszönhetően Ronald Reagan felkérte, legyen az alelnöke. 1988-ban pedig beköltözött a Fehér Ház ovális irodájába.

Mivel a Kongresszus mindkét kamarájában a demokra-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 41. ELNÖKE

GEORGE H. W. BUSH

1989. JANUÁR 20. – 1993. JANUÁR 20.

A REPUBLIKÁNUS PÁRTBAN REAGAN UTÓDÁNAK TEKINTETTÉK, S AZ ELNÖK NÉPSZERŰSÉGÉNEK KÖSZÖNHETŐEN SIKERÜLT GYŐZELMET ARATNIA. VÁLASZTÁSI KAMPÁNYA SORÁN A KÖVETKEZŐ ÍGÉRETET TETTE: „*OLVASSANAK A SZÁMRÓL! NEM LESZ ÚJ ADÓ!*” Ő VOLT AZ ELSŐ ALELNÖK 1837 ÓTA, AKI NEM AZ ELNÖK HALÁLA VAGY LEMONDÁSA, HANEM SAJÁT VÁLASZTÁSI GYŐZELME UTÁN KÖLTÖZHETETT BE A FEHÉR HÁZBA. BEIKTATÁSI BESZÉDÉBEN „KEDVESEBB, NYÁJASABB AMERIKA” LÉTREHOZÁSÁRA TETT ÍGÉRETET.

ták voltak többségben, Bushnak mérsékelte, középútas irányvonalat kellett követnie, a pragmatikus politikusnak azonban ez nem esett nehezére. 1990 júniusában azonban megszegte választási ígétét, adóemelést kért, mire népszerűsége hanyatlani kezdett. A republikánusok egy része is ellenezte a deficit csökkentésére irányuló terveit. Kormányja csak komoly nehézségek árán fogadtatott el a Kongresszussal egy kompromisszumos költségvetési csomagtervet.

1992-ben úgy próbálta biztosítani a gazdasági növekedést, hogy csökkentette a nyereségadót, felfüggesztette a gazdaság kormányzati szabályozását, és mérsékelte a túlságosan költségesnek talált szociális programok szövetségi finanszírozását. Adóhitelt ajánlott a szegényebb családok egészségügyi biztosítására és a családot alapítók első lakásának megvásárlására. A Kongresszus olyan módosításokkal fogadta el tervét, amelyek miatt Bush a végső törvényjavaslatot meg-

vétózta. Erre az évre az inflációt sikerült leszorítani, de a munkanélküliség ismét 7,8%-ra emelkedett, s a népszámlálási hivatal jelentései szerint az amerikaiak 14,2%-a nyomorban élt. Az 1992 áprilisában Los Angelesben kitört, súlyos zavargások ötvenöt halálos áldozatot követeltek, ami azt jelezte, hogy a faji ellentéteket és előítéleteket nem sikerült felszámolni.

Bush külpolitikai tevékenysége sikeresebbnek bizonyult a belpolitikáinál. Támogatói úgy fogalmaztak, hogy három háborúban aratott győzelmet. Az első a hidegháború volt. A kelet-európai kommunista rendszerek ugyanis szabad választások után többpárti parlamentáris rendszerekké alakultak át (1989–1990). Egyesek szerint ekkoriban Bush túlságosan óvatosnak bizonyult. A berlini fal ledöntése idején (1989) úgy vélte,

Az idősebb Bush tehetséges volt, tevékeny és külügyekben sikeres – csak hogy az amerikai társadalmat a külügyeknél jobban aggasztották a gazdasági problémák. Ezért többségük elfordult a republikánusoktól.

GEORGE H. W.

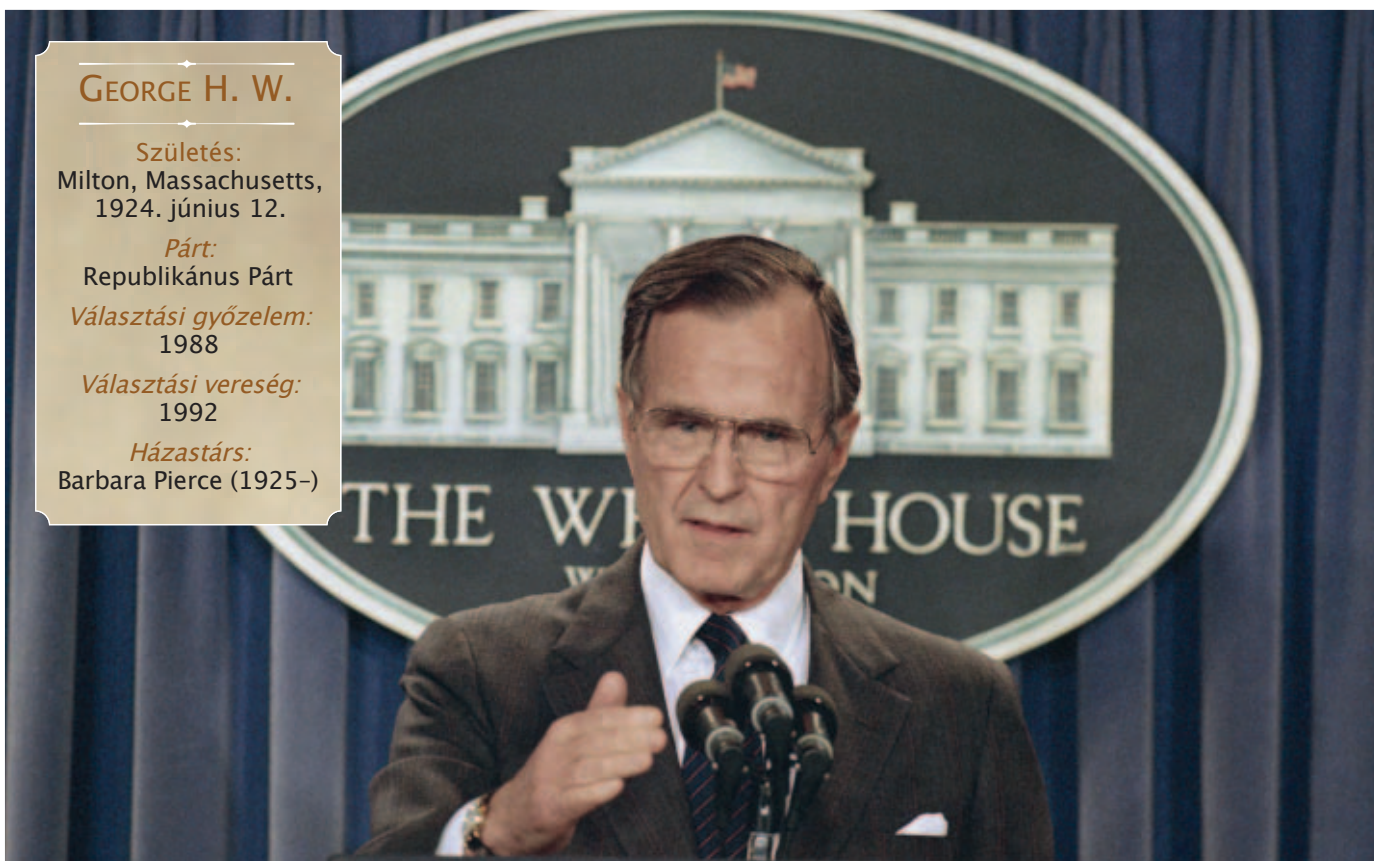
Születés:
Milton, Massachusetts,
1924. június 12.

Párt:
Republikánus Párt

Választási győzelem:
1988

Választási vereség:
1992

Házastárs:
Barbara Pierce (1925–)

a Szovjetunió nem fogadja majd el a két német állam egyesítését, és bonyolult tárgyalásokba bocsátkozott, pedig a szovjet főtitkár fél év múlva már hajlandó volt minden katonát kivonni a hajdani NDK területéről. Bush még 1991 nyarán is a Szovjetunió egységének fennmaradását tartotta valószínűnek, s egy ukrain beszédében kijelentette, hogy nem támogatja a távoli zsarnokok közeli zsarnokokra váltását, valamint az „*etnikai alapú, öngyilkos nacionalizmust*”. Az események azonban megelőzték: az év végére a Szovjetunió megsemmisült.

Bush megkötötte Gorbacsovval a vegyi fegyverek megsemmisítéséről és gyártásuk beszüntetéséről (1990), valamint a hadászati támadó fegyverrendszerek csökkentéséről szóló START-1 elnevezésű egyezményt (1991). Az 1990 novemberében megrendezett párizsi nemzetközi találkozón a NATO és a Varsói Szerződés tagállamainak államfői kölcsönös megnemtá-

fővel írta alá a START-2 egyezményt, amely a nukleáris fegyvertár hét éven belüli jelentős csökkentését írta elő.

Az amerikai elnök óvatos maradt a Jugoszlávia felbomlását kísérő válság során is: nem próbálta megvédelmezni a boszniai mohamedánokat az etnikai tisztogatástól, s az Egyesült Államok 1995-ig passzív maradt a térségben. Óvatosan viselkedett Kínával, országa egyre fontosabbá váló kereskedelmi partnerével szemben is, amelynek fegyveresei 1989 júniusában több ezer tüntetőt mészároltak le a pekingi Tienanmen téren.

Bush második győztes háborújára Latin-Amerikában került sor. 1989 végén Manuel Noriega panamai diktátor fegyveresei lelőttek egy amerikai tisztet, egy másikat pedig megkínóztak, mire az Egyesült Államok huszonegyezer katonája december 20-án megszállta az országot. Az Amerikai Államok Szövetsége egyhangúlag, az ENSZ közgyűlése szótöbbséggel ítélte az akciót, Nagy-Britan-

baloldali, sandinista kormány, ezért a Bush-kormányzat felszámolta a gazdasági embargót, segélyt ígért, és feloszlásra biztatta a „kontrák” hadseregét. A Kanadával és Mexikóval folytatott tárgyalások után megkötötték az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (NAFTA, 1992).

Az amerikai diplomácia aktívnak bizonyult az afrikai kontinensen is: tárgyalásaival Bush meggyorsította a dél-afrikai apartheidrendszer felszámolását, és a Kongresszus beleegyezett a gazdasági szankciók eltörlésébe. 1992 decemberében Bush huszonnyolcezer amerikai katonát küldött Szomáliába az éhezők segítésére és a polgárháború megakadályozására.

A harmadik győztes háború az öbölháború volt (1990–1991). Ezt már a Colin Powell vezérkari főnöknek tulajdonított, úgynevezett Powell-elv jegyében vívták meg. Eszerint az ország csak fontos nemzeti érdek veszélyeztetése esetén üzen hadat, biztosítva a Kongresszus és a nép támogatását. Meg kell határozni az elérendő célokat s azt is, mikor kell befejezni a harcot. Mindenekelőtt pedig elsőről katonai fölényre kell rendelkezni és a lehető legkevesebb emberéletet szabad veszélyeztetni.

Irak 1990. augusztus 2-án százezer katonával megszállta Kuvaitot. Az agresszió azonnal fenyegetett, hogy a világ olajkészleteinek 20%-a Szaddám Huszein iraki elnök kezére kerül. Bush rendkívül ügyesen tartotta kézben a nemzetközi diplomácia szárait. Miután az ENSZ Biztonsági Tanácsa elítélte az iraki agressziót, s elfogadta az amerikai gazdasági szankciókat, Bush több állam- és kormányfővel tárgyalva óvatosan előkészítette a katonai akciót. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa felkérte a fegyveres fellépésre, majd az amerikai Szenátus és a Képviselőház is felhatalmazta erre. Az Egyesült Államok által vezetett, elsőről

főlényben lévő szövetséges haderő 1991. január 17-én megindította a Sivatagi vihar hadműveletet. Február 27-re már fel is szabadították Kuvaitot. A hadműveletek gyorsasága nem adott időt háborúellenes megmozdulások szervezésére, és a hivatásos amerikai hadsereg bebizonyította hatékonyságát. Bár Huszeint nem sikerült megbuktatni, s véresen megtorolta az ellene lázadó kurdok és síiták felkelését, Bush kijelentette, hogy a győzelemmel a nemzet kitörölte emlékezetéből a vietnami kudarcot: „*Vietnam kísérteteit végső nyugalomra helyezzük Arábia homokjában!*”

Pártja megosztottsága és egy rövid gazdasági visszaesés következtében Bush a következő választáson vereséget szenvedett. Minden jel arra mutatott, hogy az amerikai társadalom elfordult a külpolitikai vállalkozásoktól. Bush elkeseredetten vonult vissza Houstonba. Nyolc év múlva azonban megvigasztalódhatott, mert fia az Egyesült Államok elnöke lett. 2011-ben Barack Obama elnök a Szabadság Emlékérmét, a legtekintélyesebb polgári kitüntetés adományozta neki. Bár Parkinson-kór miatt 2012-ben toloszékbe kényszerült, 90. születésnapján, ahogy ezt korábban megígérte, helikopterből ejtőernyős ugrást hajtott végre.

Ő volt az első amerikai elnök, aki nem magánemberként, hanem államfői minőségében látogatott hazánkba. 1989. július 11-én a Kossuth téren híres gesztust tett: ösztetépte előre megírt beszédét, és a zuhogó esőben spon-tán szavakkal ígért támogatást Magyarországnak. Ugyan-azon év október 26-án pedig bejelentette, hogy biztosítja hazánkknak a legnagyobb kereskedelmi kedvezményt. Háromszor látogatott Budapestre (1983, 1989, 2001), s a harmadik alkalommal a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztje kitüntetésben részesült. ♦

madási szerződést írtak alá, amellyel tulajdonképpen lezárták a hidegháborút. A következő évben mind a Varsói Szerződés, mind a Szovjetunió felbomlott. Az Egyesült Államok visszavonta nukleáris rakétáit Nagy-Britanniából. 1993 januárjában Bush már Borisz Jelcin orosz állam-

nia, Kanada, Franciaország, Japán és Olaszország azonban helyeselte, akárcsak a panamaiak többsége. Noriegát elfogták, s negyven év börtönre ítélték Floridában koka-inkereskedelemért és pénzmosásért.

Nicaraguában az 1990-es választásokon megbukott a

BILL CLINTON

Születés:
Hope, Arkansas,
1946. augusztus 19.

Párt:
Demokrata Párt

Választási győzelem:
1992, 1996

Házastárs:
Hillary Rodham (1947–)

Germekkorában a tanárai azt mondták róla, olyan okos, hogy vagy börtönben, vagy a Fehér Házban végzi. A szegény és csonka családból származó fiú 1963 júliusában egy ifjúsági szervezet számára rendezett washingtoni fogadáson kezét rázhatta John F. Kennedy elnökkel, és ettől kezdve tudatosan készült a politikai pályára.

A Georgetown Egyetemen, Oxfordban és a Yale Egyetemen végzett jogi tanulmányok után előbb Arkanszas főügyésze (1977–1979), majd kormányzója lett (1979–1981). Az 1980-as kormányzótárasztáson elszenvedett veresége után két évvel képes volt újra győzelmet aratni, s ekkor kezdték Visszatérő Kölyök (Comeback Kid) néven emlegetni. Talán kissé el is bízta magát, s úgy érezte, minden kínos helyzeten és kudarcon képes túllépni.

1992-ben a Demokrata Párt vezetői úgy vélték, hogy George H. W. Bush meg fogja nyerni az elnökválasztást, s

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 42. ELNÖKE

BILL CLINTON

1993. JANUÁR 20.–2001. JANUÁR 20.

CLINTON VOLT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK ELSŐ ELNÖKE, AKI A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN SZÜLETETT, ÉS AZ ELSŐ ANDREW JOHNSON ÓTA, AKI ELLEN KONGRESSZUSI BŰNVÁDI ELJÁRÁS (IMPEACHMENT) INDULT. SIKEREIT NEM LEHET LETAGADNI: ELNÖKSÉGE KEZDETÉN AZ AMERIKAIK 53%–A VÉLEKEDETT ÚGY, HOGY HAZÁJÁBAN „JÓL MENNEK A DOLGOK”, 1999–BEN PEDIG MÁR 74%–UK. A TÖRTÉNÉSZEK AZÓTA IS TÖRHETIK A FEJÜKET, HOGY ALAKULT VOLNA A VILÁGTÖRTÉNELEM, HA CLINTON NEM KEVEREDIK SZERELMI BOTRÁNYBA, ÉS EZZEL NEM SEGÍTI HATALOMRA 2001–BEN A REPUBLIKÁNUSOKAT.

nem jelöltették magukat. Clinton viszont jól szerepelt az előválasztáson, a gazdasági helyzetre és a munkanélküliségre helyezte a hangsúlyt, s a szegényebbek, a szervezett munkások, a fiatalabbak és a legkülönbözőbb kisebbségi csoportok támogatásával sikerült győzelmet aratnia.

Elnökként fellépett a lobbitevékenység korlátozásáért, engedélyezte az embriószövet felhasználását orvosi kutatásra, s feloldotta az abortusz-tanácsadás korlátozását a szövetségi klinikákon. Aláírta a Bush által kétszer megvétőzött családi és orvosi szabadság törvényét, a Brady-tör-

Távózasakor a lapok azt írták Clintonról, hogy ő volt az egyik legtehetségesebb elnök, aki emberi gyengeségei miatt nem tudta kihasználni adottságait, s botránnyai csökkentették a politikai kezdeményezések lehetőségét.

vénnyel betiltotta tizenkilenc félautomata fegyver forgalmazását, egy bünyügyi törvénnyel pedig lehetővé tette, hogy százezer új rendőrt alkalmazzanak és új börtönöket építsenek.

Életbe léptette az elődje által megkötött Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményt (NAFTA), amely 1994. január 1-jétől felszámolta az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó közötti vámhatárokat. Legnagyobb sikere az öt évre szóló költségvetési tervezet és deficitcsökkentő program volt (1993). Ötszázmilliárd dollárral csökkentette az államadósságot. 1998-ban a szövetségi költségvetés bevételei már csaknem het-

venmilliárd dollárral haladták meg a kiadásokat, pedig költségvetési többletre 1969 óta nem volt példa. Egészségbiztosítási reformkísérlete azonban kudarcba fulladt.

1993. szeptember 13-án Jicchak Rabin izraeli kormányfő és Jasszer Arafat, a Palesztin Felszabadítási Szervezet vezetője a Fehér Ház kertjében aláírta a megállapodást a palesztinok számára biztosított gázai és jordániai autonómiáról. Ez évben már negyven ezer ENSZ-katona próbált humanitárius segílyt nyújtani az éhínségtől és polgárháborútól szenvedő Szomáliának. Mogadishuban azonban heves utcai harcokban tizennyolc amerikai katonával végeztek, s ezután Clinton visszavonta az amerikai hadereőt. A békefenntartó erők valószínűleg a riasztó szomáliai tapasztalatok miatt maradtak passzívak 1994 tavaszán Ruandában, a tuszik és hutuk mészárlásai idején.

Egyezményt kötöttek Kubával a menekültek befogadásáról, helyreállították a diplomáciai kapcsolatokat Vietnammal (1995), Haitiban pedig húszezer amerikai katona biztosította a junta távozását és a békés hatalomátvételt. 1994-ben Clinton katonákat küldött Kuvaitba, miután Szaddám Huszein újra fenyegetően lépett fel, majd két év múlva légi csapásokkal sújtotta Irakot az öbölháborút lezáró szerződések megszegése miatt.

1994-ben a republikánusok többséget szereztek a Kongresszusban, Clinton ezért arra törekedett, hogy a liberálisok és konzervatívok táborai között, a politikai centrumban jelölje ki saját helyét: meghirdette a szövetségi kormányzati hatalom korlátozását, a középrétegek adójának csökkentését, a jóléti-szociális rendszer reformját és a költségvetés kiegyensúlyozását.

A boszniai szerbek által elkövetett mészárlások miatt beavatkozásra szánta el magát a Balkánon: a NATO légi

csapásokkal kényszerítette rá a szerbeket a bosnyák–jugoszláv–horvát egyezmény aláírására az ohioi Daytonban (1995). Az Egyesült Államok húszezer katonát küldött a hatvan ezer fős NATO-hadserégbe, amely az új boszniai állam belső békéjén örködött.

Az elnök bekapcsolódott az Észak-Írországról folytatott tárgyalásokba is, de sajnos sem az itteni, sem az izraeli békefolyamat nem bizonyult tartósnak. 1996. január 13-án villámlátogatást tett Magyarországon, a Taszáron államhátró, a boszniai békefenntartó szolgálatot teljesítő amerikai katonák bázisán, ahol találkozott Göncz Árpád államfővel és Horn Gyula miniszterelnökkel.

1996-ban Clinton a közelgő választásokra tekintettel igen ügyesen manőverezett. Még egy olyan szociálisreform-törvényt is elfogadott, amely elmenthető volt pártja politikájával: véget vetett az alacsony jövedelmű kisgyermekes családok 1935 óta működő szövetségi segélyezésének. A liberálisokat felhőborította a segélyezés korlátozása, a szövetségi költségeket ellenző középrétegek körében azonban megnőtt az elnök népszerűsége.

Az 1996-os elnökkiválasztáson Clinton újra bebizonyította, hogy vereséggel fenyegető helyzetben is képes győzelmet aratni. Republikánus ellenfelei csak annál hevesebben törekedtek a megbuktatására. Második elnöki időszakában tartózkodott a nagyszabású belpolitikai kezdeményezésektől. Ennek ellenére 25%-ról 20%-ra csökkentette a nyereségadókat, fokozta a természetvédelmi tevékenységet, s aláírta a Föld klímáját védelmező kiotói egyezményt (1997).

A terrorizmus egyre több áldozatot követelt Oklahoma Cityben (1995), Kenya és Tanzánia amerikai követségei előtt (1998) s az adeni kikötőben (2000). Clinton megtorlasként rakétatámadást ren-

delt el az al-Káida afganisztáni bázisai és egy vegyi fegyverek gyártásával gyanúsítható szudáni üzem, valamint Szaddám Huszein bázisai ellen (1998). 1998. március 20-án felszólította a Szenátust, hogy támogassa Magyarországot, Lengyelországot és Csehországot felvételét a NATO-ba, majd október 7-én fogadta Orbán Viktor miniszterelnököt.

1998 januárjában az amerikai társadalom felhőborodva szerzett tudomást arról, hogy elnöke 1995 óta viszonyt folytatott egy nála huszonhét évvel fiatalabb gyakornoklánnyal, Monica Lewinskyval. Kenneth Starr független ügyész vádjai szerint az elnök hamis tanúvallomást tett, akadályozta a bíróság tevékenységét, Lewinsky hallgatását állásajánlatokkal akarta megvásárolni, munkatársait pedig hamis tanúskodásra próbálta rábírní. Sokan vélekedtek úgy, hogy Clinton nem követett el államellenes vagy különösen súlyos bűnököt, s egy szerelmi botrány miatt mégsem kellene alkotmányos válságot okozva megbénítani a világ vezető nagyhatalmának államgépezetét.

Clinton viselkedését az amerikaiak elítélték, kormányzati tevékenységét azonban a megkérdezettek 60%-a nagyra értékelte. A novemberi választásokon kínos meglepetés érte a republikánusokat: a Szenátusban nem nőtt, a Képviselőházban pedig megcsappant támogatóik aránya. 1998. december 19-én a Képviselőház mégis elfogadta a vádiratot a hamis eskü és az igazságszolgáltatás akadályozása ügyében. A Szenátus 1999. január 7-én kezdte meg a pert, és február 12-én kiderült, hogy egyik vádpont sem kapta meg az elnök elmozdításához elegendő, kétharmados többséget.

Amikor Clinton újra a nemzetközi eseményekre koncentrálhatott, az Egyesült Államok első külügyminiszter asszonyával, Madeleine Albrighttal együtt úgy döntött,

a világ nem tűrheti tovább a koszovói albánokat sújtó etnikai tisztogatásokat. 1999 tavaszán a NATO légitámadásokat indított Jugoszlávia ellen. Slobodan Milošević jugoszláv államfő végül visszavonta hadseregét, s a NATO békefenntartó haderői beléphettek Koszovóba. Az akció meggyengítette a jugoszláv elnök hatalmát s felgyorsította hamarosan bekövetkező bukását.

A Szenátus nem járult hozzá a föld alatti kísérleti nukleáris robbantások betiltásához (1999), mert az egyezményt ellenőrizhetetlennek tartotta. Ez volt az első nemzetközi szerződés a versailles-i békeszerződés óta, amelyet elutasított. A republikánus többségű Kongresszussal az elnök csak abban tudott megegyezni, hogy 2000 májusában szerződéssel állandósítsák a legnagyobb kereskedelmi egyezmény elvét Kína számára. 1999 utolsó napján a korábbi szerződés értelmében az Egyesült Államok átadta Panamának a csatorna zónáját.

A belpolitikában Clinton a betegellátásban részt vevők jogvédelmével és a magánkézben lévő fegyverek ellenőrzésével foglalkozott, majd megkérte a birtokadó republikánusok által javasolt megszüntetését. 1999-ben tíz és fél milliárd dollárt irányzott elő a nemzeti rakétavédelmi programra, mely a következő hat évben valósult meg. A fűtőanyagok árának csökkentése érdekében megnyitotta a nemzet stratégiai olajkészleteit. A Medicaid és Medicaid programok támogatásait pedig kiterjesztette a fogyatékkal élő munkavállalókra.

Távozása előtt az elnök elkövetett egy nagy hibát: százhetvenhét embert elnöki kegyelemben részesített, köztük Marc Richt is, akit 1983-ban az Egyesült Államok történetének legnagyobb adócsalásával vádoltak meg, s egykori felesége a Demokrata Párt és az elnök legbőkezűbb támogatói közé tartozott. ♦

A 2000-es elnökválasztáson Bush tudta a legtöbb anyagi támogatást szerezni, és az előválasztásokon is jól szerepelt. A választás eredménye azonban vitatható volt. Floridában az eredmény tisztázatlan maradt, az ország többi részén Al Gore 266 elektori szavazatot, Bush pedig 246-ot kapott. Bonyolult jogi és politikai huzavona után a Legfelsőbb Bíróság öt tagja úgy döntött, hogy Florida vitatott huszonöt elektori szavazata Busht illeti meg. Mivel Gore félmillióval több népi szavazatot kapott, az országon tiltakozáshullám söpört végig.

Első elnöki időszakának egyik legfontosabb belpolitikai eredménye az általa 2002 januárjában aláírt, *Egy gyermek se maradjon le* című törvény volt, amellyel a szövetségi kormányzat az elemi és középfokú oktatást támogatta. Viszont megtagadta a széndioxid-kibocsátás csökkentésére irányuló kiotói egyezmény végrehajtását, s nem támogatta a Nemzetközi Bűnügyi Törvényszék létrehozását. A gazdagoknak kedvező adócsökkentési törvénye jelentősen visszavetette népszerűségét. Majd vératlanul olyan eseményre került sor, amely teljesen megváltoztatta az Egyesült Államok külpolitikáját: 1814 óta első ízben támadás érte az Egyesült Államok kontinentális területét.

A 2001. szeptember 11-i merényletsorozattal az al-Káida terrrorszervezet tagjai közel háromezer embert ölték meg. Az amerikai társadalom a merénylet miatt hajlandó volt elfogadni az elnök erőskezü vezetési stílusát, a központi hatalom megerősítését. Az Elnöki Végrehajtó Hivatal részeként létrehozták a Haza Biztonságának Tanácsát, melynek a terrorizmus elleni védelem lett a feladata. 2003. január 24-én működésbe lépett a Haza Biztonságának Minisztériuma. Elfogadtatták az úgynevezett patriotatörvényt is (2001), amely le-

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 43. ELNÖKE

GEORGE W. BUSH

2001. JANUÁR 20.–2009. JANUÁR 20.

Ő VOLT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK MÁSODIK OLYAN ELNÖKE, AKINEK AZ APJA IS ELNÖK VOLT. MINDENBEN AZ IDŐSEBB BUSH ÉLETÚTJÁT KÖVETTE: A YALE EGYETEM, MAJD A HARVARD BUSINESS SCHOOL HALLGATÓJA LETT, S OLAJ- ÉS GÁZKITERMELÉST VÉGZŐ NAGYVÁLLALATOK VEZETŐ MUNKATÁRSÁKÉNT GAZDAGODOTT MEG. 1988-BAN FELHAGYOTT AZ ÜZLETI TEVÉKENYSÉGGEL, HOGY RÉSZT VEGYEN APJA ELNÖKVÁLASZTÁSI KAMPÁNYÁBAN, MAJD MEGVÁSÁROLTA A TEXAS RANGERS NEVŰ BASEBALLCSAPATOT. TEXAS KORMÁNYZÓJAKÉNT OLY SIKERESNEK BIZONYULT, HOGY Ő LETT AZ ELSŐ TEXASI KORMÁNYZÓ, AKIT EGYMÁS UTÁN KÉTSZER IS MEGVÁLASZTOTTAK.

hetővé tette, hogy meghatározatlan ideig fogva tartsák a terrorizmussal gyanúsított személyeket vádemelés és ügyvédi védelem nélkül.

Az amerikai kormányzat úgy vélte, hogy Szaddám Huszein iraki diktátor tömegpusztító fegyvereket gyárt, s rendszerének megdöntése elősegítheti a Közel-Kelet demokratizálódását, valamint a tartós izraeli-palesztin béke létrejöttét. Bush – új nemzetbiztonsági stratégiája alapján – nem tett különbséget a terroristák és az őket befogadók között, és kész volt egyoldalúan, a nemzetközi szervezetek nélkül is megelőző háborút indítani.

2001. október 7-én az USA néhány NATO-tagállam támogatásával megszállta Afganisztánt, és az év vé-

gére megdöntötte az al-Káidát támogató, tálib kormányzatot. A támadás 2003. március 20-án indult meg, s a 230 000 fős haderő április 9-én elfoglalta Bagdadot. Bush május 1-jén bejelentette a harcok végét, ám nem találtak sem tömegpusztító fegyvereket, sem az al-Káidával való kapcsolatra utaló bizonyítékot. Az iraki hadsereg és államapparátus feloszlatása nagy hibának bizonyult, mert a harcot hamarosan a belső lázadók ellen kellett folytatni. 2004 tavaszán közzétették, hogy Abu Ghraib város börtönében az amerikai katonák kegyetlenkedtek a foglyokkal, s bár a történeteket feltárták és a felelősöket megbüntették, a hírek világszerte nagy felhábo-

GEORGE W. BUSH

Születés:

New Haven, Connecticut, 1946. július 6.

Párt:

Republikánus Párt

Választási győzelem:

2000, 2004

Házastárs:

Laura Welch (1946–)

rodást keltettek. Hamarosan nyilvánvaló lett, hogy a kormányzatnak nincs olyan stratégiája, amellyel ténylegesen befejezhetné a háborút. Bush és tanácsadói ráadásul Irak újjáépítését célzó állami szerződéseket osztogattak a jó poli-

tikai kapcsolatokkal rendelkező vállalatoknak – például Dick Cheney alelnök Halliburton nevű nagyvállalatának.

Bushnak – az egész világ meglepetésére és az amerikai liberálisok nagy felháborodására – mégis sikerült megnyernie a 2004-es elnökválasztást. A társadalom többsége nem akarta háborús helyzetben mással felváltani azt a vezetőt, akit a terrorizmus ellen folytatott világméretű harc irányítójának tekintett.

Amikor 2005-ben Louisianára lecsapott a Katrina hurrikán, a kormányzat meglepően tehetetlennek bizonyult. Miközben New Orleans elárasztott utcáin holttestek lebegtek a víz felszínén, s több mint ezer ember meghalt, Bush a nyilvánosság előtt ígéretet tett Trent Lott mississippi szenátor házának újjáépítésére. Az amerikai értelmiség egyre ellenségesebbé vált Bushsal szemben: a *Rolling Stone* magazin a történelem legrosszabb elnökévé nyilvánította. Bíralták, mert a félelem felszításával kormányzott, mert rendőri intézkedések helyett nemzetközi háborúk kirobantásával harcolt a terrorizmus ellen, s mert csak neokonzeratív tanácsadói legszűkebb csoportjára hallgatott.

A Bush-kormányzat több kölcsönt vett fel, mint az összes korábbi kormányzat együttvéve, s bár az amerikai történelem legnagyobb költségvetési többletét örökölte Clinton kormányától, már a 2006-os költségvetési évet minden idők legnagyobb deficitjével zárta. A nagyszabású védelmi intézkedések meglehetősen hatástalannak bizonyultak. 2007-re már a republikánusok egy része is ki akarta vonni a hadsereget Irakból. A 2008-ban kibontakozó gazdasági válság csak tovább rontotta az elnök megítélését. Bush népszerűségi mutatója 2008 őszére 20%-ra, az amerikai történelemben mindeddig ismeretlen mélypontra süllyedt. ♦

Származását tekintve Obama érkezett a lehető legmélyebbről és legtávolabbról a Fehér Házba. Apja egy kenyai kecskepásztor családjában látta meg a napvilágot. Az afrikai muzulmán apa és az amerikai ateista anya fia Indonéziában járt elemi (de nem iszlám) iskolába, majd nagyszülei nevelték fel Honoluluban. A New York-i Columbia Egyetem és a Harvard elvégzése után Chicagóban ügyvédként, községe-szervezőként dolgozott, és tanított a jogi karon. Előbb Illinois állam (1997–2004), majd az Egyesült Államok Szenátusának lett a tagja (2005–2008).

Az iraki háború elleni fellépéssel vált országosan ismert

BARACK OBAMA

Születés:
Honolulu, Hawaii,
1961. augusztus 4.

Foglalkozás:
ügyvéd, községe-szervező

Párt:
Demokrata Párt

Választási győzelem:
2008, 2012

Házastárs:

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK 44. ELNÖKE

BARACK OBAMA

2009. JANUÁR 20.–2017. JANUÁR 20.

BARACK OBAMA LETT AZ ORSZÁG ELSŐ AFRO-AMERIKAI ELNÖKE. AZ Ő MEGVÁLASZTÁSÁVAL BIZONYÍTOTTA BE AZ AMERIKAI TÁRSADALOM, HOGY TAGJAINAK TÚLNYOMÓ TÖBBSÉGE VÉGLEGESEN FELÜLEMELKEDETT A FAJI ELŐÍTÉLETEKEN. A KORMÁNYZÁSA ELSŐ ÉVÉBEN NEKI ÍTÉLT NOBEL-BÉKEDÍJ PEDIG AZT JELZI, HOGY NEM CSAK HAZÁJÁBAN, DE KÜLFÖLDÖN IS ÓRIÁSIK VOLTAK AZ ELVÁRÁSOK VELE SZEMBEN. S AZ OBAMACARE NÉVEN ISMERTTÉ VÁLT PROGRAMJA MEGFELELT EZEKNEK AZ ELVÁRÁSOKNAK.

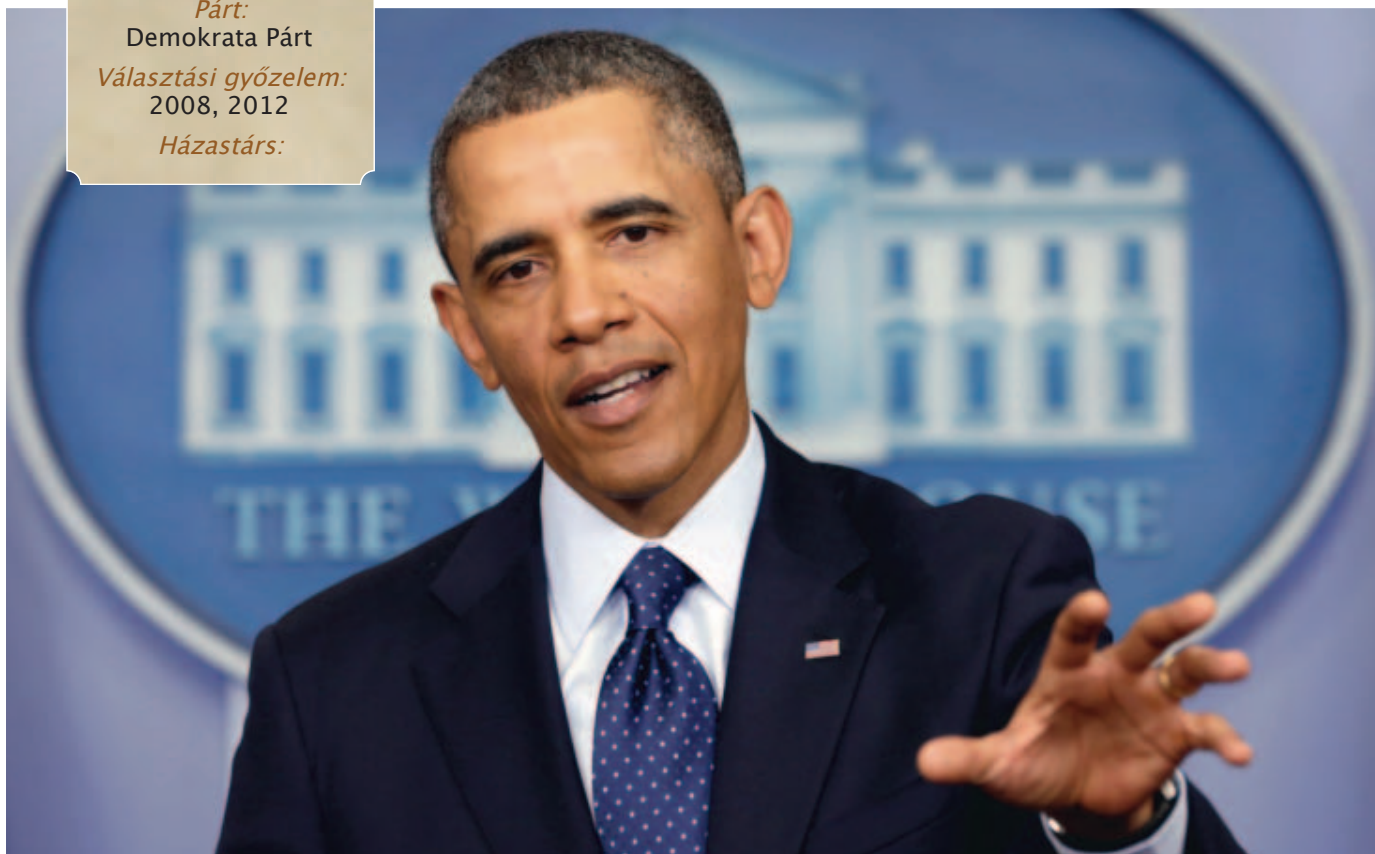
és népszerű politikussá, s a Demokrata Párt 2004-es elnökválasztási veresége után álltak mellé a párt hírességei. 2007-ben jelentette be, hogy megpályázza az elnökjelöltséget az iraki háború befejezésének, a kőolajtól való függőség csökkentésének és az egészségbiztosítás kiterjesztésének programjával. Kampányához nemcsak a Demokrata Pártot támogató millio-

mosok adtak pénzt, hanem szegényebb hívei is: az interneten tizenhétmillió dollárt gyűjtöttek össze huszonöt dolláros felajánlásokból.

A Bush-kormányzattal szembeni társadalmi elégedetlenség mellett az döntötte el a választást, hogy Obama nem megosztóként, hanem egységesítőként lépett fel, s képes volt meghódítani a pártoktól független válasz-

tókat. Győzelmével az amerikai társadalom bebizonyította, hogy képes felülkerekedni a faji ellentéteken. A 2009-ben neki adományozott Nobel-békedíj azt jelezte, hogy az elvárások nem csak az Egyesült Államokban növekedtek meg az ország első afroamerikai államfőjével szemben.

Obama a gazdaság újjáélesztését tekintette elnöksége egyik legjelentősebb sikerének. Munkahelyteremtő törvényei (2009) is hozzájárultak ahhoz, hogy 2015 őszére a munkanélküliség 5%-ra mérséklődött. Az „Obamacare” néven emlegetett egészségügyi reformjával sikerült annyira kiterjeszteni az egészségbiztosítást, hogy a biztosítással nem rendelkező amerikaiak aránya 10% alá csökkent. A közoktatás további fejlesztése érdekében átalakították a 2002-es „egy gyermek se maradjon le” törvényt. Obama 2010-ben folytatta George W. Bush elnök adócsökkentési programját is. Visszavonatta a „ne kérdezd,

ne mondd el” törvényt (1994), s ezzel lehetővé tette, hogy meleg, leszbikusok és biszexuálisok is szolgálhassanak az amerikai hadseregben. 2011-ben a republikánusok többségbe kerültek a Képviselőházban, ami megnevezte a további reformok elfogadását. Az elnök aláírta a költségvetési kontroll törvényét (2011) és az amerikai adófizetők segélytörvényét is (2012).

Az Egyesült Államok kivonta csapatainak többségét Irakból, de növelte a létszámot Afganisztánban, s 2010-ben Dimitrij Medvegyev orosz elnökkel aláírta az új START-szerződést, melyben a két állam ígéretet tett nukleáris robbanófejek számának felére csökkentésére. 2011-ben az amerikai kormány beavatkozott a líbiai polgárháborúba, az amerikai haditengerészet különleges egysége pedig lecsapott az al-Káida terrorszervezet vezetőjének pakisztáni rejték helyére, és végzett Oszáma bin Ládennel.

Miután megnyerte a 2012-es elnökválasztást, Obama támogatni kezdte az azonos neműek házasságát. Törekvését 2015-ben koronázta siker, amikor a Legfelsőbb Bíróság kimondta az azonos neműek házasságának törvényességét. Az elnök ezt így kommentálta: *„A szerelem győzött! [...] Nem számít, ki vagy, itt, Amerikában szabadon összeházalodhatsz azzal, akit szeretsz, mert a házasság szabadsága törvény lett mind az ötven évlamban!”*

Az Iszlám Állam kialakulása miatt 2014-ben újra amerikai katonákat kellett bevetni Irakban. Afganisztánban 2014-re viszont csak a NATO 13 000 fős seregében maradt ott 9800 amerikai katona. Rendezték a kapcsolatokat Kubával, ötvennégy év kihagyás után, 2015 augusztusában újra amerikai nagykövetséget nyitottak Havannában. Az elnöknek 2015 végén sikerült szerződést kötnie a világ vezető nagyhatalmaival a globális

lis felmelegedés korlátozása érdekében. A kormány fejlesztette és kiterjesztette a drónok alkalmazását, bár ezzel jelentős aggodalmat keltett világszerte. Obama a csendes-óceáni partnerségről (TPP) kötött megállapodást (2015) is nagy sikernek tekintette, mellyel 18 ezer amerikai terméket sújtó vám szűnt meg.

Ellenfelei azzal vádolták az elnököt, hogy az egészségügyi reform miatti költségek felborítja a költségvetési egyensúlyt. Mások arra hívták fel a figyelmet, hogy átlépett egy olyan küszöböt, amelyet az eddigi elnökök nem léptek át: a szigorú bevándorlásellenes törvényeket nem hajtotta végre, s ezzel veszélyes precedenst teremtett a következő elnökök számára. Szemére hányták, hogy az arab tavasz felkeléssorozatát (2010–2012) nem tudta kihasználni a demokratikus rendszerek biztosítására, és megromlottak az arab–izraeli kapcsolatok is. Sokan úgy vélekedtek, hogy az ennek

megakadályozására kötött szerződés ellenére Irán mégis képes lesz nukleáris fegyvert gyártani.

Obamat azért is kritizálták, mert nem szállt szembe az orosz terjeszkedési törekvésekkel. Ellenfelei szerint erőlködésig diszkreditálta az Egyesült Államok terrorellenes törvényeit, majd nem változtatott rajtuk, s bár megígérte, nem zárta be a Guantanamo-i fogolytábor. Azt is a szemére vetették, hogy az amerikai haderők bevetésének korlátozását ígérte, de elnöksége idején rohamosan növekedett azon országok száma, amelyekben amerikai katonák jelentek meg. Széles rétegek sokallták a bevándorlóknak nyújtott támogatást, s még egyes mérsékelt mohamedánokat is felháborított, hogy Obama kizárólag valamennyi terrorizmust ítélte el, s nem emelte ki a szélsőséges iszlám terrorizmus által jelentett veszélyt.

A 2016-os elnök- és kongresszusi választásokon a De-

Michelle Obama a Princetonon és a Harvardon végezte tanulmányait.

Az Egyesült Államok első afro-amerikai First Ladyje az egészséges táplálkozás mozgalmát támogatta, s fellépett a gyermekkori elhízás ellen. 2006-ban a világ 25 leginkább inspiráló asszonya közé választották, s kiváló ízlése miatt Jacqueline Kennedyhez hasonlították.

mokrata Párt vereséget szenvedett. Ezt többen is azzal magyarázták, hogy a demokraták a kisebbségek támogatása közben elhanyagolták a fehér többség problémáit, s az általuk szükségesnek ítélt multikulturális változásokat nem tudták összehangolni a gazdasági egyenlőtlenségek csökkentésével. Érvelés és viták helyett pedig túlságosan gyakran leckéztették meg és bélyegezték szexistának, homofóbnak és rasszistának azt a többséget, amely kétszer is elnökké választotta az első afroamerikaiat az Egyesült Államokban. ♦

AZ **MCC** ÉS A

MATHIAS CORVINUS COLLEGIUM

RUBICON
TÖRTÉNELMI MAGAZIN

BEMUTATJA

BONUSINTRA...

ORSZÁGOS TÖRTÉNELEMVERSENY

A verseny témája: a Zrínyi család

Magyarország első online szimulációs történelemversenye

1

Első forduló: téli hadjárat - **ONLINE SZIMULÁCIÓS JÁTÉK**
2017. január 18-tól 3 héten keresztül, melynek lezárása egy rövid online teszt.

2

DÖNTŐ: kvíz és prezentáció szakmai zsűri előtt 2017. március 25-én és 26-án.

MENETREND

A LEGTÖBB VERSENYZŐT INDÍTÓ ISKOLA KÜLÖNDÍJBAN RÉSZESÜL
REGISZTRÁCIÓ 2017. JANUÁR 18-IG AZ MCC.HU/BONUSINTRA OLDALON

**MIÉRT A
BONUS INTRA?**

- Neves zsűritagok és interaktív feladatok
- Az első helyezett felvételt nyer az MCC Juniorképzésére
- Fesztiválbelépők
- Jó felkészülés az érettségire

További információért látogass el honlapunkra vagy keress minket a Facebookon!

www.facebook.com/bonusintra
www.mcc.hu/bonusintra
bonusintra.mcc@gmail.com

DUMASZÍNHÁZ

műpa
Budapest

LÁTHATATLAN KIÁLLÍTÁS
LÁTHATATLAN KIÁLLÍTÁS

TURAY IDA SZÍNHÁZ

RUBICON-KÖNYVEK

JOHN LUKACS ELŐSZAVÁBÓL:

Természetes, hogy a nemzetek történelmét általában saját fiaik írják meg. Vannak azonban olyan példák is, amikor egy idegen rokonszenvező, érdeklődő tekintete olyan tisztánlátással hatol be események, bonyolult hajlamok és érzelmek vadonába, hogy többet sikerül elérnie, mint steril „tárgyilagosságot”. Ilyenkor a távlat érdekes módon színezni képes az események megszokott értékelését is.

Ez érvényes Sir Bryan Cartledge *Megmaradni – A magyar történelem egy angol szemével* című könyvére is, amely már címében elárulja a szerző legfontosabb felismerését: a magyar nemzet karakterének egyik legjellemzőbb vonása, hogy minden katasztrófa ellenére újra és újra sikerül megmaradnia, majd felemelkednie.

Megállapításai olyannyira eredetiek és helytállóak, hogy talán nem túlzás azt állítani: a külföldiek által írt összes magyar történelemkönyv között valószínűleg Cartledge műve eddig a legkiválóbb.

Könyvesbolti ára: 3980 Ft

Rendelje meg vagy vásárolja meg kedvezményesen a szerkesztőségben!

Szerkesztőségi ára: 3480 Ft

Postai küldeményként: 3480 Ft (+900 Ft utánvételi díj)

Megvásárolható és megrendelhető: Rubicon szerkesztősége

1161 Budapest, Sándor u. 60. • Telefon: 402-1848 • rubicon@t-online.hu

Rendelje meg honlapunkon!

www.rubicon.hu

E számunk a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

